

En tid av möten

Arbetet med asylsökande och nyanlända i
Svenska kyrkans församlingar 2015–2016

KRISTINA HELLQVIST OCH ANDREAS SANDBERG

En tid av möten

Arbetet med asylsökande och nyanlända i
Svenska kyrkans församlingar 2015–2016

KRISTINA HELLQVIST OCH ANDREAS SANDBERG

Svenska kyrkan

POSTADRESS: 751 70 Uppsala

BESÖKSADRESS: Syslomansgatan 4

TELEFON: 018-16 95 00

FAX: 018-16 96 40

WEBB: www.svenskakyrkan.se

FLER EXEMPLAR KAN BESTÄLLAS FRÅN SVENSKA KYRKANS WEBBSHOP:

[HTTPS://WEBBSHOP.SVENSKAKYRKAN.SE/](https://webbshop.svenskakyrkan.se/)

ARTIKELNR: SKI6437

ISBN: 978-91-86781-33-0

PRODUKTION OCH TRYCK: Ineko AB

Miljömärkt trycksak, 341 142

Innehåll

KAPITEL 1

Inledning	9
Syfte och metod.....	11
Begreppsanvändning	12
Tidigare studier om civilsamhällets förändrade roll och frivilligarbete.....	14
Tidigare studier om religionens betydelse efter flykt.....	16
Svenska kyrkans tidigare engagemang för människor på flykt	18
Ökat fokus på arbete för integration.....	20
Påskuppropet och det fortsatta engagemanget.....	20
De senaste årens utveckling	22
Disposition	24

KAPITEL 2

Övergripande bild av arbete med asylsökande och nyanlända i Svenska kyrkan	26
Omfattning och innehåll	26
Finansiering av verksamheten	29
Verksamheten når många	31
Volontärer är en viktig förutsättning.....	32
Många olika professioner involverade i verksamheten.....	34
De flesta samarbetar med myndigheter och andra organisationer.....	34
Sammanfattning	36

KAPITEL 3

Fallstudie Karlskoga församling	37
Karlskoga församling.....	39
Mottagande av asylsökande i Karlskoga	40
Så började engagemanget för asylsökande i församlingen	41
Så har församlingens verksamhet utvecklats	42

KAPITEL 4

Fallstudie Hammarby församling	45
Hammarby församling.....	47
Mottagande av asylsökande i Upplands Väsby.....	49
Så började engagemanget för asylsökande i församlingen	50
Så har församlingens verksamhet utvecklats	52

KAPITEL 5

Fallstudie Pajala församling	54
Pajala församling	56
Mottagande av asylsökande i Pajala	58
Så började engagemanget för asylsökande i församlingen	59
Så har församlingens verksamhet utvecklats	61

KAPITEL 6

Fallstudie S:t Johannes församling i Norrköpings pastorat	64
S:t Johannes församling.....	66
Mottagande av asylsökande i Norrköping	68
Så började engagemanget för asylsökande i församlingen	68
Så har församlingens verksamhet utvecklats	70

KAPITEL 7	
Fallstudie Teckomatorps församling i Svalövbygdens pastorat	73
Teckomatorps församling.....	75
Mottagande av asylsökande i Svalövs kommun	76
Så började engagemanget för asylsökande i församlingen	77
Så har församlingens verksamhet utvecklats	79
KAPITEL 8	
Viktiga förutsättningar.....	81
Lokala nätverk som bygger på personliga relationer och förtroende	81
Geografiskt läge.....	84
Utrymme i församlingens lokaler och i anställdas arbetstid	85
Eldsjälar med mandat att agera och kollegor att samverka med.....	87
Existerande språk- och kulturkompetens	89
Rätt tidpunkt.....	91
Ekonomiska resurser och stöd från förtroendevalda.....	92
Sammanfattning	94
KAPITEL 9	
Utmaningar i organisering och ledarskap	96
Att inte göra det svårare än det är	96
Genomtänkt organisering	97
Fungerande ledarskap	101
Flexibilitet	103
Att tillvarata människors kompetens och förmåga	105
Att satsa på det som växer och lägga ner det som inte fungerar	107
Att skapa en integrerad verksamhet	109
Uthållighet.....	112
Sammanfattning	115
KAPITEL 10	
Volontärers engagemang.....	117
”Frivilliga finns när det uppstår ömmande behov”	117
Metoder för rekrytering	118
Inte alltid enkelt att rekrytera	121
Volontärers drivkrafter.....	121
Varför engagemang i Svenska kyrkans regi?.....	124
Frivilliga insatser kan vara så mycket.....	125
Samspel mellan volontärer och anställda	128
Organisering av frivilligarbete.....	130
Långsiktighet i engagemanget?	133
Sammanfattning	135
KAPITEL 11	
Glädje och svårigheter i mötet med människor som söker asyl.....	136
Möten som skapar mening och ger glädje.....	136
Glädjen i att lära känna nya människor, utvecklas och lära sig nya saker	138
”Vi behöver varandra och berikar varandra”	140
Att kommunicera trots språkbarriärer.....	141
Svårt att möta otacksamhet och att hårbärgera motstridiga känslor.....	144
Kulturkrockar och konflikter	146
Sammanfattning	149

KAPITEL 12

Strategier för att bemöta fientlighet, fördomar och rasism	150
Att ge möjlighet för människor att lära känna varandra och hjälpa varandra	150
Att lyfta fram att människor med flyktingbakgrund berikar orten och Sverige.....	153
Att väcka empati genom att betona det allmänmänniska	155
Att markera tydligt mot fördomar och rasism.....	156
Att bemöta fördomar med fakta	158
Att inte ställa utsatta grupper emot varandra.....	159
Organiserad rasism kräver organiserade motrörelser.....	161
Sammanfattning	162

KAPITEL 13

Samverkan med offentliga aktörer	163
Att samverka med kommunen är ofta enkelt, särskilt på mindre orter.....	163
Rollfördelningen är inte alltid tydlig.....	166
Ingen återkoppling kring arbetet med akutboenden.....	167
Snabba omflyttningar och bristfällig information från Migrationsverket.....	169
Stelbent byråkrati och vattentäta skott	170
Bristande kunskap om trossamfund	171
Sammanfattning	173

KAPITEL 14

Varför kommer asylsökande till Svenska kyrkan?	174
För att få hjälp och stöd.....	174
För att "folk i kyrkan är snälla"	177
För att praktisera sin tro och delta i gudstjänster.....	179
För att komma in i det svenska samhället.....	182
Sammanfattning	184

KAPITEL 15

Fördelar och nackdelar med att vara kyrka i arbete med asylsökande och nyanlända.....	185
En värdegrund och en tro som bär.....	185
Förtroende för religiösa aktörer hos målgruppen.....	188
Kyrkan är en plats för livets olika skeden	190
Kyrkan har lång erfarenhet och resurser	192
Är en kristen verksamhet öppen för alla?	192
Sammanfattning	194

KAPITEL 16

Vad händer med församlingen i mötet?.....	195
Ett vitaliserat församlingsliv	195
Ny kraft genom att se sin uppgift och kompetens som kyrka	197
Nya insikter och kunskaper.....	198
Mer naturligt att prata om gudstro	200
Ett aktivare gudstjänstliv.....	201
Andra kristna traditioner påverkar gudstjänstlivet.....	203
Teologiska skillnader måste härbärgeras	204
Konflikter, krockar och kluvenhet	205
Församlingar får nya medlemmar	208
Möjlighet att ge en positiv bild i lokalsamhället av arbetet	209
Sammanfattning	210

KAPITEL 17	
Vart är vi på väg? Tankar om framtiden	212
Utveckling av integrationsstödande verksamhet	213
Vilka blir kvar i glesbygden?	215
Strategier för att möta allt fler papperslösa	216
Nya församlingsbor medför behov av utveckling och förnyelse av församlingsarbetet	218
Större diakonala behov och förväntningar på Svenska kyrkan som välfärdsaktör	220
Sammanfattning	222
KAPITEL 18	
Sammanfattande slutsatser	223
Rikstäckande infrastruktur gör det lätt att mobilisera	223
Anställd personal ger förutsättningar för långsiktigt arbete	224
Arbetet sker i samverkan med både offentliga och civilsammanslagda aktörer	225
Dilemman med att vara både samarbetspart och röstbärande	226
Ett religiöst kapital är en tillgång	227
Mötet med asylsökande och nyanlända vitaliserar	227
Brobyggare i ett segregerat samhälle	229
Referenslista	231
BILAGA 1	
Undersökningens metod	237
Enkätstudie	237
Fallstudier	238
BILAGA 2	
Enkätfrågor	241
BILAGA 3	
Intervjuguide	247
Intervjuguide – kyrkoherde, kyrkorådsordförande – verksamhetsansvarig	247
Intervjuguide – andra anställda	248
Intervjuguide – volontärer	249

Förord

Den här boken beskriver ett arbete som egentligen är en självklarhet för varje kristen församling: att sträcka ut handen till en medmänniska som behöver hjälp; att visa främlingen gästfrihet. Det är en konsekvens av vår kristna tro att hjälpa människor i nöd oavsett religion eller hudfärg. Det är alltså inget nytt, vare sig för Svenska kyrkan eller andra kyrkor.

Ändå finns det skäl att studera och lära av den senaste tidens arbete i Svenska kyrkans församlingar. I vårt land har behoven varit större än på länge. Under 2015 sökte över 160 000 människor skydd i vårt land. Kyrkorna är och har varit långtifrån ensamma om att hjälpa. Många människor har gett av sin tid och sitt engagemang för att nyanlända ska få en bra start i Sverige. Och visst har det skapats engagemang och rörelse! Rapporten pekar på nya kontakter och ökad samverkan mellan idrottsrörelse, kommun och kyrka, vilket i sin tur ger positiva effekter i såväl små som stora samhällen. Vi kan också glädjas över exempel på lokal interreligiös samverkan i flyktingarbetet, till exempel mellan Svenska kyrkan och muslimska församlingar.

Tillsammans med andra delar av civilsamhället har vi klivit in i det offentliga rummet på ett nytt sätt. Vårt samhälle har länge varit så välsmort att stora delar av civilsamhället inte har behövts för att upprätthålla de basala funktionerna. Då kunde det se ut som att kyrkans arbete mest tillhörde den privata sfären samt fritids- och underhållningssektorn. Hösten 2015 blev det tydligt att det som kyrkor och andra delar av civilsamhället är och gör också har med själva substansen i samhällslivet att göra. Framtiden får utvisa vilka långsiktiga konsekvenser som växer ur denna erfarenhet. I vissa situationer kan civilsamhället behöva rycka in där stat och kommun inte kan uppfylla sitt uppdrag. Men det är inte dess egentliga uppgift. Så nog vore det bra för Sverige om erfarenheterna från 2015 skulle leda till ett bättre genomtänkt och genomfört partnerskap mellan stat och civilsamhälle!

Rapporten visar att Svenska kyrkans församlingar har blivit mötesplatser på många sätt: sociala aktiviteter och lekar, språkcaféer, gudstjänster, kläutdelning, hjälp med myndighetskontakt och rådgivning, för att nämna några. Att över 80 procent av Svenska kyrkans pastorat och församlingar har ett flyktingarbete och att varannan påbörjade ett nytt arbete under 2015 är siffror som talar sitt tydliga språk. Som jag ofta fått höra i samtal med politiker och myndighetspersoner: ”Utan kyrkornas och övriga civilsamhällets

extraordinära arbete skulle vi inte ha klarat det”. Men intressant nog pekar rapportens slutsatser också i en annan riktning. Det är inte bara församlingarna som gör en insats för de nyanlända. De nyanlända bidrar till församlingarnas liv. Kyrkans gudstjänstgemenskap är en av alldeles för få platser där en nyanländ kan vara ett bidragande subjekt från första dagen. I flera berättelser blir det tydligt att arbetet och mötena påverkar församlingarna i grunden. Som en kyrkoherde i studien uttrycker det:

Teologiskt sett har många församlingsbor och medarbetare hittat vad som är meningen med livet: att älska sin nästa genom att hjälpa de utsatta. Församlingens identitet och uppgift i samhället har blivit tydligare.

Arbetet är varken enkelt eller friktionsfritt, men det är inte skäl till att låta bli. I längden kan ingen bevara sin värdighet som människa samtidigt som grannarnas värdighet trampas på. Den som vill följa Jesus kan inte annat än att visa medmänsklighet: ”Jag var hemlös och ni tog hand om mig” (Matt 25:35).

Författaren Harry Martinson förstod att friktion och utmaningar också kan skapa värme. År 1963 skrev han:

Den svenska 'folksjälen' har en stor landyta att släpa med. Det inre värmets kan inte räcka till för alla, tål inte att utbredas allt för mycket. Då blir det bara en jämt fördelad folktjäle. Sverige borde ha tjugo millioner innevånare för att få lite andlig värme. I andra delar av världen trängs folkmängder som närmar sig astronomiska tal... Här i landet är det tvärtom. Vi rör oss med ett land så stort att vi inte orkar värma upp det som vi skulle eller borde, med vår andedräkt.

Jag tror att det gäller för både vårt land och inte minst för våra församlingar, att det blivit något varmare av den erbjudna och mottagna gästfriheten. Tack alla ni som varit och är en del av detta!

+ Antje Jackelén

Antje Jackelén

Ärkebiskop Svenska kyrkan

Kapitel 1

Inledning

Under 2015 nådde drygt en miljon människor på flykt Europas stränder efter en livsfarlig resa över Medelhavet. Tusentals kom aldrig fram utan dog under överfarten. En miljon är en bråkdel av de över 65 miljoner människor som är på flykt världen över och som i huvudsak befinner sig i konflikternas grannländer. Samtidigt är det nästan en fördubbling av antalet asylsökande till Europa från föregående år. Cirka hälften kom från Syrien, men många kom även från andra konflikt-drabbade länder som Afghanistan och Irak.¹ Media fylldes av bilder på människor sovande på kalla golv på järnvägsstationer, uttröttade på vandring utmed motorvägar och i överfulla flyktingbåtar. En av de över 3 600 flyktingar som dog på Medelhavet under året var den lille pojken Alan Kurdi vars döda kropp flöt i land på en turkisk strand morgonen den 2 september 2015. Bilden av hans livlösa kropp gav flyktens umbäranden och lidande ett ansikte, vilket kom att engagera många människor världen över.²

Ungefär samtidigt blev ödet för människor på flykt en mer påtaglig del av många svenskars och församlingars vardag. I oktober och november nådde nästan 10 000 nya asylsökande Sveriges gräns varje vecka. Totalt sökte drygt 162 000 asyl i Sverige år 2015 och av dem var cirka 70 000 under 18 år. Vandrarhem, campingplatser och gymnastik-salar runt om i landet gjordes om till evakuerings- eller asylboende. Då Migrationsverket i vissa fall inte kunde hitta boenden erbjöd kyrkor sovplatser på kyrkbänkar och golv. Många frivilliga engagerade sig i olika organisationer och nätverk för att möta de akuta behoven. Svenska kyrkans församlingar utökade befintlig verksamhet eller mobiliserades till nya insatser inom några få dygn.³

Samtidigt började också flera länder i Europa strama åt möjligheterna till inresa för asylsökande. Under hösten 2015 stängdes gradvis den så kallade östra Balkanrutten. Tillfälliga gränskontroller infördes vid flera länders gränser, även inom Schengen, bland annat vid den svenska

1 UNHCR 2016, s. 7

2 Av fotografen Nilüfer Demir, Dogan News Agency 2015-12-29, <http://time.com/4162306/alan-kurdi-syria-drowned-boy-refugee-crisis/>

3 Se t.ex. Migrationsverket, "Inkomna ansökningar om asyl" och "Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem" 2016-05-01, Sveriges Radio 2015-10-07, Aftonbladet, 2015-11-24, Dagen 2015-09-25", SvT Hollmer 2016

gränsen.⁴ Den 24 november 2015 aviserade den svenska regeringen förändrad asyllagstiftning i syfte att begränsa antalet asylsökande som kommer till Sverige.

I mars 2016 slöts ett avtal mellan EU och Turkiet i syfte att minska antalet asylsökande i Europa. Resultatet har blivit att färre skyddsökande tar sig in i Europa, och att nya rutter etablerats som inneburit ännu fler döda i försöken att korsa Medelhavet.⁵ Vid upprättade uppsamlingsläger, så kallade hot-spots, och utmed flyktvägen till och genom Europa möter frivilligorganisationer och trossamfund människor på flykt för att försöka lindra de akuta behoven av vatten, mat, kläder och tak över huvudet, samtidigt som man arbetar för att mänskliga rättigheter ska upprätthållas.⁶

Gränsen mellan Serbien och Ungern. September 2015.

Foto: Daniel Fekete/HIA/ACT alliance/Ikon.

Den svenska regeringens nya lagstiftning för att tillfälligt begränsa möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (hädanefter kallad ”den tillfäl-

4 Exempel på detta är att Sverige införde gränskontroll mellan Sverige och Danmark 12 nov 2015 och ett nytt transportöransvar med id-kontroll 4 januari 2016. Gränskontroller och stängsel byggdes även upp vid andra gränssnitt inom Europa. Den 6 mars 2016 var den så kallade östra Balkanrutten stängd. Den 18 mars 2016 kom EU överens med Turkiet om att minska antalet asylsökande som tar sig från Turkiet och vidare in i EU

5 UNHCR 2016-12-23

6 ACT Alliance 2016 och Jackson och Passarelli 2016

liga asyllagen”)⁷ hade aviserats i november 2015 och röstades igenom av riksdagen den 21 juni 2016. Den tillfälliga lagen innebär bl.a. att tillfälliga uppehållstillstånd blir huvudregel, att rätten till familjeåterförening begränsas och att barns möjlighet att få uppehållstillstånd på grund av särskilt ömmande omständigheter och vuxnas möjlighet att få uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter minskas. Genom en förändring i Lagen om mottagande av asylsökande (LMA) har samtidigt rätten till boende och försörjningsstöd dragits in för de vuxna utan barn som fått avslag men inte självmant återvänder.

Den nya gränspolitiken inom EU och Sverige i kombination med ”den tillfälliga asylagen” har inneburit att färre asylsökande kommer till Sverige – år 2016 kom endast drygt 29 000 personer. I Sverige har civilsamhällets insatser allt mer förändrats från att lösa en akut situation med ett stort antal asylsökande till att hantera frågor kring integration, möjligheter till familjeåterförening och en växande grupp människor med avslag som blir kvar i landet som gömda och papperslösa. Inrikesministern uppskattade i januari 2016 att endast cirka 45 procent av de drygt 162 000 asylsökande som kom till Sverige 2015 kommer att få uppehållstillstånd.⁸

Migrationsverkets prognos för 2017 om ett mottagande på mellan 25 000 och 45 000 asylsökande⁹ påverkas av många olika faktorer, bl.a. det världspolitiska läget, om överenskommelsen mellan EU och Turkiet upprätthålls, liksom hur möjligheten att få asyl och rätt till familjeåterförening i Sverige utvecklas.¹⁰

SYFTE OCH METOD

Syftet med studien är att undersöka omfattningen av Svenska kyrkans arbete på församlingsnivå som berör asylsökande och nyanlända, samt hur verksamhetens organiseras och vilka erfarenheter som gjorts i arbetet. Fokus i rapporten är på det stora asylmottagandet under 2015 och 2016 samtidigt som arbetet sätts in i ett längre tidsperspektiv. Svenska kyrkan är en evangelisk-luthersk kyrka och Sveriges största medlemsorganisation, med drygt 6 miljoner medlemmar. Den primära enheten i Svenska kyrkan är församlingen. Det finns innevarande år (2017) 1 367 lokala församlingar som tillsammans täcker hela landet. En församling är en benämning på ett visst geografiskt område och har det pastorala ansvaret för alla som bor eller vistas där. En församling är samtidigt en gemenskap av de människor som tillhör Svenska kyrkan och som bor

7 Med ”den tillfälliga asylagen” menar vi Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige. För enkelhetens skull använder vi ”den tillfälliga asylagen” även om lagen också berör andra frågor än asylrätt

8 Piteå-Tidningen 2016-01-27

9 Migrationsverket 2017-02-07

10 Migrationsverket 2016-10-25

i församlingen.¹¹ Församlingar är självstyrande, samtidigt som de är en del av ett stift och Svenska kyrkan som trossamfund. Två eller flera församlingar kan samverka i ett pastorat med gemensam kyrkoherde (chef) och gemensam ekonomi.

Den här studien fokuserar på arbetet i Svenska kyrkans församlingar och nämner endast översiktligt det arbete som sker på stiftsnivå och på den nationella nivån i Svenska kyrkan. Studien behandlar heller inte det omfattande humanitära bistånd som Svenska kyrkan förmedlar till människor i flyktingsituationer runt om i världen.

Studien baseras på en enkätstudie och fallstudier. För att få en övergripande bild av verksamhetens innehåll, omfattning och organisering av Svenska kyrkans församlingars arbete med asylsökande och nyanlända genomfördes en enkätundersökning i oktober 2016. En nationell enkät riktades till Svenska kyrkans samtliga pastorat och församlingar med egen ekonomi där frågorna berörde verksamheten de senaste 12 månaderna. Av de totalt 688 enheterna har 65 procent besvarat enkäten. De svarande enheterna återfinns i 224 av landets 290 kommuner. Några uppföljande telefonintervjuer har även gjorts med anledning av enkäten (se bilaga 1 och 2).

För att fördjupa förståelsen av variationen i arbetet och församlingarnas skilda förutsättningar genomfördes fallstudier i fem församlingar. Dessa församlingar är valda för att kommunerna de ligger i har haft ett stort mottagande, samtidigt som de representerar olika kommuntyper i olika delar av landet (se bilaga 1). De fem församlingarna är S:t Johannes församling i Norrköpings kommun, Hammarby församling i Upplands Väsby kommun, Karlskoga församling, Teckomatorp församling i Svalövs kommun samt Pajala församling. I varje församling har såväl anställda som förtroendevalda och personer som finns med i arbetet på frivillig bas intervjuats. Totalt har 35 semistrukturerade intervjuer genomförts. För en mer utförlig beskrivning av undersökningsmetoden, se bilaga 1–3.

BEGREPPSANVÄNDNING

I rapporten finns det många ord och begrepp som är omtvistade. Vem räknas egentligen som flykting? Hur länge är man invandrare? Vad är rasism? Ord och begrepp är viktiga eftersom de också delvis styr tanken. Vi kommer i den här rapporten dock inte gå in djupare i någon begreppsdiskussion. Många gånger utgår vi från de ordval som finns i intervjumaterialet och i enkätens fritextsvar.

11 Församlingens grundläggande uppgift är enligt kyrkoordningen "att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Syftet är att människor ska komma till tro på Kristus och leva i tro, en kristen gemenskap skapas och fördjupas, Guds rike utbreddas och skapelsen återupprättas. Allt annat som församlingen utför är stöd för och en konsekvens av denna grundläggande uppgift." (Kyrkoordningen, inledningen till andra avdelningen)

Vi har valt att beskriva församlingarnas arbete med målgruppen som arbete med ”asylsökande och nyanlända” eftersom det är en terminologi som ofta används i det offentliga Sverige. I de sammanhang där vi enbart använder begreppet ”asylsökande” är det med anledning av att det i första hand är just den målgruppen som avses. Begreppet ”nyanlända” avser att fånga det församlingsarbete som även omfattar människor som har fått uppehållstillstånd och som ska börja sin etablering i Sverige. Begreppet kan leda tanken fel eftersom många inte alls nyligen anlant till Sverige utan kanske har väntat i flera år på att få svar på sin asylansökan. Det finns också många nyanlända som inte är fokus för den här studien – t.ex. arbetskraftsinvandrare och anhöriginvandrare till personer som inte har en bakgrund som asylsökande. Många församlingar har också ett omfattande arbete med utsatta EU-migranter och det beskrivs inte heller i den här rapporten.

Även begreppet ”flyktingar” eller ”människor med flyktingbakgrund” dyker upp i rapporten. Inte minst är det vanligt att de vi intervjuat själva benämner arbetet i församlingen t.ex. som ”församlingens flyktingarbete”. Begreppet flykting kan dels förstås som en strikt juridisk term (d.v.s. den som fått uppehållstillstånd i enlighet med FN:s flyktingkonvention), dels som ett samlingsnamn på dem som fått uppehållstillstånd även på vidare skyddsgrunder än FN-konventionen (t.ex. i statistik över ”kommunernas flyktingmottagande”) och dels – inte minst i dagligt tal – som en generell term för människor på flykt, oavsett skäl och oavsett legal status. Det är främst i den här sistnämnda generella betydelsen som ordet flykting används i Svenska kyrkans församlingar och som det ibland dyker upp i citat och referenser i den här rapporten. Ibland används också begreppet ”migrant” i rapporten och då som en generell benämning på människor som bor i ett annat land än sitt födelseland.

Begreppen ”volontär”, ”frivillig” och ”ideell” förekommer i rapporten. Vi har använt dem synonymt med en tonvikt på att använda ”volontär” som substantiv (exempelvis är flera av dem vi intervjuat volontärer) och ”frivillig” som adjektiv (exempelvis ”frivilligt arbete”). Ideell förekommer främst i citat och referat från intervjuer och enkäten.

Omtvistade begrepp som ”främlingsfientlighet” och ”rasism” förekommer också i rapporten. Vi har ibland parat ”rasism” med ”organiserad” för att skilja på generella strukturer kring hur vi värderar hudfärg och ursprung som vi alla kan vara formade av (”rasism”), och de organisationer som driver en rasistisk agenda för samhället (”organiserad rasism”). Generellt sett har vi försökt att ge tydliga exempel och konkreta resonemang istället för att lägga fokus på begreppsdiskussioner. Många gånger har vi utgått från de ordval som finns i intervju-materialet och i enkätens fritextsvar. I enkäten ställdes också en fråga om arbete ”för social sammanhållning och mot främlingsfientlighet”. I intervjuerna har öppna frågor ställts kring vilka reaktioner som märkts i lokalsamhället kring mottagande av asylsökande.

TIDIGARE STUDIER OM CIVILSAMHÄLLETS FÖRÄNDRADE ROLL OCH FRIVILLIGARBETE

Många studier visar att medlemsorganisationer i Sverige idag tappar mark och att färre svenskar är medlemmar i en förening. Sedan 1990 har de politiska partierna tappat nästan hälften av sina medlemmar och fackliga organisationer och frikyrkor har tappat cirka en femtedel av sina medlemmar. Under samma period har antalet medlemmar i Svenska kyrkan minskat från 7,8 till 6,1 miljoner, vilket motsvarar en minskning med 22 procent. Även andra organisationer, som idrotts- och friluftorganisationer, har upplevt sjunkande medlemstal. Detta har beskrivits som att folkrörelserna är hotade och därmed en viktig del av det svenska samhällslivet. Trots nedgången i medlemsantal är dock svenskar fortfarande lika engagerade i civilsamhället som tidigare. Nya organisationer och trossamfund har tillkommit genom ökad invandring, och nya former av engagemang mobiliseras genom nätverk och sociala medier.¹²

Nästan hälften av befolkningen uppger att de arbetar frivilligt för en organisation i någon form. 2009 lades i genomsnitt 16 timmar per månad på ideellt arbete.¹³ Att bidra genom att vara volontär kan stärka självkänslan, ge glädje och skapa starkare nätverk.¹⁴ Den enskilt viktigaste faktorn bakom människors beslut om att arbeta som frivillig för en organisation är att man har blivit tillfrågad.¹⁵

Flera studier visar att motivationen till frivilligarbete är knuten till värderingar, engagemang för saken, men många anger även att de arbetar ideellt för att lära sig något nytt och bli mer nöjda med sig själva. Viljan att arbeta ideellt påverkas också positivt av föräldrars föreningsaktivitet under uppväxten och graden av religiositet. Det har blivit vanligare att de som arbetar som volontärer gör det utan att vara medlemmar, och att drivkraften i högre grad är knuten till aktiviteten i sig än till organisationens övergripande mål. Sannolikheten att engagemanget håller i sig över tid ökar med känslan av samhörighet med organisationen, tillfredställelsen i arbetet och upplevelsen av att vara till nytta.¹⁶

Välfärd förknippas i Sverige och övriga Norden med offentligt utförda välfärdstjänster. Denna ansvarsfördelning har beskrivits i termer av ett samhällskontrakt, där de centrala aktörerna i samhället delar centrala uppgifter mellan sig.¹⁷ I de nordiska länderna byggdes under 1900-talet

12 SOU 1990:44, Harding 2012, Boije och Ottevik 2014, s. 259–262, MUCF 2014, Göransson 2000, s. 119 ff, Borevi 2002, Vogel, Amnå, Munck och Häll 2003, s. 28ff och s. 53, Goul Andersen & Hoff 2001, s. 81

13 Harding 2012, s. 17, Svedberg, von Essen och Jegermalm 2010

14 Se sammanställning av tidigare forskning i Weng och Lee, s. 509–524

15 Harding 2012, s. 17, Svedberg, von Essen och Jegermalm 2010, Freeman 1997, s. 140–166

16 Wöllebæk, Skirstad, och Hanstad 2014, s. 22–41

17 Wijkström, Filip och Lundström 2002, Trägårdh och Berggren 2006, Wijkström 2012, s. 1–34

moderna välfärdsstater baserade på offentligt utförda tjänster finansierade med skattemedel. Vid 1980-talets början hade Sverige en välfärdsmodell som omfattade i princip hela befolkningen och till nivåer som innebar att varken de mest utsatta eller medelklassen behövde söka lösningar utanför de offentliga utförarna.¹⁸

Sedan ett drygt decennium tillbaka minskar den offentliga sektorns roll som utförare inom välfärden. Det finns numera en tydlig förväntan både från nationella beslutsfattare och från EU-politiker att det så kallade civilsamhället¹⁹ ska ta en större roll som utförare av tjänster. Civilsamhället har en potential att genom sociala innovationer bidra med nya sätt att hantera samhällsutmaningar. Fördelar som lyfts fram är mer helhetstänkande, mer klientorienterad service och större flexibilitet, vilket gör att många organisationer kan kanalisera resurser, inte minst i form av volontärer, för att anpassa sig till akut uppkomna situationer.²⁰

I Sverige har brukarval införts, men istället för civilsamhällets organisationer har framför allt privata företag, ofta i form av stora koncerner, tagit större plats.²¹ Samarbeten mellan offentliga aktörer och civilsamhällets organisationer har dock ökat, och särskilt inom mottagandet av asylsökande och nyanlända har organisationer och trossamfund tagit framträdande roller.²² Samtidigt är en stor andel av de tjänster som utförs inom idéburen sektor osynliga i statistiken eftersom det inte sker på uppdrag eller betalas med offentliga medel från kommuner och landsting. Hösten 2015 fick organisationer, trossamfund och spontant uppkomna nätverk en stor betydelse för att lösa de praktiska problem det stora mottagandet av asylsökande innebar. Många organisationer och trossamfund har därmed tagit på sig uppdrag som i vanliga fall är offentliga aktörers ansvar eller som är offentligt finansierade. Det finns en rädsla för att ett större fokus på att vara utförare av välfärdsuppdrag riskerar att ske på bekostnad av att ge röst åt utsatta grupper.²³ Detta uppmärksammas också i olika organisationer och trossamfund. Enligt den välfärdsplattform som Svenska kyrkans kyrkostyrelse antog 2013, är röstbärrrollen den främsta av Svenska kyrkans roller i uppdraget att vara en välfärdsaktör.²⁴ De andra rollerna är som utförare och samarbetspart. Utvecklingen inom Svenska kyrkans diakoni går

18 Esping-Andersen 1990, Sainsbury 1996, Ferragina och Seeleib-Kaiser 2011

19 Civilsamhället har sedan 1990-talet börjat användas även i Sverige för att tala om medlemsorganisationer, trossamfund, nätverk och kooperativa sammanslutningar inom vad regeringen kallat "en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen" (Prop 2009/10:55)

20 Nahnfeldt 2016, Gavelin et al 2010, MUCF 2016a, s. 54

21 Sivesind, Bock Seggaard, och Trætteberg 2016:1. Cirka 19 procent av de anställda inom välfärdssektorn i Sverige är anställda av privata företag och endast 3 procent av civilsamhällets organisationer. I Norge och Danmark står civilsamhällets organisationer för 8 respektive 14 procent av de anställda inom välfärdssektorn.

22 Nahnfeldts 2016, Sivesind (red.) 2016

23 von Essen m.fl. 2015, Lundström och Wijkström 2012, MUCF 2016a, MUCF 2016b

24 Svenska kyrkan, kyrkokansliet 2013

också i riktning mot ett rättighetsbaserat arbete som bygger på förhållningssätt och metoder för att bemyndiga människor att själva föra sin talan. Rollen innebär att man försöker ge röst åt människor så att de får del av sina mänskliga rättigheter.²⁵

Mottagandet av asylsökande 2015 och civilsamhällets bidrag har intresserat regering och myndigheter. Riksrevisionen har i sin granskning av flyktingsituationen hösten 2015 bedömt att myndigheterna inte fullt ut hade tillräcklig beredskap för att hantera den akuta situationen med ett stort antal asylsökande som under kort tid kom till Sverige. I flera fall avvaktade myndigheter med att vidta åtgärder för att undvika risken att bryta mot regelverk. Migrationsverket förmådde inte ta emot det stöd som erbjöds av Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB), Länsstyrelser, kommuner och frivilligorganisationer. Samtidigt konstateras att samarbete på lokal nivå fungerade bättre. Frivilligorganisationers insatser bedöms ha haft stor betydelse.²⁶ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har i två rapporter behandlat organisationers roll och villkor i arbetet med mottagandet av asylsökande och nyanlända. I rapporterna framkommer att aktörer i civilsamhället ofta upplever att statliga myndigheter, landsting, regioner och kommuner har en bristande förståelse för civilsamhällets villkor och en bristande kunskap om civilsamhällets arbete. Slutsatsen är att samhällets resurser i arbetet med mottagande och integration av nyanlända skulle kunna användas mer effektivt genom bättre samordning av insatser i kommunerna.²⁷ Försvarshögskolan har på uppdrag av MSB genomfört en studie om hur frivilliga försvarsorganisationer och trossamfund stöttade samhällets hantering av flyktingsituationen under hösten 2015. I studien konstateras att förutsättningarna för myndigheternas samverkan med frivilligorganisationer inte var optimala och att det fanns många oklarheter kring uppdrag, ersättning och roller.²⁸ En statlig utredning har även kartlagt och analyserat regeringens, myndigheternas, kommunernas och landstingens respektive ansvar och beredskap samt deras och civilsamhällets hantering av situationen. Generellt konstateras att de flesta aktörer hanterat situationen väl, men att det hade behövts tätare informationsutbyte mellan myndigheter och bättre tillvaratagande av civilsamhälle och frivilliga som resurs.²⁹

TIDIGARE STUDIER OM RELIGIONENS BETYDELSE EFTER FLYKT

Kyrkor och trossamfund är en viktig del i civilsamhället. Förutom att de organiserar ett omfattande socialt arbete så har flera studier också behandlat religionens betydelse i sig för människor som befinner sig i en utsatt situation och behövt lämna sina hem.

²⁵ Hjalmarsson 2015

²⁶ Riksrevisionen 2017:4

²⁷ MUCF 2016a och MUCF 2016b

²⁸ Asp 2017

²⁹ SOU 2017:12

*When I arrived here, I was immediately surrounded, integrated and encouraged by the pastor as if he knew that I could bring something to the church. And I think that for a migrant Christian like me all this was very meaningful.*³⁰

Så säger en pingstvän med centralafrikansk bakgrund som bor i Frankrike och som intervjuades i en europeisk studie om religionens roll för integration som genomfördes 2007 av den ekumeniska kommissionen för migranter i Europa – *Churches' Commission for Migrants in Europe* (CCME).

Han är inte ensam om sin upplevelse av att hans religiösa engagemang varit avgörande för att hitta sin plats i det nya samhället. Sociologen Daniel Sjödin har i sin doktorsavhandling intervjuat både muslimska och frikyrkligt kristna migranter i Helsingborg. Hans studie visar att känslan av att äntligen få känna sig hemma och möta värme i ett annars omgivande kallt och svårförståeligt samhälle är en vanlig berättelse från migranter som är religiöst aktiva.³¹ Samma slutsats drar socialantropologen Kristina Helgesson Kjellin av sitt material från Skärholmen i södra Stockholm, där hon intervjuat människor som är aktiva i Svenska kyrkan. Kyrkan beskrivs som en plats där människor lyssnar, "... en bra plats där man kan öppna sitt hjärta, hjälpa folk."³² Religionssociologen Erika Willanders genomgång av forskning kring religionens betydelse efter migration visar att religionen framför allt verkar stärkas i migrationssituationer som präglas av flykt, umbäranden och svårigheter att etablera sig i det nya landet. I de fall där migrationen främst beror på ett nytt arbete under goda förhållanden går det inte att spåra samma förstärkning av religiositeten.³³

Många migranter möter stigmatisering och diskriminering i det nya landet. Den tidigare sociala statusen och yrkeskompetensen kan gå helt förlorad. Vardagliga bestyr som att handla eller gå till vårdcentralen kräver stor ansträngning. Inte sällan kan det religiösa sammanhanget stärka individen och ge en möjlighet att bli sedd och respekterad, träffa nya vänner och bygga sociala nätverk.³⁴ Många får genom sitt religiösa sammanhang praktisk hjälp som underlättar etablering i det nya landet. Teologi som att vi alla är lika inför Gud kan vara en hjälp för att stärka självkänslan. De religiösa texterna innehåller inte sällan berättelser om flykt och migration, om mångfaldens välsignelse och om förmåga att överskrida olika gränser. I Helgesson Kjellins studie pekar människor hon möter inte minst på nattvarden, och delandet av bröd och vin i gudstjänsten, som en rit där sociala relationer omformas och blir mer jämlika.³⁵

30 Passarelli 2007, s. 11

31 Sjödin 2011

32 Helgesson Kjellin, s. 122

33 Willander 2016a

34 Helgesson Kjellin 2016, s. 149

35 Helgesson Kjellin 2016, s. 171

Sjödin hänvisar till forskning som visar att flykt och migration är en destabiliserande livsförändring som gör att det som tidigare var självklart och omedvetet nu blir synligt och relativiserat. Genom att egna vanor som tidigare var ett oreflekterat majoritetsbeteende nu blir ett ifrågasatt minoritetsbeteende så kastas tidigare sanningar omkull.³⁶

Migration innebär alltid ett visst mått av risk för identitetskris och konflikter, men har samtidigt en inneboende kraft till befrielse, uppbrott och förvandling från instängande vanor. Migration kan innebära en efterlängtdad möjlighet att omtolka sitt liv och hitta nya sammanhang.

Willander konstaterar att migranternas religiositet påverkas av religionens plats i de länder som migranter flyttar till och från. Enligt *World Value Survey* skiljer Sverige och övriga Norden ut sig globalt genom sekulära värderingar och hög individualism. Många andra länder har rört sig sakta i denna riktning sedan 1980-talet då mätningarna inleddes. De som kommer till ett nytt land påverkas av majoritetskulturen. Värderingar är föränderliga även om det kan ta tid, cirka 30 år, beroende på hur segregerat samhället är.³⁷

Att exempelvis komma från ett starkt religiöst präglad samhälle till ett sekulariserat land gör de egna religiösa handlingsmönstren mer påtagliga. Det kan leda till en accentuering av den religiösa identiteten i kontrast till samhällets normer men kan också leda till en nedtoning.³⁸ Det är heller inte ovanligt att människor som migrerat byter religiös tillhörighet. Det finns också de som i och med migrationen väljer att helt ställa sig utanför religiöst färgade sammanhang. En man med iransk bakgrund som Sjödin intervjuat säger *”Religion är något jag håller mig borta ifrån. Jag har kommit hit för att slippa sånt där.”*³⁹

SVENSKA KYRKANS TIDIGARE ENGAGEMANG FÖR MÄNNISKOR PÅ FLYKT⁴⁰

Engagemanget för människor på flykt har funnits länge i Svenska kyrkan, och kanske framför allt hos enskilda människor, församlingsmedlemmar eller anställda inom Svenska kyrkan, som kopplat samman flyktingfrågorna med sin kristna tro och kyrkans uppdrag. Det har handlat om praktisk hjälp, men också t.ex. uppvaktningar av regeringen från biskopsmötet.⁴¹ Engagemanget i församlingarna har ofta varit beroende av eldsjälur och vuxit på platser där enskilda personer, inte sällan diakoner, fått kontakt med människor i asylprocessen. Kallelsen att stå på de utsattas sida, att *”älska sin nästa som sig själv”*⁴²

³⁶ Sjödin 2011

³⁷ World Value Survey, Esmer och Pettersson 2007, s. 5–6

³⁸ Willander 2016a, s. 115

³⁹ Sjödin 2011, s. 128

⁴⁰ En längre version av detta avsnitt finns på <https://internwww.svenskakyrkan.se/supportmigration/det-gor-svenska-kyrkan-for-manniskor-pa-flykt>

⁴¹ Ryman 2007, s. 55ff

⁴² Från Matteusevangeliet 22:39

och diakonernas vigningslöfte att ”försvara människors rätt” är vanliga drivkrafter. ”Vistelsebegreppet” som infördes i kyrkkoordinationen när Svenska kyrkan skiljdes från staten år 2000 innebär att församlingen har ett ansvar ”för den kyrkliga verksamheten för alla som visas i församlingen”⁴³ och alltså inte bara för sina medlemmar. Det har allt sedan dess ofta anförts som en viktig grund för engagemanget. Ofta har arbetet skett i ekumenisk samverkan, inte minst lokalt, men också genom internationellt samarbete i exempelvis Kyrkornas Världsråd⁴⁴ och genom humanitärt bistånd till flyktingar. Kyrkornas Världsråd har ända sedan starten 1948 haft flyktingfrågor på agendan. Kyrkornas Världsråd grundade 1964 en kommission för arbete med migrantarbetare i Europa, CCME, som sedermera också fick mandat att arbeta med människor på flykt. CCME är en central aktör för det ekumeniska arbetet kring asylrätt och integration i Europa.⁴⁵

Andra världskriget medförde människor på flykt från Tyskland, de nordiska grannländerna och Baltikum där inte minst enskilda personer i Svenska kyrkan ofta spelade en viktig roll i mottagandet.⁴⁶ I samband med statskupperna i Grekland och Latinamerika under 1970-talet började det åter komma människor på flykt till Sverige. I slutet av 1970-talet blev Alsike kloster en fristad ”för flyktingar i nöd”. På 1980-talet kom nya grupper från exempelvis inbördeskriget i Libanon, kriget mellan Iran och Irak och konflikterna på Afrikas horn som gjorde situationen för människor på flykt allt mer synlig i Sverige och i Svenska kyrkan. 1985–86 arrangerades kampanjen ”Flykting 86” i de nordiska länderna för att samla in pengar och lyfta de globala flyktingfrågorna. Lutherhjälpen, som var Svenska kyrkans biståndsorganisation, var en av aktörerna bakom kampanjen.⁴⁷ 1988 bildades Flyktinggruppernas Riksråd (FARR).

1987 infördes en ny organisation för mottagande av asylsökande i Sverige som medförde ett större ansvar för kommunerna. Denna förändring innebar också att betydligt fler kommuner än tidigare kom att involveras i mottagningsarbetet. Denna så kallade hela-Sverige-strategi medförde också att fler av Svenska kyrkans församlingar kom i kontakt med asylsökande. Under Balkankriget i början av 1990-talet fanns det ett relativt brett engagemang i Svenska kyrkans församlingar kring de flyktingförläggningar som fanns runt om i landet med fokus på att skapa mötesplatser mellan ortsbor och asylsökande. En rapport från Linköpings stift från 1999 refererar till en stiftssammanställning från tidigt 1990-tal som visar att många församlingar hade kontakt med en eller flera flyktingförläggningar.⁴⁸

43 Kyrkkoordinationen kap 2 § 1

44 Kyrkornas Världsråd är en kristen sammanslutning av 348 kyrkor i sammanlagt 110 länder vars huvudsakliga mål är kristen enhet och ökad samverkan mellan kristna i hela världen. För mer information se <http://www.oikoumene.org/en>

45 För mer information om CCME se <http://www.ccme.be>

46 Ryman 2010, s. 90

47 Ryman 2008

48 Gustafsson och Hallefjord 1999, s. 24

Församlingarnas engagemang berörde ofta själva asylprocessen. Behovet av juridisk kompetens ökade i takt med att de asylsökande blev fler.⁴⁹ 1994 anslog flera av Svenska kyrkans stift medel till stöd för Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar som hade grundats 1991 av Amnesty, Rädda barnen och Svenska flyktingrådet. 1995 blev Svenska kyrkan fullvärdig medlem.⁵⁰ Rådgivningsbyrån är alltjämt idag ett centralt stöd för dem inom Svenska kyrkan som stöttar människor i asylprocessen.

ÖKAT FOKUS PÅ ARBETE FÖR INTEGRATION

Antalet asylsökande som kom till Sverige minskade i mitten på 1990-talet. 1996 kom det t.ex. bara drygt 5 700 personer. Integration av de som kommit och motarbetande av rasism och nynazism ledde dock till fortsatt engagemang. Uppsala stift konstaterade i en nationell rundringning från 1997 att ”tidigare har [församlingarna] arbetat mestadels med asylsökande och asylärenden och har, i takt med att antalet asylsökande sjunker, börjat fundera över hur man ska ta itu med det växande problemet med segregation och utanförskap”.⁵¹

Efter 1994 blev det tillåtet för asylsökande att bo i eget boende (EBO) exempelvis hos släkt och vänner. Det innebar att allt fler asylsökande kom till de större städernas miljonprogramsområden eftersom det i stor utsträckning var där släktingarna och vännerna fanns. Tillsammans med det minskande asylmottagandet under senare delen av 1990-talet bidrog detta till att det blev allt mer ovanligt med asylsökande på mindre orter. Svenska kyrkans förortsförsamlingar i storstäderna har däremot allt mer kommit att präglas av flyktingfrågor och att möta människor som är asylsökande, papperslösa, gömda eller sedan länge invandrade men fortfarande marginaliserade. Sedan början av 2000-talet finns det i Svenska kyrkan ett nätverk mellan storstädernas förortsförsamlingar som heter ”Framtiden bor hos oss” och som arbetar med bland annat konferenser, utbildningar, metodutveckling och opinionsbildning kring flykting- och mångfaldsfrågor.⁵²

PÅSKUPPROPET OCH DET FORTSATTA ENGAGEMANGET

Antalet asylsökande ökade igen i början av 2000-talet, även fortsättningsvis från Balkan men också från exempelvis Irak. 2002 kom drygt 33 000 asylsökande till Sverige. Fler och fler församlingar engagerade sig för asylsökande, inte minst för de många som fick avslag på sin ansökan om asyl. Genom ett folkligt och brett stöd för det så kallade ”Påskuppropet” 2005 kom Sveriges kristna råd (SKR) och inte minst Svenska kyrkans dåvarande ärkebiskop KG Hammar att hamna i flyktingdebattens centrum. Det parallella initiativet Flyktingamnesti 2005

49 Michael Williams, telefonintervju 2016-11-23

50 Ekström 2014, s. 10

51 Ottosson 1997, s. 74 f

52 Framtiden bor hos oss. Om nätverket, och Helgesson Kjellin 2016

som hade sin upprinnelse i Hammarkullens kyrka i Göteborg var också viktigt för att mobilisera många. De breda kampanjerna ledde till konkreta resultat genom att bana väg för en överenskommelse i regeringens budgetförhandlingar i september 2005. Överenskommelsen ledde till en ny prövning för drygt 30 000 människor med avslagsbeslut och framför allt fick många barnfamiljer stanna i Sverige.⁵³

Presidiet för Sveriges kristna råd längst fram i manifestation för Påskuppropet, maj 2005 i Stockholm. Foto: SKR

Påskuppropets genomslag och konkreta framgångar stärkte på många sätt ekumeniken i Sverige – här fanns en fråga där kyrkorna var överens – och gav råg i ryggen till Sveriges kristna råd. SKR fokuserar än idag mycket av sitt arbete på migrationsfrågor och Svenska kyrkan väljer ofta att kanalisera sitt asylrättsliga påverkansarbete genom samarbetet i SKR. Navet i arbetet är SKR:s arbetsgrupp för migrations- och integrationsfrågor där experter och handläggare från de olika medlemskyrkorna, bl.a. Svenska kyrkan, sitter med.

Som en direkt följd av Påskuppropet antog SKR vid årsmötet i april 2007 ett ramdokument kallat "Detta vill vi! Kyrkorna och migrationsfrågorna", utarbetat av SKR:s arbetsgrupp för migrations- och integrationsfrågor. Dokumentet består av sex huvudpunkter som har rubrikerna "Alla människor är skapade till Guds avbild och har rätt till ett liv i värdighet", "Grundläggande rättigheter måste gälla för alla människor", "Barns situation och behov måste särskilt uppmärksammas", "Familjer har rätt att leva tillsammans", "Alla har medansvar för samhällsutvecklingen och att göra gott mot sina medmänniskor" och "Vårt mål är fred, rättvisa och ett hållbart samhälle – nya himlar och

53 Svenska Dagbladet 2006-09-06

en ny jord där rättfärdighet bor' (2 Pet 3:13)". Ställningstaganden i dokumentet motiveras utifrån både mänskliga rättigheter och kristen tro.⁵⁴

Efter "Detta vill vi" har SKR gett ut ytterligare skrifter med migrations-tema och medlemskyrkorna har fortsatt arbetet med att tillsammans väcka opinion i debattartiklar, politiska uppvaktningar och seminarier. "Skilda världar – kyrkornas verklighetsbeskrivning av det som brister i det svenska asylsystemet" kom 2009 och baserade sig på en samling av konkreta ärenden som illustrerar problem inom den dåvarande asylprövningen.⁵⁵ Arbetet kunde finansieras tack vare ett beslut av Svenska kyrkans kyrkomöte⁵⁶ 2008 att förstärka det asylrättsliga påverkansarbetet. 2013 presenterade SKR ett "manifest för en ny tidsanda – i migrationens, mänskighetens och mångfaldens tecken" i samband med ett seminarium i Almedalen.⁵⁷ SKR har även fokuserat på situationen för konvertiter i asylprocessen och kyrkornas förhållningssätt till människor på flykt som vill konvertera till kristen tro.⁵⁸

På Svenska kyrkans nationella kansli har bemanningen kring flyktingfrågorna växlat genom åren. I början av 1990-talet inrättades en handläggartjänst för flyktingfrågor jämte en för invandrarfrågor på det som hette Svenska kyrkans församlingsnämnd. Flyktingtjänsten drogs in 1994. Sedan kombinerades flykting- och invandrarfrågorna i en tjänst och i besparingar i början av 2000-talet drogs tjänsten helt in. En ny handläggartjänst för flykting- och integrationsfrågor inrättades 2005 parallellt med att Påskuppropet väckte stort engagemang. Samtidigt som debattartiklar och rapporter i asylrättsliga frågor främst utarbetades genom ekumeniskt samarbete i SKR utvecklades stödfunktioner särskilt för Svenska kyrkans församlingar, bl.a. ett elektroniskt nyhetsbrev och en vägledning för församlingarnas arbete för och med flyktingar och integration.⁵⁹ "Projekt människovärde" som syftade till att teologiskt och metodiskt rusta Svenska kyrkan i mötet med främlingsfientlighet och rasism bedrevs mellan 2010 och 2013.⁶⁰

DE SENASTE ÅRENS UTVECKLING

I och med det eskalerande inbördeskriget i Syrien och fortsatta kriser i andra delar av världen har antalet asylsökande till Sverige åter ökat.

54 Sveriges kristna råd 2006. Hösten 2016 reviderades "Detta vill vi" och har i början av 2017 skickats till samtliga riksdagsledamöter. För mer information se: http://www.mynewsdesk.com/se/sveriges_kristna_rad/documents/skriften-detta-vill-vi-kyrkorna-och-migrationsfraagorna-64009

55 Sveriges kristna råd 2009

56 Kyrkomötet är Svenska kyrkans högsta beslutande organ. För mer information se <http://www.svenskakyrkan.se/kyrkomotet>

57 Sveriges kristna råd 2012

58 Sveriges kristna råd. Migration/Integration

59 Hellqvist 2008 och 2012

60 Bl.a. producerades den teologiska antologin "När främlingskapet bryts kan en ny värld börja" (red.) Hellqvist 2010 och det pedagogiska materialet "Paulus brev till svenskarna". Svenska kyrkans unga och Sensus var samarbetspartner och 140 "ambassadörer" utbildades inom ramen för projektet

År 2013 kom drygt 54 000 asylsökande, år 2014 drygt 81 000 och år 2015 överträffades alla prognoser med drygt 162 000 asylsökande, varav drygt 51 300 från Syrien. Migrationsverket har drivit eller upphandlat asylboenden över hela landet, och näst intill alla församlingar i Svenska kyrkan har kommit att beröras. Svenska kyrkans kyrkomöte har under de senaste åren behandlat flera motioner som påtalat församlingars behov av ekonomiskt stöd för att kunna bedriva verksamhet för asylsökande och nyanlända. Detta ledde till att kyrkostyrelsen genom en omprioritering i sin budget för 2015 fördelade 5 miljoner kronor för detta ändamål. Under hösten 2015 gjorde kyrkostyrelsen även en om-disponering av det årets budget och ytterligare 10 miljoner frigjordes för samma ändamål. Med anledning av tre motioner till 2015 års kyrkomöte anslogs 75 miljoner kronor utöver budgetramen för 2016, varav 31,2 miljoner gick till församlingarnas arbete i Sverige, 15 miljoner till stiftet, 8,8 miljoner till utbildningar och metodstöd och 20 miljoner till det internationella flyktingarbetet. Svenska kyrkans internationella humanitära bistånd har kunnat öka stödet till flyktingrelaterade insatser runt om i världen, delvis tack vare insamlade medel och även genom dessa ökade budgetanslag från kyrkomötet och kyrkostyrelsen. 2016 års kyrkomöte beslutade, i enlighet med kyrkostyrelsens förslag, att satsa 60 miljoner kronor per år 2017–2019 på både det nationella och det internationella arbetet med asylsökande och flyktingar.

Kyrkliga företrädare i Sverige har under de senaste årens kraftigt ökade antal asylsökande och påföljande politiska åtstramning av möjligheten att söka asyl i Sverige också gjort ett stort antal uttalanden och uppvaktningar av politiker kring nationella och internationella flyktingfrågor. Det senaste exemplet är från december 2016 då Sveriges kristna råd inledde ”Juluppropet för en human migrationspolitik” – en omfattande namninsamlingskampanj för att med barnets bästa i fokus protestera mot försämrade möjligheter till familjeåterförening i Sverige.⁶¹

Även den nationella nivån med sitt kyrkokansli i Uppsala och Svenska kyrkans regionala nivå med 13 stiftskanslier har sedan hösten 2015 märkbart förstärkt sina satsningar med fler handläggartjänster. Under 2016 gick nationella medel till resursförstärkning i stiftsorganisationerna vilket resulterade i anställandet av s.k. coacher eller integrationsfrämjare, på hel- eller deltid. Totalt fanns det i slutet av 2016 ett 30-tal coacher knutna till stiftet. Även den nationella nivån i Svenska kyrkan har förstärkt sin bemanning med flera nya tjänster. På Svenska kyrkans intranät finns sedan början av 2016 funktionen Support migration som har utvecklats på uppdrag av kyrkostyrelsen och samlar fakta om migration, samt verktyg för församlingarnas arbete. Samarbeten med andra organisationer har fördjupats. Exempelvis inledde Svenska kyrkan, Röda korset och Rädda barnen 2005 ett samarbete kring material och utbildningar om psykosocialt stöd.

61 Sveriges kristna råd. Juluppropet

De senaste årens utveckling med allt fler människor på flykt i världen och många asylsökande i Sverige har också lett till en fördjupning av teologin kring Svenska kyrkans engagemang. Svenska kyrkans kyrkosekretärer har skrivit dokumentet: "Teologisk grund: Därför engagerar sig Svenska kyrkan för människor på flykt" som finns att läsa på Support Migration. I inledningen står det: "Kristen tro vilar på övertygelsen att vi är en enda mänsklighet och att vi har ansvar för varandra. Den gyllene regeln hjälper oss att se det självklara: framför dig står en som är som du. 'Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem', säger Jesus."⁶² Rubrikerna i dokumentet lyder "Gud verkar inte bara genom oss", "Mötas och försonas", "Öppenhet för förmåga och omsorg om den som är utsatt", "Tro ger hopp", "Förlåtelsens kraft", "Möten med annan tro" och "Nu är Guds tid".⁶³

De globala flyktingfrågorna är också i fokus för flera internationella kyrkliga aktörer. Den 19 september 2016, inför FN:s högnivådialogmöte om flykt och migration, skrev ACT-alliansen⁶⁴, Kyrkornas Världsråd, CCME, och nätverket *Churches Witnessing With Migrants* (CWWM) ett gemensamt uttalande. Organisationerna framförde krav på att världens ledare måste ta sig an grundorsakerna till flyktingkrisen, arbeta för hållbar och rättvis utveckling, bekräfta internationella konventioner för mänskliga rättigheter, upprätthålla flyktingkydd och humanitär rätt, fördela ansvaret mellan stater mer rättvist, utöka möjligheterna till laglig arbetskraftsmigration och upphöra att kriminalisera människor på flykt.⁶⁵

DISPOSITION

I kapitel 2 presenteras resultaten av enkäten ställd till samtliga pastorat och församlingar med egen ekonomi inom Svenska kyrkan. Denna visar i vilken omfattning Svenska kyrkans församlingar har engagerat sig i verksamheten med asylsökande och nyanlända. I kapitel 3 till 7 presenteras de särskilt studerade församlingarna och den lokala kontext de verkar i. Verksamheten, hur den startades upp, och till viss del hur den utvecklats över tid, behandlas för att visa på likheter och skillnader i förutsättningar och organisation. Därefter följer tematiska kapitel som bygger på intervjuer från fallstudieförsamlingarna och fritextsvar från enkäten. I kapitel 8 behandlas vad som beskrivits som viktiga förutsättningar för att verksamheten skulle komma igång och sedan kunna drivas vidare. I kapitel 9 diskuteras behovet av genomtänkt organisering, flexibilitet och tydligt ledarskap för att kunna bedriva ett hållbart och uthålligt arbete. Kapitel 10 behandlar volontärer som resurs, hur de rekryterats och vad som anges vara drivkrafter för engagemanget.

⁶² Svenska kyrkan. Support Migration, Teologisk grund

⁶³ Ibid

⁶⁴ ACT Alliance, "Action by Churches Together", är ett globalt samarbete mellan kyrkor och kyrkliga organisationer för katastrofinsatser, utvecklings- och påverkansarbete.

För mer information se <http://actalliance.org/>

⁶⁵ ACT Alliance, WCC, CCME och CWWM 2016-09-06

Vidare ger kapitlet exempel på hur frivilligarbetet organiseras och vad det kan vara i praktiken. Kapitel 11 tar upp vad medarbetare och volontärer uppger är det som ger energi och skapar mening i arbetet, men också det som kan vara svårt att hantera i de dagliga mötena med asylsökande och nyanlända. En svårighet kan vara att bemöta fördomar, främlingsfientlighet och rasism. Kapitel 12 behandlar exempel på detta och de strategier de intervjuade använder för att bemöta detta. Mycket av verksamheten sker i samverkan med andra aktörer. Hur samarbetet med kommuner och andra offentliga aktörer upplevs tas upp i kapitel 13. Kapitel 14 till 16 tar upp det specifika i att vara kyrka och möta asylsökande och nyanlända. Inledningsvis behandlas varför asylsökande kommer till Svenska kyrkans verksamhet. Därefter behandlas för- och nackdelar med att vara kyrka i detta möte. Slutligen ges exempel på vad det har inneburit för församlingarnas interna liv att nya grupper kommer till kyrkan. I kapitel 17 behandlas frågor om utmaningar för framtiden som de intervjuade har rest, exempelvis integration på bostads- och arbetsmarknaden, att behålla människor i glesbygden samt att hantera utmaningarna för välfärdssamhället. Rapporten avslutas med sammanfattande slutsatser i kapitel 18.

Kapitel 2

Övergripande bild av arbete med asylsökande och nyanlända i Svenska kyrkan

Den akuta situationen sensommaren och hösten 2015 då många asylsökande kom till Sverige under kort tid föranledde ett stort engagemang från civilsamhället och från enskilda människor som ville hjälpa till. Frivilligorganisationers insatser har tecknats genom mediereportage och vissa rapporter men är hittills ganska underutforskade. För att studera omfattning, innehåll, hur verksamheten bedrivs och finansieras inom Svenska kyrkans församlingar, vad gäller verksamheten för och med asylsökande och nyanlända har en enkät skickats ut till kyrkoherdar i samtliga pastorat och församlingar med egen ekonomi. Totalt har 64 procent av de 688 enheterna besvarat enkäten. Bortfallsanalysen visar att de enheter som besvarat enkäten liknar Sveriges församlingar/pastorat i stort vad gäller storlek och mottagande, vilket innebär att resultatet kan ses som representativt. I detta kapitel sammanställer vi de övergripande resultaten från enkäten, medan metod och enkätfrågor presenteras i bilaga 1 och 2.

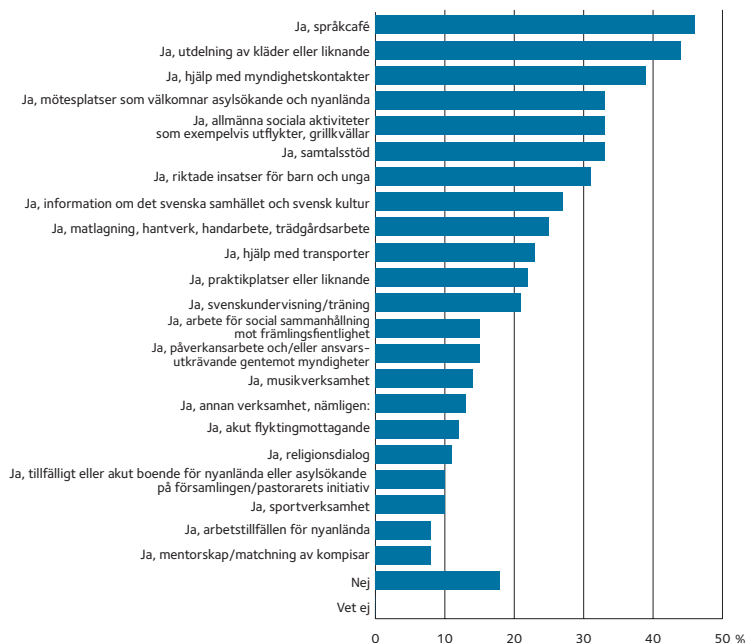
OMFATTNING OCH INNEHÅLL

Från och med hösten 2015 fram till oktober 2016 då enkäten skickades ut, har 82 procent av de pastorat och församlingar med egen ekonomi som besvarat enkäten haft verksamhet för och med asylsökande och nyanlända. Verksamheten är rikstäckande och finns i allt från storstäder och deras förorter till mindre orter, landsbygd och glesbygd. Mycket av verksamheten har under kort tid byggts upp för att svara mot behoven som uppstod i den akuta situationen under hösten 2015. Hälften av församlingarna/pastoraten uppger att de startat helt ny verksamhet under de senaste 12 månaderna, medan en tredjedel har ökat omfattningen av den de haft sedan tidigare. Några enstaka församlingar/pastorat har anggett att de har haft verksamhet tidigare, men minskat den under året.

Av figur 2.1 framgår en stor bredd i den verksamhet som utvecklats. De svarande kan här ange flera förvalda alternativ och komplettera

med fritextsvar. Den vanligaste verksamheten under den här tidsperioden är språkcafé, kläddutdelning, hjälp med myndighetskontakter, att skapa mötesplatser och ordna sociala aktiviteter. Det senare kan vara allt från utflykter och grillkvällar till vänskapsförmedling i samarbete med kommunen eller i egen regi. Församlingarna ger även samhällsinformation och orientering i svensk kultur. Många driver tjej- eller killgrupper och verksamhet som vänder sig särskilt till barn och ungdomar. Eftersom många asylboenden ligger utanför centralorten erbjuds transporter. Ibland är verksamheten kopplad till asylboenden inom församlingen eller pastoratet. I de fall församlingar bedriver språkundervisning utöver språkcafé är det ofta fråga om samarbeten med studieförbund, bland annat Sensus. Några församlingar dit inga eller få asylsökande har kommit stödjer, eller bedriver verksamhet tillsammans med, grannförsamlingar dit fler anlät.⁶⁶

FIGUR 2.1 INRIKTNING PÅ VERKSAMHET FÖR OCH MED ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA I SVENSKA KYRKANS FÖRSAMLINGAR

Källa: Enkät riktad till samtliga pastorat och församlingar med egen ekonomi oktober 2016. Frågan löd ”Bedriver eller har församlingen/pastoratet bedrivit någon verksamhet för och med flyktingar och asylsökande under de senaste 12 månaderna?”, internt bortfall 4 av 440.

66 Enkät svar (fritext, ej numrerat) på frågan ”Bedriver eller har församlingen/pastoratet bedrivit någon verksamhet för och med flyktingar och asylsökande under de senaste 12 månaderna?”

Under våren 2016 genomförde Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) en undersökning av frivilligorganisationers arbete med asylsökande och nyanlända. Motsvarande arbete bland Svenska kyrkans församlingar liknar i mycket verksamheten i dessa organisationer i fråga om bredd och fördelning mellan olika aktiviteter. Svenska kyrkans insatser skiljer ut sig något genom att en större andel anger att de bistår med hjälp med myndighetskontakter och samtalsstöd, medan andelen som angivit att arbetet med akuta insatser var något lägre jämfört med de organisationer som omfattades av den tidigare studien. En direkt jämförelse är dock inte möjlig eftersom svarsalternativen inte helt stämmer överens och vår enkät skickades ut senare, då mycket av verksamheten övergått i mer reguljär form.⁶⁷ I tidigare genomgångar av Svenska kyrkans församlingars ansökningar av bidrag från nationell nivå sågs en tydlig skillnad mellan verksamhet i maj 2015 och oktober 2015. Bredden i aktiviteterna har ökat över tid och fler har byggt upp ett samarbete med andra organisationer.⁶⁸ Svenska kyrkans församlingar har även ett omfattande samtalsstöd, vilket inte finns med som svarsalternativ i den enkät som MUCF riktade till andra organisationer som arbetar med mottagande av asylsökande. Detta stöd ligger i linje med kyrkans självvårdande och diakonala uppgift, och är en integrerad del i all verksamhet. Många av de som söker asyl bär på svåra upplevelser från krig eller förföljelse och umbäranden under flyktvägen. Nästan en tredjedel av pastoraten och församlingarna uppger att de har stödsamtal, det kan vara inom det vanliga diakonala arbetet, utveckling av psykosocialt stödgruppsarbete för barn i nyanlända familjer eller bildterapi.

Religiösa samfund har genom tillgången till ett religiöst språk möjlighet att möta andra troende i dialog. Inom Svenska kyrkan har församlingar och företrädare på olika nivåer utvecklat metoder och praktiker för att som kristna förhålla sig till ett mångreligiöst samhälle, där det finns tecken på ökande främlingskap mellan människor med olika religiösa och kulturella tillhörigheter.⁶⁹ En av tio kyrkoherdar svarar att församlingen/pastoratet lagt särskilt fokus på interreligiös dialog i arbetet.

De svar som inte fångats inom de förvalda alternativen och där verksamheten är specifik för Svenska kyrkan rör sig ofta om att man erbjuder gudstjänster på andra språk, gör studiebesök i kyrkor i samarbete med skolor eller i egen regi, bedriver dopundervisning eller att upplåter lokaler åt asylsökande och nyanlända för bön eller firande av egna gudstjänster. I några fall anger församlingar att kristna familjer som varit utsatta för hot på sin flyktningförläggning har erbjudits boende.⁷⁰

67 MUCF 2016a, s. 40–42

68 Hollmer 2016, s. 17ff

69 Lööv Roos 2016

70 Enkät svar (fritext, ej numererat) på frågan "Bedriver eller har församlingen/pastoratet bedrivit någon verksamhet för och med flyktingar och asylsökande under de senaste 12 månaderna?"

Denna undersökning speglar inte hur verksamheten har utvecklats över tid. En indikation på akuta insatser ges i enkätsvaren, med alternativen akuta insatser och tillfälligt eller akut boende för asylsökande. Var tionde pastorat bedrev akutboende eller annan akut verksamhet som exempelvis insatser vid järnvägsstationer, flygplatser, hjälp till ankommande att få kläder, mat och transporter. I vilken mån denna typ av åtgärder krävdes lokalt är beroende av om transitboenden öppnades och församlingens läge i förhållande till uppsamlingsplatser vid gränsen. Fritextsvaren vittnar även om att en del av de resurser som mobiliserats inte tagits i bruk.⁷¹ Enkätsvaren har kompletterats med telefonintervjuer med de pastorat som rapporterat störst antal asylsökande i sin verksamhet. I mer än hälften av dessa var verksamheten betydligt mindre eller i vissa fall avvecklad i januari 2017, eftersom färre asylsökande anländer till Sverige och Migrationsverket avvecklar direktupphandlade boenden.⁷²

FINANSIERING AV VERKSAMHETEN

Av figur 2.2 framgår att till skillnad från de flesta andra organisationer är Svenska kyrkans verksamhet för asylsökande och nyanlända i hög grad oberoende av stöd från offentliga medel. Svenska kyrkan är uppbyggd av självstyrande församlingar, men både den regionala nivån i form av stift och den nationella nivån kan bistå med riktat stöd.

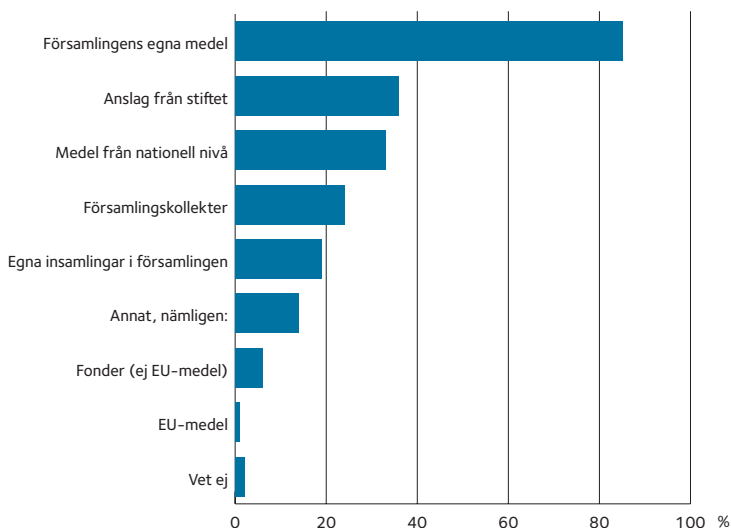
Hela 85 procent av församlingarna/pastoraten anger att de finansierar verksamheten med egna medel, det vill säga medlemsavgifter (kyrkoavgift). Svenska kyrkan har, på ett helt annat sätt än andra organisationer och trossamfund, lokaler och personal i hela landet. I genomsnitt utgör lokalkostnaderna drygt en fjärdedel av de totala kostnaderna.⁷³ Detta innebär både stora fasta kostnader och att budgeten läggs långt i förväg, men också en potential att fylla underutnyttjade lokaler med verksamhet.

71 Enkätsvar 8 (fritext) på frågan ”Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?”

72 Migrationsverket 2017-01-29

73 Svenska kyrkan 2015:1

FIGUR 2.2 FINANSIERINGSKÄLLOR FÖR PASTORATENS VERKSAMHET FÖR OCH MED ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA

Källa: Enkät riktad till samtliga pastorat och församlingar med egen ekonomi oktober 2016. Frågan löd ”Hur finansieras verksamheten/ verksamheterna för och med flyktingar och asylsökande?”, 347 svar av 366 (de som svarat att de bedriver verksamhet).

Cirka en tredjedel av pastorat och församlingar med egen ekonomi har uppgett att de utöver egna medel även tagit del av öronmärkta bidrag via den nationella nivån och stiftet. En del av dessa utgjordes av Svenska kyrkans egna medel som tillgängliggjorts genom beslut i Svenska kyrkans kyrkomöte. En del utgjordes av statliga medel som Svenska kyrkan erhölet efter ett regeringsbeslut i december 2015. Vissa stift har också anslagit egna medel till församlingarnas arbete. Den nationella nivån i Svenska kyrkan har också initierat olika utbildningssatsningar för att stödja församlingarnas arbete. Tillsammans med Ideellt Forum och Sensus genomförs utbildningar om migration och idealitet för att stödja arbetet med rekrytering och organisering av volontärer. Tillsammans med Röda korset och Rädda barnen genomförs utbildningar i psykosocialt stöd. Tillsammans med Individuell Människohjälp och den nationella föreningen för ”Barn i Väntan” och ”Barn i Start” (BIV/BIS) genomförs utbildningar.⁷⁴

En fjärdedel av församlingarna/pastoraten har även samlat in medel via kollekt och andra insamlingar lokalt till stöd för verksamheten. Få av församlingarna/pastoraten anger att de sökt andra medel, som exem-

74 Svenska kyrkan. Support Migration, Utbildningar och kurser

pelvis EU-medel och andra fonder, vilket kan upplevas som svårt och tidskrävande. Samarbete med andra organisationer och Länsstyrelser har dock i vissa fall resulterat i beviljade ansökningar om EU-bidrag.

Asylsökande får bo i Sankt Johannes kyrka i Malmö i brist på andra boenden. November 2015. Foto: Kristina Strand Larsson

VERKSAMHETEN NÅR MÅNGA

De församlingar/pastorat som har besvarat enkäten har sammantaget haft över 24 000 asylsökande och nyanlända i sin verksamhet per månad. Eftersom inte alla församlingar/pastorat har svarat och inte alla individer kommer varje gång är det verkliga antalet som verksamheten når betydligt större. Uppskattningsvis har verksamheten 37 500 besökare per månad. Den genomsnittliga församlingen/pastoratet har 74 deltagare i verksamheten under en vanlig månad. De som har den mest omfattande verksamheten har besökts av mellan 400 och 1 000 asylsökande eller nyanlända per månad, då verksamheten var som mest omfattande. Verksamhet som har nått en stor mängd asylsökande och nyanlända är klädinsamling, språkcafé och internationella gudstjänster. Mötena med asylsökande och nyanlända kan vara fördelat på ett eller flera tillfällen under en vecka. En församling beskriver att det kan vara 18 till 40 besökare på mottagning för rådgivning och stöd en gång per vecka, och 40 till 50 personer som kommer till den matutdelning som sker tillsammans med Frälsningsarmén varje vecka. Maten som delas ut är till hela familjen vilket innebär att det är cirka 160 personer som får del av den. Ett fyrtiotal vuxna och barn kommer till språkcafé, där särskilda aktiviteter finns ordnade för barnen. Därtill möts en grupp med ett tiotal kvinnor varje vecka och en mindre grupp asylsökande kommer även till den öppna förskolan och gudstjänsterna.⁷⁵

75 Telefonintervju 2017-01-12

VOLONTÄRER ÄR EN VIKTIG FÖRUTSÄTTNING

Den omfattande verksamheten möjliggörs av ett stort antal volontärer. Endast 5 procent av församlingarna/pastoraten uppger att de inte har haft några volontärer i verksamheten. Totalt har de svarande församlingarna/pastoraten samlat över 5 000 volontärer i sin verksamhet. Detta innebär att om de som inte svarat på enkäten har liknande erfarenheter har uppemot 8 000 personer engagerat sig som volontärer i verksamhet för asylsökande och nyanlända i Svenska kyrkans regi. Det genomsnittliga antalet volontärer är 17, men antalet är mycket ojämnt fördelat mellan församlingarna/pastoraten. Några få pastorat har mobiliserat ett mycket stort antal volontärer, över 200. Det vanligaste är dock att 1 till 20 volontärer är engagerade i verksamheten med asylsökande och nyanlända (i 75 procent av församlingarna/pastoraten).

En förklaring till det mycket stora antalet volontärer i vissa pastorat är att de har eller har haft ansvar för evakueringsboende eller annan typ av boende för asylsökande. Denna verksamhet är av dygnet-runt-karaktär, vilket krävt stora mängder volontärer.⁷⁶ En av dessa församlingar drev efter förfrågan från kommunen ett evakueringsboende i samarbete med andra trossamfund mellan augusti 2015 och februari 2016. Annan verksamhet som engagerat ett stort antal volontärer är exempelvis klädinsamling. Telefonintervjuer med de pastorat som haft den mest omfattande verksamheten tyder på att då färre asylsökande anländer och anläggningsboenden avvecklas försvinner ofta volontärerna. Det finns också exempel på att de har blivit kvar och utvecklat nya typer av verksamhet då den akuta situationen lagt sig. Även om antalet volontärer varierar över tid är det tydligt att verksamheten för asylsökande och nyanlända engagerat många. Detta kan ses som en trend där antalet volontärer i Svenska kyrkans verksamhet har ökat de senaste åren. Tidigare enkätundersökningar och verksamhetsstatistik visar att ideellt arbete i mottagandet asylsökande och integrering av nyanlända, men också för stöd till EU-migranter, har ökat. År 2015 var nästan 50 000 volontärer engagerade i diakonalt arbete, konfirmationsgrupper eller annat arbete med barn och unga i Svenska kyrkan. Därtill var många ideellt engagerade i gudstjänstarbete, som förtroendevalda och som unga ledare. Antalet unga ledare har mer än fördubblats sedan 2001.⁷⁷ Cirka 10 procent har i en enkät riktad till en webbpanel uppgett att de kan tänka sig att göra en ideell insats inom Svenska kyrkans verksamhet.⁷⁸

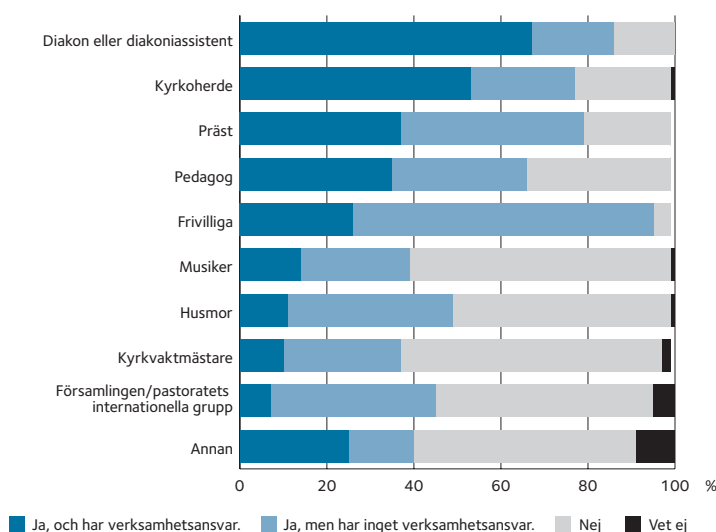
76 Enkät svar 108 (fritext) på frågan: "Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastorats största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?"

77 Svenska kyrkans statistik, frivilligt arbete. Willander 2016b

78 Bromander 2016, s. 24–25

Tidigare undersökningar visar att det är en bred och heterogen grupp människor som arbetar som volontärer inom Svenska kyrkan. Tre tydliga typer utkristalliserar sig: de som sedan tidigare har en tydlig kristen identitet och som upplever att det ideella arbetet bidrar till att fördjupa deras tro, de som är väletablerade i samhället med familj, stabil ekonomi och hälsa men söker mening genom ideellt arbete, samt de som är samhällsengagerade och oroade för en ökad korruption och negativ demokratiutveckling.⁷⁹ Några av de som arbetar ideellt är inte medlemmar i Svenska kyrkan, vilket ligger i linje med den utveckling som även kan ses i andra organisationer, där allt fler engagerar sig utan att nödvändigtvis ansluta sig som medlem.⁸⁰

FIGUR 2.3 DELTAGANDE OCH FÖRDELNING AV VERKSAMHETSANSVAR MELLAN OLIKA GRUPPER INOM FÖRSAMLINGARNA

Källa: Enkät riktad till samtliga pastorat och församlingar med egen ekonomi, oktober 2016. Frågan löd "Vilka är engagerade i arbetet för och med flyktingar och asylsökande?", 347 svar av 366 (de som svarat att de bedriver verksamhet).

⁷⁹ Svenska kyrkans statistik, enkät 2014

⁸⁰ Se t.ex. Arnesen, Sivesind och Gulbrandsen 2016 s. 89–91

MÅNGA OLIKA PROFESSIONER INVOLVERADE I VERKSAMHETEN

Av figur 2.3 framgår att arbetet för och med asylsökande och nyanlända engagerar många olika yrkeskategorier och övriga som är verksamma inom Svenska kyrkans pastorat och församlingar. Vanligast är att en till två anställda arbetar i denna verksamhet, men i stora pastorat kan det vara betydligt fler.⁸¹ Utöver ordinarie verksamhetsansvarig personal kan det vara tillfälliga anställningar som projekt-, bidrags- och timanställda.

Det vanligaste är att en diakon, diakoniassistent, kyrkoherde eller annan präst har verksamhetsansvar. Det bör dock noteras att drygt en fjärdedel av församlingarna/pastoraten anger att de har volontärer som ansvarar för verksamhet.

DE FLESTA SAMARBETAR MED MYNDIGHETER OCH ANDRA ORGANISATIONER

Studien tyder på att arbetet för och med asylsökande och nyanlända har samlat många olika krafter i lokalsamhället. Nästan 95 procent av de pastorat och församlingar med egen ekonomi som bedriver denna typ av arbete uppger att man samverkar med andra organisationer och myndigheter. Av figur 2.4 framgår att de vanligaste samarbetena är med kommun, andra kristna samfund, Röda korset och studieförbund.

Många har även kontakt med statliga myndigheter så som Migrationsverket och Arbetsförmedlingen, eller landsting. Samverkan med kommuner och statliga aktörer är något vanligare i Svenska kyrkans arbete jämfört med det arbete som bedrivs bland de frivilligorganisationer som omfattades av den tidigare nämnda undersökningen av civilsamhällets insatser.⁸²

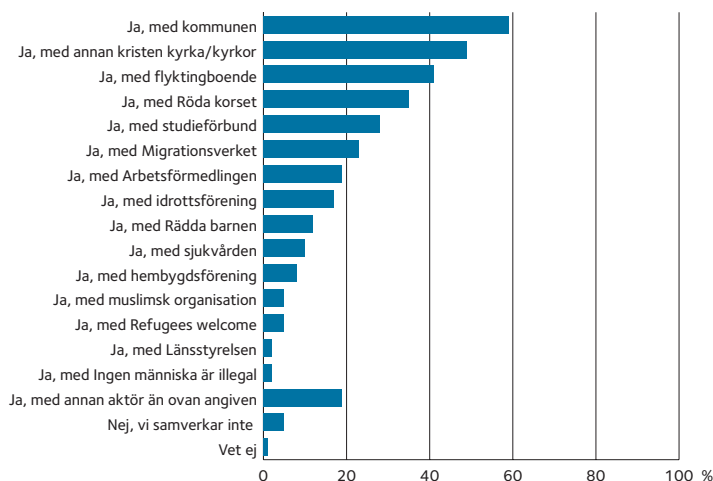
Mycket av samverkan sker med andra organisationer i lokalsamhället, där allt från idrottsrörelsen till Rädda barnen, hembygdsrörelsen och muslimska organisationer förekommer. Nästan hälften av församlingarna/pastoraten uppger att de har samarbete med andra kristna samfund. Samarbete med andra trossamfund förekommer också, men är inte särskilt utbrett. Fyra procent anger att de samverkar med muslimsk organisation. Lokalt sker ofta samarbete med Röda korset och Rädda barnen. Här finns även samverkan på nationell nivå. Även med idrottsföreningar finns samverkan lokalt och med Riksidrottsförbundet på central nivå.

81 Frågan lyder: "Ange ungefärligt antal anställda (ej volontärer) som arbetat med denna verksamhet under 2015". Observera att frågan inte är specificerad till heltids-ekvivalenter, vilket gör att vi inte säkert kan anta att det rör sig om 1–2 heltidstjänster

82 MUCF 2016a, s. 42. I det akuta arbetet med flyktning mottagande samverkade 25% av organisationerna i MUCF:s studie med kommun och 15% med statliga aktörer. I det långsiktiga arbetet var andelen något högre, 37% respektive 28%. Istället var samverkan med andra organisationer vanligast

De övriga samarbeten som inte fångats av de förvalda alternativen är ett brett engagemang i allt från olika lokala nätverk för integration och mot rasism till Friluftsförbundet, nykterhetsrörelsen, schackklubbar, Lions och Rotary.⁸³

FIGUR 2.4 SAMVERKAN MED MYNDIGHETER OCH ANDRA ORGANISATIONER

Källa: Enkät riktad till samtliga pastorat och församlingar med egen ekonomi, oktober 2016. Fråga: "Samverkar ni med några andra aktörer i arbetet för och med flyktingar och asylsökande?", internt bortfall 20 av 366.

SAMMANFATTNING

Svenska kyrkan har med sin rikstäckande organisation en möjlighet att engagera människor i hela landet i det lokala arbetet med asylsökande och nyanlända. Den breda uppslutningen kring detta arbete, med drygt 80 procent av alla pastorat och församlingar med egen ekonomi involverade, innebär också att Svenska kyrkans verksamhet bedrivs så väl i glesbygd som i städer runt om i landet. Omfattningen av detta arbete avspeglar sig också i de uppskattningar av hur många som deltagit och engagerat sig som volontärer i verksamheten. Sammanfattningsvis har församlingarnas verksamhet under en genomsnittlig månad haft uppskattningsvis 37 000 besökare. Det stora intresset för att bidra till Svenska kyrkans arbete med asylsökande bland volontärer har varit något av en förutsättning för den omfattning och stora bredd som verksamheten kännetecknas av. Det växande frivilligengagemanget inom Svenska kyrkan följer också en generell trend vad gäller ett ökat intresse för ideellt arbete.

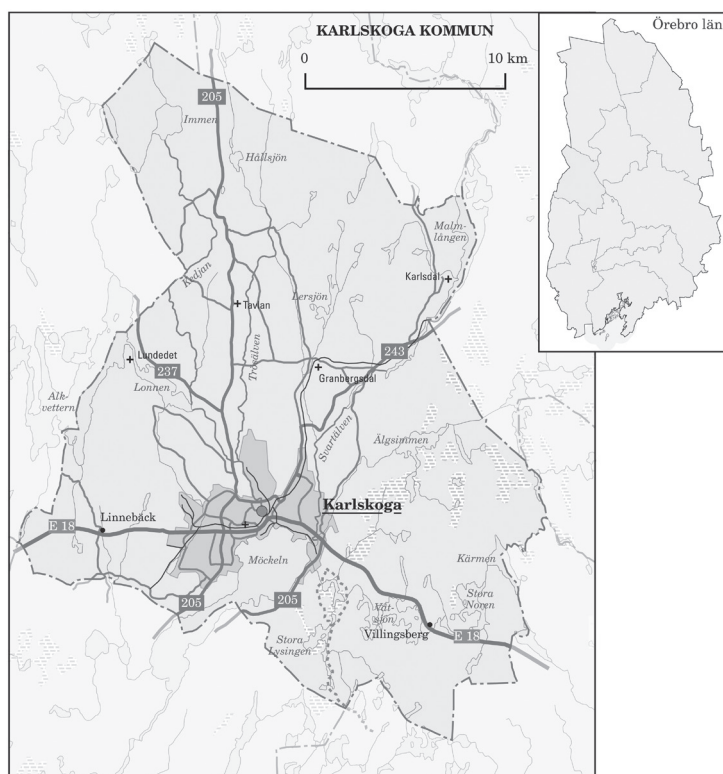
⁸³ Enkät svar (fritext, ej numererat) på frågan: "Samverkar ni med några andra aktörer i arbetet för och med flyktingar och asylsökande?"

Omfattningen och utbredningen av denna verksamhet bygger dock på Svenska kyrkans och dess församlingars tillgång på personal och lokaler över hela landet. Enkätundersökningen visar att arbetet i första hand finansierats med egna medel. Resurser av detta slag innebär en stor fördel i samband med snabbt uppkomna behov av insatser i det lokala sammanhanget. Inte minst ger det utrymme för en flexibilitet som gör det möjligt att starta ny verksamhet eller utöka befintlig verksamhet för att svara mot en akut situation. Genom församlingarnas anställda finns det också en professionell kunskap som på olika sätt kan användas i det lokala arbetet. I mötet med asylsökande och nyanlända är exempelvis de modeller för enskilt samtalsstöd som är en del av den befintliga diakonala verksamheten ett viktigt verktyg.

Det är vanligt att i detta arbete samverka med andra organisationer. Svenska kyrkans församlingar skiljer sig från vad som framkommit i en tidigare studie av civilsamhällets engagemang dels genom att ha mer samarbete med kommuner och statliga myndigheter, och dels genom omfattande samtalsstöd.

Kapitel 3

Fallstudie Karlskoga församling

Källa: Nationalencyklopedin.

Karlskoga kommun ligger i sydöstra Värmland och har cirka 30 500 invånare. Några av de intervjuade beskriver orten som ett slags gränsbygd, tillhörande Örebro län men Värmlands landskap, långt från stiftsstadens Karlstad, vilket gjort att det både på orten och i församlingen finns en anda av att *”här har vi fått klara oss själva”*.⁸⁴

Karlskogas historia är direkt förknippad med bergshantering. Bofors, som under decennier har präglat Karlskoga, började som ett järnbruk på 1600-talet. Många av de intervjuade beskriver Karlskoga som en bruksort som förändrats och som idag har ett mer diversifierat näringsliv. När Bofors försvann som ett samlat företag i mitten av 1970-talet

⁸⁴ Intervju kyrkorådsordförande

uppstod istället ett antal verksamheter med ursprung i den försvarsmateriel, stål- och kemikoncern som Bofors utgjorde. I Karlskoga finns det idag cirka 2 600 företag. Karlskoga kommun och Karlskoga lasarett är andra stora arbetsgivare.

Flera av de intervjuade beskriver stämningen på orten som trivsamt och välkomnande – *”man känner igen folk, man hejar och man stannar och pratar”*.⁸⁵ Den industriella basen i ekonomin har inneburit en lång tradition av inflyttning och invandring och 15 procent av kommuninvånarna är födda utomlands. Invånare med rötter i Finland utgör en viktig grupp och kommunen är finskt förvaltningsområde. Inflyttning under olika perioder är något de intervjuade relaterar till i samtalen *”[...] tänk när de kom från Brasilien på 70-talet. Tänk på när italienarna kom”*.⁸⁶

Kommunens befolkning har sedan början av 1970-talet minskat med cirka 10 000 personer, främst som en följd av strukturförändringar inom järn-, stål- och försvarsmaterielbranscherna. I och med ett ökat antal asylsökande och nyanlända har trenden med en krympande befolkning vänts och många av de intervjuade uttrycker förhoppningar om att de som kommit ska stanna i Karlskoga.

Förenings- och kulturlivet i Karlskoga beskrivs som rikt och aktivt av de intervjuade. Svenska kyrkan har en självklar plats. 70,1 procent av invånarna i Karlskoga är medlemmar i Svenska kyrkan. Sedan lång tid tillbaka finns ett upparbetat samarbete och informationsutbyte med kommunen; kyrkoherden säger att *”man räknar med att kyrkan är med i de flesta sammanhang”*.⁸⁷

Karlskogaborna röstade i valet 2014 framför allt på Socialdemokraterna, både i riksdagsvalet (44,7 procent) och i kommunvalet (41,7 procent). Som näst största parti kom Moderaterna med 18,7 procent i riksdagsvalet och 23,6 i kommunvalet. Som tredje största parti kom Sverigedemokraterna med 14,4 procent i riksdagsvalet och 8,2 procent i kommunvalet.⁸⁸ Efter valet 2014 ingick Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Folkpartiet valteknisk samverkan, vilket innebär att de bildar majoritet i nämnder och styrelser.⁸⁹

85 Intervju volontär 1

86 Intervju kyrkoherde

87 Ibid

88 Valmyndigheten

89 Karlskoga kommun, Så styrs Karlskoga

KARLSKOGA FÖRSAMLING

Karlskoga församling tillhör Karlstads stift. Församlingen bildades 1583 och efter många historiska förändringar blev Karlskoga församling 1926 ett eget pastorat. Församlingens gränser sammanfaller idag med Karlskoga kommun.

Statistik Karlskoga församling	2006	2015
Medlemmar i procent av folkmängden	81,6	70,2
Gudstjänstbesök i snitt per medlem*	0,9	0,7
Döpta i procent av födda med minst en kyrkotillhörig förälder	84,2	62,6
Inom Svenska kyrkan begravda i procent av alla avlidna	82,2	76,5
Inom Svenska kyrkan vigda i procent av alla vigda par	52,6	35,7
Konfirmerade i procent av kyrkotillhöriga 15-åringar	25,1	29,5

*Ej besök vid kyrkliga handlingar

I den gällande församlingsinstruktionen⁹⁰ 2014–2017 uttrycker Karlskoga församling sin vision på följande sätt: *”Svenska kyrkan i Karlskoga är en öppen folkkyrka som möter människor i livets alla olika skeden och välkomnar både tvivel och tro, samt andra livsfrågor. Tillsammans finner vi svaren. Karlskoga församling är en kyrka som håller hela livet och präglas av närvaro, öppenhet och hopp.”*⁹¹

På frågan om kyrkans plats i samhället säger en informant:

*Om man säger så här, man är väldigt lojal med kyrkan och förväntar sig någonting av kyrkan, inte minst nu på senare tid har vi upptäckt det och till och med kommunen har gjort det. Men man [...] sliter inte kyrkbänkarna här i församlingen. Så är det.”*⁹²

Vid en jämförelse mellan 2005 och 2015 framgår att gudstjänstbesökarna har blivit färre men har dock ökat något mellan 2014 och 2015, mycket tack vare inflyttning av asylsökande.

Församlingen har tre kyrkor – Karlskoga kyrka inne i centrum, Söderkyrkan och Österledskyrkan – samt tre kapell. Församlingen har 84 anställda medarbetare och driver även en egen förskola. Församlingen samarbetar med Arbetsförmedlingen och utöver den ordinarie personalen finns det flera personer som är anställda via olika typer av bidrag.

⁹⁰ En församlingsinstruktion är ett styrdokument som berättar om hur församlingen lokalt valt att bedriva gudstjänst, undervisning, diakoni och mission.

⁹¹ Församlingsinstruktion för Karlskoga församling antagen 2014-12-11

⁹² Intervju verksamhetschef

Förutom Svenska kyrkan finns också en Eumeniakyrka (tidigare Missionskyrkan) och en Pingstkyrka i Karlskoga. Av dem är pingstförsamlingen den mest aktiva och Karlskoga församling har t.ex. ett gemensamt julfirande med pingstförsamlingen.⁹³ Det finns också två ”källarmoskéer” i staden.⁹⁴

I kyrkovalet 2013 röstade 55,9 på Socialdemokraterna och 44,1 procent på Samlingslistan för Karlskoga församling. Valdeltagandet var 9,8 procent.

MOTTAGANDE AV ASYLSÖKANDE I KARLSKOGA

Karlskoga har sedan många år haft asylsökande boende på orten och även varje år tagit emot personer som fått asyl som ska etablera sig i Sverige – 266 personer år 2015. Kommunen tog 2012 initiativ till ett öppet nätverk med socialtjänsten, fritidssektorn samt olika föreningar och organisationer för att bättre kunna bidra till integration. Svenska kyrkan har varit med från början.

De flesta som är eller varit asylsökande kommer från Irak, Syrien, Eritrea och Somalia. Många bor i eget boende (EBO). I oktober 2015 etablerades ett större asylboende på ett av stadens hotell med plats för upp emot 700 personer. Vid årsskiftet 2015/2016 fanns det 851 personer i Migrationsverkets mottagningssystem i Karlskoga kommun, varav 659 bodde i anläggningsboende, 121 i eget boende och 71 i övrigt boende, t.ex. familjehem, HVB-boenden⁹⁵ eller på sjukhus.⁹⁶ Kommunen tog 2015 emot 103 ensamkommande barn som sökte asyl.⁹⁷ Vid årsskiftet 2016/2017 hade det totala antalet personer i mottagningssystemet minskat till 610, varav 464 i anläggningsboende och 74 i eget boende.⁹⁸

De intervjuade beskriver utvecklingen med stort asylmottagande som positiv och som något som skapat stort engagemang. Många har velat vara med och bidra till att de nya kommuninvånarna får en bra start. Det märks även i de dagliga mötena på stan. En informant berättar: *”[...] de man talar med av de invandrade tycker att det är en bra situation här. Det är en liten stad och folk är snälla och vänliga och det är nog ganska få övergrepp eller så”*.⁹⁹ Däremot förekommer det kritik och en diskussion i sociala medier.¹⁰⁰

93 Ibid

94 Intervju volontär 2

95 Förkortningen HVB betyder ”Hem för Vård och Boende”

96 Statistik Migrationsverket Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2016-01-01

97 Statistik Migrationsverket Anvisningar till kommuner av ensamkommande barn helåret 2015

98 Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2017-01-01

99 Intervju volontär 2

100 Ibid

Karlskoga församlings arbete lyfts fram som en av de krafter som står för en öppenhet gentemot de nyanlända och asylsökande. Även media bidrar enligt dem som intervjuats till att sprida en positiv bild av arbetet med asylsökande och nyanlända.¹⁰¹

SÅ BÖRjade ENGAGEMANGET FÖR ASYLSÖKANDE I FÖRSAMLINGEN

Karlskoga församling beskrivs av kyrkoherden som en församling som alltid har haft arbete med asylsökande på agendan, men att det innan 2012 inte varit någon som ansvarat för frågan. Redan då kom det många asylsökande till Karlskoga och många var bosatta nära Söderkyrkan. En ny verksamhetschef för församlingens diakoni och samhällskontakter rekryterades 2012. Eftersom han hade erfarenhet och intresse av att arbeta med frågor kring asylsökande och nyanlända skapades förutsättningar för ett mer strukturerat och omfattande arbete. Kommunen initierade ungefär samtidigt ett nätverk för flyktingfrågor mellan ett trettiotal olika aktörer i kommunen, bl.a. frivilligorganisationer och kyrkor. Karlskoga församling var med från början.

Hösten 2015 när antalet asylsökande ökade drastiskt hörde kommunen av sig och bad Svenska kyrkan att samordna frivilliginsatser och bl.a. organisera en klädinsamling. *”Det var nog, tror jag, faktiskt på en direkt fråga från kommunen ’Kan ni göra det? Vi har inte resurserna’.”*¹⁰² Verksamhetschefen sa ja på stående fot och kommunen sköt till 250 000 kronor till församlingens arbete, vilket var en hjälp för att utöka verksamheten. Verksamhetschefen berättar att kommunens budskap var: *”Håll ihop det här, så vi vet vad vi håller på med i Karlskoga kommun.”*¹⁰³

Betydelsen av den person som anställdes 2012 lyfts fram i många intervjuer. Det är inte bara att det finns en ansvarig som kan vara kontaktperson och samordna verksamheten som betonas, utan lika mycket förmågan att starta ny verksamhet och se möjligheter istället för hinder parat med ett stort personligt engagemang. *”Utan en sådan kraft skulle vi inte stått där vi står idag.”*¹⁰⁴

Språk- och kulturkompetensen fanns redan i församlingen, inte minst genom de bidragsanställda. Även detta lyfts fram som avgörande. *”[...] det gjorde ju att det var väldigt bra när den här stora flyktingvägen kom att vi redan hade människor inne som pratar arabiska till exempel.”*¹⁰⁵

101 Intervju volontär 2 och kyrkoherde

102 Intervju kyrkoherde

103 Intervju verksamhetschef

104 Intervju kyrkorådsordförande

105 Intervju kyrkoherde

Biskop Esbjörn Hagberg besöker språkcafé i Söderkyrkan, Karlskoga församling. Foto: Leif Helge

SÅ HAR FÖRSAMLINGENS VERKSAMHET UTVECKLATS

Församlingen har sedan utvecklat en stor och brokig verksamhet kring asylsökande och nyanlända som i mycket verkar ha vuxit organiskt. Församlingen har också fått ekonomiskt verksamhetsstöd från kyrkostyrelsens särskilda medel för ändamålet. Verksamhetschefen betonar flera gånger att det är A och O att bygga relationer.

Sök upp, ut bland människor och tjänstemän, politiker och människor som behöver vårt stöd och vår hjälp på olika sätt. Alltså det går inte – vi kan ha hur fina församlingsplaner som helst, fullständigt skit samma om man inte bygger på relationer.¹⁰⁶

Det handlar om att ta till vara på kompetensen hos praktikanter, bidragsanställda och de som vill vara volontärer och bygga verksamheter utifrån dem. Genom att det stora asylboendet ligger centralt och en av församlingens kyrkor, Söderkyrkan, ligger i det område där många asylsökande (i eget boende, EBO) eller andra med flyktingbakgrund bor, så har det varit enkelt att nå ut.

Alltså vi informerar på förläggningen med affischer och liknande för olika aktiviteter på två språk. Just nu, majoriteten är dari och arabiska. Sen skickar vi med dem som är på språkcaféerna för att prata med sina kompisar och de marknadsför i sin tur det som är aktuellt. Så jag tycker inte att information är ett sådant jättestorproblem. De flesta vet vad som händer.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Intervju verksamhetschef

¹⁰⁷ Ibid

Verksamhetschefen beskriver arbetet utifrån fem pelare. Den första är utbildning. Församlingen erbjuder ett stort utbud av språkcaféer och särskilt språkstöd, både för dem som behöver gå fortare fram och för analfabeter. Cirka 100 personer deltar varje vecka och det finns ett tjugotal volontärer kring språkverksamheten.

Den andra pelaren är individuell rådgivning och psykosocialt stöd. Församlingen har en psykolog anställd och även två ytterligare psykologer och pensionerade sjuksköterskor som jobbar som volontärer och har mottagning varje dag. Församlingen ger också juridisk rådgivning:

Vi har en kille till exempel som ni borde träffa som är ekonom och jurist. Han jobbar i hela veckan i stort sett med rådgivning tillsammans med ett par andra. Så där får man komma och beställa tid om man har ett papper som man inte förstår vad det är för någonting eller om det är sådana administrativa bekymmer.¹⁰⁸

Den tredje pelaren är samhällscoachning som verksamhetschefen beskriver som ”studiebesök, utflykter och vi tittar på det omgivande samhället, olika företrädare där. Polisen är där och berättar om hur unga ska cykla med hjälm till exempel.”¹⁰⁹ Även här handlar det mycket om att bygga relationer. ”Information måste bli kött”¹¹⁰ och relatera till ett sammanhang.

Den fjärde pelaren är aktiv fritid och kan innebära allt från kulturaktiviteter och fester till fiske och cykling. Många aktörer i lokalsamhället har engagerats, t.ex. i den julfest som församlingen hade tillsammans med pingstkyrkan julen 2015.

Till vårt julfrande här så skänkte de lokala krogarna och restaurangerna all mat och de ställde också upp med personal, så det var ju proffspersonal som var här och jobbade på julafton som gjorde i ordning mat och serverade. [--] Sen var det julklappar som vi hade fått och som tidningen var här med, men alla församlingsbor hade skänkt också.¹¹¹

Den femte pelaren är andlig vård som handlar om religiösa frågeställningar, bibelstudier bl.a. på arabiska, själavård, men också att ta hand om konvertiter. ”Vi har mycket samtal med flyktingarna om kristen tro. Väldigt mycket även med muslimerna.”¹¹²

Det alla berättar om är den stora klädinsamling som ägde rum i församlingens regi. Det skänktes sju ton kläder och det krävdes många

108 Ibid

109 Ibid

110 Ibid

111 Intervju kyrkoherde

112 Intervju verksamhetschef

frivilliga händer för att sortera kläder och ta hand om utdelningen. Den verksamheten är idag i stort sett avslutad även om det fortfarande kommer in en del kläder och ibland gör församlingen specifika uppdrag efter t.ex. barnvagnar. Det finns också visst engagemang kring personer som fått utvisningsbeslut, i något fall även hjälp med försörjning.¹¹³

Den öppna förskola som församlingen driver har kommit att bli en viktig mötesplats där många av de asylsökande, både mammor och pappor, kommer med sina barn. De är också på gång att i samarbete med kommunen starta en verksamhet för unga asylsökande killar kring värderingsfrågor. Församlingen har också en mansgrupp på 20–25 personer, kvinnogrupper och en tjejgrupp. Kyrkorådets ordförande beskriver verksamheten i en kvinnogrupp så här:

Vi kan prata om samhället. Vi har varit ute och fiskat och vi har varit ute i skogen och knallat och vi har pratat om stickning och virkning och textilt [arbete]. [...] Vi har pratat om deras rättigheter och om sjukvården och jag har haft en pensionerad läkare som har varit där och pratat. Vi har varit och tittat i en affär och vi har varit i min ateljé och vi har jobbat med keramik [...] Vi har suttit och pratat och vi har haft lite språkcafé, pratat lite om typiskt svenskt och hur vi är, om vädret och sådant där.¹¹⁴

För att hjälpa människor att komma in på arbetsmarknaden tar församlingen emot praktikanter och erbjuder bidragsanställningar. De utgör samtidigt en enorm resurs i verksamheten.

Visst samarbete finns med andra aktörer. Samarbetet med kommunen har ökat och visst samarbete finns också med andra trossamfund, föreningar och aktörer, t.ex. biblioteket, folkhögskolan, studieförbund och kulturföreningar. Mer än att samarbeta så handlar det ofta om att se till att de olika språkcaféerna och verksamheterna inte krockar.¹¹⁵ Tillsammans med andra aktörer driver också församlingen ”Fritidsbanken” där Karlskogabor kan låna fritidsutrustning för att t.ex. prova att åka skidor eller tälta.

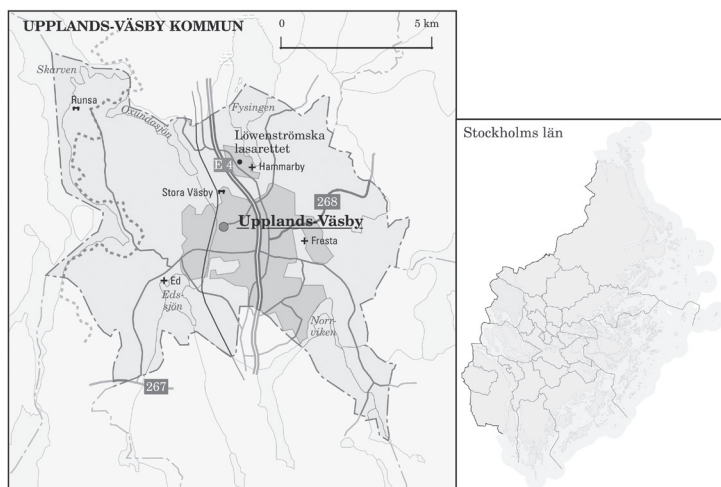
¹¹³ Ibid

¹¹⁴ Intervju kyrkorådsordförande

¹¹⁵ Intervju kyrkoherde, kyrkorådsordförande och volontär 2

Kapitel 4

Fallstudie Hammarby församling

Källa: Nationalencyklopedin.

Upplands Väsby är en förortskommun till Stockholm med cirka 42 700 invånare. Staden har växt kring järnvägsstationen som byggdes 1866 och kom att flytta bygdens centrum söderut, från den gamla medeltidskyrkan Hammarby. Kommunen bildades 1952 av de tre landsortskommunerna Ed, Frästa och Hammarby, som än idag utgör de tre församlingarna i kommunen.¹¹⁶

Upplands Väsby blev under början av 1900-talet en industrikommun med exempelvis metallverk och Optimus tillverkning av fotogenlampor. Stora delar av Väsby centrum byggdes mellan 1965 och 1975. Under denna period mer än fördubblades befolkningen. Idag är Löwenströmska sjukhuset en stor arbetsgivare och kommunens läge mellan Stockholm och Arlanda har bidragit till att många små och medelstora tjänsteföretag, bl.a. inom databranschen, har etablerat sig i

¹¹⁶ Upplands Väsby kommun. Kommunens historia

Upplands Väsby.¹¹⁷ Många boende pendlar till Stockholm. En av de intervjuade menar att *”det är lite av en bruksort kan man väl säga i botten, men sen har den alltmer vuxit sig som en förort till Stockholm.”*¹¹⁸

I takt med att Stockholm växer och kommunikationerna förbättrats har kommunen blivit mer attraktiv att bo i. En informant berättar:

*När jag flyttade hit, så berättade jag att jag bor i Upplands Väsby och då såg man liksom med medlidsamma ögon, ’Stackars henne, bor i Upplands Väsby’ [---], långt ut och sådär, medan nu svänger det. Det här är en otroligt het kommun, närheten till Arlanda, direkttåg, så den är i ett otroligt expansivt skede, det byggs mycket, många företag flyttar hit.*¹¹⁹

Kommunen är mångkulturell och sedan länge ett samhälle där människor har bakgrund i olika länder. *”Till att börja med har vi tio procent finnar i kommunen och sen har det späts på från 50-talet med invandrarväg efter invandrarväg. Iranier och folk från Balkan och så vidare och så vidare.”*¹²⁰ Andelen födda utomlands (27 procent) var 2014 högre än både snittet för Stockholms län (23 procent) och för riket (17 procent). En informant berättar att han märker på gatubilden att det finns många fler med utländsk bakgrund i kommunen idag, framför allt i centrala Upplands Väsby:

*Jag brukar säga, jag tänker mycket på sådana här, jag gör sociologiska studier oavbrutet. Det är säkert femtio procent när man rör sig i centrala Väsby. Nu kan det ha att göra med att jag är ledig på dagarna [...]och då är arbetskraften inne i stan och sådana saker, men [det märks] även på helger och andra tider när man rör sig till och från pendeltåget. Vår dotter bor på andra sidan motorvägen och vi har barnbarn där som går i skolan, där är det inte alls lika påtagligt.*¹²¹

De intervjuade som bor i Upplands Väsby trivs bra i kommunen, men ser också vissa orosmoln kring dåliga skolresultat och att det bränts en del bilar den senaste tiden.

*Det har varit lite mycket stök i kommunen de senaste månaderna, [...], en del människor som inte har haft så mycket för sig som har gjort saker och ting som inte kanske har varit så roliga. Man har tänt på ett tiotal bilar och gjort lite inbrott och haft ihjäl några människor och jag menar det har varit en trend de senaste månaderna som har gått åt fel håll och det är inte bra.*¹²²

117 Nationalencyklopedin. Upplands Väsby

118 Intervju kyrkoherde

119 Intervju volontär 3

120 Intervju kyrkorådsordförande

121 Intervju volontär 2

122 Intervju kyrkorådsordförande

Det finns ett rikt föreningsliv i kommunen med en stark idrottsrörelse, ideellt driven konsthall och föreningar som Rädda barnen och Röda korset. Pingstkyrkan, Missionskyrkan och Lions driver tillsammans en stor secondhand-butik. 55,5 procent är medlemmar i Svenska kyrkan. Några informanter betonar att Upplands Väsby trots en hög invandring och vissa sociala problem inte har områden med samma koncentration av socio-ekonomiskt utsatta människor med utländsk bakgrund som Rinkeby, Biskopsgården eller Rosengård.¹²³

I riksdagsvalet 2014 röstade Väsbyborna framför allt på Socialdemokraterna (30,3 procent), Moderaterna (28,4 procent) och Sverigedemokraterna (10,9 procent). Även i kommunvalet blev Socialdemokraterna och Moderaterna de största partierna, men på tredjeplats kom i kommunvalet Miljöpartiet med 9,9 procent.¹²⁴ Sedan valet 2014 styrs Upplands Väsby kommun av en koalition mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Vänsterpartiet och det lokala partiet Väsby Bästa.¹²⁵

HAMMARBY FÖRSAMLING

Hammarby församling hör till Stockholms stift och består av centrala Upplands Väsby. I kommunen finns det ytterligare två församlingar och Hammarby är den församling med störst socio-ekonomisk utsatthet och diakonala behov. Det är också det område där flest asylsökande och nyanlända är bosatta. 48,5 procent av de boende i församlingen är medlemmar i Svenska kyrkan.

Statistik Hammarby församling	2006	2015
Medlemmar i procent av folkmängden	64	48,5
Gudstjänstbesök i snitt per medlem*	0,6	0,5
Döpta i procent av födda med minst en kyrkotillhörig förälder	77,1	63,8
Inom Svenska kyrkan begravda i procent av alla avlidna	77,5	69,7
Inom Svenska kyrkan vigda i procent av alla vigda par	47,3	25
Konfirmerade i procent av kyrkotillhöriga 15-åringar	23,2	14

*Ej besök vid kyrkliga handlingar

I den gällande församlingsinstruktionen 2015–2019 inleder Hammarby församling beskrivningen av sin övergripande vision och målsättning på följande sätt: *”Hammarby församling ska vara öppen och välkomnande. Vår gemenskap skall vara en andlig gemenskap som erbjuder människor möjlighet att växa i tro och gemenskap med Kristus, och visa på en gudsrelation som bär i vardagen”*.¹²⁶

123 Intervju kyrkorådsordförande och kyrkoherde

124 Valmyndigheten

125 Upplands Väsby kommun. Kommunfullmäktige

126 Församlingsinstruktion för Hammarby församling 2015 – 2019

Församlingen har två kyrkor – den medeltida kyrkan Hammarby som ligger lite avsides och främst används för vigslar, begravningar, dop, konserter och särskilda gudstjänster, och 1970-talskyrkan Vilunda med tillhörande församlingshem som ligger i anslutning till Väsby centrum och används flitigt för söndagsgudstjänster och öppen verksamhet under hela veckan.

Församlingen har också ett aktivitetshus i området Smedby som kallas ”Möjligheternas hus” där man tidigare drev förskola i egen regi. Sedan har huset använts för allmänna diakonala verksamheter, bl.a. meditation och barngrupper, och nu också för arbete med asylsökande och nyanlända. Smedby är det område i församlingen som har störst antal socialt och ekonomiskt utsatta personer.¹²⁷ Kyrkoherden beskriver församlingen som en plats där diakonin behövs:

Diakonin har alltid varit stark i Hammarby, eller i alla fall under lång tid, och det beror på att många av de människor som vi möter i våra verksamheter och gudstjänster lever i ganska sköra livssituationer. Det handlar om ekonomisk utsatthet, psykisk skörhet och socialt utanförskap.¹²⁸

Kyrkoherden berättar att det främst är äldre personer som deltar i söndagsgudstjänsterna och att det förvånat henne lite att det är relativt få nysvenskar som deltar, även om antalet ökat det senaste året. Hon tror att det delvis beror på att det finns en arabisktalande orientalisk gemenskap för kristna från Mellanöstern som lånar en av församlingens kyrkor och har egna gudstjänster varannan lördag.¹²⁹

Församlingen har en omfattande sverigefinsk verksamhet i samarbete med de andra församlingarna i kommunen. Det finns ett visst ekumeniskt samarbete i kommunen mellan Svenska kyrkan, Pingstkyrkan och Equmeniakyrkan, med bl.a. gemensamma gudstjänster några gånger om året. Till det samarbetet har inte den arabisktalande orientaliska gemenskapen inbjudits. ”Det är nog ingen som har tänkt så långt.”¹³⁰ Den orientaliska gemenskapen har dock genom åren firat någon gudstjänst per år tillsammans med Hammarby församling i Svenska kyrkans ordning. Det finns också en shiamuslimsk ”källarmoské” i församlingen, men det finns inget etablerat samarbete med dem.¹³¹

Hammarby församling har en vikande medlemsstatistik. Samtidigt ökar inflyttningen till församlingen och det gör att medlemsintäkterna förväntas vara ganska stabila. Kyrkorådsordföranden berättar att det byggs många nya lägenheter och att det kommer att flytta in kanske

127 Ibid

128 Intervju kyrkoherde

129 Ibid

130 Intervju kyrkorådsordförande

131 Ibid

4 000 nya församlingsbor de närmaste fem åren, varav han räknar med att cirka hälften kanske är medlemmar i Svenska kyrkan. *”Så jag tror inte att vår medlemskris händer inom de närmsta åren, men den bänder ändå självklart, men den ligger längre in i framtiden.”*¹³²

Församlingen har 23 anställda medarbetare. I kyrkovalet 2013 fick Kyrkans Väl i Hammarby församling (48,5 procent) och Socialdemokraterna (45,2 procent) störst stöd. På tredje plats kom Närvarande Kyrka i Stockholms stift (6,2 procent) som har det finskspråkiga arbetet som profilfråga. Valdeltagandet låg på 9,6 procent.¹³³

MOTTAGANDE AV ASYLSÖKANDE I UPPLANDS VÄSBY

Upplands Väsby kommun har sedan länge haft asylsökande boende i kommunen. Kommunen har även tagit emot personer som fått asyl och ska etablera sig i Sverige – år 2015 166 personer.

De asylsökande som finns på orten bor främst i eget boende (EBO), d.v.s. ofta inneboende hos släkt och familj. Enligt Migrationsverkets statistik fanns det vid årsskiftet 2015/2016 433 personer i Migrationsverkets mottagningssystem i Upplands Väsby kommun, varav 3 bodde i anläggningsboende, 274 i eget boende (EBO) och 156 i övrigt boende t.ex. familjehem, HVB-boenden eller sjukhus.¹³⁴ Kommunen tog 2015 emot 131 ensamkommande barn som sökte asyl¹³⁵ och det finns i kommunen HVB-hem där även ensamkommande barn från andra kommuner har placerats. Vid årsskiftet 2016/2017 hade det totala antalet personer i mottagningssystemet ökat något till 448, varav 260 i eget boende och 188 i övrigt boende.¹³⁶

*Den här kommunen är ju otroligt van vid flyktingmottagande. Vi har ett hem för ensamkommande flyktingbarn som drivs av företaget Världsljus där man tar emot flyktingbarn från i princip tre till fyra kommuner som bor här i Väsby och som går i Väsbyskolan. På fullmäktige i måndags, så sa man att man hade lyckats placera, hitta lägenheter, bostäder åt alla de flyktingar som kommunen har blivit tilldelad. Så att det görs ett seriöst jobb i den här kommunen att dra vårt strå till stacken när det gäller flyktingmottagande.*¹³⁷

Under hösten 2015 planerades det för ett transitboende i kommunen, men efter att någon försökt att anlägga en brand i byggnaden så lade man ner planerna.¹³⁸

¹³² Ibid

¹³³ Svenska kyrkan statistik valresultat

¹³⁴ Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2016-01-01

¹³⁵ Migrationsverket. Anvisningar till kommuner av ensamkommande barn helåret 2015

¹³⁶ Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2017-01-01

¹³⁷ Intervju kyrkorådsordförande

¹³⁸ Intervju medarbetare 1

Utmaningar med t.ex. trångboddhet och ockerhyror för dem som bor i så kallat eget boende (EBO) beskrivs¹³⁹ men ges ingen större tyngd i intervjuerna. Snarare är många av volontärerna överraskade över hur välordnat många av de asylsökande verkar ha det.¹⁴⁰

SÅ BÖRJADE ENGAGEMANGET FÖR ASYLSÖKANDE I FÖRSAMLINGEN

Församlingens engagemang för asylsökande började i princip sensommaren 2015. En ny tillsatt diakontjänst sammanföll med den stora mediala uppmärksamheten kring människor på flykt genom Europa och att svenskt asylmottagande slog rekord. Dessutom fanns det utrymme i ”Möjligheternas hus” som aldrig riktigt lyft som diakonalt allhus.¹⁴¹

Det fanns nätverk och förtroendekapital att bygga på. Cirka två år tidigare hade en diakon i församlingen börjat bjuda in olika aktörer som Försäkringskassan, polisen, socialkontoret och olika frivilligorganisationer till nätverksfrukostar för att få till stånd mer samverkan kring sociala och diakonala frågor. Församlingen har fortsatt att bjuda in till nätverksfrukostar och idag äger de rum två gånger per termin och samlar upp emot trettio personer varje gång. Vid varje frukost berättar en organisation lite mer ingående om sin verksamhet och alla delar aktuell information. Vinterhärberge för EU-migranter är exempel på en fråga som diskuterats flitigt i nätverket.¹⁴² Detta nätverk blev en bra bas för den nya diakon som började i församlingen i augusti 2015 och ville få till stånd ett arbete kring flyktingfrågor.

Jag träffade några anställda inom kommunen från Introduktion nyanländ. Vi tänkte att vi tillsammans kunde göra en workshop med alla som vill vara med. Frågor vi ställde var: Vad finns redan i kommunen för nyanlända? Vad kan vi göra som inte finns, och vilka saker kan vi göra tillsammans? Jag var med att arrangera workshopen i vårt församlingshem. Det blev en väldigt häftig känsla av att det fanns så många goda krafter.¹⁴³

Utifrån denna workshop i församlingshemmet bestämdes det att allmänheten skulle bjudas in till en temadag där alla organisationer kunde visa på sätt att engagera sig för asylsökande och nyanlända. Temadagen ägde rum i kulturhuset i Upplands Väsby i november 2015. Församlingen hade då ännu ingen verksamhet men bestämde sig snabbt för att starta ett språkcafé.

Det känns som om det var en våg av medmänsklighet. Många undrade hur kan jag konkret hjälpa till och kan jag göra någonting här

139 Intervju kyrkorådsförande och medarbetare 1

140 Intervju volontär 2 och 3

141 Intervju kyrkoherde

142 Ibid

143 Intervju medarbetare 1

på orten. Det kunde man ju. Vi var där från Hammarby församling och sa – Vi ska starta ett språkcafé, vill du bli volontär?¹⁴⁴

Det handlade mycket om att ta vara på det utrymme och energin som fanns och kanalisera den. Och den första volontärträffen gav en känsla av att tillsammans går det att göra något riktigt bra.

Ja, det var ju så att jag tänkte att vi hade ett hus – det här – och jag hade tid och engagemang och att jag fick till mig många fina människor och att vi tillsammans kunde skapa en mötesplats. Så då gjorde vi det och första gången när jag bjöd in volontärerna, så visste jag inte riktigt heller vem det var och hur många, men det blev ju jättefint och bra, för att vi tänker ju att det är någonting som vi gör tillsammans. Det är inte någon som kan och någon som inte kan.¹⁴⁵

Diakonen gick runt och berättade om att språkcaféet skulle starta i SFI-klasser och på HVB-hem, spred information till anställda på kommunen och de som drev språkcafé på Röda korset och Equmeniakyrkan, lade ut flyers på Arbetsförmedlingen och biblioteket och olika anslags-tavlor. ”Så det var inte svårt att få hit människor som det ibland är.”¹⁴⁶

Språkcaféets julavslutningsfest i Möjligheternas hus, Hammarby församling. Foto: Annika Andersson

¹⁴⁴ Ibid

¹⁴⁵ Ibid

¹⁴⁶ Ibid

SÅ HAR FÖRSAMLINGENS VERKSAMHET UTVECKLATS

Församlingen driver sedan våren 2016 språkcafé två dagar i veckan i "Möjligheternas hus". Varje tillfälle är fem timmar (klockan 15 till 20) och många betonar att det är mer än ett språkcafé – det är en mötesplats. Familjer och ensamstående, kvinnor och män i olika åldrar möts och övar svenska, spelar spel, målar, pysslar och fikar ihop.

Det är faktiskt fantastiskt, för det är liksom grupper och volontärer som gör på sitt sätt. Vi har varit tydliga med att du kan vara volontär på det sätt som är rätt för dig. Det pågår massor med olika samtal, man lyssnar parallellt med olika andra verksamheter, som skapande, pingis och biljard.¹⁴⁷

Det kommer vid varje tillfälle cirka 50 personer eller fler som vill öva sin svenska och kanske också behöver hjälp med andra saker: "Man behöver hjälp med att fylla i blanketter, det kan vara jättesvårt och man kan behöva hjälp med att ringa någonstans, vart ska man ringa? Översätta ett brev."¹⁴⁸ Språkcaféet blir för många mycket mer än ett sätt att öva svenskan, det blir en fast punkt i en annars osäker tillvaro.¹⁴⁹

Alla är välkomna och det är inte bara asylsökande som kommer till språkcaféet utan även t.ex. studenter och forskare från andra länder, liksom personer som är papperslösa eller just fått ett negativt asylbeslut. Det är både kristna och muslimer som kommer och många länder är representerade. En bild som flera delar är att många kommer från ganska ordnade förhållanden, är påfallande välutbildade och pratar engelska.¹⁵⁰ En volontär funderar över om det beror på att de som har mest problem inte kommer till kyrkans verksamhet.¹⁵¹ Diakonen berättar dock att det ofta inte är så välordnat under ytan och att hon möter mycket utsatthet framför allt i enskilda samtal.¹⁵²

Cirka 25 volontärer är knutna till verksamheten, flera nyblivna pensionärer. Det är ett ständigt flöde av människor som också formar vad som händer i rummet. Antalet besökare har också ökat allt eftersom informationen sprider sig.

Diakonen som är med blir också ofta i anspråkstagen för enskilda samtal. Det finns en förhoppning att också kunna jobba med gruppverksamheter kring t.ex. kvinnors rättigheter eller barns rättigheter men det skulle kräva mer personal på plats eller tydligare rutiner kring volontärerna. Några volontärträffar har genomförts för gemensamt ägarskap

¹⁴⁷ Ibid

¹⁴⁸ Intervju volontär 1

¹⁴⁹ Intervju medarbetare 1

¹⁵⁰ Intervju volontär 2 och 3

¹⁵¹ Intervju volontär 2

¹⁵² Intervju medarbetare 1

men alla är överens om att språkcaféet är beroende av de anställda och framför allt av den ansvariga diakonen. En volontär säger:

*Hon är motorn, hon är motorn alla kategorier. Genom att hon sprider glädje, hela hon är ju [...] varm och hon är igenkännande och hon är [...] den som är liksom ledstjärnan här, kan man säga. Jag beundrar henne oerhört.*¹⁵³

I språkundervisningen finns det vissa hjälpmedel, t.ex. barnböcker, datorer, spel och ”Nilbilder” som är bilder som är framtagna för att få igång samtal utifrån bilder med autistiska barn. Många använder också dagstidningar och informationsblad.

Andra verksamheter har också uppstått utifrån församlingens engagemang. Ett sådant exempel är ”Kompis Nyanländ” där Hammarby församling tillsammans med biblioteket förmedlar kontakter mellan nya och gamla väsbybor. Församlingens familjedagar och familjeläger är andra mötesplatser.

Församlingen försöker också hjälpa människor att komma in på arbetsmarknaden, bl.a. genom praktikanter på språkcaféerna och anställningar i kyrkogårdsförvaltningen. Kyrkoherden berättar: *”Vi har en kyrkogård där vi har anställt och planerar för att anställa människor som inte har kommit in på arbetsmarknaden, deltidssjukskrivna och nya svenskar.”*¹⁵⁴

Församlingen har fått pengar från kyrkostyrelsens särskilda medel som bl.a. möjliggjort utbildning och studiebesök för personal och även verksamhet för ensamkommande ungdomar där de lär sig serieteckning. Församlingen hade också sökt pengar för att anställa någon som kan arabiska eller farsi men fick avslag på den delen av ansökan.¹⁵⁵ Diakonen betonar att som verksamheten bedrivs idag är den väldigt billig, sett till det stora antalet människor man möter.¹⁵⁶

153 Intervju volontär 3

154 Intervju kyrkoherde

155 Ibid

156 Intervju medarbetare 1

Kapitel 5

Fallstudie Pajala församling

Källa: Nationalencyklopedin.

Pajala är en glesbygdskommun vid Torne älv i Norrbotten med cirka 6 200 invånare. Pajala ligger cirka 10 mil norr om polcirkeln, gränsar i öster till Finland och har länge varit en viktig handelsplats på grund av sitt geografiska läge.

I och med krigsslutet 1809 kom Tornedalen att klyvas i en svensk sida och en finsk sida (tillhörande Ryssland). Från att tidigare ha varit en självklart flerspråkig bygd blev ambitionen att försvenska den svenska sidan av Tornedalen allt starkare under slutet av 1800-talet. All skol-

undervisning skulle ske på svenska och skolbarn var fram till 1957 även förbjudna att tala finska eller meänkieli på rasterna.¹⁵⁷ Sedan år 2000 är både finska och meänkieli officiella minoritetsspråk och Pajala är förvaltningskommun för båda språken. 13 procent av Pajalas kommuninvånare är födda utomlands, de allra flesta i Finland.

Pajala kommun bildades vid kommunreformen 1971 genom en sammanslagning av Pajala, Korpilombolo, Tärendö och Junosuando landskommuner. Cirka en tredjedel av invånarna bor idag i tätorten Pajala. De intervjuade vittnar om en trygg och naturskön kommun där människor trivs. Men det finns viss rivalitet mellan de olika byarna och en ovilja att acceptera Pajala som centralort. Ett exempel är att när årskurs 6–9 lades ner i Junosuando och Tärendö för att kommunen ville spara pengar valde föräldrarna att hellre skicka sina barn till en friskola i Kangos än till Pajala vilket blev en ytterligare förlust för kommunen.¹⁵⁸

Pajala kommun har en av landets i genomsnitt äldsta befolkning och antalet invånare i Pajala har halverats sedan slutet av 1960-talet. Många har flyttat på grund av arbetslöshet. 2008 började det planeras för järnmalmsbrytning i Pajala kommun. Det gav stor framtidstro och även inflyttning till kommunen. Företaget i fråga, Northland Resources, begärde sig i konkurs i december 2014 vilket ledde till stor besvikelse.

Det var ganska omtumlande. [...] Alltså det var som en dröm den här gruvan, alltså det var helt sanslöst. Det var helt otroligt och man trodde [verkligen på det]. Det var så mycket folk och det var full fart överallt. Och sen var det bara 'pfuuf'.¹⁵⁹

Många av de intervjuade menar samtidigt att det finns en företagaranda i Pajala som gör att kommunen inte står och faller med gruv-satsningen.¹⁶⁰ Även om Pajala kommun är den största arbetsgivaren så arbetar många inom t.ex. jord- och skogsbruk eller driver företag inom hantverk, data och elektronik. Viss förväntan finns också på att den nedlagda gruvan kan komma att ge jobb längre fram. En församlingsmedarbetare menar att Pajalaborna är vana vid att streta i motvind och att gruvrushen kändes överklig.¹⁶¹

Bygden har präglats av väckelsen, här personifierad av Lars Levi Laestadius som var kyrkoherde i Pajala 1849–1861. Den laestadianska väckelsen har bl.a. bidragit till att det är vanligt med stora barnrika familjer som inte sällan driver framgångsrika familjeföretag. Det finns en anda av att ta eget ansvar och inte bara vänta på att staten ska

157 Minoritet.se. Historien om Tornedalen

158 Intervju medarbetare 1, volontär 1

159 Intervju medarbetare 2

160 Intervju kyrkoherde, medarbetare 1, volontär 1

161 Intervju medarbetare 1

fixa jobb.¹⁶² En medarbetare kallar byarna i kommunen för ett slags ”Tornedalens Gnosjö”. ”De har byggt sin egen kyrka, för att man inte hade råd att bygga åt dem, då byggde de själva.”¹⁶³

Idrottsrörelsen är stark på orten. De som engagerar sig ideellt gör det ofta i flera organisationer, t.ex. såväl i hembygdsföreningen som i Röda korset och Svenska kyrkan. Det finns ett fåtal andra trossamfund i kommunen: En mindre pingstförsamling, en grupp med Jehovas vittnen och en grupp som tillhör Missionsprovinsen.¹⁶⁴

I riksdagsvalet 2014 röstade Pajalaborna framför allt på Socialdemokraterna som fick 46,20 procent. Vänsterpartiet fick 17,94 procent och Sverigedemokraterna fick som tredje största parti 11,4 procent. Även i kommunvalet fick Socialdemokraterna mest stöd med 46,0 procent. Vänsterpartiet fick 19,4 procent och som tredje största parti kom i kommunvalet Kristdemokraterna med 10,0 procent.¹⁶⁵ Kommunen styrs efter valet av en allians mellan Socialdemokraterna och Vänsterpartiet.

PAJALA FÖRSAMLING

Pajala församling ligger i Luleå stift och sammanfaller sedan 2010 geografiskt med Pajala kommun. Pajala församling bildades 1725 och blev ett eget pastorat 1849. Sedan 2006 ingår de tidigare församlingarna Muonionalusta och Junosuando i Pajala och sedan 2008 även Tarendö samt sedan 2010 även Korpilombolo. Församlingen har sju kyrkor – i Junosuando, Kangos, Kaunisvaara, Korpilombolo, Muodoslompolo, Pajala och Tärnedö och två kapell. De geografiska avstånden är stora. I församlingsinstruktionen för 2015–2017 beskrivs församlingens vision som ”att skapa en personlig relation med Herren, Jesus Kristus och med varandra”.¹⁶⁶ Församlingen har 76,8 procent kyrkotillhöriga vilket är högt i relation till riksgenomsnittet. Församlingen har minskande antal besökare i gudstjänster, dock märks en uppåtgående trend för huvudgudstjänsten mellan år 2014 och 2015.

162 Intervju kyrkoherde

163 Intervju medarbetare 1

164 Intervju kyrkoherde

165 Valmyndigheten

166 Församlingsinstruktion för Pajala församling 2015 – 2017

Statistik Pajala församling	2006	2015
Medlemmar i procent av folkmängden	87,4	76,8
Gudstjänstbesök i snitt per medlem*	1,6	1,8
Döpta i procent av födda med minst en kyrkotillhörig förälder**	77,8	114,6
Inom Svenska kyrkan begravda i procent av alla avlidna	70,8	89
Inom Svenska kyrkan vigda i procent av alla vigda par	66,7	57,9
Konfirmerade i procent av kyrkotillhöriga 15-åringar	48,8	62,7

*Ej besök vid kyrkliga handlingar **Andelen döpta kan för enstaka år överskrida 100 procent eftersom dopen relateras till antalet födda under ett och samma år.

Arvet efter väckelsepredikanten Lars Levi Laestadius präglar församlingen. Till skillnad från västlaestadianerna (med centrum i Gällivare) har östlaestadianerna i hög utsträckning valt att fortsätta vara medlemmar i Svenska kyrkan och delta i gudstjänstlivet. De kyrkliga handlingarna (dop, konfirmation, vigsel, begravning) har en stark ställning. Kyrkoherden menar att på många sätt bär de laestadianska familjerna upp församlingens gudstjänstliv samtidigt som de har egna bönehus med separata gudstjänster och egen konfirmationsundervisning.¹⁶⁷

De intervjuade ger bilden av att de flesta Pajalabor främst associerar kyrkan med kyrkliga handlingar, ett uppskattat barn- och ungdomsarbete och – inte minst – lokal identitet. Flera av dem vi intervjuat vittnar om att församlingssammanläggningarna 2006–2010 varit mycket smärtsamma och rivit upp sår från kommunsammanslagningen på 1970-talet. Det har bl.a. medfört att många volontärer inte längre engagerar sig, att flera tjänster varit vakanta och att medlemmar lämnat Svenska kyrkan.¹⁶⁸ Kyrkoherden berättar att församlingen också brottas med dålig ekonomi på grund av långa resor för de anställda mellan de olika kyrkorna, många byggnader att ta hand om och minskat strukturbidrag från stiftet.¹⁶⁹

Församlingen genomförde 2012–2014 en diakonal behovsinventering och det finns ett växande diakonalt arbete med bl.a. kommunen som samarbetspart. Diakoni är dock ingen stark tradition i församlingen eftersom de stora familjerna inom den laestadianska väckelsen är sitt eget sociala skyddsnät.¹⁷⁰ De diakonala förväntningarna på kyrkan finns enligt kyrkoherden mer hos andra samhällsaktörer än hos medlemmarna.¹⁷¹

Församlingen har 18 anställda medarbetare. De intervjuade är stolta över att ha en viss mångfald i arbetslaget. Utöver den naturliga flerspråk-

167 Intervju kyrkoherde

168 Intervju kyrkoherde, kyrkorådsordförande, medarbetare 1

169 Intervju kyrkoherde

170 Intervju kyrkoherde, medarbetare 1

171 Intervju kyrkoherde

kigheten i Tornedalen har församlingen en vaktmästare från Burma, en kantor från Lettland/Vitryssland och en pedagog från Irland. I kyrkovalet 2013 fick Kyrkans Allians i Pajala (50,7 procent) och Socialdemokraterna (49,3 procent) flest röster. Valdeltagandet låg på 14,1 procent.

MOTTAGANDE AV ASYLSÖKANDE I PAJALA

Hösten 2014 sammanföll det växande antalet personer som sökte asyl i Sverige med kris och sedermera konkurs för gruvbolaget Northland Resources. Modulbostäder i Pajala som var tänkta för gruvarbetare blev nu istället asylboenden. Pajala kommun har tidigare erfarenheter av mottagande av asylsökande och nyanlända, dock i mycket mindre skala. I bygden minns man mottagandet av de som flytt från Chile på 1980-talet. På senare tid har Pajala varje år tagit emot kvotflyktingar, t.ex. från Burma, och tidigare asylsökande som fått asyl och kommunplacerats i Pajala – totalt 25 personer år 2015. Detta har bl.a. föranlett att kommunen i februari 2014 tog initiativ till att bilda en integrationsgrupp med bl.a. representanter för Svenska kyrkan och andra civilsamhällesaktörer.

Som mest hade Pajala under 2015 upp emot 800 asylsökande i kommunen, främst i tätorten Pajala, men även i Junosuando där cirka 20 personer togs emot, och i den lilla byn Erkheikki med cirka 70 hushåll där som flest 50 personer bodde i en nedlagd skola.

Enligt Migrationsverkets statistik från årsskiftet 2015/2016 fanns det vid denna tidpunkt 609 personer i Migrationsverkets mottagningsystem i Pajala kommun, varav 559 bodde i anläggningsboende, 7 i eget boende (EBO) och 43 i övrigt boende, t.ex. familjehem, HVB-boenden eller sjukhus.¹⁷² Kommunen tog 2015 emot 48 ensamkommande barn som sökte asyl¹⁷³ och har drivit HVB-hem både i Pajala och i Korpilombolo.¹⁷⁴ Vid årsskiftet 2016/2017 hade det totala antalet personer i mottagningssystemet minskat till 386, varav 340 i anläggningsboende, 7 i eget boende (EBO) och 39 i övrigt boende.¹⁷⁵

Reaktionerna på asylmottagandet har varit blandade. Inte minst i början var det mycket funderingar kring hur det skulle gå för lilla Pajala att ta emot så många och rädsla för att hela Sveriges ekonomi skulle braka ihop.¹⁷⁶ Att många som kom var ensamman män ledde också till viss oro och även konkreta kulturkrockar t.ex. i användandet av det kommunala badhuset.¹⁷⁷ Samtidigt såg många fördelar med att tomma

172 Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2016-01-01

173 Migrationsverket. Anvisningar till kommuner av ensamkommande barn helåret 2015

174 Pajala kommun. Ensamkommande barn

175 Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2017-01-01

176 Intervju medarbetare 2

177 Intervju kyrkoherde

bostäder fylldes och att många ortsbor fick jobb tack vare mottagandet.¹⁷⁸ Skolan och vården har utsatts för stora påfrestningar men många informanternas bedömning är att lärare och vårdpersonal ändå klarat sina uppdrag bra.¹⁷⁹ Kyrkoherden tror att det finns en större förståelse för flyktingar i Tornedalen än på många andra håll: ”Kanske därför att det finska kriget är så nära, då fick man dela på det man hade. Det var bröder och systrar som var i nöd och man öppnade dörrarna.”¹⁸⁰

Migrationsverket har under hösten 2016 avvecklat många platser på asylboenden i Pajala och de intervjuade upplever att antalet asylsökande i kommunen minskar från dag till dag. De som får uppehållstillstånd stannar ofta inte i Pajala utan söker sig till större städer där de bedömer att chanserna att hitta jobb är bättre. Några väljer dock att stanna kvar, inte minst för att de, enligt våra informanter, upplever Pajala som en bra plats för barn att växa upp på.¹⁸¹

SÅ BÖRjade ENGAGEMANGET FÖR ASYLSÖKANDE I FÖRSAMLINGEN

Engagemanget för asylsökande i Pajala församling började spira och gro några månader innan det stora asylmottagandet inleddes i kommunen hösten 2014. Svenska kyrkans diakon blev våren 2014 sammankallande i den integrationsgrupp, kallad ”i-gruppen”, som kommunen tagit initiativ till. I den rollen deltog hon också på myndigheternas egna integrationssamordningsmöten. I augusti 2014 var församlingen med och ordnade en internationell afton i församlingshemmet i Korpilombolo då alla tog med sig mat från sina respektive länder.

Två månader senare växte antalet asylsökande i kommunen radikalt med hundratals nya personer inom kort tid. Alla blev mer eller mindre tagna på sängen. Kyrkoherden berättar:

*Först och främst märkte vi att det vandrade folk runt i Pajala för att upptäcka Pajala och Pajalaborna upptäckte de nya borna, [...] och alla affärer och apoteket fylldes av folk som inte pratade meänkieli [...] och vårdcentralen var fylld av folk, så det blev väldigt stora omställningar för Pajalaborna, de blev lite överraskade.*¹⁸²

Olika initiativ startades dock snabbt, inte minst när ortsborna såg hur dåligt klädda många var. En facebookgrupp startade med namnet ”Pajalas hjälpande händer” och kläder och skor samlades in och distribuerades. Svenska kyrkan fanns med, men behövde inte vara motorn i arbetet, utan snarare var det nya aktörer som blev fram. Bland annat var en person inom den lokala HBTQ-rörelsen (Pajala Pride)

178 Intervju medarbetare 1

179 Intervju kyrkoherde, kyrkorådsordförande, volontär 1

180 Intervju kyrkoherde

181 Intervju volontär 2, medarbetare 2

182 Intervju kyrkoherde

drivande, och redan från början organiserades arbetet med hjälp av de asylsökande själva.¹⁸³

Den gemensamma integrationsgruppen knuten till Pajala kommun började spåna på aktiviteter. Vem som tog initiativ till vad är det svårt att minnas i efterhand, särskilt eftersom allt är så sammanflätat i ett mindre samhälle. Många är släkt eller har barn på samma skola eller i samma idrottsförening; *”det går inte att särskilja vem som ringer vem”*.¹⁸⁴ Det mesta görs i samarbete. *”Vi gör inte skilda grejer, för det orkar ingen med. Vi har ett jättebra nätverk, vi nätverkar helt fantastiskt.”*¹⁸⁵ En gemensam julfest ordnades t.ex. i församlingshemmet i december 2015 och 150 personer kom varav många muslimer.

Även i de mindre samhällena Junosuando och Erkheikki togs flera initiativ för att stötta de asylsökande, främst av ortsbor och lokala byaföreningar. En församlingsmedarbetare ringde upp en pensionerad präst i Erkheikki för att uppmuntra till engagemang, men mer än så har inte kyrkan funnits med som organisatör på de här platserna.¹⁸⁶

Ganska snart började det dyka upp kristna asylsökande på gudstjänster i Pajala. Några ville veta mer om Svenska kyrkans liturgi och diakonen kom att initiera en liten grupp som kallades ”böner på svenska” där de översatte böner till engelska och diskuterade betydelsen av liturgin i gudstjänsten.¹⁸⁷ Diakonen besökte också asylboenden och andra mötesplatser och fanns tillgänglig för samtal.

Församlingen kände dock behov av ett större och mer strukturerat arbete och bestämde sig hösten 2015 för att tillsammans med Övertorneå församling söka pengar från kyrkostyrelsens särskilda medel för att kunna finansiera en gemensam ettårig integrationssamordnartjänst. Ansökan bifölls och integrationssamordnaren började i mars 2016.

183 Intervju medarbetare 1

184 Intervju kyrkoherde

185 Intervju medarbetare 1

186 Intervju medarbetare 1, medarbetare 2, volontär 1

187 Intervju medarbetare 1 (uppföljande telefonkontakt)

Eritreansk fest i församlingshemmet, Pajala församling.
Foto: Binge Mittberg

SÅ HAR FÖRSAMLINGENS VERKSAMHET UTVECKLATS

När integrationssamordnaren kom på plats i mars 2016 fick församlingen personalresurser för att utveckla nya aktiviteter. Integrationssamordnaren initierade ganska snart träffpunkten ”Kul ihop” i församlingen:

Under våren så startade vi upp någonting som vi kallade för ’Kul ihop’. Det var handarbete och allt möjligt, även teckning. Vi gjorde en massa och det var meningen att vi skulle prata svenska där. Då var det en kvinna, hon är sömmerska, hon kom hit och tog med två maskiner och på den ena satt hon och sydde och den andra fick de låna. Och de stod i kö, för de har ju kläder som är trasiga och de kan inte sy dem för hand och de vill skapa egna kläder, de som är bra på att sy.¹⁸⁸

Ibland samlade de här kvällarna 60–70 personer, både vuxna och barn. Det var enkelt att få asylsökande att hitta dit och många hade efterfrågat just möjligheten att träna svenska.

I början när vi startade, då var vi ute och satte upp flygblad och då hade vi [en arabiskspråkig praktikant] här, hon hjälpte oss att skriva på arabiska, så vi var och satte upp överallt, på Migrationsverket och SFI och jamen, Coop och ICA och överallt satte vi upp affischer och sen pratade de med varandra.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Intervju medarbetare 1

¹⁸⁹ Intervju medarbetare 2

Det har dock varit svårt att rekrytera volontärer till språkcaféet, trots annonser i gratistidningar och aktiva rekryteringsförsök genom studieförbund och pensionärsföreningar. Kyrkoherden reflekterar kring vad de kan bero på:

Tornedalingen har ingenting emot att hjälpa människor, men de måste ha motiv för varför ska man gå på språkcafé. Jag vet inte, det är svårt att förklara, jag har försökt att fundera vad det är som gör det, men det kan finnas en viss osäkerhet, alltså osäkerhet om sitt eget språk. Vi måste komma ihåg att det här handlar om, alltså vi fick stryk när vi pratade finska i skolan. Många tror att det är stenåldern, men det är det inte för oss. Jag är född på 50-talet, i mitten av 50-talet och min lärare hotade mig mer än en gång.¹⁹⁰

Andra församlingsmedarbetare menar att det nog mer handlar om att många inte kan engelska, att lokal tradition saknas eller att folk är upptagna med annat.¹⁹¹ I de kringliggande byarna har det ideella engagemanget kring de asylsökande varit mer självklart.¹⁹²

Efter sommaren bestämde sig församlingen för att istället för ”Kul ihop” bjuda in till ett mer renodlat språkcafé på dagtid för att kunna lära ut svenska i en lugnare miljö, eftersom många efterfrågat det. Tanken var att ge föräldrarna möjlighet till språkträning medan deras barn är i förskola eller skola. Församlingen har också startat en språkcirkel två dagar i veckan där integrationssamordnaren i samarbete med ett studieförbund satsar på mer professionell språkundervisning. Integrationssamordnaren har utvecklat mycket av eget undervisningsmaterial. En medarbetare berättar:

Nu har hon gjort ett kollage, för de vill veta om köksredskap, för de är mycket, det är det här med matkultur, det är jättestarkt för många. Så hon har tagit och lagt ut köksredskap och fotat, hon sa att jag har copywrite på det här nu, jag behöver inte gå och ta bilder någon annanstans från nätet, utan hon har tagit bilder. Annars går det en halvtimme för att förklara, vad är bestick?¹⁹³

Integrationssamordnaren finns också med i kommunens öppna förskola och har varit med och ordnat bland annat utflykter och midsommarfest. Fester är en återkommande metod för att skapa mötesplatser. Församlingen har varit värd för en eritreansk afton, en syriansk afton och en afghansk afton där asylsökande från respektive land har kunnat laga typisk mat från sina respektive länder i församlingshemmets kök.

190 Intervju kyrkoherde

191 Intervju medarbetare 2, medarbetare 1

192 Intervju medarbetare 1, volontär 1

193 Intervju medarbetare 1

Även till julen 2016 planeras för en julfest, nu på Folkets hus eftersom det där finns bättre ljudanläggning för dans.

Under hösten 2016 har kommunen tillsammans med Pajala församling och andra aktörer som ABF och Studieförbundet Vuxenskolan sökt pengar för att skapa en social träffpunkt vid busstationen i Pajala. Flera medarbetare menar dock att de integrationsarenor som fungerar bäst i Pajala är de som inte har integration som mål.¹⁹⁴ Pajala IF gör exempelvis ett stort arbete där idrott är den samlande faktorn. Alla kan vara med eftersom det är billigt och det finns utrustning att låna för den som behöver. *”Det är helt fantastiskt, där är det ingen skillnad, alla är välkomna.”*¹⁹⁵ På Röda korsets Kupan-butik möts alla som är intresserade av att fynda andrahandskläder. Kyrkokören har blivit en integrationsarena i församlingen, mycket tack vare en engagerad kyrkomusiker som aktivt välkomnat asylsökande till kören.¹⁹⁶

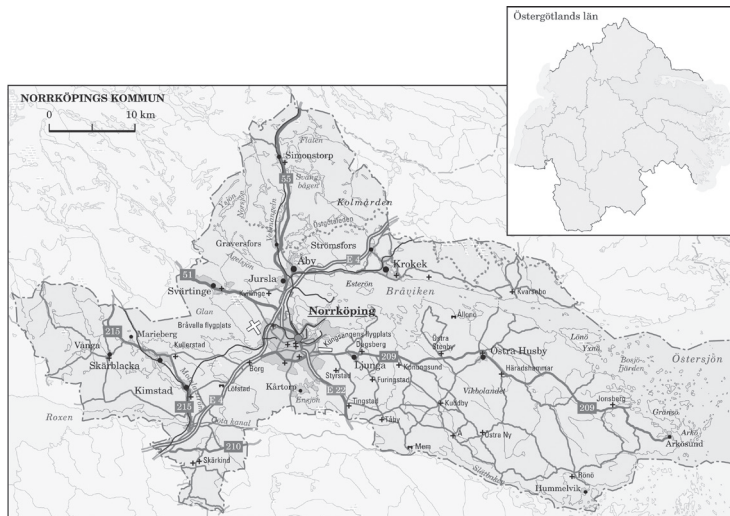
194 Intervju medarbetare 1 och medarbetare 2

195 Intervju medarbetare 2

196 Intervju medarbetare 1 och medarbetare 2

Kapitel 6

Fallstudie S:t Johannes församling i Norrköpings pastorat

Källa: Nationalencyklopedin.

Norrköping är en större kommun i Östergötland med cirka 138 600 invånare. Norrköping fick tidigt prägeln av industristad och växte i snabb takt under 1800-talets senare hälft, då framför allt textilindustrin fick sitt definitiva genombrott i staden. Norrköping var fram till 1960-talets början Sveriges fjärde största stad befolkningmässigt. Hård konkurrens från andra länder efter andra världskriget gjorde att textilindustrin praktiskt taget hade försvunnit från staden i början 1970-talet vilket ledde till att befolkningsutvecklingen stagnerade.

Under det senaste tio åren har befolkningsstillväxten tagit fart igen, inte minst tack vare invandring. Staden har rest sig och de gamla industri-lokalerna i centrum har blivit muséer och restauranger. Det finns återigen fler jobb. Numera är de viktigaste sektorerna inom näringslivet pappers- och förpackningsindustri, elektronik, geoinformatik, logistik, informationsteknologi och ytbehandlingsprocesser. I anslutning till Campus Norrköping (Linköpings universitet) finns ProNova Science Park, ett centrum för kunskapsintensiva företag. Samtidigt är

Norrköping ”fortfarande fattigt, jag skulle förmoda att vi fortfarande är en av de fattigare städerna,”¹⁹⁷ som en av dem vi intervjuat uttrycker det.

Flera informanter beskriver Norrköping som en stad som är öppen för mångfald i fråga om social och etnisk bakgrund. Som en stad präglad av sin hamn och industriella utveckling har man en lång tradition av invandring och influenser utifrån. En informant gör en jämförelse med det näraliggande Linköping:

I Norrköping finns attityden att alla får vara med, man får vara med och det frågas sällan om bakgrund. När jag jobbade som präst i Linköping ville man gärna ringa in mig och se om jag hade några kontakter, hade jag någon bakgrund i den akademiska världen eller i allt det där? Man liksom hallå, vilka släktingar hade jag? I Norrköping får man aldrig någon sådan fråga.¹⁹⁸

Idag är cirka 18 procent av kommunens invånare födda utomlands vilket är strax över riksgenomsnittet. Norrköping har ett rikt kultur- och föreningsliv och en ”stark fotbollskultur”.¹⁹⁹ Svenska kyrkan har en folkkyrklig profil och ses som en av de samhällsaktörer som tar ansvar för stadens utveckling.²⁰⁰ Cirka 60 procent av invånarna i staden är medlemmar i Svenska kyrkan. Pastoratets kyrkoherde menar att Svenska kyrkan i Norrköping vill bidra till ”ett gott liv” för alla i staden, oavsett tro och medlemskap i Svenska kyrkan:

Det jag säger om Norrköpings pastorat och det jag säger om oss, det är att Svenska kyrkan i Norrköping vill bidra till ett gott liv för alla oavsett vilka de är. Och i ett gott liv ligger det att vi arrangerar gudstjänster, vi försöker finnas till för en ensam mamma som har blivit av med jobbet och vi står på IP-parken och hejar på IFK, allt ingår i ett gott liv och när vi kan bidra till ett gott liv då försöker vi göra det. Och för alla oavsett vilka de är, vi jobbar inte bara för medlemmarna. Vi vill vara en stor folkkyrka för det är förutsättningen, men vi har ingen medlemsvård, det är inte det som är vår inriktning.²⁰¹

I riksdagsvalet 2014 fick Socialdemokraterna 30,9 procent i Norrköping, Moderaterna fick 23,2 procent och Sverigedemokraterna fick 16,3 procent. I kommunvalet såg det liknande ut; Socialdemokraterna fick 33,9 procent, Moderaterna 24,2 procent och Sverigedemokraterna fick 11,7 procent.²⁰² Norrköpings kommun styrs sedan valet 2014 av en fyrklöverkoalition mellan Socialdemokraterna, Centern, Kristdemokraterna och Liberalerna.

197 Intervju kyrkoherde

198 Ibid

199 Norrköpings kommun. Sport och föreningsliv i Norrköping

200 Intervju kyrkoherde, kyrkorådsordförande

201 Intervju kyrkoherde

202 Valmyndigheten

S:T JOHANNES FÖRSAMLING

S:t Johannes församling omfattar både stadsbebyggelse och landsbygd i Norrköpings södra delar. Det som idag utgör S:t Johannes församling var före 2010 tre församlingar med varsin kyrkoherde: S:t Johannes, Styrstad och Tingstad. Efter strukturförändringar 2010 och 2014 har dessa sammanlagts till en församling med namnet S:t Johannes. Församlingen är sedan 2014 en av fyra församlingar i Norrköpings pastorat. Norrköpings pastorat sammanfaller geografiskt med Norrköpings kommun och är det tredje största pastoratet i Svenska kyrkan.

Statistik S:t Johannes församling	2006	2015
Medlemmar i procent av folkmängden	64,6	46,8
Gudstjänstbesök i snitt per medlem*	1,7	1**
Döpta i procent av födda med minst en kyrkotillhörig förälder	78,9	62
Inom Svenska kyrkan begravda i procent av alla avlidna	77,6	64,5
Inom Svenska kyrkan vigda i procent av alla vigda par	40,7	29,6
Konfirmerade i procent av kyrkotillhöriga 15-åringar	33,6	15

*Ej besök vid kyrkliga handlingar **Uppgiften gäller för 2014 eftersom 2015 års uppgifter saknas i Svenska kyrkans statistikdatabas.

S:t Johannes församling har cirka 24 000 invånare och är i socioekonomisk mening en sammansatt församling med både villaområden, landsbygd och områden dominerade av hyreslägenheter byggda under miljonprogrammets dagar på 1960- och 1970-talen. Församlingen har fyra kyrkor: S:t Johannes kyrka som är en gammal kyrka invid stadsdelen Hageby, Navestads kyrka som är en modern kyrka och Styrstads och Tingstads kyrkor som är gamla landsbygdskyrkor. Det finns också en församlingslokal i stadsdelen Smedby.

I stadsdelarna Hageby och Navestad bor en stor del av stadens invånare med invandrarbakgrund vilket i sin tur innebär att andelen medlemmar i Svenska kyrkan är relativt låg i S:t Johannes församling. År 2015 var lite knappt 47 procent av församlingsborna medlemmar i Svenska kyrkan. Delar av stadsdelarna Hageby och Navestad beskrivs ofta som socialt utsatta områden med låg sysselsättning, låga inkomster och höga ohälsotal. Skillnaderna jämfört med exempelvis villastadsdelen Smedby är i dessa avseenden stora. Mellan Hageby och Navestad å ena sidan och Smedby å den andra går en genomfartsled (E22), som på ett tydligt sätt markerar åtskillnaden mellan församlingens utsatta stadsdelar och mer välmående områden.

En av församlingens medarbetare ger följande beskrivning av skillnaderna mellan församlingens olika delar:

Det är just nu ett ganska tufft klimat, det eldas bilar och det är mycket sådana här undre världens uppgörelser i kvarteren runt omkring. Det skjuts skarpt kan jag säga. Ja, det är en ganska otrygg miljö i vissa delar och sen har vi vissa delar som är liksom bättre och lugnare och så. Eftersom vi har så stor, vi har både landsbygd och innerstad, kan man säga och förort, så vi har lite av varje. Så ser församlingen ut.²⁰³

S:t Johannes präglas också av närvaron av två syrisk-ortodoxa kyrkor som finns inom församlingens gränser. Många av de asylsökande och nyanlända som engagerar sig i Svenska kyrkans verksamhet är också med i de lokala ortodoxa församlingarna.²⁰⁴ S:t Johannes församling utgör en viktig del i det omfattande interreligiösa arbete som bedrivs inom pastoratet. En diakon i S:t Johannes arbetar på halvtid med interreligiös dialog för hela pastoratet. En moské är planerad att byggas i församlingen och i centrala Norrköping finns också en synagoga.

Ett återkommande tema i beskrivningen av Norrköpings pastorat, och i synnerhet av S:t Johannes församling, är betydelsen av kyrkans diakonala uppdrag och samarbetet både med andra organisationer och med kommunen i strävan efter att vara en bidragande aktör i civilsamhället. Kyrkoherden beskriver diakonin som central för Svenska kyrkan i Norrköping och det som väcker en särskild glöd hos medarbetare. Och det är alldeles särskilt fallet i S:t Johannes församling:

Jag skulle nog säga att när det gäller Norrköping i stort, så är det en plats där diakoni och vår roll, som vi nu säger är vår roll i civilsamhället, som vi betonar. Skulle vi säga gudstjänst i Norrköping, att vi ska ägna oss åt gudstjänstutveckling då händer det inte särskilt mycket, alltså bland kyrkoarbetare, förtroendevalda och engagerade. Talar vi däremot om diakoni, vår roll i samhället, alltså hur vi bistår och hur vi bidrar, då blir det en helt annan glöd. Det här är naturligtvis inte svart och vitt, men för att få någon nyans, så är det lite så jag tror vi uppfattar oss och inte minst i S:t Johannes församling så är det på det sättet, att här är det lätt att tala om diakoni, det är lätt att tala om att vi ska bidra.²⁰⁵

Satsningen på diakonin har bl.a. resulterat i att pastoratet har öppnat ett diakonacentrum vars verksamhet i första hand är inriktad på ungdomar och unga vuxna.

S:t Johannes församlingsherde konstaterar på ett liknande sätt att: ”mycket av det vi gör och det som är nytt hos oss, allt har diakonal prägel, skulle jag vilja säga.”²⁰⁶ I sin församlingsinstruktion från 2015 beskriver församlingen sina fokusområden som ”utsatthet när det gäller ekonomi och etnicitet”.²⁰⁷ S:t Johannes församling har cirka 26 an-

203 Intervju medarbetare 2

204 Intervju medarbetare 3

205 Intervju kyrkoherde

206 Intervju församlingsherde

207 Församlingsinstruktion för Norrköpings pastorat, antagen 2015-08-26

ställda medarbetare. Tyngdpunkten på den diakonala verksamheten avspeglas också i församlingens personalsammansättning med fyra anställda diakoner.

I kyrkovalet i S:t Johannes församling 2013 röstade 30,3 procent på Politiskt Obundna i Svenska kyrkan (POSK), 29,5 procent på Socialdemokraterna och 22,5 procent på Alla Tiders Kyrka i Norrköpings pastorat. Valdeltagandet låg på 9,2 procent.

MOTTAGANDE AV ASYLSÖKANDE I NORRKÖPING

Norrköping har sedan länge haft asylsökande boende i kommunen. Kommunen har även tagit emot personer som fått asyl och ska etablera sig i Sverige – år 2015 821 personer.

Enligt Migrationsverkets statistik fanns det vid årsskiftet 2015/2016 2 437 personer i Migrationsverkets mottagningssystem i Norrköpings kommun, varav 865 bodde i anläggningsboende, 1 203 i eget boende och 369 i övrigt boende, t.ex. familjehem, HVB-boenden eller sjukhus.²⁰⁸ Fram till årsskiftet 2016/2017 hade antalet anläggningsboende minskat till 567 och personer med eget boende hade likaledes minskat till 567.²⁰⁹ Kommunen tog 2015 emot 307 ensamkommande barn som sökte asyl.²¹⁰

En majoritet av de asylsökande bor i eget boende (EBO), många i stadsdelarna Hageby och Navestad som båda omfattas av S:t Johannes församling. Anläggningsboende finns både inom församlingens gränser i stadsdelen Navestad och en bit utanför Norrköping, bland annat i Getå i Kolmårdens församling i Norrköpings pastorat. Det finns i centrala Norrköping också boenden för ensamkommande barn som söker asyl.

Norrköping är redan sedan länge en stad präglad av mångfald och fler asylsökande märks inte så mycket i gatubilden. ”*Folk är vana*”²¹¹ säger en informant. I Hageby och Navestad har en majoritet av de boende utländsk bakgrund sedan en längre tid tillbaka. I Getå har mottagandet märkts mer eftersom asylboendet ligger nära en större väg i ett annars glest befolkat område.

SÅ BÖRJADE ENGAGEMANGET FÖR ASYLSÖKANDE I FÖRSAMLINGEN

S:t Johannes församling har under en längre tid samarbetat med kommunen och andra organisationer kring frågor som rör asylsökande och

208 Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2016-01-01

209 Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2017-01-01

210 Statistik Migrationsverket Anvisningar till kommuner av ensamkommande barn helåret 2015

211 Intervju praktikant

nyanlända. Församlingen samarbetar även inom nätverket ”Framtiden bor hos oss” – ett nätverk inom Svenska kyrkan av församlingar i storstadsområden, ofta med låga medlemstal och stora diakonala behov. Församlingshemmet och S:t Johannes kyrka ligger i närheten av stadsdelen Hageby, där många av stadens nyanlända bor. Det har bland annat kommit att prägla gudstjänsterna i S:t Johannes kyrka. Församlingen har där utvecklat en särskild gudstjänstform som kallas Johannesmässan. De som deltar i Johannesmässan har till stor del utländsk bakgrund.

Församlingen har också under en längre tid deltagit i olika former av samarbeten kring utvecklingen av bostadsområdet Hageby, med bland annat kommunen och bostadsbolaget Hyresbostäder. De senaste årens samarbete bedrivs i form av en sysselsättningsstödande verksamhet i Hageby under namnet Portalen. Svenska kyrkan och S:t Johannes församling bidrar dels ekonomiskt till verksamheten och dels med att ta hand om svenskundervisning som bedrivs i Portalens regi. Svenskundervisningen bedrivs i församlingens lokaler och leds av några av församlingens praktikanter.

Traditionen av öppenhet och mångfald finns sedan länge i församlingen. Pastoratets kyrkoherde som 2003–2005 var kyrkoherde i S:t Johannes församling tänker att denna öppenhet och avsaknad av norm också varit en förutsättning för att asylsökande och nyanlända skulle börja hitta till S:t Johannes kyrka:

När jag kom hit så vill jag påstå att det var en församling som var öppen för folk, alltså man kunde nog vara lite hur som helst. Jag menar hade vi en människa som uppenbart var en transperson så kunde man komma hit och så var det. Det var aldrig några principiella problem, folk får nog vara som de är [---]. Men det här när vi verkligen blev en mångkulturell och mångreligiös [...] och mångspråkig församling här [...]. Det har hänt under de tio åren jag inte har varit här, men grunden för det vill jag påstå är egentligen densamma, att man låter folk vara. [---] Går man på Johannesmässan här, om vi tar överlag, så finns det ingen norm direkt, man kan se ut hur som helst.²¹²

De senaste årens satsning på nya verksamheter för asylsökande och nyanlända kom igång på allvar i samband med nyinvidningen av församlingshemmet för tre år sedan, efter att det hade varit stängt för renovering under ett år. För att få igång verksamhet i lokalerna började man med att starta ett café som bidragsanställda och praktikanter ansvarar för. I augusti 2015 fick församlingen frågan om de kunde ställa upp med logistik för en stor insamling till människor på flykt i Grekland (”Vi gör vad vi kan”-insamlingen) och det blev början på en ny dynamik i de tidigare delvis tomma lokalerna. En medarbetare berättar:

²¹² Intervju kyrkoherde

Den [insamlingen] var vi med i och det blev så här jättesnabbt efter den här bilden på pojken [Alan Kurdi] och jag fick frågan, jag tror det var på onsdagskvällen, om vi kunde ha insamling här, om jag kunde rådda det. Ja. Ja, sa jag, det kan jag absolut, jag jobbar hela helgen och det bara vräkte in grejer något så otroligt.²¹³

Insamlingen fick ett väldigt stort gensvar bland norrköpingsborna och var en viktig kontaktyta mellan församlingen och det omgivande samhället.²¹⁴ För att ta vara på allt engagemang gjorde församlingen i oktober om en tjänst för att helt kunna fokusera på att utveckla arbetet med asylsökande och nyanlända.

SÅ HAR FÖRSAMLINGENS VERKSAMHET UTVECKLATS

Mycket av församlingens verksamhet som riktas till asylsökande och nyanlända handlar om att skapa mötesplatser och stödja deltagarna i att lära sig svenska. Tre gånger i veckan har man språkcafé som i första hand drivs med hjälp av volontärer. Antalet volontärer varierar från gång till gång, men brukar vara mellan sju och tio stycken. Flertalet av volontärerna i språkcaféerna är pensionärer. Församlingen rekryterar volontärer från hela pastoratet, de flesta bor inte i de näraliggande kvarteren utan kommer från andra stadsdelar. Flertalet är också personer som inte deltagit i kyrkans verksamhet tidigare. Utöver språkcaféer håller församlingen även i regelrätt språkundervisning fyra gånger i veckan. Deltagarna rekryteras genom verksamheten i den tidigare nämnda Portalen. Församlingen har totalt fjorton praktikanter i sin verksamhet som bland annat ansvarar för svenskundervisningen. En av församlingens anställda beskriver verksamheten som framgångsrik i dubbel bemärkelse:

Så vi gör fyra tillfällen i veckan med svenskundervisning som våra praktikanter leder och det blir också en sådan där win-win-situation, för då känner de som är här och praktiserar att de gör något meningsfullt för någon annan, så de växer i sitt och mår oftast väldigt bra i att göra det här. Så jag ser att det blir en sådan här dubbelvinst situation i det.²¹⁵

Det utvecklade samarbetet med Portalen, där församlingen bland annat tar ansvar för delar av verksamheten i församlingens egna lokaler, beskrivs av en av de anställda som ett framgångsrecept som stärker även andra delar av församlingens liv i S:t Johannes:

Det är det som har gjort att det har blivit den här framgången med språkcaféer och alltihop, det är samarbetet med Portalen och där är vi med som pastorat också [...] tidigare samarbetade vi med Portalen

²¹³ Intervju medarbetare 2

²¹⁴ Ibid

²¹⁵ Ibid

bara och det var att det var ett sådant behov, på Portalen, de blir in-vaderade, de kunde inte ta hand om alla och då sa vi 'Jamen, då kan vi ha några kurser här' och så ja, så kom det folk från Portalen hit och sen var det också samma som går till gudstjänsten på söndagen. Alltså det blev som att det här befruktar varandra på ett bra sätt.²¹⁶

Konstnärligt uttryck i BIV/BIS-grupp i S:t Johannes församling.
Foto: Elisabeth Larnemark

Församlingen har sedan några år tillbaka bedrivit ”Barn i väntan” (BIV) och ”Barn i start” (BIS) -verksamhet. BIV och BIS är ett pedagogiskt program för barn i asylprocessen och barn som nyligen fått uppehållstillstånd i Sverige. Programmet drivs ofta i samarbete med andra aktörer. Församlingen har BIV-grupper för lite äldre barn som rekryterats via högskoleskolornas förberedelseklasser. I samband med att antalet deltagare i språkcaféerna ökade under 2015 upplevde många

²¹⁶ Intervju medarbetare 3

deltagare att de barn som följde med sina föräldrar störde verksamheten. För att hitta en bra form för både vuxna och barn ordnade man till att börja med en enklare verksamhet för de medföljande barnen, med kriterier och papper. Efter en tid och efter att ha lärt känna föräldrarna lite bättre startade man en BIV- grupp för dessa barn. Senare startade den diakon som ansvarar för verksamheten även en samtalsgrupp för barnens föräldrar, det vill säga mammorna i detta fall.²¹⁷

Det mesta av arbetet med asylsökande och nyanlända är koncentrerat till församlingshemmet vid S:t Johannes kyrka. I Navestad där församlingen också har lokaler bedriver man språkcafé en gång i veckan och ett nattcafé för ungdomar samt husmorsgymnastik för kvinnor. Verksamheten i Navestad är långt ifrån så livaktig som vid S:t Johannes kyrka. Församlingsherden beskriver skillnaderna:

Här, där man har placerat all personal för att få ihop det, här lever verksamheten och här händer det saker och här finns mycket tankar och kreativitet och här samlas energi. Men det finns ju två gamla pastorat som också hör till församlingen, till exempel Navestad [...] där vi inte riktigt hittar formerna längre för hur arbetet ska se ut.²¹⁸

I övrigt har utvecklingen av verksamheten för asylsökande och nyanlända i S:t Johannes medfört ett slags uppdelning av församlingens verksamhet. Uppdelningen sammanfaller med den boendesegregation efter socio-ekonomiska och etniska skiljelinjer som präglar församlingen och staden som helhet. Medan verksamheten för asylsökande och nyanlända har koncentrerats till lokalerna i närheten av det invandrarstäta Hageby, så saknas den typen av verksamhet helt i de intilliggande stadsdelarna på den motsatta sidan om genomfartsleden E22. Där har man istället en omfattande barnverksamhet med minior- och juniorgrupper, barnkörer och öppen förskola. Den verksamheten är det mycket få av de boende i Hageby och Navestad som söker sig till.²¹⁹

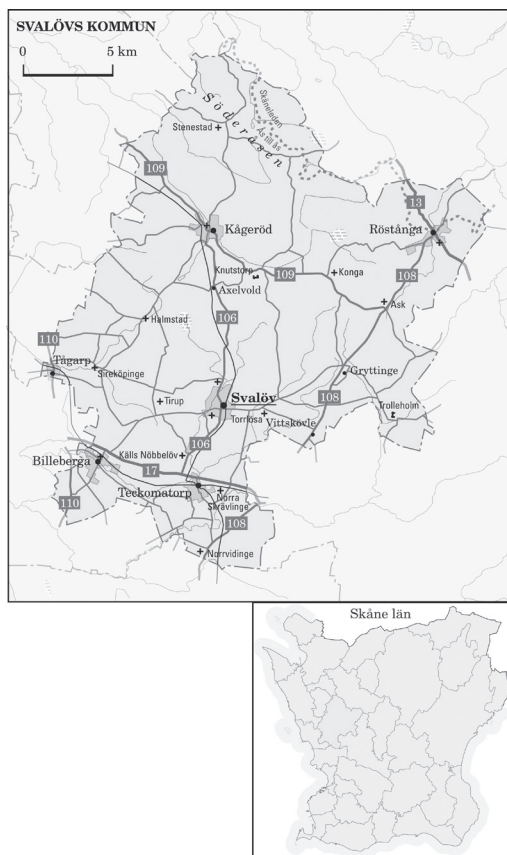
²¹⁷ Intervju medarbetare 4

²¹⁸ Intervju församlingssherde

²¹⁹ Intervju medarbetare 4

Kapitel 7

Fallstudie Teckomatorps församling i Svalövbygdens pastorat

Källa: Nationalencyklopedin.

Svalöv är en mindre kommun i västra Skåne med cirka 13 700 invånare. Centralorten Svalöv utvecklades som stationssamhälle efter tillkomsten av Malmö-Billesholms Järnväg som invigdes 1886. Samma år inledde Sveriges utsädesförening sin växtförädlingsverksamhet i Svalöv

och kommunen är fortfarande centrum för forskning och utveckling inom bioteknik och växtförädling, med bl.a. företaget Svalöf Weibull AB. Svalövs kommun är dock den största lokala arbetsgivaren. I övrigt domineras näringslivet av verksamheter som har koppling till jordbruk. Många pendlar till närliggande Malmö och Helsingborg. I Svalövs kommun ligger också folkhögskolan Fridhem, med bl.a. konstnärliga utbildningar inom musik, film och teater. Cirka 15 procent av kommunens invånare är utrikes födda.

Teckomatorp var tidigare en egen kommun. 1969 uppgick den i Svalövs kommun och utgör idag den ena av kommunens lite större tätorter. Svalöv är den största av de båda och är också den ort där den kommunal förvaltning, vårdcentral och gymnasium ligger. Sedan 1960-talet har Teckomatorp tappat mycket av den offentliga och kommersiella service som tidigare fanns här. Några av dem vi intervjuat beskriver en konkurrens mellan de båda tätorterna, där Teckomatorp under en längre tid varit den förlorande parten: *”Den processen har varit i kommunen väldigt länge och man brukar skämtaktigt säga att den dagen Svalöv tog system[bolaget], när det var på 70-talet, det var droppen.”*²²⁰ Teckomatorp är en ganska väl sammanhållen tätort och Svenska kyrkan har lokaler ”mitt i byn”, inrymda i lokaler där det tidigare fanns en livsmedelsaffär och en bank. En av församlingens medarbetare ger följande beskrivning av Teckomatorp:

*Det är väldigt mycket barnfamiljer, men det är också mycket äldre, så det är en mix, en blandning. Det finns många fortfarande stora släkter som har bott här alltid, som har bott i flera generationer [...] Men det är en aktiv liten by med en ICA-affär, tågstation och med en låg- och mellanstadieskola, tre förskolor, äldreboende och lite småföretag, skulle man väl kunna säga.*²²¹

En av de anställda i församlingen menar att församlingen också intar en ganska central plats i teckomatorpsbornas medvetande. Man räknar med Svenska kyrkan i de flesta sammanhang, på skolor, förskolor och i samband med lokala aktiviteter av olika slag:

*Vi har en massa sådana här samarbetsråd för att man firar Valborg, vi har julskyltning i advent med olika aktiviteter som händer och då räknar man med kyrkan, både som lokal, men också med människor, att människor finns med, att vi samarbetar och det tycker jag, det har utvecklats mer och mer.*²²²

220 Intervju kyrkoherde

221 Ibid

222 Intervju medarbetare 1

Svalövs kommun ledes sedan valet 2014 av en koalition mellan Socialdemokraterna, Moderaterna och Liberalerna.²²³ I kommunvalet fick Socialdemokraterna störst stöd med 27 procent. Därefter kom Sverigedemokraterna med 24 procent. Tredje största parti blev Centern med 19 procent.²²⁴ Även i riksdagsvalet blev Socialdemokraterna största parti med 29,3 procent, tätt följt av Sverigedemokraterna med 26,4 procent och därefter Moderaterna med 17,8 procent.

TECKOMATORPS FÖRSAMLING

Teckomatorps församling bildades 2006 genom sammanläggning av Källs-Nöbbelövs församling, Norrvidinge församling och Norra Skrävlinge församling och utgjorde därefter fram till 2014 ett eget pastorat. Sedan 2014 ingår Teckomatorp i Svalövsbygdens pastorat som omfattar de centrala och södra delarna av Svalövs kommun och består av tre församlingar: Svalöv, Teckomatorp och Billeberga-Sireköpinge. Inom kommunens gränser, i den norra delen, finns även Kågeröds-Röstånga församling som är självständig. Runt 68 procent av invånarna var 2015 medlemmar i Svenska kyrkan.

Statistik Teckomatorps församling	2006	2015
Medlemmar i procent av folkmängden	82,2	67,8
Gudstjänstbesök i snitt per medlem*	2,8	1,2
Döpta i procent av födda med minst en kyrkotillhörig förälder	69	65,4
Inom Svenska kyrkan begravda i procent av alla avlidna**	109,5	84,6
Inom Svenska kyrkan vigda i procent av alla vigda par	37,5	23,1
Konfirmerade i procent av kyrkotillhöriga 15-åringar	83,3	86,7

*Ej besök vid kyrkliga handlingar. **Andelen begravda kan under enstaka år överskrida 100 procent eftersom antalet begravda är relaterat till alla som avlidit under samma år.

Teckomatorps församling har tre gamla landsbygdskyrkor: Källs-Nöbbelövs kyrka, Norrvidinge kyrka och Norra Skrävlinge kyrka, och ett nyare församlingshem med kyrksal centralt i Teckomatorp. Den kyrkliga traditionen beskrivs som relativt svag, åtminstone när man ser till gudstjänstdeltagandet som under en lång tid varit lågt, och som minskat i snabb takt under det senaste decenniet.²²⁵ Däremot finns det ett engagemang kring de äldre kyrkobyggnaderna och en relativt stark ställning för de kyrkliga handlingarna, dop, konfirmation och begravning.

Pastoratet bildades 2014 och en av utmaningarna är att hålla ihop engagemanget för pastoratet som helhet. Kyrkoherden gör följande beskrivning:

223 Svalövs kommun. Kommun & politik

224 Valmyndigheten

225 Svenska kyrkans statistikdatabas

'Men tänk på alla våra gamla kyrkor' och så radar de upp sitt då. Så det är lite de här stridigheterna och lite signifikant tycker jag för Svalövs pastorat, bygden generellt, att man bevakar sitt eget område.²²⁶

Det finns ett starkt engagemang för den lokala församlingen och för varje enskild landsbygdskyrka som gör att intresset för sådant som rör andra kyrkor eller övriga delar av pastoratet inte alltid är så stort. Även om de geografiska avstånden egentligen inte är stora, så upplevs de stora menar en informant:

Svalöv är huvudort, men de andra orterna upplever inte Svalöv som sin ort. Det är en utmaning och det där kommer också i kyrkans arbete. [...] Vi har ganska korta avstånd har vi kommit fram till, men en del avstånd upplevs långa, mellan kyrkor, mellan bostad och förskola, det kan vara fem kilometer och är extremt långt.²²⁷

Det finns också en spänning mellan att vara kyrka i staden och att vara kyrka på landsbygden. De gamla kyrkorna ligger på landsbygden, rotade i jordbrukssamhället och med stort kulturhistoriskt värde, men ofta med dåliga kommunikationer för dem som inte har egen bil. I tätorterna växer ny typ av kyrklig verksamhet i mer lättillgängliga lokaler, en verksamhet som i högre grad har det mångkulturella samhället och stadens utmaningar på sin radar.²²⁸ I den gemensamma församlingsinstruktionen för pastoratet står det att pastoratet vill utveckla sin diakonala verksamhet och ”vara öppen för mötet med människor på flykt”.²²⁹

Pastoratet har 26 anställda och arbetslaget i Teckomatorps församling utgörs främst av en pedagog, en musiker och en präst. Pastoratet har nyligen inrättat en ny diakontjänst. I kyrkovalet 2013 dominerade Fria listan i Svalövs pastorat som fick 68,4 procent. Socialdemokraterna fick 31,6 procent. Valdeltagandet låg på 15,4 procent.

MOTTAGANDE AV ASYLSÖKANDE I SVALÖVS KOMMUN

Svalövs kommun har märkt av mottagande av asylsökande från bl.a. Syrien sedan 2012. Kommunen har även tagit emot personer som fått asyl och ska etablera sig i Sverige – år 2015 78 personer.

Enligt Migrationsverkets statistik fanns det vid årsskiftet 2015/2016 598 personer i Migrationsverkets mottagningsystem i Svalövs kommun varav 455 bodde i anläggningsboende, 30 i eget boende (EBO) och 113 i övrigt boende t.ex. familjehem, HVB-boenden eller sjuk-

²²⁶ Intervju kyrkoherde

²²⁷ Intervju kyrkorådsordförande

²²⁸ Intervju kyrkoherde, kyrkorådsordförande, medarbetare 1

²²⁹ Gemensam församlingsinstruktion för Svalövsbygdens pastorat, antagen 2016-09-23

hus.²³⁰ Kommunen tog 2015 emot 76 ensamkommande barn som sökte asyl.²³¹ Vid årsskiftet 2016/2017 hade det totala antalet personer i mottagningssystemet minskat till 308, varav 212 i anläggningsboende och 32 i eget boende.²³² De större anläggningarna för asylsökande ligger i den norra kommundelen i grannförsamlingen Kågeröd-Röstånga. Inom Svalövs pastorats gränser finns framför allt ett boende för ensamkommande barn i centralorten Svalöv och asylsökande i eget boende i Teckomatorp.

Reaktionerna i lokalsamhället på mottagandet av asylsökande är blandade. Sverigedemokraterna har ett starkt stöd i kommunen. En informant uttrycker: ”De som är insatta tycker det arbetet är jätte viktigt och intressant [...] men det finns också en strömning av att helst skulle vi inte ha några invandrare alls.”²³³

SÅ BÖRjade ENGAGEMANGET FÖR ASYLSÖKANDE I FÖRSAMLINGEN

Den verksamhet för och med asylsökande som idag bedrivs i Teckomatorps församling har en tydlig start. Migrationsverket började 2012 hyra villor i samhället för att använda som asylboenden, och en dag i augusti samma år fick medarbetarna i församlingen den första kontakten med asylsökande från Syrien:

*De kom en dag och ringde på dörren här och sa 'Hej, nu är vi här' och då sa vi 'Välkomna'. [---] Och då stod det tre familjer utanför dörren. Ja, de visste att det här var ett kyrkans hus, det visste de, att det var en kyrka och de hade kommit till byn och de var helt förvirrade, de hade kommit dagen innan. De kommer den 27 augusti, jag vet precis vilken dag och 28 augusti ringer de på dörren här.*²³⁴

Församlingen hade inte förberett någon särskild verksamhet i samband med att det flyttade in asylsökande och kände inte heller till Migrationsverkets planer för asylboende på orten. De asylsökande deltog till att börja med i en verksamhet som kallas ”Öppet hus för hela familjen” och i ett öppet café för föräldrar. Först därefter började de anställda, tillsammans med en del av de nya församlingsborna, fundera över hur verksamheten kunde utvecklas. Senare startade man ett språkcafé samtidigt som lokalerna alltid var öppna för spontana besök. Allt eftersom flyttade det också in fler familjer och man började mer aktivt att bjuda in nya asylsökande. Många av de asylsökande vände sig också till församlingen för att få hjälp med kontakterna med

230 Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2016-01-01

231 Migrationsverket. Anvisningar till kommuner av ensamkommande barn helåret 2015

232 Migrationsverket. Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem uppdaterad 2017-01-01

233 Intervju kyrkorådsordförande

234 Intervju medarbetare 1

Migrationsverket och Försäkringskassan, inte minst för att få hjälp med att läsa och tyda innehållet i breven från dessa myndigheter.

Församlingspedagogen är den medarbetare som är mest drivande i arbetet med asylsökande och nyanlända, och hon är också den som initierade arbetet från början. Även församlingens präst och musiker är engagerade, och ett antal volontärer, framför allt med språkcaféet. Av de sex till sju volontärer som finns med i verksamheten är de flesta rekryterade av församlingspedagogen, både inom församlingen och i grannförsamlingarna.

Församlingspedagogen har också byggt nätverk kring flyktingfrågor i hela kommunen. När de asylsökande började komma till Teckomatorp kontaktade hon kommunens flyktingsamordnare som inte kände till något.

Så att då blev det att jag tog kontakt med flyktingsamordnaren på kommunen och sa, 'vet ni om det här'? 'Nej men', och ja och så blev det jätteförvirrat och så. Nu är den kontakten bättre, men i början var det inte så.²³⁵

Familjedag i församlingshemmet på FN-dagen, Teckomatorps församling.
Foto: Lena Johansson Ohlström

När de större asylboendena öppnade i andra delar av kommunen hösten 2014, så märkte församlingspedagogen det genom att hon fick en avbokning för ett planerat läger eftersom kursgården skulle bli asylboende. Då tog hon åter igen kontakt med kommunens flyktingsamordnare och tillsammans bildade de ett nätverk med bl.a. socialtjänsten, Svenska kyrkan, räddningstjänsten och asylboendena.²³⁶

²³⁵ Ibid

²³⁶ Ibid

Enskilda människor har också tagit viktiga initiativ. Föreningen ”Marhaba” startades av en eldsjäl i kommunen som själv har invandrarbakgrund i syfte att underlätta kontakterna mellan asylsökande, nyanlända och infödda orsbor. Initiativet startade 2015 och har engagerat allt fler, och det har resulterat i olika typer av kontaktskapande verksamheter som exempelvis julfirande, ramadanfest, odling och förmedling av praktikplatser. Svenska kyrkan finns med genom församlingspedagogen och andra engagerade församlingsbor.²³⁷

SÅ HAR FÖRSAMLINGENS VERKSAMHET UTVECKLATS

Den öppna verksamheten för både asylsökande, nyanlända och andra församlingsbor med Öppet hus och café kompletterades efter en tid med språkcafé fyra dagar i veckan. Därutöver deltar barn till asylsökande även i församlingens barnkör och barngrupper för alla åldrar. På samma sätt som de vuxna söker sig även en del barn spontant till församlingens lokaler när de ser att det är öppet. Arbetet med asylsökande och nyanlända i Teckomatorp har fått ekonomiskt stöd från kyrkostyrelsens särskilda medel. Svenska kyrkan, Folkhögskolan och Marhaba finns med som medsökande till kommunen i en ansökan till Länsstyrelsen för integrationsfrämjande arbete.²³⁸

Den verksamhet som bedrivs för asylsökande och nyanlända i Svalövsbygdens pastorat är i huvudsak koncentrerad till Teckomatorps församling. Från pastoratets lednings sida ser man positivt på detta arbete samtidigt som man även i vidare mening kan tänka sig att bidra till arbetet med att ta emot asylsökande i kommunen. Däremot har man inte tagit några egna initiativ till aktiviteter som är specifikt inriktade på asylsökande på andra håll i pastoratet. Kyrkorådets ordförande beskriver pastoratets förhållningsätt:

Från kyrkans roll så har vi en uttalad inriktning att vi ska finnas till hands, men vi har inte i första hand skilt så mycket mellan nyanlända och andra i byn, alltså vi har inte sagt att vi ska göra exakta satsningar här, utan det har skett i någon form av naturlig utveckling.²³⁹

Kyrkoherden uttrycker samma sak i fråga om att man är öppen för att göra en insats, att finnas till hands om det behövs, i exempelvis något av de hem för ensamkommande barn som finns i kommunen, och då i samarbete med företrädare för kommunen. ”Alltså vi försöker inte tränga oss in, utan [...] behövs det, så går vi in.”²⁴⁰

Församlingarna i pastoratet har inte heller märkt av någon särskild förväntan eller tryck från församlingsbors och potentiella volontärers sida

²³⁷ Ibid

²³⁸ Ibid

²³⁹ Intervju kyrkorådsordförande

²⁴⁰ Intervju kyrkoherde

om att Svenska kyrkan bör göra något för de asylsökande i kommunen. Pastoratet präglas av ett ganska traditionellt frivilligarbete, exempelvis insamlingsverksamhet till Svenska kyrkans internationella arbete. En ovana och osäkerhet kring hur man arbetar med asylsökande och nyanlända kan enligt kyrkoherden vara en av förklaringarna till att det lokala engagemanget i den här frågan är ganska svagt.

Att det mesta av arbetet med asylsökande är koncentrerat till Teckomatorps församling förklaras också utifrån att arbetet kring sammanläggningen av de olika församlingarna har tagit mycket tid. Det gäller inte minst bemanningen av de olika tjänsterna i pastoratet. Förhoppningen är att även de övriga församlingarna ska hitta sina former för denna typ av arbete nu när pastoratets nya organisation väl är på plats. Kyrkoherden ser i detta sammanhang det arbete som redan innan sammanläggningen startat i Teckomatorps församling som något av en förebild för resten av pastoratet.²⁴¹

Avgörande för det fortsatta arbetet med asylsökande i Teckomatorp är naturligtvis hur asylmottagningen i kommunen utvecklas. Vid församlingens senaste möte med Migrationsverket fick församlingens medarbetare informationen att verket tills vidare behåller de lägenheter för asylboende som man har i tätorten. Dessutom finns det planer på nya bostäder i Teckomatorp, både villor och flerfamiljshus i det kommunala bostadsbolagets regi. En av församlingens anställda möter också många asylsökande som trivs mycket bra i Teckomatorp och gärna vill bo kvar om det är möjligt:

Men jag tror att det är förändringar på gång i byn också, inflyttning av både flyktingar som har kommit och blivit kvar, för de älskar det här stället, jag tror att de flesta av dem jag har mött, de vill bo kvar här. De tycker det är lagom stort, man hejar på varandra, man är omtänksam mot varandra och sådär och hjälpsamma på olika sätt plus att man lätt kan pendla till Malmö och Helsingborg, så man behöver inte bo i storstaden för att ta tillvara det.²⁴²

Hon ser också den verksamhet man hittills byggt upp inom församlingen som ett avstamp inför det framtida arbetet snarare än som en tillfällig parentes: *"För en del människor kommer att leva kvar här och ingenting är som det har varit förr, utan det är att titta framåt, tänker jag."²⁴³*

²⁴¹ Ibid

²⁴² Intervju medarbetare 1

²⁴³ Ibid

Kapitel 8

Viktiga förutsättningar

Hälften av Svenska kyrkans församlingar/pastorat startade på kort tid upp ny verksamhet för och med asylsökande och nyanlända. Många utökade redan befintlig verksamhet. Det går i intervjumaterialet och i enkäten att urskilja några viktiga förutsättningar som möjliggjort och underlättat för församlingarna att bygga upp ett arbete med och för asylsökande och nyanlända. Ingen av våra särskilt studerade församlingar började från noll. Många hade märkt av ökningen av antalet asylsökande sedan flera år tillbaka. Vissa förutsättningar fanns redan innan det stora asylmottagandet började på orten och var viktiga för att snabbt kunna komma igång med och driva ett fungerande arbete. I detta kapitel presenteras vad som identifierats av de intervjuade som viktiga förutsättningar för att snabbt kunna ställa om för att möta nya behov, i detta fall ett stort mottagande av asylsökande.

LOKALA NÄTVERK SOM BYGGER PÅ PERSONLIGA RELATIONER OCH FÖRTROENDE

Så gott som alla informanter lyfter fram betydelsen av lokala nätverk och att bygga personliga relationer för att församlingen ska kunna spela en roll i mottagandet av asylsökande. Att det finns fungerande lokala nätverk syns i citat som: *”Det är så lätt att få igång samarbeten, för det finns en tradition bakåt.”*²⁴⁴ *”Men alltså här i byn, är det någonting så räknar man med kyrkan.”*²⁴⁵ *”Vi har under lång tid etablerat ett förtroende på många olika plan.”*²⁴⁶ *”Kyrkan har ett starkt förtroende redan från början och det har gjort att det har varit lättare, till exempel nu när vi har jobbat med integrationsfrågor.”*²⁴⁷

Det är inte alltid enkelt för informanterna att beskriva hur de goda relationerna har etablerats. På mindre orter upplevs det ofta som självklart genom de personliga relationer som finns i bygden.

²⁴⁴ Intervju 26

²⁴⁵ Intervju 10

²⁴⁶ Intervju 21

²⁴⁷ Intervju 4

Vi litar på varandra, alltså om jag säger kommuninvånarna litar på varandra och de flesta kommuninvånare är också församlingsbor. Så att när den här lilla tanken och behovet kommer, så det är kanske därför som det enkla är hållbart, för att 'Jaha, säger hon det. Jamen, då vet jag att hon har kompetensen, kraften och viljan och förmågan och då är jag på'. Men skulle det vara 'Jag känner inte den personen, jag vet inte vad hon eller han går för. Nej, jag avvaktar lite'.²⁴⁸

Förtroende uppges ofta ha byggts upp under många år genom exempelvis ett barn- och ungdomsarbete med gott renommé, uthållig diakoni och synliga och kompetenta medarbetare. De flesta av de särskilt studerade församlingarna uppges ha redan existerande samarbetsstrukturer och nätverk kring just asylmottagande och integrationsfrågor där församlingen har funnits med från start och ibland varit initiativtagare.

I några intervjuer betonas vikten av att som församling ha ett utåtriktat förhållningssätt, se sig som del av lokalsamhället och förstå sitt uppdrag som större än den egna verksamheten. En informant säger:

Det har med det där med ens egen identitet att göra, ens syn på hur man är församling lokalt. [...] Alltså att ja, vi verkar i den heliga Anden i något som är större än oss själva och det har inte vi fullt ut koll på, men vi bejakar det. [...] Dörren är alltid öppen, det finns alltid en stol till [...]. Har man det där levande och är det tillräckligt många människor som delar en sådan uppfattning om hur det är att vara kyrka, då vill jag nog påstå att, då händer det.²⁴⁹

Flera medarbetare pratar om vikten av att bygga upp sina nätverk genom fotarbete och direktkontakt med människor.²⁵⁰ Det räcker inte att sitta i församlingshemmet och skicka e-post och uppdatera hemsidan. Man måste synas ute i samhället för att kunna bygga förtroendefulla relationer. En medarbetare berättar:

För mig är det lätt att knyta kontakter och jag har inga problem att gå runt. I början när jag var ny så gick jag runt överallt och sa 'Hej, jag heter [NN] och jag är ny diakon här i [staden]' och så igen och igen. Och det är så, först så får jag lägga ner jättemycket tid på att nå ut och informera och sen efter ett tag så vet människor om att jag finns, att vi finns.²⁵¹

Flera betonar att det är viktigt att bjuda in aktivt och berätta om verksamheten för många. På samma sätt reflekterar en informant över vad som händer när man inte gör så: "Alltså det är så intressant att en del

248 Intervju 8

249 Intervju 11

250 Intervju 10, 17, 24, 28

251 Intervju 24

säger att 'vi gör någonting och det kommer inga'. Nej men, hur gjorde ni då? Vem pratade ni med, var ni ute, så att ni visar er?'²⁵²

Genom att måna om goda relationer med personer i andra organisationer kan man också hjälpas åt att informera om sina respektive verksamheter. En informant berättar: "Jag delar med mig om det jag får veta, och Röda Korset vet om att vi finns [...]och Missionskyrkan vet också om det. Så att vi hjälper varandra att informera och så."²⁵³

Förtroende för kyrkan hos målgruppen uppges ha varit avgörande för arbetet. Detta behandlas närmare i kapitel 15. Alla de särskilt studerade församlingarna berättar att de informerat målgruppen om sina olika aktiviteter både genom att vara ute och prata med människor och genom att sätta upp affischer på olika språk på asylboenden, bibliotek, mataffärer, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen och andra strategiska ställen. Informanternas erfarenhet är att affischer är bra – särskilt när man skriver på språk som de asylsökande förstår, men att "mun-mot-mun-metoden" och en öppen attityd fungerar bäst för att bygga nätverk och sprida information. En informant uttrycker det så här:

Det här att bygga relationer, alltså det är A och O med de människor som kommer och det är oberoende om de är [från en] förläggning eller inte, så att man bygger upp kontaktnät och att man har öppet där man kan få hjälp med olika saker, praktiska saker till exempel. [...] Så vi måste bygga relationer.[...] Det finns ingen genväg.²⁵⁴

Generellt sett uppges det enklare att nå dem som bor på asylboenden och svårare att nå dem som bor i eget boende, men ingen har upplevt det vara svårt att få kontakt med målgruppen. Det är också viktigt att bygga nätverk med migrantledda trossamfund som har kontakt med många asylsökande. I Norrköping är det särskilt tydligt där S:t Johannes församling under lång tid byggt upp ett interreligiöst arbete med nära och personliga relationer med företrädare för exempelvis de syrisk-ortodoxa kyrkorna och de muslimska församlingarna. En medarbetare berättar om hur hon byggt upp förtroendefulla relationer med företrädare för andra kyrkor och trossamfund. "Sen tror jag att i den syrisk-ortodoxa kyrkan [...] de vill att man ska ses, det bygger på det. Man måste ha ögonkontakt. Skicka mejl, glöm det, utan jag ringer eller åker förbi."²⁵⁵ En annan medarbetare reflekterar kring andra anledningar till att goda relationer har utvecklats:

Sen vi har ju som kyrka ställt upp [för de ortodoxa]. [...] När IS började föra krig mot framför allt kristna i Irak och i Syrien och lite

252 Ibid

253 Ibid

254 Intervju 17

255 Intervju medarbetare 3 Norrköping

varstans, då hade vi ett väldigt stort upprop eller demonstration, kan vi säga, i Norrköping en lördag där Svenska kyrkan var aktiva [...]. Och ortodoxerna har i många år lånat kyrkor [...].²⁵⁶

De personliga relationerna och förtroendet som byggts upp har också gjort att den syrianska församlingen är positiv till att många syrisk-ortodoxa asylsökande går i Svenska kyrkans gudstjänster.²⁵⁷

Förtroende för kyrkan har också varit en förutsättning för att rekrytera volontärer, vilket beskrivs närmare i kapitel 10. Även det lokala näringslivet har ofta engagerats och bidragit tack vare goda personliga kontakter. De har skänkt julklappar²⁵⁸, godis till fiskdamm²⁵⁹, ytterkläder för gravida kvinnor²⁶⁰. I en församling ställde lokala krogar och restauranger upp med mat och serveringspersonal till en stor julfest.²⁶¹

GEOGRAFISKT LÄGE

Geografi är inte oväsentligt för arbetet med asylsökande och nyanlända. När församlingen har lokaler som är lätta att hitta till och ta sig till för målgruppen så underlättar det. I Karlskoga har det varit väldigt tydligt. Församlingshemmet ligger centralt och i nära anslutning till det stora asylboende som drivits på ett hotell. En av församlingens kyrkor, Söderkyrkan, ligger i ett område där det bor många asylsökande i eget boende.²⁶²

I Teckomatorp finns församlingshemmet med tillhörande kyrksal mitt i byn med entrédörrar i markplan. Det geografiska läget bidrog till att asylsökande familjer enkelt hittade dit och själva kunnat knacka på och söka kontakt.²⁶³ I Svalöv ligger församlingshemmet också centralt, men två trappor upp i en nedlagd skola. Det är inte lika lätt att bara råka titta in. Spontan kontakt har heller inte etablerats med de asylsökande som bor eller går i skola i Svalöv.²⁶⁴ Det finns en vilja att driva språkcafé också i en annan församling i pastoratet, men där bor det inga asylsökande inom rimligt avstånd från församlingshemmet, och viljan kan därför inte omsättas i praktik.²⁶⁵

I Pajala centralort ligger kyrkan och församlingshemmet centralt och synligt och de flesta asylsökande har bott på gångavstånd. Asylsökande har haft lätt för att hitta till både kyrkan och församlingshemmet.²⁶⁶

256 Intervju kyrkorådsordförande Norrköping

257 Intervju medarbetare 3 Norrköping

258 Intervju 4

259 Intervju 27

260 Intervju 21

261 Intervju 4

262 Intervju verksamhetschef Karlskoga

263 Intervju medarbetare 1 Teckomatorp

264 Intervju kyrkoherde Svalövsbygden

265 Intervju medarbetare 1 Teckomatorp

266 Intervju kyrkoherde Pajala

Även för asylsökande i Korpilombolo eller Junosuando har det varit lätt att hitta till församlingens lokaler på respektive ort.²⁶⁷

I Hammarby församling är kyrka och församlingshem sammanbyggt med Väsby centrum och väl synligt för alla som kommer dit. Hammarby församling har dock valt att bedriva språkcafé i ”Möjligheternas hus”, en lokal som inte ligger lika centralt, men i nära anslutning till ett bostadsområde där många asylsökande bor. Trots att ”Möjligheternas hus” ligger lite avsides har det fungerat bra, men det har krävt lite mer aktivt arbete från församlingens sida för att få människor att hitta dit.²⁶⁸

I S:t Johannes församling ligger S:t Johannes kyrka och församlingshem synligt och i nära anslutning till bostadsområdet Hageby där många asylsökande och nyanlända bor. Församlingen har även en mindre kyrka och lokaler i Navestad som är ett liknande område. Församlingens geografi försvårar dock för att skapa mötesplatser mellan rikare och fattigare områden i församlingen, eftersom motorvägen E22 går som ett slags fysisk och mental mur mellan områdena.²⁶⁹

Svenskundervisning i Råneå församling.
Foto: Satu Brännström

UTRYMME I FÖRSAMLINGENS LOKALER OCH I ANSTÄLLDAS ARBETSTID

Det är intressant att notera att majoriteten av de särskilt studerade församlingarna stod med delvis tomma lokaler när många asylsökande kom. Flera av församlingarna hade också personal som snabbt kunde avsätta relativt mycket arbetstid.

²⁶⁷ Intervju medarbetare 2 Pajala

²⁶⁸ Intervju medarbetare 1 Hammarby

²⁶⁹ Intervju församlingssherde S:t Johannes

I S:t Johannes hade man nyligen kommit tillbaka till församlingshemmet efter en omfattande renovering. Tidigare hade man hyrt ut delar av lokalerna men de kontrakten var uppsagda.

Det började med när vi flyttade tillbaka hit efter renoveringen för några år sedan, att det kändes väldigt tomt i lokalerna. Jag sa, vi kan inte ha så här fina lokaler och inte en människa kommer hit, så då startade vi det här caféet som ni såg när ni kom in och det drivs idag utav folk som arbetstränar eller är i långvarig arbetslöshet eller av någon annan anledning behöver ha en plats att vara på.[...] Och sen började vi prata om att ja, det kom inte så mycket folk bara för att fika och så tänkte vi att vi måste ha några verksamheter som vi knyter till caféet, så det var nästa steg och då började vi prata om de här språkcaféerna.²⁷⁰

Språkcaféet kom att växa och hösten 2015 togs lokalerna också i bruk för den stora klädinsamling som församlingen ordnade. Vad gäller personalsituationen är S:t Johannes en stor församling i ett mycket stort pastorat. Det har möjliggjort snabba omprioriteringar av tjänster. Kyrkosekreteraren som arbetade med församlingens ledningsgrupp fick i oktober 2015 en ny roll som verksamhetsutvecklare för att kunna fokusera helt på arbete i relation till det stora mottagandet av asylsökande.²⁷¹

I Teckomatorp hade församlingshemmet just byggts ut och det fanns utrymme för mer verksamhet. Medarbetare berättar att det mer handlat om att ”fylla lokalerna” än om att bereda plats.²⁷² Församlingspedagogen som arbetat några år i församlingen kände också en längtan efter den här typen av verksamhet. Att det behövdes nya impulser.²⁷³ I den mån hon kunde omprioritera i sin tjänst gjorde hon det. Kyrkoherden berättar dock att pastoratsbildningen tagit kraft och att det tagit tid att få rätt bemanning. Nu finns för första gången en anställd diakon i pastoratet. Hade det varit ett annat läge under 2015 hade pastoratet kanske kunnat göra mer.²⁷⁴

I Hammarby fanns istället ett lyckligt sammanträffande mellan en ny diakontjänst och det stora asylmottagandet 2015. Det fanns utrymme i den nyanställda diakonens tjänst och det fanns också fysisk plats i ”Möjligheternas hus”. Det blev naturligt att satsa på flyktning- och integrationsarbetet. ”Vi hade huset, vi hade lokalerna och vi hade viss personal, så att det var väl egentligen bara att omformulera metoden litegrann.”²⁷⁵

²⁷⁰ Intervju medarbetare 2 S:t Johannes

²⁷¹ Ibid

²⁷² Intervju medarbetare 1 Teckomatorp

²⁷³ Ibid

²⁷⁴ Intervju kyrkoherde Svalövsbygden

²⁷⁵ Intervju kyrkoherde Hammarby

I Karlskoga fanns det inte direkt några tomma lokaler och det har varit svårt att få plats med all verksamhet, inte minst eftersom den stora kyrkan också genomgått en större renovering och varit stängd.²⁷⁶ Det fanns dock en verksamhetschef som hade utrymme för att arbeta med flykting- och integrationsfrågor och en möjlighet att delvis samarbeta med andra för att lösa lokalfrågan. Exempelvis kunde Equmeniakyrkan ställa upp med lokaler för klädinsamling och -förmedling.

I Pajala fanns det ett stort församlingshem som inte var fullt ut använt. Däremot medgav inte personalsituationen några större satsningar från början. Flera tjänster var dessutom vakanta efter församlingssammanslagningen. Diakonen kunde delvis omprioritera i sin tjänst, men först när en särskild integrationsamordnare anställdes med projektpengar kunde arbetet ta fart på allvar. Det var 1,5 år efter det att de första stora grupperna asylsökande börjat komma hösten 2014.²⁷⁷

ELDSJÄLAR MED MANDAT ATT AGERA OCH KOLLEGOR ATT SAMVERKA MED

Flera lyfter fram medarbetares professionalitet och erfarenhet som en central förutsättning för arbetet.²⁷⁸ Det finns ofta en anställd person som är extra viktig för verksamheten, inte minst i en uppstartsfas. En person som ofta kallas för eldsjäl och som inte bara brinner lite extra för frågorna utan också har rätt kompetens och förmågan att entusiasmera andra. En person som gillar att ta initiativ och som är orädd. En eldsjäl vi intervjuat säger: *”Jag brukar alltid göra nya saker som jag inte har gjort förut, det är roligt.”*²⁷⁹

En kyrkorådsordförande lyfter fram *”enskilda medarbetares initiativ, kompetens och vilja”* som avgörande.²⁸⁰ En kyrkoherde berättar om en anställd som spontant stannat till vid ett asylboende som han ser från sin bilväg till jobbet och börjat etablera relationer med de boende och fått igång ett omfattande arbete. Han beskriver medarbetaren som en *”hard-core-kyrkoarbetare”* som *”tar sitt uppdrag på allvar”* och *”vågar gå nära och vågar fråga och liksom förutsättningslöst, vad är det här? Jag ser något här och tar det”*.²⁸¹

Många vittnar om att det inte räcker med en eldsjäl. Det behövs också att denna person har utrymme i sin tjänst, stöd från andra anställda och befogenhet och mandat att utveckla arbetet.

Vi har väldigt många otroliga människor som är aktiva i vår församling, men [den ansvariga medarbetaren] står i en position som gör att

276 Intervju kyrkoherde Karlskoga

277 Intervju kyrkoherde Pajala

278 Intervju 17, 21, 24, 35

279 Intervju 24

280 Intervju 5

281 Intervju 11

*han dessutom kan ta beslut. Så är man en helt otrolig volontär, så spelar det ingen roll, för man har inte riktigt den rollen och man kan inte ta de besluten. Han kan ta besluten och därför så går det undan.*²⁸²

När detta mandat finns så kan församlingen vara en aktör som snabbt kan ställa om när situationen plötsligt förändras. Detta var på många platser avgörande för att snabbt komma igång med ett arbete kring det stora asylmottagandet under 2014 och 2015. En medarbetare säger:

*Och sen har vi inte någon sådan här jätteapparat lokalt i alla fall som vi ska förhålla oss till, jag tycker vi är så pass självständiga att vi snabbt kan slänga om. 'Det här blev viktigt. Oj, då gör vi det.'*²⁸³

Några av kyrkoherdarna identifierar sig just som chefer som ger utrymme och mandat till eldsjälar. Det uttrycks också som att detta är en kultur i församlingen som inte bara chefen står för.

*Så för en sådan som mig, som kyrkoherde handlar det väl om en blandning av att se till att det är bra organiserat, men också rekrytera och bejaka dem som vi kan kalla för eldsjälar och tillåta några människor att leva på någon slags gräns för förmåga och ibland ja, vara beredd att säga, 'men nu vart det väl inget bra'. Men inte vara så ängsliga där, utan låta några människor faktiskt få släppa loss det de har. Sen får det inte bli hur tokigt som helst, det här är balansen. Men tillåta att några får prova lite längre än planen sa från början. [---] Så det är en blandning av att väldigt många har en gemensam identitet och att några har gåvan att göra det också och inte vara så ängsliga och rädsla och det.*²⁸⁴

*Vi har oftast inte svårt att testa nya sätt att lösa saker på. Kommer det en medarbetare med stora idéer och mycket kraft, som [NN] till exempel, då är det ingen som stoppar honom, utan då uppmuntras det istället.*²⁸⁵

Det krävs inte bara att kunna ge mandat utan också att bygga samarbeten mellan kollegor som kan stötta varandra, istället för att en eldsjäl lämnas ensam. Här går det ibland att skönja en besvikelse hos dem som är mest engagerade, både på sina chefer och på sina kollegor. Det framkommer att det ibland saknas en kultur av att gemensamt i arbetslaget stötta varandra:

Jag tänker att man i kyrkan egentligen kan förändra mycket, inte bara att hatta bit eller dit, utan det går att kraftsamla, liksom att 'nu

282 Intervju 8

283 Intervju 35

284 Intervju 11

285 Intervju 8

*satsar vi på det här' och har andra saker på sparlåga. Men då måste det finnas ett sådant samarbetsklimat.*²⁸⁶

Det finns i intervjumaterialet reflektioner kring att en del anställda kan ha svårt att ställa om, göra nya saker och behöva gå utanför sin bekvämlighetszon och sitt huvudsakliga kompetensområde.²⁸⁷ Det betonas att det är viktigt att bygga arbetslag där alla ser sin del i en helhet som byggs tillsammans.

*Det tror jag faktiskt har med kyrkosyn och sådant att göra. Alltså vad man känner sig trygg med, att det här är kärnverksamheten och man kan nästan får skylla på att bara jag får ha mitt det här ifred [...] så är jag nöjd i min yrkesdag. Och sen är det lite skrämmande när det kommer någon och vill låna rummet för att de ska ha språkcafé.*²⁸⁸

Några lyfter fram möjligheten att samarbeta med volontärer som extra viktig när kollegornas stöd sviktar. Det är väldigt positivt när det finns exempelvis ungdomsgrupper eller frivilligrupper som går att engagera lite extra när det behövs.

*Sen tycker jag att det är viktigt att jobba med frivilliga, alltså det är min grundinställning överhuvudtaget och jag har ju ungdomarna med också, jag har en ungdomsgrupp, så de har också varit med i olika sammanhang och sådär.*²⁸⁹

Inte minst de trotjänare som finns i många församlingar och som är engagerade i många olika delar av verksamheten lyfts fram som viktiga. *"Så vi har några sådana eldsjälar som har funnits länge och som är med i all form av verksamhet och stöttar och utan dem är vi inte så starka."*²⁹⁰

EXISTERANDE SPRÅK- OCH KULTURKOMPETENS

I mötet med asylsökande är det ofta en utmaning att rent faktiskt kunna förstå varandra. De senaste årens stora mottagande av människor från Syrien, Irak och Afghanistan innebär att kunskaper i språk som arabiska och dari blir viktigt. Intervjumaterialet visar att det ofta är personer som själva har flyktingbakgrund och som finns i församlingen som får en nyckelroll i att bygga broar till de nyanlända. I vissa församlingar finns exempelvis arabiskspråkig personal, oftast inte på viktningstjänster, men kanske som husmor eller vaktmästare och, än mer vanligt, som praktikant, bidragsanställd eller volontär. En medarbetare

²⁸⁶ Intervju 24

²⁸⁷ T.ex. intervju 8, 10, 11, 17, 24

²⁸⁸ Intervju 8

²⁸⁹ Intervju 10

²⁹⁰ Intervju 14

menar att det varit absolut avgörande för arbetet med asylsökande att ha medarbetare, i det här fallet bidragsanställda, som är flerspråkiga.

Hade vi inte haft det sättet att lägga upp det tidigare jobbet på, då hade vi stått oss slätt, för då hade vi inte haft de här kompetenta medarbetarna och volontärerna som har en erfarenhet av andra länder och språk med sig. Vi behöver ha dem, både för att förstå konflikter och vad man behöver kunna lösa rent språkligt. [...] Om man kommer in med tolkar, det funkar liksom inte och dessutom är det väldigt dyrt, fruktansvärt dyrt med tolkar.”²⁹¹

En av kyrkoherdarna som svarat på enkäten betonar på samma vis hur viktigt det är med egen personal som kan olika språk.²⁹²

En informant understryker att i och med att invandrade församlingsbor på allvar getts möjlighet att ta plats i församlingen har nya möjligheter öppnat sig, både för integrationsarbete och för församlingsutveckling i en vidare bemärkelse:

Väldigt många utav de kristna [invandrarna] finns med som stöttepelare i församlingen och kyrkans styrning också. Så de är stöttepelare inte bara i integrationsarbete, utan i församlingen i övrigt. Det är jätteviktigt.”²⁹³

En församling beskriver en person som kommit relativt nyligen som asylsökande från Syrien och som nu gör praktik i församlingen som en nyckelperson för verksamheten. ”Han har blivit lite av en bro för oss, han är jätteviktig.”²⁹⁴ Han kan församlingens verksamhet och han har förtroende i den syriska gruppen, kan flera språk och är allmänt bra på att bygga relationer.

En volontär berättar hur viktigt det är att i språkcaféet också ha volontärer med bakgrund i samma länder som de asylsökande:

Vi har ett par som kommer hit som har varit med sedan allra första början, som själva har jobbat som lärare i sina hemländer och sen hjälpt till på SFI och de är fantastiska att ha här. [...] När man inte längre kan förklara, jag kan inte förklara det på svenska och jag kan inte förklara det på engelska och då är det så skönt att man kan ha någon som kan syriska eller dari eller tigrinja eller vad man nu pratar.”²⁹⁵

²⁹¹ Intervju 17

²⁹² Enkät svar 2.12 (fritext) på frågan: ”Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?”

²⁹³ Intervju 17

²⁹⁴ Intervju 14

²⁹⁵ Intervju 2

En församling har en medarbetare som har bott i Mellanöstern under lång tid och som delvis kan arabiska. Även om hennes arabiska oftast inte räcker för att förstå allt, så innebär erfarenheten av olika språkmiljöer att hon har ett *”flexibelt språköra”*. Hon beskriver det som förmågan att lyssna efter vad någon försöker säga mer än att haka upp sig på i vilken ordning eller med vilket uttal orden kommer.²⁹⁶

Egna erfarenheter av migration eller utsatthet ger inte bara språklig eller kulturell kompetens. En medarbetare uttrycker det: *”Jag har migrerat själv och därför förstår jag människor när de kommer och vill ha sitt eget sammanhang och kanske bättre än andra, för att jag har själv egen erfarenhet.”*²⁹⁷ En annan säger:

*Jag har gått igenom en del saker som jag har erfarenhet av, så att jag kan förstå andra och särskilt kvinnorna och det är därför de har sagt till mig att de känner sig så bekväma när de kan prata med mig. Det är ofta att de vänder sig här till mig och pratar om saker och ting, för jag vet vad de går igenom och jag vet vad de behöver.*²⁹⁸

RÄTT TIDPUNKT

Hösten 2015 slog svenskt asylmottagande rekord. Sverige upplevde också en påtaglig och medialt synlig våg av medmänsklighet och engagemang i relation till människor på flykt. I hur hög grad det har varit avgörande för att rekrytera volontärer och väcka engagemang i församlingarna är en öppen fråga, men många volontärer har strömmat till. På ett sätt kan man beskriva hösten 2015 som ett slags möjlighetsfönster som öppnades när det var ovanligt lätt att rekrytera volontärer och få stöd från andra aktörer lokalt. En informant beskriver att medmänskligheten överraskat. *”Jag trodde att det skulle vara mycket, mycket svårare att engagera människor än vad det var.”*²⁹⁹ Samma informant beskriver att de volontärer som engagerat sig i församlingens språkcafé i stor utsträckning är personer som församlingen inte tidigare haft kontakt med och att det mediala intresset har varit avgörande för att rekrytera dem:

*Man ska ha lite tur ni vet ibland, så när det började bli rätt mycket här, så var ju tidningarna väldigt intresserade av vad vi gjorde, när det här var i ropet [...]. Då kom de och intervjuade mig och gjorde ett reportage om det här [i lokaltidningen] och då sa jag också, ’skriv gärna att vi behöver fler volontärer’ och då gjorde de det och veckan efter så kom det tio nya. Så att det var ju på ren tur att vi nådde dem.*³⁰⁰

296 Intervju 21

297 Intervju 29

298 Intervju 22

299 Intervju 14

300 Ibid

En annan informant berättar att engagemanget kom före församlingens förfrågan om volontärer, och att det mer handlade om att kanalisera ett engagemang än att skapa det.

För det fanns ju jättemånga människor [som] hade ringt innan eller hört av sig och sagt att 'vi vill skänka kläder'. [...] Det känns som att det var en våg av medmänsklighet. [...] Ja, det var fler som anmälde sig som också ville bli volontärer och så startade vi med språkcafé.³⁰¹

Det finns ofta stora behov i vårt samhälle och i kyrkans diakonala verksamhet, men det är inte så ofta som det rapporteras om i stora medier. Asylsökande i utsatta livssituationer har funnits även tidigare i många av Svenska kyrkans församlingar. Hösten 2015 synliggjorde media ofta både de stora behoven hos de asylsökande och att den lokala församlingen fanns som plattform för engagemang. Ett momentum uppstod som många församlingar tog vara på.

Familjedag i församlingshemmet på FN-dagen, Teckomatorps församling.
Foto: Lena Johansson Ohlström

EKONOMISKA RESURSER OCH STÖD FRÅN FÖRTROENDEVALDA

Fyra av de särskilt studerade församlingarna säger själva att de har en god ekonomi, även om de har funderingar över hur ekonomin kommer att se ut i framtiden. Att ha en god ekonomi är en gynnsam förutsättning som många men inte alla församlingar och pastorat i Svenska kyrkan kan glädjas över.

³⁰¹ Intervju 24

Kyrkorådsordföranden har intervjuats i alla de fem församlingar vi har besökt. Även andra anställda har tillfrågats om kyrkorådets syn på arbetet med asylsökande och nyanlända. Det ger en samstämmig bild av att kyrkoråden i våra särskilt studerade församlingar i stort sett är positiva och skjuter till resurser när det behövs, vilket illustreras av citat som *”kyrkorådet är välvilligt inställda”*,³⁰² *”vi har ett kyrkoråd som har prioriterat den här verksamheten i den här verksamhetsplanen och den budget vi har.”*³⁰³

Olika församlingar och pastorat i Svenska kyrkan har väldigt olika förutsättningar vad gäller ekonomiska resurser. Några av de största pastoraten har upp till 250 anställda medan det finns församlingar med egen ekonomi som bara har tio anställda. Förutsättningarna för att hitta medel i den egna budgeten, kunna omfördela uppgifter mellan tjänster och söka pengar externt skiftar.

Samtidigt kan vi konstatera att det under de senaste årens stora asylmottagande funnits goda möjligheter att kompensera för bristande egna resurser. Det har genom enkla ansökningsförfaranden gått att få ekonomiskt stöd från den nationella nivån i Svenska kyrkan och i många fall även från stiftet. Stat och kommun har också haft extramedel att fördela. Många informanter menar att på de platser där det funnits många asylsökande, parat med en vilja hos församlingens chefer och medarbetare att agera, där har det funnits möjligheter att få fram ekonomiska resurser för olika projektanställningar och extra satsningar.³⁰⁴ Karlskoga församling fick exempelvis ett bidrag från kommunen för att samordna volontärer och klädinsamling hösten 2015. Både Pajala, Hammarby, Karlskoga och Teckomatorp har fått del av kyrkostyrelsens särskilda bidrag till arbete med asylsökande och nyanlända. Medlen har bidragit till en större ekonomisk flexibilitet än vad de egna budgetprocesserna möjliggör. Ofta har en medarbetare med engagemang för frågorna skrivit ansökan och sedan också kunnat disponera medlen utan att behöva förankra ytterligare hos sin chef. Även i enkäten lyfter några fram det positiva i att pengar tillgängliggjorts från nationell nivå och stiftet. En kyrkoherde lyfter fram *”goda relationer till stift och rikskyrka som omgående ställde upp med strukturstöd och projektpengar”*³⁰⁵ som en viktig förutsättning för arbetet. En annan skriver att de snabba möjligheterna att söka pengar från stift och den nationella nivån *”utan krångliga ansökningsförfaranden”* har underlättat.³⁰⁶

I enkäten syns dock flera svar som pekar på att arbetet med asylsökande och nyanlända ses som resurskrävande. *”Det kostar pengar och personal”*³⁰⁷ skriver en kyrkoherde som sin största lärdom. *”Det är*

302 Intervju 18

303 Intervju 17

304 Valideringsseminarium Uppsala 24 januari 2017

305 Enkät svar 149

306 Enkät svar 214, 241

307 Enkät svar 74

berikande för församlingen, men det kräver också resurser som vi som en liten församling med få medarbetare har svårt att räkna till för.”³⁰⁸

Andra lyfter i intervjuer fram att verksamheten inte är så dyr.³⁰⁹ Mycket går att göra för lite pengar. Det som behövs är tjänstetrymme och lokaler och det har funnits i flera av de församlingar vi har besökt, egentligen utan att behöva göra några större omprioriteringar. Ambivalensen kring hur stor betydelse de ekonomiska resurserna har syns exempelvis i det här citatet: *”Vi kan inte bara liksom skapa med tomma händer alltid – även om det görs en hel del med tomma händer.”³¹⁰*

Kostnaderna kan handla om olika saker. Projektanställningar, utökade personaltimmar, material till verksamheten och allmänt slitage och städning förstås. Men också mer specifika kostnader som exempelvis tolkar. Existerande språkkunskaper bland medarbetare och engagerade i församlingen har redan lyfts fram som en viktig förutsättning för ett gott arbete. Men det finns ändå ibland behov av att anlita tolkar, framför allt för självvårdande samtal med präst eller diakon där andra medarbetare eller volontärer inte bör sitta med. En informant lyfter tolkfrågan som en av de mest centrala att hitta finansiering för.³¹¹ En annan större kostnad är transporter. Många asylboenden ligger långt från närmaste samhälle, och det framkommer i enkäten att många församlingar har engagerat sig just vad gäller transporter. De församlingar vi särskilt studerat har inte i någon stor utsträckning behövt ordna med transporter för att asylsökande ska kunna ta sig till kyrkan eller församlingshemmet. Däremot har de berörts av kostnader för gemensamma utflykter.

SAMMANFATTNING

Att nätverk redan finns upparbetade, med andra organisationer och med kommun eller myndigheter, är viktigt för att snabbt komma igång med akuta insatser. Här har de studerade församlingarna ofta tagit egna initiativ i relation till kommunerna, eller sedan flera år deltagit i regelbundna samråd eller samarbeten kring flykting- och integrationsfrågor. Samarbetet med andra organisationer bygger också ofta på personliga relationer och på tidigare samarbeten.

För att snabbt starta ny och omfattande verksamhet för asylsökande har de studerade församlingarna kunnat ta i anspråk resurser som inte redan är utnyttjade. Personalresurser har kunnat tillgängliggöras genom att det funnits visst utrymme att omprioritera arbetsuppgifter eller att styra inriktningen på en ny tjänst. Många av Svenska kyrkans församlingar har också haft resurser i form av lokaler som inte nyttjats fullt ut.

³⁰⁸ Enkät svar 242

³⁰⁹ Intervju 24, 31

³¹⁰ Intervju 16

³¹¹ Intervju 17

Av verksamheten i de studerade församlingarna framgår det att lokaler-
nas geografiska läge är av betydelse för att asylsökande och nyanlända
ska hitta till Svenska kyrkans verksamhet. Med lokaler som är ligger
väl synliga i centrum eller i anslutning till områden där en stor andel
utlandsfödda bor, blir trösklarna lägre att spontant söka upp verksam-
heten och regelbundet komma tillbaka till den.

Resurser och visst utrymme att ta resurser i anspråk, och att ett behov
har uppenbarat sig räcker dock inte. I de studerade församlingarna är
det tydligt att för att starta igång verksamheter och kunna utveckla
dem över tid krävs eldsjälar, som får mandat att fatta beslut och stöd
från organisationen. En annan viktig tillgång är språk- och kulturkom-
petens bland medarbetare och volontärer liksom enskilda personers
förmåga att vara brobyggare. Ekonomiska resurser och stöd från för-
troendevalda är också viktigt.

Kapitel 9

Utmaningar i organisering och ledarskap

Den nationella enkätundersökningen vittnar om en stor bredd i verksamheten för och med asylsökande och nyanlända. För att på kort tid kunna starta en stor ny verksamhet, eller utöka befintlig, krävs att resurser mobiliseras och eventuella omprioriteringar görs. Nya arbetsuppgifter ska utföras och eventuellt ska nya medarbetare tas om hand. I detta kapitel tittar vi närmare på de aspekter av organisering och ledarskap som framkommit i intervjumaterialet och i viss mån i fritextsvar i enkäten. Vad har varit viktigt i organiseringen? Vilken roll har chef- och ledarskap för att skapa förutsättningar för ett bra arbete? Vilka aspekter har varit särskilt utmanande, svåra eller viktiga?

ATT INTE GÖRA DET SVÅRARE ÄN DET ÄR

Det finns en spänning i materialet kring hur svårt eller lätt arbetet med asylsökande och nyanlända är. Å ena sidan understryker många, inte minst i enkäten, att arbetet är komplext och svårt: *”Arbetet är omfattande och kräver tid och personalresurser.”*³¹² *”Ett krävande arbete allt som allt.”*³¹³ *”Inte alltid enkelt.”*³¹⁴ *”Det kräver mer tid och resurser än man tror.”*³¹⁵ *”Utmaningen är mycket komplex.”*³¹⁶ I andra svar framställs arbetet som både komplext och berikande: *”Berikande men väldigt resurskrävande för ett litet pastorat.”*³¹⁷ *”Kräver stora insatser och är samtidigt berikande.”*³¹⁸ *”Det är komplext, svårt, givande och viktigt för Sveriges framtid.”*³¹⁹

Samtidigt betonar många, både i intervjuer och i enkäten, att det är viktigt att inte göra detta mer komplicerat än det är. Att enkla lösningar ofta är bra lösningar. Att den där känslan av att detta är ”komplext” inte får stå i vägen för att börja göra det man kan, pröva idéer i prakti-

312 Enkät svar 65 (fritext) på frågan: ”Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?”

313 Enkät svar 116

314 Enkät svar 168

315 Enkät svar 205

316 Enkät svar 170

317 Enkät svar 111

318 Enkät svar 86

319 Enkät svar 190

ken: ”Alltså ofta tänker folk ’Nej men, jag gör inget för jag vill göra det bra’ och då blir det inget. Det kanske är bättre att göra det dåligt än att inte göra det alls.”³²⁰ En annan informant säger:

*Man öppnar upp kyrkan och man har sin kaffeservering, man sitter och fikar, de pratar och man inser att ’Vi måste göra någonting’. Någon annan kommer ’Kan du?’ Alltså ibland så ser vi inte de där enkla lösningarna som riktiga lösningar, men ibland så är det de här enkla som är kärnan till allt som växer. Det behöver inte vara så komplicerat alla gånger.*³²¹

En kyrkoherde skriver i enkäten: ”Mötesplatser är det bästa. I det enkla. Utan krångel.”³²² En annan skriver: ”Folk är folk’. Jag kan inte se någon större skillnad på dessa nyanlända och socialt utsatta svenskfödda. Liknande oro, personlighetstyper, glädjeämnen och problem finns.”³²³ Skillnaden, menar kyrkoherden, är framför allt i synligheten och omfattningen: ”I och med denna våg med så många asylsökande koncentreras problemen och märks tydligt kopplade till gruppen ’invandrade’.”³²⁴ Men det betyder inte att församlingen saknar redskap för att vara en relevant aktör.

I intervjumaterialet finns många exempel på hur små och enkla saker kan vara oerhört värdefulla och göra stor skillnad för människor. Att bara dricka kaffe och vara medmänniskor tillsammans. Att lyssna. Att leka. En volontär berättar om att de har kunnat dela ut gratis fotbollsbiljetter till några deltagare i språkcaféet och hur mycket det betydde:

*Efter matchen så kom han på måndagen och bara slängde upp dörren och kramade mig, jag trodde jag skulle dö. ’Jag har varit på match!’ sa han [...] Det var nästan så han grät så lycklig var han. Och då tänkte jag ’åh, så lite för oss för att ge så stor glädje’.*³²⁵

GENOMTÄNKT ORGANISERING

Flera av dem vi intervjuat reflekterar kring behovet av att satsa på bra organisering och administrativa stödstrukturer kring ett sådant här arbete, särskilt eftersom det involverar många volontärer och behoven ofta är gränslösa. En medarbetare reflekterar kring vad som annars kan uppstå:

För att när vi har med så mycket folk att göra, så måste det finnas några som är bra, riktigt bra på att organisera. Jag kan säga att [när organisering brister] så då är det saker som faller mellan stolarna eller det bokas inte, till exempel, lokaler och så är det någon annan

320 Intervju 26

321 Intervju 8

322 Enkät svar 179

323 Enkät svar 216

324 Ibid

325 Intervju 32

*grupp som har bokat och sådär och så blir det krockar. När det blir mycket folk, så måste sådana saker fungera. Man ska ha lite regler och så även om det är torrt och tråkigt, så är det sådana saker som egentligen måste fungera.*³²⁶

Många församlingar har överrumplats av det enorma gensvaret från både asylsökande och lokalbefolkning vad gäller att vilja vara med i verksamheten. En av kyrkoherdarna som svarat på enkäten summerar sina lärdomar på följande sätt: *”Att det är bra med en god organisation, eftersom arbetet kan behöva göra akuta ändringar. Att det är utrymmeskrävande. Att det behövs många hjälpande händer.”*³²⁷

Mångas lärdom är att det är viktigt att någon i arbetslaget får ett samordningsansvar, inte minst när många volontärer engageras. Att det finns någon som håller i trådarna och samordnar volontärer och andra kontakter. Vikten av att använda *”kompetent personal för att få struktur i frivilligarbete”* pekas ut som en viktig lärdom av en kyrkoherde som svarat på enkäten.³²⁸

Språkcaféer är den vanligaste formen av verksamhet som har dragits igång i församlingarna. Organiseringen är ofta enkel, men som framgår i kapitel 10 om volontärernas engagemang, så efterlyser en del volontärer en tydligare struktur för att få mer ut av verksamheten.

Två av de intervjuade församlingarna har erfarenhet av att ha huvudansvar för en större klädinsamling som krävt omfattande organisering och struktur, både vad gäller mottagandet av gåvor, sortering och förmedling av kläder. En informant berättar om tumultet som uppstod när församlingen öppnade en lokal för att skänka insamlade kläder: *”Första dagen så var det 300 personer i kön och de började bråka med varandra och det blev en del tumult och sådär, så vi hade Securitas där som hjälpte oss och klarade det någorlunda.”*³²⁹

Klädinsamlingar har för många församlingar varit centrala kontaktytor med både ordsbor och asylsökande, men samtidigt är det ett krävande arbete som inte alltid blir som det var tänkt. S:t Johannes har exempelvis lagt ner den second-hand-försäljning av kläder de tidigare hade eftersom det tog mer kraft än det mötte behov hos tänkta målgrupper.³³⁰

Fyra av de fem särskilt studerade församlingarna har i varierande grad arbetat med att ta emot praktikanter och bidragsanställda för att underlätta inträde på arbetsmarknaden. Erfarenheterna skiftar och det är tydligt att för vissa församlingar är det här enklare än för andra. Vana

326 Intervju 4

327 Enkät svar 212

328 Enkät svar 189

329 Intervju 17

330 Intervju medarbetare 2 S:t Johannes

i att handleda praktikanter skiljer sig åt. I en större församling är det också enklare att hitta meningsfulla uppgifter för praktikanter. Flera informanter menar att församlingens anställda efter en initial tveksamhet kunnat konstatera att det är väldigt berikande att ta emot bidragsanställda och praktikanter. Alla är överens om att det kräver en god organisering. En informant säger:

Allting kostar ju. Det är inte bara att sköta deras tidsrapportering och kontakter och anställningsformaliteter och sådant där, de ska ha platser att vara på, de ska ha drägliga personalutrymmen och allt sådant där, så det är mycket det drar med sig.³³¹

Det största dilemman som flera beskriver är vad som händer när praktiktiden eller bidragsanställningen tar slut. En medarbetare berättar:

Det största dilemman är när [praktikanterna] har gjort sin tid och är färdiga här och ska gå vidare, så vill de inte sluta och vi vill inte att de ska sluta heller, för man knyter band hela tiden. Så jag brukar säga att det är sådant här ständigt pågående sorgearbete med dem, som man har byggt upp de här relationerna till. Jag har haft ett sådant samtal idag och det är inte alls jättekul.³³²

De som själva är praktikanter eller bidragsanställda upplever en oro för vad som ska hända när tiden är slut. Någon uttrycker att församlingen har blivit som ett "andra hem". "Som nu, jag går och bekymrar mig för vad ska hända efter december? Vad ska jag göra?"³³³ Det är sällan det finns möjligheter att gå över i en vanlig anställning i församlingen. Det behövs ett tänk och en plan för hur praktikanttider och bidragsanställningar fasas ut och på vilket sätt relationer ändå kan finnas kvar.

Organisering av arbetet har också påverkats av de församlingssammanslagningar och pastoratsbildningar som skett i Svenska kyrkans församlingar under de senaste åren. Församlingar har lagts ihop och större pastorat har bildats med målet att skapa förutsättningar för en mer professionell organisation och hållbar ekonomi.

Informanterna i de tre särskilt studerade församlingar som har berörts av församlingssammanslagningar och pastoratsbildningar har olika upplevelser av hur organisationsförändringarna påverkat arbetet. Det finns fördelar genom att större enheter underlättar samarbete och ekonomiska prioriteringar.³³⁴ Det finns också nackdelar i och med att det kan vara svårt att få alla medarbetare, förtroendevalda och volontärer med på tåget.³³⁵ En kyrkoherde menar att "det finns delar av pastora-

331 Intervju 8

332 Intervju 14

333 Intervju 22

334 Intervju 1, 11, 31

335 Intervju 6, 11, 16

*tet som på sikt har känt sig lite förfördelade i indelningsfrågorna”.*³³⁶ Samma informant menar att det också handlar om att välja var man lägger sin kraft och energi.³³⁷ Kanske *”ägnar man sig för mycket åt [sin] egen organisation och vem man är och [ens] identitet [...]”*³³⁸

Alla kyrkoherdar är samtidigt överens om att processerna med sammanläggningar och pastoratsbildningar har krävt mycket tid och energi. En kyrkoherde säger: *”Det här har varit ett jättejobb och nu kanske vi är där vi ska vara och borde ha varit för ungefär fyra år sedan och det här påverkar självklart vilka saker som vi har kunnat göra.”*³³⁹ Han jämför olikheterna mellan de församlingar som bildat pastorat med sin erfarenhet från att i Svenska kyrkan i utlandet samarbeta med norska sjömanskyrkan. *”Det är väl ungefär som när man jobbade i Dubai med norrmännen, man tycker att den norska kyrkan, vi är ju grannar, men det är väsensskillnad egentligen många gånger.”*³⁴⁰ Det går att konstatera att trots stora organisationsförändringar i flera av de särskilt studerade församlingarna så har man på många sätt kunnat vara en relevant aktör i relation till det stora mottagandet av asylsökande i Sverige de senaste åren.

Internationellt kvinnocafé i Hagsätra kyrka, Vantörs församling.
Foto: Johanna Linder

336 Intervju 11

337 Ibid

338 Ibid

339 Intervju 16

340 Ibid

FUNGERANDE LEDARSKAP

Flera informanter pratar om vikten av en tydlig chef som kan prioritera, bemanna uppdrag och ställa krav på medarbetare under resans gång.³⁴¹ Det handlar mycket om att skapa trygghet och ge en gemensam riktning och fokus. Även i enkäten syns reflektioner kring vikten av chefskapet. En kyrkoherde skriver att en lärdom varit att *”ledaren måste vara mycket stark och väl rutinerad som ledare.*³⁴² En annan kyrkoherde skriver: *”Först var det kaotiskt, alla väntade på att någon skulle ta initiativ. Sedan efter dryga året så har vi rutiner och medarbetare känner sig trygga i sina uppgifter. Församlingsborna vet vad vi gör.”*³⁴³

Ledarskapet är viktigt eftersom arbetet med asylsökande och nyanlända kräver en beredskap för att kunna ställa om verksamhet och göra nya prioriteringar. Flera informanter efterlyser mer samtal kring prioriteringar av målgrupper och att uppdrag bemannas därefter.³⁴⁴ *”Är det okej att de här änkorerna här ska ta så mycket mark och ja, ska ha fått väldigt mycket service av församlingen?”*³⁴⁵ En informant berättar att hon var flexibel, inte hade småbarn hemma och kunde jobba övertid när det plötsligt kom många asylsökande på en gång, men att hon saknade tydliga prioriteringar och en plan för bemanning från sin chef. *”Som kyrka måste man direkt tänka, hur avsätter vi tid? Hur kan vi plocka bort andra saker?”*³⁴⁶ En annan informant påtalar att det är viktigt att arbetet *”inte behöver göras [...] utöver allt annat, utan att vi kan ställa om.”*³⁴⁷

En kyrkoherde reflekterar själv över att beslut borde ha fattats tidigare om inriktning och prioriteringar och att detta sedan borde ha kommunicerats internt.

*Lärdomen är väl att vi behöver bli ännu mycket bättre organiserade internt. [---] Ja, på något sätt tydligare och inte lika vilset för vår del, för det är klart att vi var lite vilsna. Jag var också vilsen och där kanske vi skulle i ledningsgruppen bli tydliga, liksom vad gör vi nu? 'Vi bestämmer så här', 'vem gör det?'*³⁴⁸

En annan kyrkoherde reflekterar på ett liknande sätt kring att bemanningen på deras språkcafé kunde ha stärkts upp i ett tidigare skede:

Nej, det jag tänker på nu, vad vi skulle ha gjort annorlunda [...] alltså vi visste inte om det skulle bli något överhuvudtaget när vi öppnade upp och vi kanske skulle ha varit mer beredda på att det

341 Intervju 10, 24

342 Enkät svar 71

343 Enkät svar 46

344 Intervju 10, 24, 28

345 Intervju 28

346 Intervju 10

347 Intervju 26

348 Intervju 11

*kom så pass mycket folk, så att vi hade haft lite mer personalresurser redan nu. Vi har fått sy ihop det lite efter behov.*³⁴⁹

När prioriteringar gjorts kan det ändå finnas svårigheter att få med sig *"hela personalen på tåget"*³⁵⁰, så att alla verkligen ställer upp på de prioriteringar som man beslutat om. Även i enkäten finns reflektioner kring att det inte är helt enkelt att få med sig hela arbetslaget. En kyrkoherde konstaterar att det varit *"svårt att få medarbetare engagerade"*.³⁵¹ Många församlingar har kunnat finansiera extratjänster för arbetet, men det behöver kombineras med att andra i arbetslaget får i uppgift att finnas med och stötta och samverka och att den projektanställda inte lämnas ensam. En av kyrkoherdarna som svarat på enkäten skriver: *"Jättebra att få förstärkning med en projektanställning men övriga medarbetare lutar sig lite tillbaka."*³⁵² Många informanter menar att det har varit svårt att få stöd från kollegor och att det delvis finns ett motstånd i personalgruppen – inte mot arbetet med asylsökande och nyanlända i sig – men mot att behöva disponera om sin egen arbetstid: *"Det är nästan aldrig ett problem på en idéplan eller ett ideologiskt plan, men sen ska man ner i det praktiska 'Jamen, då ska du vara där då klockan tio'. 'Jamen, det går ju inte.'"*³⁵³

Några av dem vi intervjuat menar att motståndet kan bottna i en osäkerhet. En medarbetare berättar:

*Jag tror också, för jag har tagit upp det i vårt arbetslag gång på gång och sådär och jag tror att det både kan finnas en okunskap, men också en rädsla om man aldrig har jobbat med det och sådär. [...] Jag tror att det kan finnas intresse, men har man ingen erfarenhet och om man bara läser det som hörs i tidningar eller i media av andra, så kan man också vara rädd, tänker jag. Ja, jag kan känna mig ensam, det är jag som drar i det hela.*³⁵⁴

En informant menar att de här kompetenta medarbetarna som byggt upp arbetet med asylsökande och nyanlända både inspirerar och skrämmer lite eftersom ribban läggs högt. *"Det kan inge både att 'så ska man göra' och 'klarar jag av det eller inte'?"*³⁵⁵ En informant som upplevt en stor frustration i att ha lämnats ensam med arbetet med asylsökande och nyanlända reflekterar samtidigt över att hon som person kanske inte utstrålar att hon behöver stöd:

349 Intervju 18

350 Intervju 26

351 Enkät svar 210

352 Enkät svar 124

353 Intervju 11

354 Intervju 10

355 Intervju 16

Nej men, så här är det, om jag ska vara helt ärlig, så är det ju jag som har jobbat själv med det här fram tills efter sommaren och jag har ju en del overtid, men det var också för att vi hade nattöppet. Men det är väl så här att jag fixar det, så det är ingen annan som behöver göra något och om jag säger att jag behöver någonting, så verkar det inte som att jag behöver det, för att jag klarar av det ändå.³⁵⁶

Det framstår som viktigt att som chef ge tydliga arbetsuppgifter, mod och självförtroende till dem som är osäkra så att de förstår att de kan och ska gå in och spela en roll i verksamheten, samt be erfarna medarbetare som brinner för arbetet om hjälp med att introducera och vägleda osäkra kollegor.

FLEXIBILITET

Snabba förändringar och behov av flexibilitet är återkommande teman, inte minst i enkäten. Flera kyrkoherdar lyfter där fram detta som sin största lärdom. *”Att man måste vara flexibel att snabbt ställa om verksamheten då förutsättningarna kan förändras snabbt.”³⁵⁷ ”Att flexibiliteten måste vara väldigt stor. Förmåga till snabba förändringar.”³⁵⁸ ”Det är en verksamhet som kräver hög beredskap för snabba och stora förändringar.”³⁵⁹ ”När omvärlden förändras måste vi förändras.”³⁶⁰ Det är också tydligt i materialet att det inte är helt enkelt. En informant säger: *”Vi sitter ofta fast i att ’jamen, vi måste också hålla på med det här’. Ja, det måste vi, men det kanske inte är svart eller vitt och vi kan i vissa lägen behöva ställa om.”³⁶¹**

Snabba förändringar lyfts fram både som en utmaning och som något som stimulerat och brutit in i församlingens vardag på ett positivt sätt. En informant säger:

Ja, roligast är att det händer mycket som man kanske inte alltid kan räkna ut i förhand och sådär, men det är också det som kanske är svårast, att vi inte har den där kartan riktigt. Alltså det är inte lätt att förutsäga vart vi är på väg. [...] Ad hoc sådär, att plötsligt så står vi där med en situation där vi får bara gå in och liksom verka i det här och se vad som händer.³⁶²

En annan informant reflekterar över att detta handlar om ett helt nytt sätt att jobba som i mycket högre grad än tidigare handlar om att avläsa sin samtid och se vad som behövs och vad som är församlingens uppgift i den aktuella kontexten:

356 Intervju 24

357 Enkät svar 75

358 Enkät svar 196

359 Enkät svar 238

360 Enkät svar 66

361 Intervju 11

362 Intervju 31

Den här erfarenheten har lärt oss att vi får anpassa oss. Vi får inte gå på och säga att 'jamen, vi har alltid haft syföreningar, vi måste fortsätta att alltid ha det'. [...] Vad är diakoni idag? Vad är det vi ska göra både bland barn och unga [när det gäller] diakonala insatser? Vad är det vi ska stötta familjer med? Så jag hoppas att vi har en beredskap som kanske är större att kunna förändra vår verksamhet utefter vad som behövs och vad folk vill ha.³⁶³

Några kyrkoherdar reflekterar i enkäten kring att de insett att den egna församlingen inte hade någon beredskap och beskriver lärdomen som *"insikten av att vi i församlingen inte haft beredskap för att få in så många asylsökande och flyktingar under en kort tidsperiod"*.³⁶⁴ En annan skriver: *"Vi har ingen beredskap och är ovana vid att hantera avvikande situationer, händelser och perioder."*³⁶⁵ En kyrkoherde ser den bristande beredskapen som symtomatiskt för hela Svenska kyrkan. *"[Lärdomen är] att vi måste tänka nytt och snabbt ställa om, vilket inte är så enkelt i en organisation som Svenska kyrkan."*³⁶⁶

Det svenska samhällets regler kring asylsökande kan vara svårpenettrade och delvis oförutsägbara. I många intervjuer lyfts svårigheterna fram med att många asylsökande med kort varsel flyttas runt mellan olika boenden på olika orter, vilket försvårar för församlingen att planera för arbetet och gång på gång sliter av de samhörighetsband som skapats.³⁶⁷ En informant berättar:

Sen har vi också haft det här, att helt plötsligt så är det några kvinnor som inte kommer nästa tisdag eller onsdag. De har bara med tre dagars varsel blivit flyttade på med familj och det känns lite svårt, att man inte ens kan få ha en vecka. [...] Det känns ju som att man har en relation, inte bara känslomässigt, man har också en praktisk relation med människor och det finns en så stor oro bland våra boende härnere att nästa gång är det deras tur att de bara blir flyttade på av någon orsak.³⁶⁸

Osäkerheten kring boendet och den – efter förändringar i lagstiftningen – allt större osäkerheten kring möjligheten att stanna i Sverige påverkar också förutsättningarna för församlingens arbete. En kyrkoherde skriver i enkäten:

Det är svårt att finna bra former för verksamhet som involverar och intresserar de asylsökande på allvar, när regler ändrats och klimatet kring om man får stanna eller ej är tuffare. Uppgivenheten och

³⁶³ Intervju 4

³⁶⁴ Enkät svar 122

³⁶⁵ Enkät svar 229

³⁶⁶ Enkät svar 118

³⁶⁷ Intervju 3, 6, 8, 22

³⁶⁸ Intervju 8

hopplösheten känns större än för något år sedan och trots goda incitament till dialog och försök att få svar på frågor kring vilka behov som finns är det komplicerat.³⁶⁹

Flexibilitet handlar också om att inte alltid vara så rigid med sina interna regelverk utan också kunna ta hänsyn till person och individuella omständigheter. En medarbetare berättar att han landat i det efter att tidigare tänkt att neutrala regler är mer rättvisa.

Ibland kommer den där personen som inte passar in, fallet ingen hade tänkt på [...] [Jag] har grunnat mycket på att det duger inte bara att ha ett regelverk som är så här, punkt, utan man måste också förstå att det bygger också på relation, utan att för den skull hänfälla till helt korrupta system förstås. [...] Det är alltid en individ man pratar om, eller individer.³⁷⁰

Skidutflykt med S:t Johannes församling. Foto: Axel Arkstål

ATT TILLVARATA MÄNNISKORS KOMPETENS OCH FÖRMÅGA

Flera informanter berättar att församlingen varit framgångsrik i att bygga på det människor kan och vill bidra med. En medarbetare betonar att *”det är väldigt viktigt att man bygger på olika församlingsbor som brinner för olika saker”*.³⁷¹ En församling ger ett exempel på hur de berett plats för en särskild förmåga i församlingen att blomma och göra det hon är bra på till förmån för arbetet med asylsökande:

369 Enkätvar 73

370 Intervju 11

371 Intervju 16

Vi har en tjej som är här just nu som är textförfattare, så hon skriver dansbandslåtar [...] förra året [...] tog hon hit en massa musikervänner och så gjorde de en välgörenhetskonsert och samlade in pengar till barn som inte kom iväg någonstans på sommarlovet och gjorde en resa för dem till [djurparken]. Och hon har gjort [...] tre stycken sådana välgörenhetskonsserter sedan förra sommaren och samlat in säkert 150 000 kronor eller någonting.³⁷²

Några församlingar har kunnat rekrytera erfarna personer som kan ge av sina yrkeskunskaper som volontärer och har kunnat bygga verksamhet utifrån det. En informant berättar:

Jag träffade en av kommunens revisorer som har jobbat inom Sida. Nu är han pensionär, men han har en jättestor kompetens och han ställer upp och jobbar. Ja, det är säkert mer än en heldag i veckan nu och hjälper till med att fylla i formulär och har kontakten med myndigheter och ringer upp och så vidare. Allt det här som man inte alltid kan själv.³⁷³

Att bygga på människors kompetens gäller inte minst människor som kommit som asylsökande. I intervjuerna finns det exempel på hur församlingarna tar till vara på yrkeserfarenheter från andra länder. En informant berättar om deras stora klädinsamling:

Mycket handlar om logistik. Vi har en utav medarbetarna som har jobbat i Syrien som chef för en, vad heter det? Han var logistikchef för Mellanösterns största trälager. Så det satte vi på honom, hur man ska organisera det här med datasystemen.³⁷⁴

Flera informanter talar om att det är viktigt att involvera asylsökande själva innan man drar igång en ny verksamhet. ”Finns det ett behov? Hur ser det behovet ut?”³⁷⁵ En av kyrkoherdarna som svarat på enkäten skriver att en lärdom är vikten av ”att höra vad de behöver och inte själva presentera lösningar”.³⁷⁶ En annan skriver om vikten av att ”lyssna lyhört på behov innan vi agerar”.³⁷⁷ En tredje formulerar sin lärdom som ”Vikten av att göra verksamhet ’med’ flyktingar och inte ’för!’”³⁷⁸ En av dem vi intervjuat uttrycker det så här:

Jag tänker att man måste våga tänka större och faktiskt öppna upp och fråga. Det här är människor som kommer från ett annat land och kultur som har enorma förmågor och så. Och fråga ’Vad skulle

372 Intervju 4

373 Intervju 8

374 Intervju 17

375 Intervju 24

376 Enkät svar 165

377 Enkät svar 180

378 Enkät svar 132

ni vilja, vad behöver ni? Vad skulle vi kunna göra tillsammans med er? Inte bara för er, utan tillsammans med er och det försöker jag förmedla åtminstone ibland till mina arbetskamrater. [---] Liksom så och då tänker jag att vi inte får idiotförklara människor som kommer från ett annat land, utan ta tillvara, tänk vad mycket vi kan lära oss av det.³⁷⁹

En församling berättar att de har inspirerats av ett lokalt integrationscenter som präglas av inställningen att även om en person bara kan fem ord på svenska så kan den personen lära ut dessa ord till en ny person:

Alltså det är något oerhört befriande hela den hållningen när man kommer dit och träffar människorna som har varit där. Någon av kvinnorna hade varit i Sverige i sju månader bara och inte fått gå på SFI eller något, ingen av de där grejerna och skulle kunna sitta med och prata med oss så här.³⁸⁰

En annan informant ger förhållningssättet ett teologiskt språk:

Så det är mer att tänka, alltså verkligen utanför boxen, att ta tillvara människors kompetens. Det är väl det Jesus skulle ha gjort. Han frågade hela tiden: 'Vill du vara med? Vill du bli frisk?' Han sa inte att 'du ska' eller någonting.³⁸¹

ATT SATSA PÅ DET SOM VÄXER OCH LÄGGA NER DET SOM INTE FUNGERAR

Det är tydligt i intervjumaterialet att kvittot på ett gott arbete är att det drar till sig nya människor. Är det en församling där asylsökande upplever att de blir välkomnande och att det finns relevanta och meningsfulla aktiviteter så berättar de för sina vänner och bekanta och fler kommer.

Och sen pratar de mycket med varandra, de ska ta med sin kompis och de ska ta med den och den till nästa möte, till exempel mansgruppen. Den var ju liten i början, men nu har den växt till 20–25 personer och så, allt från femton år och uppåt.³⁸²

Ibland blir det också en känsla av ”det är här det händer”, det blir en allmän social mötesplats där fler och fler vill vara med. En informant berättar hur deras öppna förskola vuxit:

Först så kom det kanske några mammor som tänkte att nu kan vi få fika och sitta lite och vila oss lite och de andra tar hand om barnen.

379 Intervju 10

380 Intervju 11

381 Intervju 28

382 Intervju 17

Nix, här är vi med [och tar hand om barnen], men ta gärna med gubbarna också. Till slut [...] kanske det har varit så att gubbarna [undrar] 'Vad gör våra fruar?' och så har de följt med för att de måste ha koll på dem och så har det blivit en väldigt god effekt av det. Så det har varit mellan 50 och 70 personer, både män och kvinnor med sina barn på fredagarna och då är det också så det bågna i lokalen. Det verkligen bågna. Det är folk överallt, så det är jättekul.³⁸³

En väl fungerande verksamhet gör också att fler vill engagera sig. En volontär berättar: "Alltså ju mer man är med och ju mer man engagerar sig, ju större blir engagemanget om man vill hjälpa till eller göra andra saker."³⁸⁴ Det blir lätt positiva kedjefeffekter och verksamheten kan växa organiskt och associativt, inte minst om det finns goda relationer i botten och sund öppenhet.³⁸⁵ "Man behöver ha en rulljängs, man behöver tänka stort hela tiden, att det blir en dynamik."³⁸⁶

Många medarbetare reflekterar också kring det faktum att det är viktigt att våga lägga ner verksamhet som inte ger ringar på vattnet, och som "blivit en värmestuga för några få"³⁸⁷:

Det blir ofta så i olika små verksamheter, att det blir väldigt internt ju och i värsta fall, så blir det att vi lägger jättemycket personalresurser på en väldigt liten klick ju och de kan vara på alla våra verksamheter liksom. Och vad uppnår vi då egentligen? [...] Sen är det alltid en avvägning, för jag menar det är ju bra att vi hjälper få också, det behövs ju också, men frågan är: Alltså vi har begränsat antal resurser och hur använder vi dem?³⁸⁸

Det kan dock vara svåra och såriga processer att lägga ner verksamhet. En medarbetare reflekterar kring en öppet-hus-verksamhet som hon ärvde och som inte fungerade:

Det var inte öppet, för det var inte så att nya människor var välkomna och det var inte jag heller. Så det var rätt så svårt att jobba och det var faktiskt en väldigt dålig verksamhet, för att det hade blivit att vi var proffs på pyssel, men vi hjälpte inte människor vidare i sina liv och då blev det så att jag inte kunde vara ansvarig för det och om jag skulle vara kvar, så fick vi lägga ner det och det var ju bra att vi lade ner det, men det var en väldigt jobbig process. Och då var det flera damer som var väldigt arga på mig, för att jag hade förstört deras öppna hus, men nu är det några som var där på det öppna huset som är volontärer på språkcaféet.³⁸⁹

383 Intervju 8

384 Intervju 2

385 Intervju 10

386 Intervju 26

387 Ibid

388 Ibid

389 Intervju 24

I det här fallet landade det till slut väl, men det kräver klarsynthet och mod att göra förändringar.

ATT SKAPA EN INTEGRERAD VERKSAMHET

Många församlingar har en vision om att skapa en integrerad verksamhet där asylsökande och nyanlända finns i samma grupper som etablerade svenskar och församlingsbor. En informant säger:

Jag tror mycket på blandad verksamhet. Jag menar, har vi någon öppen verksamhet här, så är det minst lika viktigt att det inte bara är en öppen verksamhet för svenskar utan det är en öppen verksamhet för alla [...] och sen kan vi parallellt ha ett språkcafé för dem som vill ha det. [...] För risken är att vi gör verksamhet och sen skapar vi själva grupperingar, så det är egentligen tvärtom vi ska jobba.³⁹⁰

En kyrkoherde som svarat på enkäten uttrycker detta också som en lärdom:

[Lärdomen är] att vi inte ska starta församlingsverksamhet inriktad endast för flyktingar och asylsökande om man vill uppnå integration – det är bättre att inbjuda och involvera t.ex. ensamkommande flyktingar i vår vanliga verksamhet!³⁹¹

Några enkätsvar pekar på att församlingen har funnit sin roll främst som brobyggare mellan de asylsökande och ordsborna. Både för att kanalisera engagemanget hos dem som vill hjälpa till och för att bemöta fördomar. En kyrkoherde skriver i enkäten att *”vi kan göra skillnad i arbetet med attityder och ta vara på människors vilja att arbeta för inkludering och mot främlingsfientlighet”*.³⁹² En annan skriver: *”Att församlingen kan vara en brobyggare mellan ensamkommande och kommunens invånare. Att också få bidra till förståelse och minska främlingsrädsla.”*³⁹³

Av intervjumaterialet framgår att det inte alltid är så enkelt att skapa en integrerad verksamhet. Problemet lyfts också fram av kyrkoherdar som svarat på enkäten i citat som: *”Svårt att integrera arbetet i det löpande församlingsarbetet.”*³⁹⁴ *”Att skapa goda mötesplatser är viktigt men svårt. Det är så olika traditioner som skall mötas både vad det gäller barn/ungdom/vuxna.”*³⁹⁵

Ibland handlar det om kulturskillnader men det kan också handla om geografi – man bor i olika delar av staden, ibland med en tydlig barriär, som t.ex. en motorväg, emellan. Ibland handlar det om tid. De

390 Intervju 16

391 Enkätsvar 61

392 Enkätsvar 56

393 Enkätsvar 224

394 Enkätsvar 124

395 Enkätsvar 22

asylsökande har all tid i världen medan de etablerade svenskarna, särskilt barnfamiljerna, är mycket upptagna. En medarbetare berättar om församlingens barnkör där det framför allt är medelklassbarn som är med. *”De kommer ju med sina väskor packade för de ska direkt till handbollen och de ska direkt till baletten efteråt eller konståkning eller någonting, det är så här, ett typiskt fullt schema.”*³⁹⁶

Enkäten visar att kyrkomusiker i relativt låg omfattning är inblandade i arbetet med asylsökande och nyanlända. Några informanter reflekterar kring att de flesta kyrkomusiker förväntar sig grundläggande kunskaper i notläsning och svenska psalmer när de rekryterar till vuxenkörer. I en församling berättar en medarbetare om att det nu börjat komma korister med bakgrund i Mellanöstern i deras kyrkokör, men att det inte är helt enkelt. *”Det är klart, de har inte riktigt samma tonspråk och det är en utmaning för musikerna att använda andra skalor och sådär [...]. Ja. Det är en brottning, det kan jag tycka.”*³⁹⁷

Av våra särskilt studerade församlingar är det främst i Pajala som asylsökande hittat en hemvist i kyrkokören, mycket tack vare en engagerad kyrkomusiker. Flera informanter reflekterar över att man skulle kunna använda musiken mycket mer som en mötespunkt, som exempelvis i det här citatet: *”Där skulle man kunna jobba mycket mer med att ta in, i gudstjänsten ta in folk som kan spela och så, men det har inte riktigt blivit så.”*³⁹⁸

Det kan också finnas andra hinder för att skapa mötesplatser över gränser eller för att nå vissa grupper. Det finns i intervjumaterialet och enkäten olika reflektioner kring detta och det är ingen enhetlig bild som träder fram av exempelvis vilket kön eller vilka grupper som är svåra att nå. I en församling framhålls att det är svårt att ordna aktiviteter som lockar män, både de asylsökande och infödda männen, förutom till gudstjänster.³⁹⁹ En kyrkoherde som svarat på enkäten skriver: *”Svårt att bedriva verksamhet för kvinnor. Får ej deltaga för sina makar.”*⁴⁰⁰ En liknande reflektion kommer från en intervjuad medarbetare, dock inskränkt till flickor med bakgrund i Syrien:

*Jag tror till exempel inte att unga tjejer får vara ute hur som helst, alltså om man är från Syrien, så släpper man inte ut sina barn när de kommer hem från skolan, kanske pojkarna, men inte flickorna på samma sätt. Vill vi som kyrka träffa flickorna, så måste vi kanske träffa dem i skolan, i särskilda grupper och då måste man hitta något avtal med skolan.”*⁴⁰¹

396 Intervju 35

397 Intervju 31

398 Intervju 17, 26

399 Intervju 6

400 Enkät svar 55

401 Intervju 31

En kyrkoherde som svarat på enkäten berättar att de valt att vända sig enbart till kvinnor och barn eftersom *"det finns övervägande män på de flesta verksamheter för flyktingar och asylsökande och de är vana att ta för sig"* och *"kvinnorna behöver komma till oss för att få ett eget forum för att komma i fokus"*.⁴⁰² En informant menar att det är svårt för kvinnor med små barn att ta del av språkcaféer och språkkurser och verkligen kunna fokusera på språkinläring. Hon ser det som en brist att församlingen inte erbjuder barnpassning.⁴⁰³ Att ha parallella grupper för barn och föräldrar för att möjliggöra för mammorna att fokusera på språkinläring är en strategi som används av några församlingar för att hantera just detta dilemma.

För många minoriteter kan det också vara viktigt att upprätthålla gränser för att inte drunkna i majoritetssamhället. Det finns i församlingarna erfarenheter av att möta grupper som betonar särart och värnar egna mötesplatser framför integration.⁴⁰⁴

Att hitta goda strategier för att mötas över gränser och skapa en integrerad verksamhet är en viktig fråga som inte är enkel. Det som verkar fungera är gemensamma fester som vid midsommar eller kring mat från olika kulturer. Några hänvisar till att sportaktiviteter fungerar bra, men ingen av de särskilt studerade församlingarna arbetar i någon hög utsträckning med det. Musik lyfts fram som en möjlighet som man skulle kunna använda sig mer av. Gemensamma utflykter är en annan aktivitet som kan fungera gränsöverskridande. Ibland begränsas möjligheterna av att det saknas bussar eller andra gemensamma transportmedel. Att ordna cyklar till utlåning är ett sätt att underlätta för utflykter som någon har erfarenhet av.⁴⁰⁵ Några gånger i intervjuerna lyfts barnen fram som föredömen och vägvisare: *"Ja, det är väl det mest fascinerande det här med att barn vart än de finns, de är helt underbara och leker här och lär sig svenska fort. Ja, ungarna klarar sig nog väldigt bra här, tycker jag."*⁴⁰⁶

402 Enkät svar 155

403 Intervju 3

404 T.ex. intervju 8, 14, 17

405 Intervju 7

406 Intervju 13

Kanelbullebak i samband med språkcafé i församlingshemmet, Teckomatorps församling. Foto: Lena Johansson Ohlström

UTHÅLLIGHET

Arbetet med asylsökande och nyanlända blir lätt gränslöst. Det finns stora behov, många människor hamnar i kläm på grund av regelverk och utsatta livssituationer. Då blir det en utmaning att hitta sätt att orka i längden, inte minst för de medarbetare som har huvudansvar för det diakonala arbetet:

Det svåra, det är väl alltid det här med att begränsa sig och sådär naturligtvis, hur mycket man ska [...] göra. [---] Alltså jag kan bli frustrerad över det här att människor kan sitta här med uppehållstillstånd i 1,5 år och kommer inte vidare.⁴⁰⁷

Och sen är det så att alla människor som kommer till mig bryr jag mig om jättemycket och jag vill verkligen hjälpa dem om jag kan, men jag själv kan inte göra allt och det är därför det är jättesvårt och tufft ibland.⁴⁰⁸

Även volontärer kan uppleva samma frustration: "Så man hade ju önskat att man vore någon slags amöba som kunde bara – ja, ta hand om alla människor, men det kan man inte."⁴⁰⁹

407 Intervju 10

408 Intervju 24

409 Intervju 2

Väldigt många, inte minst i enkäten, betonar vikten av långsiktighet och uthållighet. En kyrkoherde skriver i enkäten: *”Det är skillnad på ett akut läge som det var förra hösten och det mer långsiktiga arbetet med integrationen. Det är viktigt att prioritera engagemanget på rätt sätt så att vi håller i längden.”*⁴¹⁰ En annan menar att det är just uthålligheten som är kyrkans kännetecken: *”Uthållighet är det ingen annan kan bidra med. Trovärdighet stavas uthållighet.”*⁴¹¹ En tredje uttrycker sin största lärdom som: *”Att man måste vara ett bärarlag som är uthålligt när tiden går. Det är familjer/människor detta handlar om. Inget tillfälligt som upphör efter ett kort tag.”*⁴¹²

En kyrkoherde som svarat på enkäten skriver att arbetet med asylsökande och nyanlända är *”tidskrävande”* och att de är *”frustrerade över församlingens och samhällets bristande resurser.”*⁴¹³ En annan skriver:

*[Det är] svårt att säga vilken lärdom som är störst, men bl.a. att personal och ideella medarbetare tidvis behöver stort stöd på grund av emotionell belastning då en del asylsökande bär med sig svåra erfarenheter och/eller möter en mycket oviss framtid.*⁴¹⁴

Att orka i längden är det stora dilemma. *”[Lärdomen är] att det tar väldigt mycket kraft och även om det ger mycket tillbaka är det svårt för volontärerna i längden. Många orkar inte hålla engagemanget uppe. Det är svårt att se ett långsiktigt resultat.”*⁴¹⁵ En kyrkoherde skriver i enkäten att *”det är lätt att engagera människor till att börja med men sen kan det bli svårare”*.⁴¹⁶ Att hitta begränsningar och strukturer som gör att människor orkar över tid är ett förslag för uthållighet:

*Jamen, eldsjälur är viktiga och pengar är tyvärr viktiga till vissa saker, men jag tror att man får väldigt mycket gjort, att det inte alltid är penningkostnader, utan det är nog mer att människor ska orka. Ja, det skulle nog bli på ett tråkigare sätt, så skulle jag lägga upp det, tror jag. Nu är det lite galet. Det är lite lätt galet, det vi håller på med. Det är sanslöst mycket överallt och man skulle kanske inte lägga upp det fullt så sanslöst möjligtvis.*⁴¹⁷

Även möjligheten till avlastning för medarbetare är viktig. En församling lyfter fram att de gett personal möjlighet att rotera i ett arbete med asylsökande barnfamiljer:

410 Enkät svar 195

411 Enkät svar 141

412 Enkät svar 30

413 Enkät svar 11

414 Enkät svar 13

415 Enkät svar 39

416 Enkät svar 129

417 Intervju 8

Så är det någon som säger 'Jag orkar inte idag' för att det blir stimligt och de följer inte samma regler och sådär. 'Swisch', då byter vi. [...] Hon som är chef där är chef för all verksamhet, så hon har lättare att plocka med personal och så, så att man faktiskt kan få gå undan och ta det lugnt en dag om man vill det också. Så det har fungerat tycker jag väldigt bra.⁴¹⁸

Ett annat recept för att orka i längden är att se till att ha bra och funktionella nätverk och kontakter och känna till vad andra aktörer gör och kan bidra med. En medarbetare berättar:

Det är som viktigt, det jag har lärt mig genom åren, det är mer att ha [nätverk]. Alltså det gäller att hitta de här kanalerna, vilka är det jag kan ringa, vilka kan jag rådgöra med? Det finns papperslösa nätverk, finns det en läkare jag kan rådgöra med eller [...] en jättebra tandläkare?⁴¹⁹

Några lyfter också fram vikten av nätverk i stiftet eller nationella och internationella kontakter för att inspireras och få nya perspektiv.⁴²⁰ En av kyrkoherdarna som svarat på enkäten skriver om lärdomen att det är nödvändigt "att bygga upp och underhålla nätverk".⁴²¹ Möjligheten att få stöd i juridiska frågor från Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar lyfts fram som viktigt.⁴²² En kyrkoherde uttrycker det: "Rådgivningsbyrån har kompetens och resurser som innebär avlastning för församlingens ideella och personal, som vill hjälpa till i enskilda ärenden."⁴²³

Genom att ha nätverk mellan olika aktörer och organisationer lokalt som vill hjälpa asylsökande kan man undvika att alla gör samma sak eller att aktiviteter krockar. Bra nätverk ger också stimulans och nya idéer. En medarbetare uttrycker det så här:

Det här samarbetet, det tycker jag är jätteviktigt [...], för man är ganska ensam annars, alltså de andra [anställda i församlingen] jobbar med sina grejer, så jag är jätteglad att jag har det nätverket att kunna bolla med dem med idéer och så, vad kan vi göra och så här?⁴²⁴

Svenska kyrkan är förstås också i sig ett gigantiskt nätverk. En kyrkoherde skriver i enkäten: "Vi behöver nationell hjälp och stiftsstöd att klara av det ekonomiska och juridiska."⁴²⁵

⁴¹⁸ Intervju 4

⁴¹⁹ Intervju 28

⁴²⁰ Intervju 10, 21, 28

⁴²¹ Enkät svar 103

⁴²² Intervju 21, 28

⁴²³ Enkät svar 72

⁴²⁴ Intervju 27

⁴²⁵ Enkät svar 241

Många kyrkoherdar som svarat på enkäten lyfter fram vikten av samverkan – att kyrkan inte behöver göra allt själva. Särskilt lyfts det fram som viktigt i mindre församlingar. En medarbetare säger: *”För då blir det också så att det är fler människor som blir kopplade och kan komma med eller som möts och så. [...] Vi behöver inte göra allting själva.”*⁴²⁶ En kyrkoherde som svarat på enkäten har dragit lärdomen att det är viktigt *”att ständigt försöka arbeta tillsammans med andra aktörer för att verksamheten inte skall bli så sårbar”*.⁴²⁷ En annan skriver: *”Den församling som tydligt uppfattar sig som en del av omvärlden lyckas bäst.”*⁴²⁸ Några lyfter fram att de lärt sig att samverka med grannförsamlingen i diakonala frågor.⁴²⁹ Några lyfter fram att det är särskilt viktigt att samverka med kommunen.⁴³⁰

Kunskapspåfyllnad beskrivs som viktigt för att både personal och volontärer ska orka stå kvar. En informant säger: *”Vi måste arbeta professionellt med det här. Vi måste jobba med kompetens och så, både anställda och icke anställda.”*⁴³¹ Några av de kyrkoherdar som svarat på enkäten lyfter likaledes fram behovet av fortbildning och professionellt stöd för dem som arbetar med asylsökande och nyanlända. En kyrkoherde skriver om *”behovet av handledning och kunskap om bemötande”*.⁴³² En annan skriver: *”[Detta är] ett krävande men också lustfyllt arbete, där vi ofta upplevt att vi behöver ytterligare utbildning/information/kunskap.”*⁴³³ Att få *”adekvat information om hur samballets mottagande av flyktingar och asylsökande går till steg för steg – så att man verkligen är insatt från kyrkans håll”* lyfts fram av en annan.⁴³⁴ När både anställda och volontärer ges möjlighet att lära sig mer och utveckla sin kompetens finns det bättre förutsättningar för uthållighet och långsiktighet.

SAMMANFATTNING

Materialet visar på att det finns en spänning mellan hur svårt eller lätt arbetet med asylsökande och nyanlända är. Samtidigt som det är både svårt och komplext betonar många vikten av att man inte gör det allt för komplicerat, utan enkla lösningar är ofta bra lösningar. Språkcaféer är den vanligaste formen av verksamhet som har dragits igång i församlingarna och initialt har många församlingar arbetat med klädinsamlingar. Erfarenheterna visar att det behöver finnas en bra organisering och administrativa stödstrukturer när arbetet involverar många volontärer. Det är viktigt att någon i arbetslaget får ett samordningsansvar. Det är också av vikt att det finns ett fungerande ledarskap. En chef som

426 Intervju 10

427 Enkät svar 82

428 Enkät svar 237

429 Enkät svar 124, 137

430 Enkät svar 161, 181

431 Intervju 17

432 Enkät svar 37

433 Enkät svar 42

434 Enkät svar 61

kan prioritera, bemanna uppdrag, ge tydliga arbetsuppgifter, skapa trygghet och ge en gemensam riktning och fokus.

Snabba förändringar och behov av flexibilitet är återkommande teman som inte minst kyrkoherdar påtalat i enkäten. Arbetet har krävt en snabb omställning och förmåga att tänka om och tänka nytt och inte låsa fast sig i färdiga mallar. Många har varit framgångsrika i att tillvarata kompetens hos de asylsökande och hos dem som vill engagera sig. När människor upplever att de blir välkomnade och att det finns relevanta och meningsfulla aktiviteter så sprider de detta vidare och fler kommer och fler vill engagera sig. Det är även viktigt att man vågar lägga ner verksamhet som inte fungerar.

Materialet visar att många församlingar har en vision om att skapa en integrerad verksamhet där asylsökande och nyanlända finns i samma grupper som svenskar och församlingsbor, men den visionen är inte så enkel att uppnå. Det som visar sig fungera är gemensamma fester, sportaktiviteter och gemensamma utflykter.

Att arbeta med asylsökande och nyanlända blir lätt gränslöst. Behoven är stora, människor hamnar i kläm på grund av regelverk och utsatta livssituationer. Det är därför viktigt att hitta begränsningar och strukturer som gör att medarbetare och volontärer orkar i längden. Vikten av bra och funktionella nätverk betonas, såväl inom Svenska kyrkan som mellan olika aktörer och organisationer. Vidare betonas vikten av samverkan med exempelvis kommunen, samt att man som medarbetare och volontär får fylla på sin kompetens.

Kapitel 10

Volontärers engagemang

De allra flesta församlingar som bedriver någon form av verksamhet för och med asylsökande och nyanlända har också engagerat volontärer i detta arbete. Sammanställningen av enkäten visar att församlingarna/pastoraten i genomsnitt hade 17 volontärer engagerade i arbetet kring asylsökande och nyanlända under 2015. Engagemanget och tillströmningen av volontärer har varierat ganska mycket mellan olika församlingar och pastorat. Det är dock få som anger att de helt saknar volontärer i sin verksamhet, mindre än 5 procent av dem som bedriver ett arbete för nyanlända och asylsökande. I det här kapitlet beskriver vi erfarenheterna av att arbeta med volontärer, de drivkrafter som människor som vi har intervjuat anger som skäl för att ha engagerat sig och hur samspelet fungerar.

”FRIVILLIGA FINNS NÄR DET UPPSTÅR ÖMMADE BEHOV”

Såväl i intervjuer som i enkätundersökningen återkommer upplevelsen av att det finns ett stort engagemang och att det är lätt att rekrytera volontärer när ändamål och tidpunkt är rätt – och flyktingsituationen hösten 2015 upplevs ha varit ett sådant tillfälle.⁴³⁵

Över en natt så står det 500 nyanlända och behöver omsorg, kläder, omtanke och ett omhändertagande och då är det lätt att ställa upp [---]. Hon ställde upp som volontär och då vill jag också göra det. [---] Istället för ett moment 22, så blir det istället en god spiral, så att man törs för att man vet att de andra har gjort det.⁴³⁶

Många hörde av sig till de besökta församlingarna efter att de sett en annons eller läst en artikel i lokaltidningen som väckt intresse. En volontär berättar:

Sen blev jag som många andra påverkad utav den här jättestora flyktingvägen och jag är samhällsintresserad och har läst samhällsvetenskaplig utbildning på universitetet och sådana här frågor följer man i tidningen och så tycker man ofta att man kanske skulle göra något själv.⁴³⁷

435 T.ex. enkätsvar 28, 142, 182 och 149 (fritext) på frågan: ”Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?”

436 Intervju 8

437 Intervju 15

Människor hörde av sig till församlingen med frågan: ”Hur kan jag konkret hjälpa till och kan jag göra någonting här på orten?”⁴³⁸ Många informanter vittnar om att det snabbt strömmade till volontärer till verksamheten – delvis nya grupper av både yngre och äldre som tidigare inte varit aktiva i församlingen.⁴³⁹

*Just nu [har det] mycket med integrationsarbetet att göra [...] Innan dess skulle jag nog säga att då var det nog de som gått i pension som ville göra något och engagerade sig mycket i verksamheten.*⁴⁴⁰

Även kyrkoherdarnas svar i enkäten speglar att det på många platser varit enkelt att rekrytera volontärer just eftersom verksamheten upplevts så angelägen. En kyrkoherde beskriver att den största lärdomen är ”att frivilliga finns när det uppstår ömmande behov”.⁴⁴¹

De församlingar som organiserat större klädinsamlingar beskriver detta som en viktig kontaktyta med lokalbefolkningen som också genererat nya volontärer. En informant berättar att folk strömmade till för att hjälpa när församlingen drog igång med en stor klädinsamling: ”Det bara välldde in folk, det kom ju mer och mer, de flesta var nog syrianer, som kom och hjälpte oss att sortera allting och skriva på säckarna.”⁴⁴² En annan volontär berättar: ”Väldigt snabbt så fick vi 40–50 volontärer.”⁴⁴³

METODER FÖR REKRYTERING

För att hitta volontärer har församlingarna i denna undersökning visat prov på olika strategier. De har exempelvis annonserat i lokalpressen, i församlingsblad eller satt upp affischer på bibliotek. Sociala medier och särskilt Facebook har i de flesta av de särskilt studerade församlingarna varit en viktig kanal för att mobilisera engagemang. En av medarbetarna beskriver att församlingen kallade till ett möte där de som samlats gavs möjlighet att skriva upp sig på en intresselista:

*[...] bara enkelt 'Vill du fika med någon nyanländ eller bjuda in på middag?' Ja, vill du göra någonting och då fick jag en A4 med namn. Ja, det var fler som anmälde också som ville bli volontärer och så startade vi med språkcafé.*⁴⁴⁴

Som beskrivs ovan har många volontärer ”rekryterat sig själva”. De har själva hört av sig till församlingen och velat hjälpa till. I något exempel har kommunen gett ett särskilt uppdrag till Svenska kyrkan att organisera frivilligarbetet kring de asylsökande.

438 Intervju 24

439 Intervju 4 och telefonintervjuer 2017-01-12

440 Intervju 4

441 Enkät svar 28

442 Intervju 32

443 Intervju 8

444 Intervju 24

Ofta har det dock behövts en inbjudan, en puff i en viss riktning, eller en fråga från församlingen, för att människor ska engagera sig. Det räcker inte med att dörren står öppen. Människor behöver ofta välkomnas över tröskeln, få en fråga: ”Vill du?” ”Kan du?” Den vanliga metoden för rekrytering handlar helt enkelt om att be människor hjälpa till. En volontär berättar:

Då blev jag tillfrågad om jag ville vara kyrkvärd [...]. Först sa jag nej för jag är inte så mycket för att stå framme och läsa, men [kyrkoherden] sa att 'det fixar du'. Och det ångrar jag inte för jag har träffat så mycket folk. Och sen började vi med second hand här. [...] Då var jag där som ideell. [...] Och sen var det några som undrade om jag inte kunde vara med och träna att prata svenska och så blev det. Och sedan blev det mer och mer.⁴⁴⁵

En annan volontär berättar:

[...] vid något sådant tillfälle frågade [NN] om vi inte kunde komma och prata lite svenska, så ja, tänkte vi, det kan vi väl göra och det blev inte bara lite då och då, utan flera gånger i veckan helt plötsligt [...] Ja, liksom man sögs med på något sätt utan att man tänkte, utan man bara var med och dottern som också bor här, hon sögs också med och minstingen där, barnbarnet, han har också varit med. Så att ja, det blev nästan hela familjen.⁴⁴⁶

Att som församlingsmedarbetare vara den som bjuder in och frågar och uppmuntrar beskrivs som viktigt. En medarbetare säger: ”Jag är inte ledare, men jag är den här motorn som ändå frågar människor: ’Vill du vara med här? Vill du vara med och bidra?’ Och det vill ju människor, för man frågar på det sättet.”⁴⁴⁷

Många informanternas erfarenhet är att det inte räcker med att säga att ”alla är välkomna” utan det fungerar bättre om det också finns en konkret uppgift. En präst berättar att han bjudit in både armenier och syrianer att vara med liturgiskt i gudstjänsten och leda olika moment:

Då är det roligt, för då bjuder de hela sin familj och så kommer det jättemycket folk bara för att det finns med. Alltså så enkelt är det, att få människor att komma och känna delaktighet och hemhörighet och så där.⁴⁴⁸

En del av dem som rekryterats har en sedan tidigare etablerad kontakt med Svenska kyrkan. Det kan vara en körsångare, förtroendevald eller

445 Intervju 32

446 Intervju 20

447 Intervju 28

448 Intervju 31

en aktiv gudstjänstdeltagare som fått frågan om att vara med och delta som volontär i språkcafé eller andra aktiviteter.⁴⁴⁹ Andra har en tidigare svag relation till Svenska kyrkan men har fått kontakt exempelvis genom att barn eller barnbarn finns med i verksamheter i församlingen, eller genom att de sett en annons eller läst en artikel om att volontärer behövs.

Några volontärer har hittat till församlingen för att volontäruppdraget passade just med deras specialintresse. En av volontärerna såg en annons om behov av hjälp med klädsorteringen, och det talade genast till henne eftersom hon drömt att få arbeta i en klädbutik.⁴⁵⁰ En annan volontär är gammal språklärare och tyckte det kändes lockande att få hjälpa till med språkcafé.⁴⁵¹

En del som väljer att vara volontärer är själva asylsökande eller har den bakgrunden. Många gånger spelar volontärer med flyktningbakgrund en viktig roll i församlingens arbete, inte minst på grund av språkkunskaper och kulturkompetens i mötet med nya asylsökande på orten. Detta beskrivs närmare i kapitel 8.

Volontärer i Björketorps församling. Foto: Maria Berggren

449 intervju 25, 7, 32 och 34

450 Intervju 23

451 Intervju 25

INTE ALLTID ENKELT ATT REKRYTERA

Det är inte alla församlingar eller pastorat som upplever att det varit lätt att rekrytera tillräckligt många volontärer till verksamheten för asylsökande och nyanlända. Anledningarna till detta varierar i informanternas beskrivningar. Det kan vara att traditionen inom församlingen vad gäller frivilliga medarbetare är ganska svag. Det kan bero på att många, särskilt yrkesaktiva, redan är fullt upptagna med annat på sin fritid. En informant berättar:

Ja vi har ju delat ut papper vid kyrkan och här nere, och diakonerna jobbar ju för fullt för det här, men det är jättesvårt. Alla har sitt på något vis. Du måste ju nästan vara arbetslös, men är du arbetslös får du inte göra något, så du måste nästan vara pensionär för att kunna vara ideell idag. Jag vet ju själv hur det var när man jobbade, med ungarna, man var ju klar klockan nio på kvällen med disk, och läxor och alltihopa. Det fanns ju inte en möjlighet att hinna med.⁴⁵²

En informant tar upp att det på orten kanske också finns en rädsla och okunskap i förhållande till dem som kommer som asylsökande eller en osäkerhet på sin egen kompetens eller förmåga som gör det svårt att rekrytera volontärer.⁴⁵³ Det kan även vara fråga om att engagemanget tagit sig andra uttryck och kan ha kanaliseras genom att bilda nya föreningar, nätverk eller spontana aktioner.⁴⁵⁴ Inte minst på mindre orter kan det finnas en tradition av lokalt frivilligengagemang bland lokalbefolkningen som inte behöver en institution eller organisation som Svenska kyrkan. Det finns i intervjumaterialet flera sådana berättelser: *"Det var en privatperson som samlade in 700 julklappar till asylboendet på hotellet och åkte dit med en släpkärra full och delade ut själv på eget initiativ."*⁴⁵⁵ Inte minst i mindre byar kan detta fungera väldigt bra, nästan som av sig självt, om det finns en välkomnande inställning i botten. *"Det är nog inte samma att komma till en större by som att komma till en liten by där alla ville ta hand om dem."*⁴⁵⁶ reflekterar en informant. Det är viktigt att se och uppmuntra också det engagemang som tar plats utan att församlingen behöver organisera det. Då bygger organiseringen av frivilligarbetet snarare på en god social sammanhållning.⁴⁵⁷

VOLONTÄRERS DRIVKRAFTER

Den typiska volontären beskrivs av en informant som en *"nybliven pensionär som har haft ett akademiskt arbete, lärare eller [liknande] och som vill göra något viktigt när de är pensionerade."*⁴⁵⁸ Även personer i andra åldersgrupper har ofta viljan att hjälpa till med något

452 Intervju 32

453 Intervju 21 och 6

454 Intervju 10

455 Intervju 4

456 Intervju 7

457 Se exempelvis kapitel 5

458 Intervju 26

viktigt som sin främsta drivkraft. En volontär säger: ”Ja, det var det här att jag ville göra någonting annorlunda, jag ville göra någonting för andra och då såg jag att det här är en fantastisk möjlighet.”⁴⁵⁹ En annan volontär berättar att hon älskar att utvecklas och lära sig nya saker och att livet är för kort för att inte ta vara på alla möjligheter. ”För livet är ju så, du kan inte bara sätta dig och vänta på att dö.”⁴⁶⁰

Många av de volontärer vi intervjuat berättar att det stora asylmottagandet hösten 2015 påverkade dem och att de ville engagera sig. En volontär är själv tveksam till hur Sverige kommer att klara av det stora mottagandet av asylsökande, men uttrycker att det är viktigt att engagera sig om vi ska få integrationen att fungera. Annars kan det bli svårt för människor att hamna rätt:

*Det ska ju fungera och det ska det göra för de här stackarna som är här också och det är kanske inte så bra att så många har kommit och det tycker väl inte så många i Sverige heller, men de är ju här och varför då inte försöka hjälpa dem med det man kan. Får de ingen information om hur det fungerar och hur vi gör här i Sverige, så har de inte samma möjlighet att göra rätt heller.*⁴⁶¹

Vidare beskriver många volontärer sina värderingar och sitt engagemang som något som på ett eller annat sätt bottenar i en familjetradition. En självklarhet att dela med sig och en acceptans för mångfald och olikheter som ofta finns med redan från uppväxten.

*Jag kommer från ett hem som var ganska öppet. Det känns naturligt, som det var på julafton. När min syster kom hem så sa hon, 'Det här är Omar och han ska fira jul hos oss'. 'Jaha' och alla försvann upp på sina rum för att försöka prestera en julklapp även till honom. Hon hade sett honom nere på stan och tyckt att han såg lite vilsen ut och tänkte att han firar säkert inte jul och så hade hon frågat och det gjorde han inte 'Vill du komma hem till oss?' Ja, typ och så blev det. [--] Men det känns inte som något märkligt eller att man gör någon stor insats eller så. Man hoppas ju att dem man träffar får lite nytta av det och glädje. Jag får mycket glädje av det.*⁴⁶²

Min far, han[...] har aldrig gjort skillnad på folk, utan har alltid visat respekt inför varje enskild individ. Han sa alltid så här att hur fattigt man än har det, så kan man alltid bjuda på en skorpa och en kopp kaffe och det där har följt med mig [...] kanske inte kaffe och skorpa, men alltså man kan väl alltid bjuda in om det är någon som

459 Intervju 33

460 Intervju 32

461 Intervju 13

462 Intervju 25

*behöver någonting [...] jag har inte funderat så mycket på det, det är ganska naturligt.*⁴⁶³

Flera har också berättelser om att särskilda livserfarenheter har gjort att de fått en annan lyhördhet för människor i utsatta livssituationer. Det kan vara en utmattningsdepression, ett cancerbesked, en flyktning- eller invandrarberättelse som finns i den egna familjen eller erfarenheten av att få ett barn med en funktionsnedsättning.

*Och det här med flyktningarbetet har jag i generna, mina föräldrar kom som flyktingar till Sverige från Ingermanland. [...] De kom var för sig, de träffades i Sverige och jag är född här och därför så slår det an mycket personligt, de som har kommit nu, framför allt med barn, då börjar man ana sin egen historia och också hur det kunde ha varit om man kanske hade blivit mött på ett annat sätt, även om det har gått bra för dem som kommer under krig. Ja, men det där är nog, att det ligger mycket till grund för hur jag känner idag.*⁴⁶⁴

Ibland är det en erfarenhet som brutit in i livet på ett oväntat sätt och gett nya insikter, både om sin egen och om andras sårbarhet och behov av hjälp. En ny empati. En volontär berättar:

*Vi skulle vara hemskt glada om vi hade haft ett större nätverk runt omkring oss. Mina föräldrar var döda när [vår funktionshindrade son] föddes och [min mans] föräldrar dog strax efter, så vi har inte haft det nätverket precis och då tror jag att det är lättare att känna kanske för andra, tror jag i varje fall. Så är det nog.*⁴⁶⁵

Ett stort intresse för människor, för olika kulturer och länder finns ofta med i volontärens drivkrafter. Många har rest mycket och tycker att det är roligt att få sitta ner och prata med någon från Syrien eller Afghanistan och lära sig mer om det landet eller få berätta om sina egna reseminnen.

*Eftersom jag varit ute och rest mycket har jag alltid varit intresserad av andra kulturer, och religioner och annan mat. [...] Jag tror att det kommer ifrån att mina släktingar långt tillbaka dom gick till sjöss, och det var en nyfikenhet och jag tror att jag fått den genen, haha.*⁴⁶⁶

Det kan också handla om ett särskilt intresse för språk. En volontär berättar:

463 Intervju 20
464 Intervju 35
465 Intervju 20
466 Intervju 32

*Jamen, det är mitt stora intresse att kunna hjälpa till och förmedla och i det här fallet det svenska språket och då mest vardagspråket. Det här dök upp som en liten annons i lokaltidningarna att de sökte volontärer och det tyckte jag lät spännande, så att jag ringde till vår fantastiska diakon, och jag sa, jag är ingen lärare, så att jag kanske inte passar in där, men jag är välkommen ändå och jag tror att det behövs alla sorters volontärer. Både utbildade lärare och vardagsmänniskor som är intresserade utav att hjälpa till och är intresserade av det svenska språket framför allt.*⁴⁶⁷

VARFÖR ENGAGEMANG I SVENSKA KYRKANS REGI?

Anledningarna till att det blev just Svenska kyrkans verksamhet man engagerat sig i skiljer sig åt. Flera av dem vi intervjuat beskriver en befintlig, om än ibland svag, relation till Svenska kyrkan som gjorde att det kändes bra. De är konfirmerade och gifta i Svenska kyrkan. De har haft sina barn i barnverksamhet i församlingen. Eller de känner någon som jobbar i kyrkan. *”Det började som sagt var när jag fick se annonser i tidningen och då tänkte jag att ’Ja, jag har några i släkten som är engagerade här’.*⁴⁶⁸ Många har en positiv association till kyrkan. *”Jag tycker att kyrkan ger ro. Det är ju ett rofyllt rum som man mår bra utav och när man är utomlands så går man i kyrkor.”*⁴⁶⁹ *”Alltså jag har tyckt om kyrkan, det känns tryggt och så här, det känns som att det är medmänsklighet.”*⁴⁷⁰ En annan volontär beskriver att han på olika platser i landet noterat att kyrkan är uthållig och därmed trovärdig i sitt engagemang för utsatta grupper:

*Jag vet inte, jag hade inte mycket att gå på och sådär, men det kändes möjligen som att kyrkan var igång på ett annat sätt. [Diakonen] är en entusiasmerande person, det spelade roll och sen tycker jag, det som jag är lite imponerad utav med kyrkan, det är att man håller i frågorna. Man håller på, så att säga, år efter år, man ligger i och håller i, det är inte alla organisationer som klarar det på det sättet.*⁴⁷¹

Det upplevs också som enkelt att engagera sig i Svenska kyrkan. Man riskerar inte att väljas till kassör på nästa årsmöte. En volontär säger: *”Ja, det är bra att kunna komma hit och så gör jag min grej här och sen så åker jag hem.”*⁴⁷² En medarbetare beskriver detta som en tydlig fördel i kontakt med potentiella volontärer:

Man behöver inte vara med i en förening eller ens komma i närheten av ett årsmöte om man inte vill. Många är ju rädda för det här med att binda upp sig, inte minst volontärer, de vill inte vara med på en

467 Intervju 33

468 Intervju 23

469 Intervju 33

470 Intervju 27

471 Intervju 15

472 Intervju 2

*massa möten och sammanträden. Utan det ska vara någonting som man handgripligt gör.*⁴⁷³

Några betonar att de har förtroende för medarbetarna i just den församling där de engagerat sig, inte nödvändigtvis för hela Svenska kyrkan. ”Den [här församlingen] är varm, välkommande, kärleksfull, ingen är mindre än den andra. Det är en otrolig respekt inför varje individ. Det är inte min erfarenhet att det är så i alla församlingar.”⁴⁷⁴

Det kan också handla om att den här församlingen har välkomnat dem aktivt och ställt frågan om de vill engagera sig. En volontär berättar:

*När jag flyttade till den här församlingen så fick jag ju så nära till kyrkan. Och min man han jobbade ju helger och skift och så där, så jag tänkte att jag kanske skulle gå till [kyrkan], och jag blev väldigt väl mottagen, måste jag säga.*⁴⁷⁵

Det finns också de som sedan länge haft en stark relation till Svenska kyrkan, men däremot inte till den lokala församlingen dit man är inflyttad. En volontär berättar att hon letat efter ett sätt att få en ingång och språkcaféet blev en sådan möjlighet: ”Jag hade saknat kyrkan, jag hade liksom inte hittat någon självklar plats för mig att vara i kyrkan och så trillade det ner en möjlighet, så då fick jag komma hem igen på något vis.”⁴⁷⁶

Ibland finns det också en förhoppning om att på sikt få en anställning i församlingen. ”Så fort det blir en ledig tjänst i kyrkan av något slag, alltså typ husmor eller något, så söker jag den.”⁴⁷⁷ Några medarbetare som själva har kommit som asylsökande eller invandrare till Sverige beskriver viljan att jobba i just kyrkan som en viktig ursprunglig drivkraft för sitt engagemang. Det uttrycks bl.a. som glädjen i att tjäna kyrkan och arbeta i ett sammanhang som är nära Gud.⁴⁷⁸

FRIVILLIGA INSATSER KAN VARA SÅ MYCKET

Utifrån intervjuerna och enkätundersökningen är det tydligt att frivilligarbete i arbetet med och för asylsökande och nyanlända kan se väldigt olika ut. Det kan vara allt från korta engångsinsatser till att nästan lägga all sin fritid på att bidra i regelbunden verksamhet. Behov och insatser varierar också med om det är en akut situation då många kommer till en ny ort under kort tid eller om det är fråga om en bestående verksamhet som pågår under flera år.

473 Intervju 17

474 Intervju 20

475 Intervju 32

476 Intervju 2

477 Ibid

478 Intervju 3, 29

Av intervjuerna framgår det att språkcaféer i olika former, samt insamling, sortering och utdelning av kläder är exempel på verksamhet som kräver mycket och regelbunden avsatt tid.⁴⁷⁹ På vissa ställen kan det innebära några timmars arbete flera dagar varje vecka för en grupp volontärer. Andra mer regelbundna träffar kan vara att vara med och leda en mansgrupp, tjejgrupp, eller hålla öppet för dem som vill komma och använda symaskin eller sticka.⁴⁸⁰

Många aktiviteter som församlingarnas volontärer deltar i är insatser som sker mer sällan eller vid enstaka tillfällen. Det kan vara temafester med matlagning, musik, dans och utflykter. Det kan också vara att ordna roliga aktiviteter för familjer i samband med de stora helgerna då skolorna är stängda. Det framgår av intervjuerna att de som är involverade i det regelbundna frivilligarbetet ofta också är med och bidrar med denna typ av insatser. Att kunna bidra till att bryta de asylsökandes tristess i väntan på besked och arbete, eller glädjen att själv få nya kunskaper och influenser lyfts fram av flera informanter.⁴⁸¹

Transporter är något många behöver hjälp med, särskilt då asylboenden kan ligga utanför tätorter. Det kan vara transporter för att underlätta myndighetsbesök, men också för att få lära känna bygden dit man kommit eller få möjlighet till lite avbrott i tillvaron.

*Sedan ordnade de ju skidor, det var en pensionerad lärare från [NN] skolan. De ordnade en skidresa till Romme tror jag, jag kommer inte ihåg hur många, det var en busslast i alla fall. De fick låna skidor och åkte iväg halv fem på morgonen [...]. Och sen kom de tillbaka, en del hade ju aldrig stått på ett par skidor, de var så lyckliga. För oss är det ju ingenting, men för dom är det ju så stort och något som de lever på länge.*⁴⁸²

Transporter är något som kan vara svårt att klara av med volontärintsatser, då en privatbil inte rymmer mer än fyra personer och därmed gör att utflykter blir mycket resurskrävande.⁴⁸³ Ibland har volontärer också engagerat sig för att ordna cyklar till asylsökande. En församling som svarat på enkäten berättar att volontärer samlat in cyklar till ensamkommande unga asylsökande, även cyklar i dåligt skick, som sedan iordningsställts av asylsökande och svenska ungdomar tillsammans på en ”cykelcentral”.⁴⁸⁴

479 T.ex. intervju 13, 21 och 14

480 Intervju 32, 3, 25 och 23

481 Intervju 29, 6, 21, 27

482 Intervju 32

483 Intervju 13

484 Telefonintervju 2017-01-12

Verksamheten skapar kontaktytor och leder även till frivilliga insatser utanför den organiserade verksamheten. Det kan innebära att hjälpa till med läkarbesök eller myndighetskontakter som kontakter med Migrationsverket och hjälp med överklagande.⁴⁸⁵ Andra stöttar i kontakten med skolan eller socialtjänsten:

*[...] då var det en flicka som ska börja sexårsgrupp så då var jag med mamman, för hon kan jättedålig svenska och då var jag med och hjälpte dem med att fylla i blanketter om önskemål om vart dom vill gå. Och så fick jag ringa till försörjningsstöd om att skicka blanketter.*⁴⁸⁶

Många av volontärerna har hjälpt till att flytta möbler och ordna porslin och annat till den första lägenheten. Engagemanget kan även vara att hålla ett öga på om barnvagnar eller byråer eller annat som de asylsökande är i behov av läggs upp på Blocket, eller att erbjuda boende till någon som står bostadslös.⁴⁸⁷

*[...] det var sista utvägen, det var att erbjuda att hon fick bo hemma hos oss och där är plats [...]. Det är en människa som man bara inte kan låta bli att tycka om, utan hon är bara så ljuvlig, så att ja, det var inget svårt att fråga, så nu bor hon hemma tills vi ser att hon får en lägenhet och det tror vi att hon ska få.*⁴⁸⁸

I mötena skapas vänskap och värme, men det kan bli svårt att sätta gränser när behoven är stora.⁴⁸⁹

*Ja, man kan undra, man blir för djupt involverad. Det är så mycket känslor i det här med de som sitter här och har familjerna [...] där borta. Och andra här också som har barn som är kvar därnere och har knappa förhållanden här och ändå så försöker de skicka lite tillbaka, så att de kan köpa lite bröd, för i och med att det är krig så försvinner försörjningsmöjligheterna för många också. Industrierna bombas bort och sjukhusen, alltså det är så fruktansvärt.*⁴⁹⁰

En annan volontär uttrycker att det också kan vara svårt att inte gå in för mycket i sin iver att hjälpa till: *"[...] för de måste också själv få en chans att klara av saker och ting, men det är inte så lätt"*.⁴⁹¹

485 Intervju 13, 20, 8 och 3

486 Intervju 32

487 Intervju 10, 13 och 8

488 Intervju 20

489 Intervju 13

490 Ibid

491 Intervju 20

Språkcafé i Eskilstuna församling. Foto: Erik Graver

SAMSPEL MELLAN VOLONTÄRER OCH ANSTÄLLDA

Samspelet mellan volontärer och anställda verkar ofta fungera bra i de verksamheter vi särskilt studerat. En informant förklarar att det upplevts som relativt lätt att rekrytera och behålla volontärer i verksamheten kring asylsökande och integration, eftersom det där inte finns några givna mallar, utarbetade kulturer eller anställda som är vana att göra allt själva:

Och då är det lättare att komma in, man kan ju inte komma in i kärnverksamheten, för den kulturen har inte vi. Vi har våra anställda, vi har våra präster, vi har våra diakoner och vi har våra musiker. Man kan gå med i en kör, till exempel, det kan man göra och man kan göra saker, men i det här andra benet vi står på [i verksamheten med asylsökande och nyanlända], där finns det plats för volontärer och där finns plats för kompetenser utöver det vanliga och det finns en plats för att visa medmänsklighet och också ta del av nytt som kommer [...].⁴⁹²

En informant som själv har frikyrkobakgrund ser det som ett problem att det inte finns någon stark tradition i Svenska kyrkan av att arbeta med volontärer.⁴⁹³

Ibland uppstår det krockar mellan anställda och volontärer, och också mellan nya och gamla volontärer.⁴⁹⁴ Spontan vilja att delta och hjälpa till är inte alltid oproblematisk. I köket finns vissa föreskrifter och det är skaderisk för barn. Den som tidigare haft en uppgift, som att dela

492 Intervju 8

493 Intervju 12

494 Valideringsseminarium i Uppsala 24 januari 2017

ut psalmböcker vid gudstjänsten, kanske inte alltid vill ha hjälp med uppgiften eller så kan andra församlingsmedlemmar misstycka.⁴⁹⁵

En vanlig uppfattning är att det är nödvändigt att det finns någon anställd som ansvarar för att strukturera och organisera verksamhet där volontärer finns med. Det framgår bland annat av kommentarer i enkäten: *"Använd kompetent personal för att få struktur i frivilligarbete."*⁴⁹⁶ *"Det måste finnas en anställd som håller samman aktiviteter. Det går inte enbart med ideella krafter."*⁴⁹⁷

Behovet av stöd från en tydlig struktur, och en anställd som organiserar och styr arbetet tycks dock variera inom gruppen volontärer. En del volontärer hittar sitt sätt att arbeta på egen hand, medan andra har behov av vägledning och bekräftelse i större utsträckning.⁴⁹⁸ En fjärdedel av församlingarna/pastoraten som svarat på enkäten uppger att volontärer har verksamhetsansvar.

En medarbetare menar att det är viktigt att man stämmer av församlingens mål med verksamheten med volontärernas syfte med att engagera sig i arbetet med nyanlända och asylsökande. Det kan förekomma att en volontär har ett syfte med sitt engagemang som inte går att förena med församlingens mål med verksamheten.⁴⁹⁹ Det är viktigt att ha vissa kontrollstationer när volontärer rekryteras, t.ex. att begära utdrag ur polisens brottsregister.⁵⁰⁰

Ibland kan man vara överens om målet med verksamheten, men inte om *hur* verksamheten ska bedrivas. Det kan exempelvis gälla språkcaféet, där en del volontärer betonar vikten av att lära ut korrekt grammatik i språkträningen, medan man från de anställdas sida hävdar betydelsen av att skapa en mötesplats mellan asylsökande och andra församlingsbor där man lär sig svenska på ett mer lättsamt sätt. I flera fall beskriver man en verksamhet där dessa olika synsätt på hur man bör arbeta kan samexistera, även om det inte alltid är så enkelt att få det att fungera. En anställd uttrycker det på följande sätt:

*Ibland är det så att volontärer har en liten egen uppfattning hur saker ska bedrivas, där vi borde göra så och vi borde inte göra så och det är alltid lite knöligt, men det tycker jag att det kan vara i alla sammanhang där man har med volontärer. Ibland så får man nöta ihop sig tills man är på samma bana liksom. Det är väl möjligen det som kanske ibland är lite knepigt.*⁵⁰¹

495 Intervju 7

496 Enkät svar 189

497 Enkät svar 51

498 Intervju 24

499 Intervju 10

500 Intervju 24

501 Intervju 18

Anställdas ledarskap kan vara betydelsefullt för att planera verksamheten och tydliggöra målen för verksamheten. Genom att bjuda in volontärer till möten, eller att på andra sätt hålla dialogen levande, erbjuds möjligheter för volontärerna att lyfta vad som fungerar bra eller mindre bra.⁵⁰²

Frågan om vad och vem som ska bestämma hur verksamheten ska utformas kan betraktas från lite olika håll. En hel del av svaren på frågorna i både enkäten och de lokala intervjuerna framhåller behovet av en tydlig struktur och ett tydligt mål med verksamheten som styrande för hur man lägger upp arbetet. En del volontärer har också självförståelsen att främst stötta mål som de anställda definierat. En volontär uttrycker det som ”Jag är ju här för att hjälpa till och hjälpa till är inte speciellt svårt”.⁵⁰³ Andra informanter framhåller i större utsträckning volontärernas erfarenheter och färdigheter som vägledande för hur verksamheten byggs upp på bästa sätt. En medarbetare med en samordnande funktion för arbetet med asylsökande uttrycker det så här:

*Min idé om volontärer, det är att man gör det man upplever att man har kompetens och är bra på. Det är grundprincipen. Inte att vi ska utbilda människor till någonting, göra någonting annat som de aldrig har gjort tidigare. Är man jurist så kan man någonting rimligtvis, eller hur? Och då skjuter man till den resursen och de är uthålliga de här som jobbar med den typen av arbete.*⁵⁰⁴

ORGANISERING AV FRIVILLIGARBETE

Verksamhet kring asylsökande och nyanlända kan växa fram utifrån identifierade behov, eller att det finns människor som erbjuder sig att driva en viss verksamhet. I båda fallen kan det behövas förberedelser från anställdas sida för att undersöka behovet, vad målgruppen vill ha, om det finns någon annan aktör som redan gör det och om tillgången på volontärer är hållbar i relation till uppgiften.⁵⁰⁵

I praktiken kan organiseringen av frivilligarbetet vara ett formulär med ett antal frågor och kontaktuppgifter, och en överenskommelse om vem som kommer vilken dag, hur dags och till vilken aktivitet.⁵⁰⁶ En församling berättar att för att bli volontär behöver man visa utdrag ur polisens brottsregister.⁵⁰⁷ För att inte volontärerna ska känna press att komma varje gång har vissa församlingar valt ett öppet upplägg, den som vill kan komma utan att binda upp sig. Denna öppna form har dock nackdelen att det kan leda till att vissa gånger kan väldigt många asylsökande komma samtidigt som få volontärer har dykt upp. Ibland

⁵⁰² Intervju 24

⁵⁰³ Intervju 2

⁵⁰⁴ Intervju 17

⁵⁰⁵ T.ex. intervju 24, 4 och 8

⁵⁰⁶ Intervju 17 och 20

⁵⁰⁷ Intervju 24

är genvaret från målgruppen mycket större än beräknat, eller en annan målgrupp än den tänkta dyker upp. En volontär berättar om första dagen de skulle börja förmedla kläder till asylsökande:

Utdelningen skulle ske en trappa ner i en källarlokal. När jag kom för att gå ner till lokalen stod det jättemånga människor vid trappen och väntade på insläpp. Men jag blev förvånad över att dessa människor redan hade tjocka jackor och bra skor och så vidare. Tydligt hade de flesta av dem varit här minst en vinter. Jag undrade vart våra nyanlända var. Jo, jag fick se en grupp stå och ta skydd för vinden vid en husvägg på andra sidan gatan. Det var ju dessa människor som i första hand skulle ha vår hjälp med kläder och skor!⁵⁰⁸

I några intervjuer framkommer viss frustration över att vara för få volontärer på plats på språkcaféer, antingen hos deltagande som vill få möjlighet att träna svenska så mycket som möjligt, eller hos de volontärer som kommit och känner att de inte räcker till.⁵⁰⁹

Språkcaféerna fungerar på lite olika sätt men generellt framträder bilden att de oftast är relativt ostrukturerade samtalsforum. En informant menar att om verksamheten är mer uppstrukturerad finns risken att det blir tidskrävande för volontärer att förbereda och ta fram och följa material.⁵¹⁰ Att se språkcaféet som ett möte och samtal, inte en undervisningssituation, uttrycks också av vissa volontärer som befriande:

Jamen, man får komma som man är. Det behövs inga förkunskaper, jag behöver inte vara expert på något, men jag kan ändå vara med och bidra och man kan göra det på ett väldigt bra och trevligt sätt. Det finns inga krav på att jamen, jag är ingen utbildad lärare, till exempel, jag har väldigt svårt att veta vad verb och substantiv och adjektiv är, men jag kan prata, alltså ja. Så att det är en undervisning på en mänsklig nivå, om man säger så då.⁵¹¹

De volontärer som har lätt att ta kontakt eller som upparbetat mer vana kan känna sig trygga med att själva utgå från vad som kommer upp i samtalet eller i dagens tidning. En volontär berättar om hur hon använder tidningen Metro för att få igång samtal kring vardagshändelser både utomlands och i Sverige:

Man sitter och diskuterar, jag vill få igång en dialog, jag vill få igång en vardagsdialog, som till exempel – nu ska vi se om det är några annonser här. Det kan vara om mat, till exempel. Mat är internationellt, det kan man prata om hur mycket som helst och då, till

⁵⁰⁸ Intervju 23

⁵⁰⁹ T.ex. intervju 3, 24, 32

⁵¹⁰ Intervju 32

⁵¹¹ Intervju 2

exempel här, att då vill jag gärna att oj, det här är fisk, vad tycker du om fisk? Ja, vad kostar den? Ja, nittionio. Ja, då brukar jag säga att i talspråk säger vi nittinie, så att man kommer ifrån det där att man tänker på det här med prosodi, det vill säga satsmelodin, att man kommer in mer på det här vardagsnära. Nittinie. Ja, vad blir det sen då med en krona? Ja, hundra. Bra.⁵¹²

Några volontärer har dock upplevt det lite svårt att komma in när det inte finns någon tydlig struktur. En volontär berättar:

Det som är [svårt] när man kommer, det är att hur ska man komma in här om man inte kommer i början och sådär, då är det litegrann att ja, kan man få någon att prata med? Är de upptagna, ska man gå in i andra samtal eller ska man hitta något eget och sådär? Och det tycker jag är en liten sådan där tröskel som jag har tänkt på, men det har alltid – på något sätt har det ordnat sig.⁵¹³

De volontärer som inte självklart tar plats i ett nytt socialt sammanhang kan känna sig osäkra och skulle uppskatta tydligare organisering av vem som sitter var. Det finns också olika bilder och förväntningar på vad ett språkcafé ska vara, både från målgruppen och från dem som engagerar sig ideellt. Det skapar ibland frustration. En volontär berättar:

Jag vet inte hur man har resonerat med språkcaféerna, vad man har för policy och mål bakom dem. Det har inte jag kollat, jag bara går dit och är där. Det är klart att det skulle vara bra, tycker jag, om man kunde i sin målsättning komma fram till vad man tycker är viktigast och i vilken ordning det ska komma. [---] Jag tycker att ordförråd, uttal, kommunikationsförmåga är det viktigaste och sen när det gäller att skriva och att kunna grammatiska regler så är det bra, men det är inte det första steget.⁵¹⁴

Samtidigt är alla medvetna om att språkcaféerna också fyller många andra funktioner. Även om svenskan inte utvecklas lika snabbt för alla så är det en social mötesplats som bär många människor genom en svår tid. Frågan om en tydligare organisering kvarstår dock som en möjlighet.

⁵¹² Intervju 33

⁵¹³ Intervju 15

⁵¹⁴ Intervju 25

Svenskundervisning i S:t Örjans församling i Skellefteå.
Foto: Satu Brännström

LÅNGSIKTIGHET I ENGAGEMANGET?

En av de intervjuade sammanfattar både för- och nackdelarna med att volontärer träder in då människor står i en akut situation. Församlingar har snabbt kunnat mobilisera krafter i lokalsamhället för att möta behoven som uppstått, men hur länge kommer volontärerna orka?

Hur skulle [kommunen] ha löst det om vi inte? [...] Vi har kanske lite lättare till att hitta lösningar snabbt. De kanske inte är hållbara i längden alla gånger, för det är många gånger frivilliga krafter, men vi har dem till att börja med.⁵¹⁵

Även församlingar som besvarat enkäten vittnar om att långsiktigheten kan vara svår att garantera om verksamheten bärs upp av frivilliga krafter: ”En grundläggande insats behövs för volontärer om insatser ska pågå under längre tid”.⁵¹⁶

Det kan vara svårt att hålla engagemanget uppe hos volontärerna om arbetet upplevs som för betungande och tvingande. Lärdomen är att många volontärer vill hjälpa till, men till vissa uppgifter eller tidpunkter på dygnet är det svårare att få volontärer att ställa upp, och det kan innebära att personalen ändå får dra ett tungt lass.⁵¹⁷ I kapitel 9 diskuteras frågan om uthållighet ur fler aspekter.

⁵¹⁵ Intervju 8

⁵¹⁶ Enkät svar 156

⁵¹⁷ Enkät svar 108

Det är också en utmaning att behålla volontärer när antalet asylsökande minskar, de som kommit får avslag på sin ansökan, eller skickas till nya orter. Flera av de församlingar som har haft hundratals volontärer har inte längre kontakt med dem då färre asylsökande anländer och boenden lagts ned. Det kan också vara svårt att hantera att förhållandena ändras från en akut hjälpande situation till situationer där de människor som volontärerna lärt känna och knutit vänskapsband till, drabbas av svåra, kanske livsavgörande besked som väcker starka känslor. Detta kan vara svårt att bära även för den som står bredvid.

[...] de kvinnorna som var jätteledsna i somras, det var någon som flyttade härifrån, de hade haft så nära relation och liksom så. Och då sa jag att man får försöka tänka på att 'jamen, jag fick vara med en bit på vägen'.⁵¹⁸

Det kändes lite konstigt nu när jag körde upp flyttlasset till honom [...] och när vi åkte därifrån på kvällen och han står där helt ensam i en helt ny stad.⁵¹⁹

Vid avslag aktualiseras också frågor om hur de som fått ett negativt besked på sin asylansökan kan stöttas. Det reser svåra frågor, vilket alla verksamma i församlingarna kan möta och bör ha beredskap för.⁵²⁰ Inte minst kan det vara svårt för volontärer som fått en nära relation. Flera stift och församlingar i Svenska kyrkan har som policy att man inte upplåter boende till dem som vill gömma sig för att slippa en utvisning i församlingarnas lokaler, men för enskilda som engagerat sig kan svaret vara svårare. En medarbetare säger:

[...] man möter mycket papperslösa och vi har bara haft frågan uppe lite grann, men det är ju en utmaning, verkligen. Ja och vi har sagt att som kyrka, så gömmer vi inte flyktingarna. Enskilda kan göra det förstås, men det är jättesvårt.⁵²¹

Här har Svenska kyrkans församlingar ansvar för både volontärer och anställda som engagerar sig för dem som fått avslagsbeslut så att de får stöd och handledning i sitt arbete. Vikten av genomtänkta förhållningsätt i mötet med dem som fått avslagsbeslut betonas också på Support Migration och i tidigare väglednings- och policydokument för Svenska kyrkan.⁵²²

⁵¹⁸ Intervju 10

⁵¹⁹ Intervju 13

⁵²⁰ Intervju 17, 31, 26 och 32

⁵²¹ Intervju 26

⁵²² Se t.ex. Svenska kyrkan. Support Migration, Att möta papperslösa personer, och äldre material som Hellqvist 2012 och Svenska kyrkans församlingsnämnd (1993): Svenska kyrkans invandrar- och flyktingarbete

SAMMANFATTNING

Enligt de flesta av de studerade församlingarna har det varit lätt att få volontärer till verksamheten med asylsökande och nyanlända. Denna verksamhet har lockat nya grupper av volontärer, både yngre och flera som inte redan har en närmare kontakt med församlingen. Det är dock tydligt att det finns skillnader i tradition för att organisera frivilliga insatser lokalt, i vissa fall sker det spontant genom redan existerande personliga nätverk utanför etablerade organisationer. De många asylsökande de senaste åren har även inspirerat till nya lokala upprop och insatser via sociala medier.

De studerade församlingarna har värvat volontärer genom att annonsera i lokalpress, via sociala medier och genom att direkt ställa frågan till personer vid gudstjänster eller i samband med annan verksamhet. I enstaka fall uppges det ha varit svårt att få tillräckligt med volontärer. För långsiktigt uthållig verksamhet är här samarbete med andra organisationer en faktor som lyfts fram.

Det som varit drivkrafterna för dem som valt att engagera sig är en möjlighet att få bidra med något meningsfullt. De intervjuade volontärerna hänvisar till tidigare erfarenheter där föräldrars engagemang, egna upplevelser av utsatthet eller att känna andra som engagerar sig som bidragande till att de tagit steget.

Från församlingarna krävs det organisation och ledarskap även för frivilligarbetet. Om det är rörigt, lite information eller finns oklarhet kring uppgifter kan det försvåra möjligheten att upprätthålla engagemang och en fungerande verksamhet över tid.

Kapitel 11

Glädje och svårigheter i mötet med människor som söker asyl

Att arbeta med och för människor som söker asyl i Sverige innebär att möta människor från många olika länder, med olika språk, olika ålder, utbildning, yrken och bakgrund. Det gemensamma är att de befinner sig i väntan i ett nytt land, ofta har svåra upplevelser från hemlandet och flyktvägen bakom sig, och att de därmed är i en utsatt situation i livet. I detta kapitel återger vi några av de berättelser och reflektioner som finns i intervjumaterialet och som handlar om vad medarbetare och volontärer – varav några själva har flyktningbakgrund – ser som glädjeämnen och svårigheter i det mellanmänniskliga mötet.

MÖTEN SOM SKAPAR MENING OCH GER GLÄDJE

Både anställda och volontärer återkommer om och om igen till den glädje de känner i arbetet med asylsökande. Trots att det bitvis är ett intensivt och tröttande arbete som också konkurrerar med andra åtaganden på fritiden, så är det ett arbete som ger mening. Många möten berör på djupet. Vad som upplevs som små egna insatser ger så mycket igen då det skapar ögonblick som betyder något på riktigt för någon annan.⁵²³

Glädjen i deras ögon trots vad de har varit med om, den tycker jag är fantastisk och det tycker vi allihop. Hur kan man ha så mycket glädje och så mycket skratt och ha varit med om det som de har varit med om? [---] De vill så gärna dela med sig utav det de har och vi tycker inte att vi gör så speciellt mycket, vi sitter här och pratar svenska och dricker kaffe och ändå ger så mycket tydligen. Jag vet inte, men de är fantastiska. Ja, vet inte om jag hade överlevt det, men alltså tänka sig att gå genom Europa, över berg och över vatten i dessa små båtar, med någon som föll i, med bägge sina småtjejer, en på axlarna och en i famnen och försöker överleva. Nej. Jag fattar inte det, att man ändå kan ha så mycket glädje och tilltro, framför allt att de litar på oss.⁵²⁴

En av de intervjuade volontärerna tar upp det positiva i att vara del i en verksamhet där det inte finns några prestationskrav. Det upplevs

⁵²³ Intervju 2, 32, 22 och 28

⁵²⁴ Intervju 20

som väldigt energigivande att kunna bidra med något betydelsefullt för en annan människa bara genom att vara en närvarande medmänniska. Här är några röster från volontärer som berättar hur uppdraget ger dem kraft och energi:

Så det är ju ett kärt uppdrag också det där att man känner, alltså jag får någonting tillbaka. Människorna som jag hjälper blir glada och tacksamma över att jag kan hjälpa och som sagt var, det finns inga krav på vad jag ska leverera. Det kan vara så att jag bara behöver sitta och lyssna, till exempel, för att det är någon som behöver prata bara eller att jag får berätta om mig för någon. Jag tycker inte att det är svårt.⁵²⁵

[...] jag brukar hjälpa andra. Jag tror att det är en viktig sak, att det är en mentalitet. Jag tycker om att hjälpa andra, det glädjer mig, det ger mig positiv energi.⁵²⁶

Det ger mig glädje, saker och ting som ger mig glädje. Jag brinner för den där, det gör jag. Det bara kommer, det är den som gör att jag blir piggare.⁵²⁷

En medarbetare beskriver det positiva i arbetet genom att lyfta fram det ömsesidiga i mötet:

[...] att det har blivit den här mötesplatsen där man känner att det inte är en klick som hjälper en annan, utan vi är tillsammans. Det känner man väldigt påtagligt när man är här på språkcaféet. Man går härifrån och känner att man är glad och upplivad, fast man har fått möta så mycket nöd. Och att det har fått fäste så bra. Det är fantastiskt.⁵²⁸

Även i svaren på enkäten framkommer en bild av ett arbete som går utöver det vanliga. De som arbetar med asylsökande är och blir engagerade i de asylsökandes liv och lär känna dem som individer. En kyrkoherde skriver: "Det har varit och är meningsbärande. Vi gör nytta på ett konkret sätt."⁵²⁹ En annan skriver: "Verksamheten skapar starka band mellan människor."⁵³⁰

525 Intervju 2

526 Intervju 9

527 Intervju 22

528 Intervju 18

529 Enkät svar 88 (fritext) på frågan: "Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?"

530 Enkät svar 45

Mötesplats i Härnösands domkyrkoförsamling.
Foto: Linda Maria Thompson/Ikon

GLÄDJEN I ATT LÄRA KÄNNA NYA MÄNNISKOR, UTVECKLAS OCH LÄRA SIG NYA SAKER

I intervjuerna avspeglas glädjen att lära känna nya människor. Det kan vara att kort prata en stund, få en glimt av någon annan och dennes vardag, eller bara glädjen i att varje vecka dela en stund med varandra. En informant formulerar det som *”är man intresserad av människor så får man så väldigt mycket tillbaka, för varje möte är ju någonting unikt, man lär sig alltid något.”*⁵³¹

*När man väl börjar, så knyter man kontakter och blir vän med invandrarna och då är det självelöande sen efter det. Det tror jag, så att har man väl börjat så tror jag att det är jätteenkelt att fortsätta, det är att ta det här klivet över tröskeln, så att säga.*⁵³²

Mötena kan även hjälpa till att ta bort förutfattade meningar och upptäcka att föreställda motsättningar inte finns.⁵³³ I vissa fall kan det leda till mer bestående personliga relationer. Det kan vara allt från att ses då och då, bli medbjuden på högtider med familjen eller att flera år senare följa varandra på Facebook, till att varje kväll chatta en stund på Instagram och påminna om att lägga sig i tid inför morgondagens skola eller till att följa med som stöd vid en förlösning.⁵³⁴

531 Intervju 33

532 Intervju 12

533 Intervju 2, 15, 24, 33, 21 och enkätsvar

534 Intervju 32, 8 och 10

Så en familj har jag kommit väldigt nära och jag umgås med deras barn och barnbarn, jag har varit barnvakt där, den äldre kvinnan där köper presenter till mig och jag köper presenter till henne. Vi kommer jättebra överens. [---] alltså man får ju sådan kontakt med dem och samtidigt är de så utlämnande, de söker ju givetvis kontakt och trygghet och så där.⁵³⁵

Genom att träffas och samtala får alla parter lära sig om olika länder och kulturer. Matlagning och möten med olika främmande kulturers mat, men även att utbyta erfarenheter av olika musik och umgängesformer lyfts också fram.⁵³⁶ Mötena kan också ge en ökad förståelse för de konflikter de asylsökande flytt från och vad som döljer sig bakom det som rapporteras i nyheterna.

[...] vi pratar inte särskilt mycket om konflikten och kriget och eländet sådär, men man får ändå en ytterligare inblick och då förstår man det här gränspartiet, som våra vänner kommer ifrån mellan Turkiet och Syrien, alltså när styrkeförhållande ändras, så uppstår det en ny problematik. [---] det är komplext till tusen, det får man ytterligare understruket.⁵³⁷

Att få inblick i deras liv.[---] Då har han berättat om sina erfarenheter från Damaskus och det ger en helt annan inblick än att se på TV-nyheterna. Det är väldigt viktigt att möta asylsökande och flyktingar, och jag önskar att jag/vi hade mer tid.⁵³⁸

Andra nämner att arbetet med asylsökande innebär att den invanda vardagen bryts och att man själv får göra något nytt och utvecklas. Det gör att man lär sig mycket och kan upptäcka sin egen kompetens, vilket också kan ge ökat självförtroende.⁵³⁹

Jag hade inga förutfattade meningar, jag visste ingenting, jag var som ett blankt blad när jag kom hit och jag trodde kanske att det var mycket svårare än vad det var. [---] jag gör det med glädje och det ger mig väldigt mycket tillbaka, en otrolig respons och ja, och jag har vuxit som människa i och med att jag kan vara med och hjälpa till.⁵⁴⁰

Och när jag började här, de hade språkcafé här [...] och då ställde jag upp och jag tog hand om 70 stycken helt ensam en termin och det var inte så lätt, men det var väldigt, väldigt lärorikt.⁵⁴¹

535 Intervju 32

536 Exempelvis intervju 2, 27 och 25

537 Intervju 15

538 Enkät svar 143

539 Intervju 4

540 Intervju 33

541 Intervju 22

En av de kyrkoherdar som besvarat enkäten lyfter fram att arbetet med asylsökande har bidragit till en kompetenshöjning hos personalgruppen inom området, skapat engagemang hos frivilliga medarbetare och ökat medvetenheten om de asylsökandes situation hos församlingsborna.⁵⁴²

”VI BEHÖVER VARANDRA OCH BERIKAR VARANDRA”

I nästan alla intervjuer finns berättelser om nya insikter kring den ömsesidighet som finns i mötet mellan människor, även när en är där för att hjälpa och en för att bli hjälpt.⁵⁴³ Det syns också i flera svar i enkäten⁵⁴⁴ där ett svar lyder: ”[Lärdomen är] att vi alla hör ihop. Att det inte handlar om att vi är till för dem, utan att också de är till för oss. Vi behöver varandra och berikar varandra.”⁵⁴⁵ Ibland är det inte så givet vem som är den som ger och vem som får något tillbaks.

*Det jag vill understryka är att det kan bli så fantastiska möten mellan människor. Man kommer hit och tror att man ska hjälpa och så blir man hjälpt. Att det är en sådan otrolig kommunikation och en sådan enorm gemenskap och kärlek, kan man verkligen säga. Det är faktiskt häftigt och det överraskar fortfarande att det är så. Ja, man blir alldeles glad.*⁵⁴⁶

En anställd beskriver det som att man får mycket värme och omsorg tillbaks, ”vi har roligt ihop och vi ger och tar litegrann sådär.”⁵⁴⁷ För volontärer kan de vänskapsband som byggs i verksamheten innebära att de själva får konkret hjälp med arbetsuppgifter. Ett exempel på ett ömsesidigt utbyte är en man som frågade en av de asylsökande om han ville hjälpa till med lite arbete vid en av ortens föreningslokaler.

*Bad man honom att hjälpa till med någonting, det gick inte att få stopp på honom [---] och det var borra och skruva och dona och sen körde jag hem honom och då sa han 'Vad skönt, det var första gången jag arbetat på ett år nu'. Han tyckte det kändes underbart. Så nästa vecka när det var dags att skyffla grus och grejer, då kom han och jobbade som en slav igen och tyckte att det var härligt. Och det är klart, han fick några ord med sig, fogsvars och skruvdragare och insexnycklar.*⁵⁴⁸

Andra informanter lyfter fram den resurs som finns bland dem som kommer till Sverige i form av en injektion till det lokala kulturlivet, där mindre orter kan ha svårt att erbjuda ett större och varierat utbud till befolkningen.

542 Enkät svar 160

543 T.ex. intervju 4, 8, 10, 12, 15, 18, 20, 24, 32, 33

544 T.ex. enkät svar 44, 153

545 Enkät svar 44

546 Intervju 18

547 Intervju 4

548 Intervju 25

De jobbade med dikter och sen träffades de i biblioteket och läste sina dikter för folk och då var det också en liten orkester där och spelade [...]. Det lästes arabiska dikter med svensk översättning och det var väldigt trevligt och då var det en utav killarna, [...], han hade skrivit poesi själv. Så när vi gick därifrån så sa han, 'är det så här varje lördag?' För det tyckte han, det vore härligt, men så är det förstås inte. Så det finns kultur att hämta hem ifrån den här gruppen, det är helt klart [---]sådant tycker jag att vi skulle kunna ta vara på och inte bara i vår kyrka, utan inom samhället i stort här.⁵⁴⁹

Andra lyfter fram att blandningen av människor i sig är positiv och bryter invanda mönster:

[...] framför allt kanske i ett litet samhälle, det kan bli så inkrökt på något sätt. Att så här har vi alltid gjort här och det här har alltid varit så här [---] då satt jag [och tänkte] men 'Goda Gud, sänd lite flyktningar till oss!', liksom så och sen blev det så.⁵⁵⁰

En del förvånas av att många är så välutbildade och att detta är en resurs att ta vara på.⁵⁵¹ "Så det finns många, det känns verkligen som att en del är väldigt drivna och en del familjer som kommer hit, de har jobbat utomlands i en massa olika länder och de kan ta sig fram".⁵⁵² Samma informant är samtidigt medveten om att detta inte gäller alla: "En del är inte alls så på samma sätt, de behöver mer stöd."⁵⁵³

ATT KOMMUNICERA TROTS SPRÅKBARRIÄRER

Språkbarriärer och försök att överbrygga dessa är ett återkommande tema i intervjuerna. Svårast är det då det inte finns något gemensamt språk. Många av de asylsökande som kommer kan engelska, men långt ifrån alla. Genom att använda varandra och hjälpas åt går språkbarriären ofta att överbrygga, men ibland kan det vara något som behöver redas ut som är av allvarigare eller akut karaktär.⁵⁵⁴ Särskilt svårt kan det vara med människor med diakonala behov eller i behov av självvård.

[...] en kvinna kommer och ska ge uttryck för någonting och vi vet inte vad hon vill, men vi vet att det är angeläget och vi försöker klura ut, vad är det? [...] Vi har försökt att ringa till tolkcentralen. 'Jamen, det är ett sådant ovanligt språk, vi vet inte, vi har ingen' och vi ser ju på henne, alltså hon håller på att spricka och vad gör man?⁵⁵⁵

549 Intervju 25
550 Intervju 10
551 Intervju 33
552 Intervju 24
553 Ibid
554 Intervju 10
555 Intervju 6

Ibland går det inte att få tillgång till professionellt tolkstöd och i det fall det går att få tolkstöd blir det i längden väldigt kostsamt.⁵⁵⁶

I andra fall innebär bristen på gemensamt språk mest ett litet omak, och att det kan upplevas svårt att hitta fram till varandra. Även om många av de asylsökande kan engelska så är det inte alla, och den äldre generationen svenskar har inte alltid läst främmande språk i skolan. Detta kan göra att det kan kännas extra besvärligt att kommunicera. Det blir svårt att göra sig förstådd, få igång en dialog eller ett samtal som blir givande.⁵⁵⁷

Ja, jag kan inget av de där språken, så det var väl kanske inte så enkelt. [...] Man får ingen kontakt med folk om man inte kan prata med dem, utan då får man göra så här och så här, clementin och som pären och så här. Den personliga kontakten blir minimal.⁵⁵⁸

En av de intervjuade volontärerna medger att det ibland kan kännas lättare att sätta sig bland dem som kan lite engelska. Det blir inte rättvist men det kan kännas skönt att ibland få lite mer tillbaks i samtalet. Samma volontär reflekterar dock över hur det kan kännas för dem som inte kan svenska eller något av de andra språk som talas.

Igår var vi [...] på Arbetsförmedlingen med [NN] och [...] de visade en film och den var på arabiska och där satt vi och jag satt och lyssnade och så jag tänkte 'jaha, det är så det är när de sitter här och vill prata svenska och förstår inte ett dugg'.⁵⁵⁹

I de flesta situationer går det att komma över språkbarriären. Om en person inte lyckas förmedla vad den vill ha sagt finns ofta någon annan som kan språket. Det kan vara någon i gruppen av asylsökande, anställda eller volontärer eller så tas vänner och bekanta in som stöd.⁵⁶⁰ Att ha språkkompetens bland medarbetare eller bland aktiva i församlingen är många gånger en förutsättning för att kunna initiera ett arbete med asylsökande, vilket också lyfts fram i kapitel 8.

Andra försöker hitta vägar genom att använda lexikon eller översättning via mobilappar och internetsidor för att kunna kommunicera. Det blir inte alltid rätt översättningar, men det gör att det går att göra sig förstådd även om det ibland blir lite tokigt.⁵⁶¹

556 Ibid

557 Intervju 2, 7 och 14

558 Intervju 12

559 Intervju 20

560 Intervju 29 och 2

561 Intervju 25 och 15

I andra fall kan just språkförbistringen upplevas som något som utmanar till kreativitet och leder till mycket skratt. Bryggor byggs mellan språken med stöd av improvisation och teckenspråk: ”[...] *det är det svåraste med språken, att kunna förstå dem, för alla kan inte engelska eller något annat språk. Då försöker man spela teater – ja, ibland gör man det och man skrattar jättemycket.*”⁵⁶² Flera betonar humor som en viktig resurs när språket inte räcker till. ”*Vi skrattar mycket ihop. Om man inte förstår ordet, om man inte förstår engelska, då måste jag ju visa vad jag menar och då blir det mycket skratt.*”⁵⁶³

Olika konstformer kan också hjälpa till att skapa ett möte och gemenskap trots att man inte talar samma talade språk. En informant berättar om ett sådant tillfälle vid en uppstart av ett språkcafé med asylsökande som just kommit till Sverige. Vi detta tillfälle var det:

*[...] femton barn som vilset sprang omkring och inte visste vad de skulle göra [---] så jag sa 'Jag går ut och hämtar grejer och så tar jag barnen och sätter mig i ett hörn' och då hade jag kol med mig [...] Så jag ritade en svart prick på min egen nästipp och sen slutade det med att innan timmen var slut, så hade jag i alla fall 10 av 15 barn med svarta nästippar. Själv hade jag mustasch, skägg och ögonbryn och allt det där var i svart kol och det fnissades. Det var så härligt att höra dessa små barn skratta. Om man tänker vad de har varit med om de sista veckorna, den sista tiden, det sista halvåret, det sista året. Men då fortsatte jag, jag kände att det här kan jag inte vara utan, så då körde jag igång.*⁵⁶⁴

Musik kan också fungera gränsöverskridande. En av de intervjuade berättar om hur osäkerhet kring hur en situation med orolig stämning på ett asylboende kunde övergå till en ovanligt festlig kväll då diakonen på väg till boendet fick sällskap av en man med fiol: ”[...] *så tog de fiolen och började dansa och alla dansade. Hon säger att de dansade och dansade. Det var ingen orolig stämning sen[...]*”⁵⁶⁵

Språkförbistringen i mötet med asylsökande kan också skapa medvetenhet om skillnader och egenheter i det egna språket, hur vi använder det och hur det förändras över tid.

*[...] det är spännande också, för man får lära sig själv en massa och man får egna funderingar om 'Men varför säger man så här?' Det låter ju jättekonstigt, till exempel och varför skriver man på ett vis, men pratar på ett annat.*⁵⁶⁶

562 Intervju 22

563 Intervju 32

564 Intervju 8

565 Intervju 4

566 Intervju 2

En man sa så här för några veckor sedan [---] 'Men var är [NN], mina ögon har inte sett henne på länge'. Det tyckte jag var fint sagt. Så skulle inte min man säga[...] även om han aldrig längtade så mycket efter mig. [---] Vi använder svenskan på ett nytt sätt, för att de närmar sig svenskan på sitt eget sätt och det tycker jag är spännande.'⁵⁶⁷

"Gerillastickning" av asylsökande och nyanlända i S:t Johannes församling dekorerar Norrköpings stadsmiljö. Foto: Kristina Hellqvist

SVÅRT ATT MÖTA OTACKSAMHET OCH ATT HÄRBÄRGERA MOTSTRIDIGA KÄNSLOR

Den som går in i en verksamhet med en önskan om att göra gott och hjälpa till förväntar sig att mötas av tacksamhet. När detta inte sker, den som förväntas ta emot hjälpen signalerar att den inte vill ha den eller missnöje, kan det upplevas frustrerande.

Ja, sådana mängder och sådana fina kläder. Hjälp, alltså det var ju kläder för tusentals kronor man kunde hitta. Och sen försöka tala om för dem att det här ska du vara glad för. Det här är superbra. Några tyckte att det var kalasfint och en del, de rynkade på näsan, det dög inte. Några sa: 'Ja, vi hade mycket pengar i vårt hemland. Vi hade det bra hemma och så kommer man hit med ett sådant där berg med kläder.' Det var svårt.'⁵⁶⁸

⁵⁶⁷ Intervju 8

⁵⁶⁸ Intervju 23

Det kan också upplevas svårt att behöva sätta gränser i situationen då syftet är att ge hjälp och gränsen för vad som är rätt och orätt inte är knivskarp.

Jag har jobbat med kläddutdelning också och de fick hur mycket som helst, men de säger 'Vi fick inte och vi fick inte och vi fick ingenting' och sen jag pratar med dem på allvar 'Nej, ni fick, det räcker'. Sen ibland jag känner mig dum. [--] Kanske han verkligen inte fick eller han mår inte bra.⁵⁶⁹

En medarbetare som själv har flyktingbakgrund upplever att det kan vara svårt att mötas av en negativ inställning och klagomål, men försöker påminna dem han möter om att ha tålamod och se det hoppfulla:

Försök att vara positiv, snälla. Jag sa till dem, vad tycker ni? Vill ni få den trean, trea här i Sverige? En villa, Volvo och vovve. Vänta lite, du behöver tid eller hur? Vi [...] har tvingats att lämna vårt hemland, men vi borde vara tacksamma för att vi kommer hit, för det landet [Sverige], för jag tror det är det bästa landet i den punkten, om man kan säga? Ja, i den punkten med integration och hur de kan behandla [...] nykommande.⁵⁷⁰

En informant uttrycker viss sorg över att själv känna sig nyfiken och öppen att pröva nya maträtter och sedvanor som hör till kulturer de asylsökande har med sig från sina hemländer, men däremot inte tycker sig mötas av samma nyfikenhet och vilja att ta till sig av den svenska kulturen hos de asylsökande:

Varför kan det inte vara åt andra hållet också att de tar till sig de bitarna som vi har och försöker? Men det är inte lika självklart. Och det vet jag inte varför egentligen, om det är för att vi inte ställer kraven eller funderar över att 'jamen, nu måste ni prova detta' eller nej.⁵⁷¹

Många församlingar bedriver samhällsinformation eller försöker tala eller visa på svenska seder och bruk i annan verksamhet. Det kan vara hälsningsritualer och språkliga konventioner som hjälper när man ska ta sig fram i samhället. En medarbetare berättar:

Jag tänker mycket på den där Hipp-hipp. Den där tv-serien, komediserien som gick för några år sedan när de skulle lära ut svenska traditioner. Ja, säg 'Tack.' Ja, och så tackar man för tacket och så tackar man för tacket, för tacket. Alltså typiskt svenskt att tacka. Jamen, tack ska du ha. Jamen, tack ska du ha. Sådär, vi håller på och överdriver, men det ligger ju lite sanning i det där. Vi gör sådana

⁵⁶⁹ Intervju 29

⁵⁷⁰ Intervju 9

⁵⁷¹ Intervju 20

*där grejer som man inte tänker på och det tycker jag att de har varit bra på, att de har lärt ut lite knep eller sådär. 'Det här kanske ni inte tänker på, men i Sverige så gör vi sådana här tokiga saker. Så ifall han gör något, så betyder det bara det här.'*⁵⁷²

Betydligt svårare kan det vara att hantera att individer som deltar i verksamheten missbrukar förtroenden. I ett av svaren i enkäten återges att församlingen drabbades av stöld, men att ingen ville hjälpa till med att ta upp problemet. *"Alla lade locket på istället för att hjälpa oss att informera flyktingarna. Vi undrar hur en bra integration ska kunna ske när ingen vill hjälpa flyktingarna att känna till och följa svenska seder och bruk?"*⁵⁷³ I samma enkätsvar lyfts betydelsen av att tidigt ge asylsökande bra samhällsinformation och tala om vilka regler och traditioner som gäller i landet.⁵⁷⁴ Några av de intervjuade betonar på samma sätt vikten av att förklara vilka skrivna eller oskrivna regler som gäller.⁵⁷⁵

KULTURKROCKAR OCH KONFLIKTER

I verksamheten med och för asylsökande och nyanlända finns det ofta behov av att hantera kulturkrockar och lösa eventuella konflikter. Det kan vara krockar mellan invandrade och infödda eller mellan olika grupper som invandrat, eller mellan människor med olika religion, klass eller politisk hemvist. Mycket av den friktion som uppstår rör vem som ska anpassa sig. Det kan vara mindre företeelser som rör mat eller större konflikter kring politik eller teologi.

Att inte äta den mat som bjuds på grund av religiösa regler kan upplevas främmande och lite besvärligt. Få inom Svenska kyrkan håller påskfastan eller använder fasta för att komma närmare Gud. Det är dock vanligt inom vissa andra kristna kyrkor, vilket det inte alltid finns en beredskap för.

*Afrikanerna har ofta kristen bakgrund. [...] vi hade en gemensam måltid [...] Det var mycket gott att äta, men så frågade de när de åt någon omelett eller om det var en paj om det var ägg i den. Ja, paj måste det ha varit, så jag frågade och det var det ju och då gick det inte att äta, för de fastade väldigt strängt, inga animaliska produkter.*⁵⁷⁶

Även olika traditioner för hur man hälsar på varandra kan ställa till problem. Frågor som ställs är om alla måste hälsa genom att ta i hand eller om hänsyn ska tas till sedvänjan i hemlandet. En av intervjuerna illustrerar även hur denna avvägning inte är självklar, utan att det finns olika sätt att se på vad som sker i denna situation:

572 Intervju 4

573 Enkätsvar 217

574 Ibid

575 Intervju 6, 31

576 Intervju 25

[...] de var nya och då brukar jag visa runt och då brukar jag ta i hand, men en av dem ville inte ta i hand märkte jag, så då gjorde jag inte någonting med det [...] Men då var det en man som brukar komma hit [...] Han har varit i Sverige länge, men han pratar persiska [...] Och han blev upprörd och sa till mig att det var fruktansvärt att han inte hälsade på dig [...] Han blev ju upprörd å mina vägnar.⁵⁷⁷

Att förklara svenska lagar och syn på exempelvis trafiksäkerhet kan vara en annan svårighet. En informant berättar om en utflykt när det plötsligt blev många fler som ville följa med:

Då står det femton personer och lika många barn och tittar förvånat på oss. 'Vadå, man får väl sitta tio personer i en bil, det är väl inga problem?' Varav fem stycken spädbarn. 'Ja, det går väl bra?!' Så du ska försöka få dem att förstå att 'nej, då kommer polisen och tar oss'. Det är mycket sådant där.⁵⁷⁸

Inställningen till tider och att hålla en överenskommelse om att mötas kan också skapa friktion. Samtidigt finns det en förståelse för att asylprocessen i sig kan göra det svårt att anpassa sig till mer inrutade scheman och punktlighet. Det kan vara att myndigheter på kort varsel kallar till olika möten, vilket gör att annan verksamhet eller bokade tider får stå tillbaks. En volontär berättar att han också insett att de asylsökande ibland inte kommer till språkcaféet eller avtalade tider för att de med kort varsel blir kallade av myndigheter till olika möten:

Jag var väldigt förvånad i början här, för det kom ju folk och sen var de borta många gånger, för då förstod inte jag det här med att rätt vad det är så får de med mycket kort [varsel en] kallelse att du ska vara på Migrationsverket klockan nio i övermorgon och sådant där och du ska till Arbetsförmedlingen och du ska dit och dit och dit.⁵⁷⁹

Ibland är det oro och väntan som vrider dygnsrytmen. Samma informant kan både förstå och kritisera när överenskomna tider inte respekteras:

[NN] har försökt prata om det här med att hålla lite ordning, att passa tider och det här, men jag förstår dem samtidigt, alltså de sitter och väntar i sju, åtta, tio månader och de sover hela dagarna och är vakna på nätterna och har man gjort upp om en tid att vi ska köra där någonstans klockan elva, så förväntar jag mig att de står och väntar där klockan elva. Jag blir inte glad när jag är tvungen att

577 Intervju 24

578 Intervju 8

579 Intervju 13

*banka på dörren och gå in och sparka på sängen, då åker jag därifrån och då missar de en transport.*⁵⁸⁰

Skillnader i synen på jämställdhet och vem som har rätt att bestämma val av partner är områden där svensk lagstiftning och normer kraftigt avviker från förhållandena i de länder som de flesta asylsökande kommer ifrån. Det finns flera exempel på att jämställdhetsfrågor och lika rättigheter oavsett kön aktivt lyfts i verksamheten. Men skillnaderna i synsätt kan ibland upplevas så stora att det blir svårt att nå fram till varandra:

*Det är nog mest de här samhällskunskapsfrågorna när de ibland, vissa ibland frågar efter varför man gör si eller så i Sverige och även om jag säger det fullt begripligt, män och kvinnors roller och så vidare, så har de jättesvårt att förstå, för det är inte någonting de kan förstå teoretiskt överhuvudtaget.*⁵⁸¹

Synen på olika kön kan även ställa till problem beroende på om de anställda eller volontärerna är män eller kvinnor. En kyrkoherde beskriver det som att "[...] ibland har kvinnor haft svårigheter och barn, det är männen som dominerar, de som bestämmer och de vänder sig inte till mig som är man".⁵⁸²

Inom diakonin kan hedersförtryck bli en mycket påtaglig del av arbetet, då kvinnor söker stöd efter att ha blivit utsatta. Det kan vara inom familjen, eller släktingar som bevakar och vaktar. "Män kan göra lite vad de vill, men det är mycket värre för kvinnor".⁵⁸³ Även män kan drabbas av kraven från familjernas traditioner. En volontär berättar:

*Nu är det en kille som åker ner, de har ju det här att man ska vara okysst innan man gifter sig i alla fall kvinnan, så då åker han till Libanon, för Syrien kan man ju inte gå in i för då blir han tagen av armén. Och den här kvinnan har han hittat på Facebook och är det så att dom trivs så ska hans familj åka ner och så blir det bröllop. [...] Jag tycker att det är ålderdomligt. Jag säger det att så hade vi det också på 20-talet men vi har gått vidare sedan dess. Vad säger dom då? Nej men det är vår kultur, det går inte att rubba på. [...] jag tänker de här familjerna som har barn nu på 4-5 år, jag tror inte de behöver åka till Libanon för att hämta någon när de växer upp.*⁵⁸⁴

580 Intervju 13

581 Intervju 21

582 Intervju 6

583 Intervju 21

584 Ibid

Samma informant tycker sig se att värderingarna förändras och att den yngre generationen är mer öppen för att ta in det som gäller i det nya samhälle de möter. ”[...] de här yngre killarna som jag pratat med, de säger det – vi är ju i Sverige nu.”⁵⁸⁵

SAMMANFATTNING

Av intervjumaterialet framgår det att anställda och volontärer känner att de finner mening och glädje i arbetet med asylsökande. De talar om att det är många möten som berör på djupet. Det är glädjen över att få lära känna nya människor som betonas. Genom att träffas och samtala får alla parter lära sig om olika länder och kulturer. Några volontärer nämner att det innebär att deras vardag bryts och att de får göra något nytt och utvecklas.

Nästan alla anställda och volontärer berättar som en ny insikt om den ömsesidighet som finns i mötet människor emellan. Det handlar om att man får mycket värme och omsorg tillbaka, men kan också handla om konkret hjälp med arbetsuppgifter.

När man tar upp svårigheter i mötet med asylsökande nämner de intervjuade att det svåraste är när det inte finns något gemensamt språk. Särskilt svårt kan det vara med människor med diakonala behov eller i behov av självvård. Tolkstöd är kostsamt och ibland finns det inte tillgång till professionellt tolkstöd. Även om språkbarriären är en svårighet kan man i de flesta fall komma över den. Det kan var någon i gruppen av asylsökande, någon volontär eller anställd som kan komma in som stöd. Det kan även ske genom exempelvis lexikon och översättning via mobilappar. Även olika konstformer och skratt kan hjälpa till att skapa ett möte och gemenskap utan att man har ett gemensamt språk.

En annan svårighet är att det kan vara svårt att möta otacksamhet när man går in i en verksamhet med en önskan att göra gott. Det är inte heller enkelt att hantera kulturkrockar. Det kan exempelvis handla om mat, hur man hälsar på varandra, svenska lagar om trafiksäkerhet och synen på jämställdhet. Det kan även vara svårt för volontärer att härbärgera de svåra beslut asylsökande i verksamheten möter i form av ofrivilliga flyttar och avslagsbeslut.

⁵⁸⁵ Intervju 32

Kapitel 12

Strategier för att bemöta fientlighet, fördomar och rasism

Mottagande av asylsökande kan väcka olika reaktioner hos lokalbefolkningen. Alla de särskilt studerade församlingarna har erfarenhet av att möta ett stort engagemang och vilja att hjälpa till, men också av rädsla, fientlighet och i viss mån organiserad rasism. I enkäten framgår att 15 procent av de församlingar/pastorat som besvarat enkäten uppger att de arbetar för social sammanhållning och mot främlingsfientlighet. Samtidigt är det lite av en tolkningsfråga vad man lägger i det. Ett språkcafé (som nästan hälften av de svarande församlingarna/pastoraten uppger att de har) kan på många sätt sägas vara ett arbete för social sammanhållning och mot främlingsfientlighet, även om det inte är ett uttalat mål. Ingen av våra fem särskilt studerade församlingar har något arbete där frågor om att bemöta fördomar och rasism står i centrum, samtidigt är det tydligt att det ändå är en del av arbetet. I detta kapitel tittar vi närmare på hur församlingar och engagerade individer bemöter fientlighet, fördomar och rasism, framför allt hos andra men också i viss mån hos sig själva.

ATT GE MÖJLIGHET FÖR MÄNNISKOR ATT LÄRA KÄNNA VARANDRA OCH HJÄLPA VARANDRA

I enkäten skriver en kyrkoherde: *”På små orter finns både stor öppenhet och stora rädslor för människor från andra kulturer. Balansgång i vilket klimat som formas i bygden.”*⁵⁸⁶ Den strategi som de flesta informanter tror på och arbetar efter är att låta människor lära känna varandra och att detta är ett sätt att ge lokalsamhället en injektion mot främlingsfientlighet och rasism. Då blir inte människor längre främlingar eller grupper utan individer med namn och livshistorier. *”Det känns ändå som att alla, att jag tror folk har lärt känna många asylsökande, så det har blivit mer personligt, det är inte ’dom’ utan man lär känna [varandra], så det är jättekul.”*⁵⁸⁷ En av informanterna beskriver det som att genom att engagera sig och lära känna varandra framträder människorna bakom begreppet *”flyktingar som kommer hit”*.⁵⁸⁸

586 Enkät svar 156 (fritext) på frågan: ”Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?”

587 Intervju 27

588 Intervju 14 och 4

*De får ju namn helt plötsligt och det är riktiga människor som berättar om sina resor över Medelhavet så man storknar och inte tror det är sant, till exempel. Och barn och – ja, det är på riktigt på något sätt och då vill vi ju jättegärna göra det vi kan för dem med.*⁵⁸⁹

I några fall reflekterar informanterna över hur de genom att vara en del av verksamheten med asylsökande har behövt hantera sina egna fördomar, och genom detta kommit över rädslor de burit på. *”Ja, jag tycker inte att jag känner mig så rädd om jag möter en stor grupp med människor. Sådana som inte är svenskar. [---] Jag känner mig mer intresserad.”*⁵⁹⁰

En kyrkoherde skriver i enkäten att *”integration och personlig kontakt är viktigt”*, och konstaterar att trots att det lokala asylboendet ligger i en församlingsdel där Sverigedemokraterna fick 25 procent av rösterna vid förra valet så är de asylsökande nästan integrerade i samhället.⁵⁹¹ En annan kyrkoherde skriver att de i sitt arbete kunnat visa skeptiska grannar *”att de ensamkommande barnen inte är några monster!”*⁵⁹² En tredje skriver: *”Möten innebär kontakter som motverkar främlingsfientlighet. Vi lär känna barn, familjer och enskilda som människor, inte som en grupp asylsökande.”*⁵⁹³

En medarbetare berättar om en initial oro för att lokal främlingsfientlig opinion skulle aktiveras när de asylsökande blev fler, men att så inte blev fallet:

*Det pratade vi mycket om här i arbetslaget när de första kom, den här rädslan, vad händer nu? Hur kommer människor att reagera? Hur kommer det att vara? Och vi sa ingenting öppet om det. Så kanske det bara hade gått ett halvår, så sa de, flyktingarna som hade kommit, de sa ’Det är så fantastiskt att bo här, alla är så trevliga, alla hejar och frågar man någonting, [...] alla vill hjälpa till och sådär. Jaha, så fantastiskt tänkte man bara.’*⁵⁹⁴

Just att erbjuda möjligheten att hjälpa till har många informanter identifierat som en bra strategi. Många lokala ordsbor uppskattar att få ge sina avlagda kläder och leksaker till något meningsfullt. En volontär berättar att hennes vänner säger *”Åh, vad skönt, nu kan vi [ge bort] och [vi behöver] inte åka till soptippen, utan nu plockar vi ur det som är bra och rent och snyggt”*.⁵⁹⁵ En medarbetare berättar att ordsborna visat sin omsorg om de asylsökande genom att vilja informera om trafiksäkerhet:

589 Intervju 4
590 Intervju 23
591 Enkät svar 192
592 Enkät svar 162
593 Enkät svar 72
594 Intervju 10
595 Intervju 23

Vi har ju haft många [...] stora flyktingfamiljer med många barn, vildingar som cyklade över hela byn, alltså fram överallt och sprang över gator och bilar tvärbromsade och då kom en del svenskar till mig och sa, men då var de inte arga på dem som flyktingar, utan sa 'Vi måste hjälpa dem, barnen kan inte hålla på så här, de håller på och blir påkörda'. [---] Det är mer en omtanke.⁵⁹⁶

En informant berättar att de också uppmuntrar de asylsökande att påverka samhällsopinionen positivt genom att försöka använda sin svenska och prata med Ortsbor. *"Vi säger att det bästa ni kan göra, det är att prata med svenskar, de blir jätteglada och då kommer integrationen att bli bättre."⁵⁹⁷*

Ibland har den som uttalar sig negativt om invandring samtidigt själv en nära relation med någon som invandrat. Att lyfta fram detta är en annan strategi som handlar om att låta en positiv individuell erfarenhet bli en grogrund för generella värderingar. En informant berättar om ett telefonsamtal med sin bror som ofta uttalat sig negativt om invandring men nu börjat sällskapa med en kvinna från forna Jugoslavien: *"'Jamen', sa jag, 'hon är ju inte svensk' och jag bara liksom hör hur han exploderar i bakgrunden. 'Jag är inte rasist!' sa han. Sen sa vi inte mer, jag tyckte det var lite småroligt."⁵⁹⁸*

Det är inte alltid enkelt att få dem som är mest negativa att komma till öppna mötesplatser som språkcaféer, men en volontär menar att det nog skulle kunna förändra deras uppfattning:

Jo men, det är ju så här, att om de här nu som sitter och håller på och skriver en massa dynga på nätet, om de fick lov att komma hit och se vad det är för människor som egentligen är här, så tror jag att man kunde få en liten annan uppfattning om varandra.⁵⁹⁹

De som är engagerade kan i alla fall berätta för sina vänner och bekanta om de personliga kontakter de själva fått. En volontär berättar:

Det finns ju så många fördomar i samhället och det finns så mycket främlingsfientlighet och då kan jag bevisa motsatsen här hur dessa fantastiska människor kommer hit och lever i ovisshet och ändå vill lära så mycket.⁶⁰⁰

Fördomar och fientlighet förekommer dock inte enbart mellan svenskfödda och invandrade. De som deltar i verksamheten som medarbetare eller volontärer behöver även hantera och bemöta denna typ av

596 Intervju 10

597 Intervju 21

598 Intervju 20

599 Intervju 2

600 Intervju 33

uttalanden mellan olika asylsökande med olika etniskt ursprung eller politisk övertygelse. En av de intervjuade lyfter fram betydelsen av att språkcaféet blir en verksamhet där människor från olika håll möts, och att det inte blir så att det är en mötesplats för endast vissa grupper asylsökande.⁶⁰¹

Ja, alltså visst är det så och jag menar här har det också varit periodvis människor som inte vill sitta bredvid varandra, till exempel, och att det har varit jobbiga saker. Men jag vet inte, på något sätt så har vi ändå försökt att jobba ifrån att här är alla välkomna. Vi tar inte ställning i era konflikter eller så, bär kan vi umgås män och kvinnor, inga problem och jag tycker att det liksom har släppts ibland i vissa grejer.⁶⁰²

Många informanter pekar på det goda exemplet makt. En medarbetare säger att hennes mantra är: ”We need more good stories.”⁶⁰³ Kyrkans roll är att gå före och visa vägen, statuera exempel, t.ex. för goda relationer mellan könen, mellan människor med olika bakgrund och olika trosbekännelser. En informant säger:

Det är mödosamt och tar tid och det krävs att några går före och visar exempel på att det går. Jag menar om vi visar att vi faktiskt jobbar med muslimer och känner dem och håller på – ja, det tror jag ändå bär frukt. Vi tar bort en del kramp i den frågan.⁶⁰⁴

ATT LYFTA FRAM ATT MÄNNISKOR MED FLYKTINGBAKGRUND BERIKAR ORTEN OCH SVERIGE

Många informanter betonar att bygden och landet har berikats genom asylsökande och invandrare. De använder det som argument i möten med dem som är oroliga och skeptiska. En volontär säger:

Vad jag anser, som jag brukar säga till alla, att våra invandrare, de är Sveriges räddning. Det är Sveriges räddning, för om vi ska fortsätta och leva i välstånd, då måste vi ta emot fler människor i vårt avlånga land och med vår åldrande befolkning. Vi måste få in fler yngre för- mågor och många är otroligt välutbildade. De har en kapacitet, det är en resurs för oss.⁶⁰⁵

I glesbygd och på mindre orter kan de asylsökande vara en överlevnadsfråga för byns skola och affär. Fotbollslaget får nya tillskott. Det blir mer liv. Världen vidgas.

601 Intervju 25

602 Intervju 10

603 Intervju 28

604 Intervju 11

605 Intervju 33

Hennamålning vid språkcaféets julavslutning, Hammarby församling.
Foto: Annika Andersson

Jag tror att det har berikat byn på alla sätt och vis och alla människor som bor här att världen har kommit in här på något sätt. Man ska inte säga att det här var en liten håla så, men på något sätt, så har [bygden] också tagit plats på kartan på något sätt, [...] nu finns man med i en världskarta på något sätt och det har jag sagt till några någon gång, alltså tänk vad fantastiskt, här är människor som har bott här och kommit som flyktingar hit och bott här och så flyttar de till [en större stad] och deras största längtan är att få flytta tillbaka [hit]. Ta till er det, brukar jag säga. Då kan de ju le lite och [säga att] ja, det är ju häftigt.⁶⁰⁶

En informant som också är lärare berättar att de fått fler elever vilket gagnar gymnasieskolans överlevnad och även ger nya utmaningar som berikar:

Vi tycker det är roligt när det blir fler elever. [---] Jag fick ett samtal alldeles nyss om att det kommer två elever och de har gått gymnasium i Iran, men de kan inte ett ord svenska, 'Kan du ta?' Jo, de kommer på måndag. Så det är en utmaning, det är spännande. Det är lite annat än tidigare.⁶⁰⁷

606 Intervju 10

607 Intervju 30

En kyrkoherde som svarat på enkäten menar att invandring för glesbygden också handlar om att täcka upp kommande års arbetskraftsbrist. ”I ett glesbygdsperspektiv har vi så mycket att vinna på att de asylsökande/de som fått uppehållstillstånd trivs och vill bo och verka just här – inte med mindre klarar vi av de kommande årens arbetskraftsbrist!”⁶⁰⁸

ATT VÄCKA EMPATI GENOM ATT BETONA DET ALLMÄNMÄNSKLIGA

Mångas strategier handlar om att försöka väcka empati för asylsökande genom att be människor att tänka sig in i deras situation och ”se sig själv i andra”.

*Jag blir både arg och ledsen och förbannad och besviken och allt möjligt när folk håller på och bränner ner asylboenden och det är så – ja, jag vet inte hur man ska beskriva det. Det är dumt bara, för om man vänder på det och säger att om det hade varit krig i Sverige och jag hade varit tvungen att ta mig någon annanstans och sen får jag veta att jag ska få bo på ett boende och sen bränner de ner det.*⁶⁰⁹

*Många menar [...] att Sveriges ekonomi kommer att braka för att vi tar emot så mycket [asylsökande], alltså sjukvården och allt sådant här, att det liksom [inte kommer fungera]. Ja, sådant hör man, det negativa och det är jättetråkigt att försöka förklara, om det hade varit du själv som hade suttit där på en båt på Medelhavet och ja, nej.*⁶¹⁰

Diskussioner i media och inte minst sociala medier påverkar opinionen kring mottagande av asylsökande och integration. Enligt en informant så är det inte så mycket ”snack” om asylsökande, ”utan det är mest skvaller och smutskastning”⁶¹¹ vilket gör det svårare att komma åt. Det är mycket svepande påståenden. Informanten lyfter fram att det är viktigt att minnas att det finns individer som gör bra och dåliga saker i alla samhällsgrupper:

*Det skrivs ju mycket på sociala medier, alltid med tråkiga undertoner att det är mörkhyade människor som ställer till det ena eller det fjärde, och jag tycker att det är jättetråkigt. Jag menar, det finns säkert mörkhyade människor som ställer till med det ena och det andra också, men det är lika många svenskar och dem skrivs det inte lika mycket om.*⁶¹²

Det finns också positiva diskussioner att inspireras av på sociala medier, och att förstärka dem kan vara en annan strategi. En annan infor-

608 Enkät svar 114

609 Intervju 2

610 Intervju 27

611 Intervju 2

612 Ibid

mant berättar: "Någon skrev på Facebook att om man nu har lite för mycket pengar, så ska man väl inte bygga murar, bygg ett längre bord istället så att alla kan samsas. Det känns ju rimligt."⁶¹³

En liknande strategi, att betona att alla är människor, oavsett hudfärg, syns i det här citatet:

Jag tycker att barnen ska lära sig från början, och det har vi nog i min familj, att det spelar ingen roll med hudfärgen, det har ingen betydelse, och förstär du inte vad de säger så kan man leka ändå. De vet att de har en mormor och farmor som det inte är någon idé att diskutera rasism med. 'Vi är människor, vi har samma färg på blodet', säger jag till dem. 'Och är det så ska du inte resa från Sverige över huvud taget, om du inte tycker om invandrare', säger jag.⁶¹⁴

En volontär berättar att hon genom sitt engagemang fått insikten om hur lika vi är som människor:

De är precis som vi. Det är just det jag tycker är så viktigt och som jag pratar med mina vänner om att vi är precis likadana. Vi har ju samma drömmar, vi tycker om samma färger, vi tycker om samma [saker]. Vi tycker om musik, vi tycker om att göra saker och ting.⁶¹⁵

ATT MARKERA TYDLIGT MOT FÖRDOMAR OCH RASISM

Många informanter berättar om svårbemästrade situationer som ibland bottnar i förändringsovilja, ibland i reella problem och ibland i fördomar och rasism. Att markera mot fördomsfulla och rasistiska kommentarer eller respektlösa attityder framhålls som viktigt.

En medarbetare berättar att hon har två "väldigt främlingsfientliga personer" med i en gruppverksamhet och att hon försöker bromsa dem och också funderat på att be dem inte komma. "Vi ska ha högt i tak och låga trösklar, ingen är väl mer för det än jag, men man säger inte vad som helst, framför allt inte om sina grannar."⁶¹⁶

Motsättningar kan även gälla religiösa eller politiska motsättningar mellan olika grupper av asylsökande. En medarbetare berättar om en situation där en kristen asylsökande kvinna berättade att en grupp asylsökande män som kom till kyrkans verksamhet alltid pratade om att 'kristna är dåliga och muslimer är bra':

⁶¹³ Intervju 25

⁶¹⁴ Intervju 32

⁶¹⁵ Intervju 23

⁶¹⁶ Intervju 35

*Då frågade jag, men hur hanterar du det här då? Hon sa att 'jag gick till dem och sa att det här är inte okej, jag är kristen och jag vill inte att ni ska säga så här'. Hon gör alldeles rätt och då sa jag att 'du har gjort alldeles rätt, du har markerat och sagt att det här inte är okej'. Sen har de inte kommit tillbaka.*⁶¹⁷

Flera har erfarenheter av att behöva markera gentemot islamofobi. En medarbetare berättar: *"Det är en man från Syrien som var kristen som hade väldigt nedsättande kommentarer om muslimer generellt och som jag sa att det accepterar inte vi, att man pratar på det sättet här."*⁶¹⁸ En annan medarbetare säger: *"En del kan störa sig på att muslimerna ber fem gånger om dagen. Då säger jag, men som kristna kan vi be fem gånger om dagen också, det går jättebra."*⁶¹⁹

Många berättar om kulturkrockar och konflikter som spär på en negativ opinion eller oro och som skulle kunna undvikas med bättre information och tydlighet från början. En informant berättar om tråkiga incidenter i det lokala badhuset när unga asylsökande män inte behandlat kvinnor i badkläder på ett respektfullt sätt och att även våldtäktsförsök förekommit. *"Men vi har en jättebra badmästare, en väldigt pedagog. Han satte dem på plats och det behövdes."*⁶²⁰

Andra informanter pratar om vikten med tydlighet genom att t.ex. på ett språkcafé kunna säga ifrån om någon tar för mycket plats, eller bestämma att idag ska en kvinna sitta längst fram i bussen istället för en man *"för det är hennes tur"*.⁶²¹

Det är också viktigt att rusta människor att förstå sina rättigheter i Sverige och att de inte ska acceptera förtryck från landsmän eller familjemedlemmar utan polisanmäla när det behövs.

*Jag har individärenden [--] och individärendena är ofta kvinnor som känner sig utsatta på olika sätt, både av migrationsmyndigheter och av sina egna som bevakar och vaktar och det är kvinnor. Män kan göra lite vad de vill, men det är mycket värre för kvinnor och där känner jag att jag har en viktig uppgift och jag har faktiskt förvärvat den kompetensen under många år. Jag kan inte lösa problemen, men jag vet hur jag ska prata med dem, för att de själva ska komma fram till det och jag följer med dem. Behöver man polisanmäla, då säger jag, jag följer med dig. Jag kan ringa, man får ringa åt dig.*⁶²²

617 Intervju 21

618 Intervju 24

619 Intervju 28

620 Intervju 6

621 Intervju 21

622 Ibid

En medarbetare ser sin roll som vägvisare. Att ge god information och vägledning som bemyndigar människor och ger förutsättning för goda relationer: ”Jag är inte den som leder eller tar beslut, utan jag berättar att, ’så här ser det ut’. Det är lite intressant. Så kan jag tänka att min roll är här.”⁶²³

ATT BEMÖTA FÖRDOMAR MED FAKTA

Många härleder lokala främlingsfientliga sympatier från rädsla och oro grundad i okunskap. ”Jag tror att det är mycket, alltså det är rädsla, man vet inte vad det är för människor och så tror man en massa saker.”⁶²⁴ Det kan yttra sig i rädsla för dem med annan hudfärg, språk och religion. Några informanter menar att rädslan för muslimer är särskilt stor, inte minst på grund av den islamistiska terrorism som det rapporteras mycket om i media, och att många inte kan skilja på militant islamism och vanliga muslimer:

*Sen är det också det att man är lite rädd för de här människorna, för det är också, man får inte glömma att det kommer en massa rapporter om radikala muslimer, så kallade muslimer kallar jag dem, som är en minoritet bland muslimer, IS och andra, och det är islamofobin, som jag tror kan också vara en bidragande orsak till att man inte riktigt vågar lära känna dem.*⁶²⁵

Att bemöta fördomar och ge korrekt information är en viktig del i att skapa ett mer positivt klimat. En kyrkoherde skriver: ”Det gäller att hålla en balans. Vi som kyrka kan vara en katalysator i vårt område då det gäller att informera om asylsökandes situation och förhindra att problematik uppstår mellan boende lokalt och de asylsökande.”⁶²⁶ Inte minst är kunskap och kloka resonemang viktigt för att kunna bedöma fördomsfulla påståenden eller funderingar kring vem som är en ”riktig flykting”. En medarbetare berättar:

*Jag menar människor har inte kunskap. [---] De förväntar sig att man kommer från ett land och har varit i en fattig situation, alltså man ser liksom bara Afrika, jordgolv och sådant och fattar inte att syrier har levt ett väldigt bra liv, ungefär som vilken Svensson som helst med all infrastruktur och elektronik, modernt allting och det förstår man inte ofta. Det är en okunskap hos människor som gör att man nästan blir lite sådär misstroende, misstror dem för att de ser ut att ha någonting bra. [---]. Då säger jag, ’men de har flytt från krig, inte från Medeltiden’ och ’vilken tur att de har en mobil’, säger jag, och en bra mobil måste de ha för de ska ha kontakt med sina anhöriga som är i ett krigsdrabbat land’. Och då blir det som ’jaha’.*⁶²⁷

623 Intervju 28

624 Intervju 2

625 Intervju 21

626 Enkät svar 125

627 Intervju 21

En medarbetare berättar att de har rustat sina volontärer med fakta kring hur mycket pengar de asylsökande får i dagersättning och hur asylreglerna ser ut:

Vi har plockat ut för att de ska veta, vad får man som flykting när man kommer? Hur mycket pengar får man här? För de möter ju sina bekantskapskretsar i sina, familj och allting. 'Jamen, de får så mycket pengar.' Men då kan de svara svart på vitt. [---] Och också, just det här runt de här besluten som har tagits med stängda gränser och också beslutet från 20 juli [2016] vad som gäller med uppehållstillstånd och sådant. Det är också viktigt att de frivilliga vet lite mer runt det, för de har också sina nätverk av människor, socialt och träffar människor och kan bli lite påhoppade och så och då ska de ändå kunna svara och känna sig trygga.⁶²⁸

Möte över gränser i Nordmalings församling.

Foto: Satu Brännström

ATT INTE STÄLLA UTSATTA GRUPPER EMOT VARANDRA

Många informanter menar att det inte sällan är egna besvikelser som är grogrund för fientlighet och missunnsamhet gentemot asylsökande.

"Det är ju det här som är så lätt till, att när du inte har fått något jobb, så kommer de här 'lymlarna' och tar ditt jobb från dig och de tar din plats på dagis."⁶²⁹ "Man pratar inte offentligt om det, men [...] om man

628 Intervju 10

629 Intervju 13

är besviken på någonting eller 'jag fick inte komma in på den skolan', [så tycker jag] att folk skyller det på [asylsökande].⁶³⁰

Inte sällan ställs behov hos svenska ungdomar och pensionärer emot de nyanländas behov. "De säger att våra [ungdomar] också har problem, 'varför hjälper ni inte våra?' eller så."⁶³¹ Det är inte helt enkelt att bemöta, vilket visas bl.a. i ambivalensen i detta svar från en informant:

*Ja, alltså då blir det avundsjuka där istället, att 'jaha, de kan minsann få bostad, men mina ungar har ingenstans att bo' och visst, det kan man väl tycka. Jag menar att man som svensk måste stå i bostadskö i 10–15 år för att få en bostad, men kommer du från Syrien så kan vi fixa det. Och visst, det kan man tycka är konstigt, men samtidigt så, de hade inget val. Vad ska man göra? Stackars människor. Alltså de flesta svenskar har ändå någonstans att bo och sen finns det såklart människor som inte har någonstans att bo.*⁶³²

De här reaktionerna kan finnas även hos människor som själva har flyktningbakgrund och som oroar sig för att allt för många nya asylsökande kommer att göra det än svårare för dem själva att få jobb och etablera sig. En informant tänker att "[...] det har med jobb att göra och mycket annat."⁶³³

En medarbetare lyfter fram vikten av att se alla som har behov för att undvika att underblåsa en känsla av "vi" och "dom". Att gemensamt kämpa mot orättvisor och för ett gott liv för alla. Annars finns det risk att några känner sig undanskuffade.⁶³⁴

*[...] vi [får] inte glömma de problemen vi har själva hemma och det är där kanske vissa grupper känner 'Men jag då?' så att det är väldigt viktigt att man jobbar hela tiden på bredden, så att man [inte] bara oj, nu är det här en stor fråga och så lägger man allt krut där och så glömmar man bort resten.*⁶³⁵

Som tidigare nämnts så menar flera medarbetare att principer i det diakonala arbetet är ett stöd när missunnsamhet ska bemötas.⁶³⁶ Principer som handlar just om att inte ställa grupper av människor emot varandra utan se individens behov utifrån generella prioriteringar som lätt går att förklara och försvara – t.ex. att prioritera barnfamiljer.

630 Intervju 16

631 Intervju 22

632 Intervju 2

633 Intervju 17

634 Intervju 8 och 19

635 Intervju 16

636 Intervju 11, 35

En medarbetare säger att hon försöker bemöta kommentarer om att församlingen nu bara hjälper asylsökande med en fördjupad diskussion: *”Ibland så ställs ju olika verksamheter emot varandra och då får man resonera runt det, alltså så ser livet ut, pengarna räcker inte till allt och då tar man en diskussion, att jamen, vad är viktigast i vår värld?”*⁶³⁷ På samma sätt resonerar en medarbetare som konstaterar att den diakonala hembesöksfrekvensen fått stryka på foten på grund av arbetet med asylsökande. *”Men frågan är, vad är viktigare då? Är det att fru Agda ska träffa diakonen eller prästen eller? [...] Alltså det har inte drabbat någon, det har inte skadat någon, möjligen gjort någon besviken.”*⁶³⁸

ORGANISERAD RASISM KRÄVER ORGANISERADE MOTRÖRELSER

Alla församlingar har erfarenheter av negativa kommentarer från ortsbor kring att det kommer asylsökande till orten och att församlingarna engagerar sig. Det är inte så vanligt att församlingarna beskriver erfarenheter av att möta organiserad rasism. I ett fritextsvar i enkäten skriver en kyrkoherde att en lärdom varit att *”det finns en rasistisk hotbild i samhället som är otäck – ’Sons of Odin’ och ’Nordisk front’ sprider propaganda och agerar mot flyktingar”*.⁶³⁹ En annan skriver att deras engagemang *”delvis [är] ett arbete i motvind i förhållande till andra främlingsfientliga krafter i samhället men det har vi inte slagits ned av.”*⁶⁴⁰

Det finns också i intervjumaterialet ett exempel på ett faktiskt hot mot en församlings verksamhet för asylsökande. En medarbetare berättar:

*Det var förra veckan och då skulle vi stänga och då hade vi varit jättemånga personer här och det hade fungerat bra. [...] Så skulle jag och en gäst bara plocka undan [i köket] och då hittade vi att spisen var på och där stod det en stekpanna med het olja i och plattorna var inte avstängda. [...] Om inte jag hade gått in dit, då hade det kanske brunnit. [...] Det var ingen som lagade mat, det fanns ingen mat någonstans. [...] Det kändes inte positivt alls.*⁶⁴¹

Det finns ett exempel på att en person engagerad i en annan förening ville bjuda in asylsökande till deras sportverksamhet och utsattes för hotfulla brev.⁶⁴² Det finns också erfarenheter av att lokala asylboenden attackerats.⁶⁴³

637 Intervju 14

638 Intervju 6

639 Enkät svar 201

640 Enkät svar 73

641 Intervju 24

642 Ibid

643 Intervju 16 och 24

Samtidigt beskrivs också ett positivt engagemang och organiserade motrörelser för att hindra rasism och främlingsfientlighet genom föreningar som ”Tillsammans för [Knäckebyhult]” eller ”Ett välkommande [Knäckebyhult]” som ofta initieras med anledning av växande organiserad rasism och främlingsfientlighet.⁶⁴⁴

SAMMANFATTNING

I intervjumaterialet är det flera som betonar vikten av att markera mot fördomsfulla och rasistiska kommentarer eller respektlösa attityder. Den strategi som de flesta tror på och arbetar efter är att låta människor lära känna varandra, och att detta är ett sätt att ge lokalsamhället en injektion mot främlingsfientlighet och rasism. En annan strategi är att erbjuda människor att hjälpa till och kunna visa omsorg genom att exempelvis skänka avlagda kläder och leksaker. De som är engagerade som volontärer kan bidra genom att berätta för sina bekanta om de personliga kontakter de själva fått med asylsökande. En annan strategi är att väcka empati, att be människor att sätta sig in i de asylsökandes situation.

Flera nämner även att i glesbygd och på mindre orter kan asylsökande och nyanlända vara en överlevnadsfråga för både skola, affär och fotbollslag samt för att täcka kommande års brist på arbetskraft.

Korrekt information kan skapa ett mer positivt klimat. Det är även viktigt att rusta asylsökande och nyanlända för att förstå sina rättigheter i Sverige. Utsatta gruppers behov ställs ofta emot varandra. Flera medarbetare menar att principer i det diakonala arbetet är ett stöd när detta ska bemötas.

I denna studie ges få exempel på att församlingar har erfarenheter av att möta organiserad rasism, även om det förekommer. Det finns dock en medvetenhet om problematiken med organiserad rasism och en vilja att vara en motkraft.

644 Enkät svar 201, intervju 24

Kapitel 13

Samverkan med offentliga aktörer

Det är tydligt i intervjumaterialet att arbetet med asylsökande och nyanlända stärker församlingens lokala nätverk, både med civilsamhällets aktörer och med offentliga aktörer. Det lokala samarbetet kring verksamhet för och med asylsökande och nyanlända är omfattande. Av enkäten framgår att Svenska kyrkans församlingar har många kontaktytor med offentliga aktörer, vid sidan av andra samarbetspartners inom civilsamhället. Nästan 60 procent av församlingarna/pastoraten samverkar med kommunen, drygt 40 procent med asylboende, drygt 20 procent med Migrationsverket, nästan lika stor andel med Arbetsförmedlingen, 10 procent med sjukvården och 2 procent med Länsstyrelsen. I alla de särskilt studerade församlingarna finns det lokala nätverk för att arbeta med frågor som rör asylmottagande och integration av nyanlända. Dessa har presenterats mer ingående i respektive församlingskapitel. I detta kapitel tittar vi närmare på hur samarbetet med offentliga aktörer, som exempelvis kommunen och berörda myndigheter, upplevs av de studerade församlingarna. Vi har inte intervjuat företrädare för de offentliga aktörerna utan det som presenteras är församlingarnas bild av hur samarbetet fungerar.

ATT SAMVERKA MED KOMMUNEN ÄR OFTA ENKELT, SÄRSKILT PÅ MINDRE ORTER

Generellt framkommer en bild av att det upplevs relativt enkelt att samverka med kommunen. Ofta finns det upparbetade relationer med kommunens tjänstemän. Kommunpolitiker är ibland också förtroendevalda i Svenska kyrkan. Många kommuner har tillsatt en person med särskilt ansvar för integration och etablering som ofta ser civilsamhället som en viktig samarbetspart. Kännedomen om Svenska kyrkans roll är ofta relativt god i de särskilt studerade församlingarna, särskilt på mindre orter. I storstäderna verkar det dock inte alltid vara lika enkelt.⁶⁴⁵

645 Valideringsseminarium i Uppsala den 24 januari 2017

I Pajala finns det en ”integrationsgrupp” med företrädare för kommunen och civilsamhället. Initiativet kom från kommunen 2014 men diakonen i Svenska kyrkan blev snabbt sammankallande i gruppen. Kyrkoherden berättar att *”ända från första början har vi haft mycket samverkan med kommunen [...] Man ringer och man pratar och man försöker hitta gemensamma lösningar.”*⁶⁴⁶

I Upplands Väsby finns regelbundna frukostmöten med personer från kommunen, civilsamhället och olika myndigheter etablerade sedan flera år tillbaka tack vare en tidigare medarbetare i Hammarby församling. Den kontaktytan utgjorde basen när en av församlingens diakoner ville bjuda in till en workshop hösten 2015 för att diskutera asylmottagande och integration i kommunen. En medarbetare berättar att närvaron av kommunpolitiker gav en särskild energi i samtalet:

*Och det är så kul att ha ett gäng politiker för alla vill skriva och prata. Du vet att annars i grupper kan det bli sådär att ’nej, jag vill inte säga något’, men där var det mer så att alla ville prata och alla var engagerade och vi ska ställa upp och vi ska göra mycket så.”*⁶⁴⁷

I Svalövs kommun tog församlingspedagogen i Teckomatorp initiativ till ett nätverk. *”Då tog jag kontakt med honom som är flyktingsamordnare på kommunen [...] och då bildade vi ett nätverk i kommunen med kommun, socialtjänst, kyrka och räddningstjänst och flyktingförläggningar och så.”*⁶⁴⁸

I Karlskoga tog kommunen 2012 initiativ till ett öppet nätverk med socialtjänsten, fritidssektorn samt olika föreningar och organisationer för att bättre kunna bidra till integration. Svenska kyrkan har varit med från början. När det stora mottagandet kom igång hösten 2015 bad kommunen Svenska kyrkan att samordna kläainsamling och frivilligarbete kring de asylsökande, och sköt även till lite ekonomiska medel. Kyrkorådets ordförande sammanfattar det så här: *”Vi har den här traditionen av ett gott samarbetsklimat. Vi har alltid kunnat jobba bra ihop med vår kommun. Vi har aldrig varit exkluderade från kommunens verksamheter.”*⁶⁴⁹

I S:t Johannes i Norrköping finns det sedan 1990-talet ett nära samarbete mellan olika aktörer, kanske mycket tack vare att det handlar om områden som länge varit mångkulturella och socialt utsatta och där många sett ett behov av att samverka.

646 Intervju kyrkoherde Pajala

647 Intervju medarbetare i Hammarby

648 Intervju medarbetare i Teckomatorp

649 Intervju kyrkorådsordförande Karlskoga

Så människor som jobbar i det offentliga i den här delen av Norrköping – Hageby och Ringdansen och Navestad – det är väldigt lätt att jobba ihop med socialen och med polisen och skolan och fritids, alla de här som har någon roll, det är liksom upparbetat. Här är det aldrig några principiella problem, det finns också en slags känsla av att 'det är vi som jobbar här' [...]. Så det är ganska enkelt. Så är det inte i hela Norrköping.⁶⁵⁰

Inte sällan är också kommunala bostadsbolag inblandade i olika typer av samverkan. I St Johannes var det Hyresbostäder som tog initiativet till samarbete för bättre boendemiljö och framtidstro i stadsdelen Hageby. I Upplands Väsby finns Väsbyhem med som samverkanspart i integrationsfrågor. En medarbetare berättar: *"Det fungerar bra att få bostäder här också. Väsbyhem är väldigt positiva."*⁶⁵¹

Samarbetet har i Svalöv och Pajala lett till att kommunen tillsammans med andra aktörer gjort en ansökan till Länsstyrelsen om finansiering av ett integrationsprojekt. Samarbete med civilsamhället har varit ett krav från Länsstyrelsens sida.

I viss mån syns även positiva tillrop kring samarbetet med kommunen i enkäten. *"Ett bra nätverk byggdes upp mellan församling och kommun"*⁶⁵² skriver en kyrkoherde, en annan konstaterar att *"kommunen behövde våra tjänster som frivilligsamordnare"*⁶⁵³ och en tredje skriver *"Bra kontakt med ansvariga på kommunen har varit det viktiga för att lyckas."*⁶⁵⁴

Samtidigt som den här positiva bilden finns syns också en del frustrationer. En informant säger: *"Vi har försökt att få fart på kommunen. Vi har suttit där i direktörssoffan ett antal gånger och det händer ingenting."*⁶⁵⁵ En kyrkoherde skriver i enkäten: *"Det är lätt att göra eget utifrån sin församling. Det är svårt att samarbeta med stat och kommun."*⁶⁵⁶

650 Intervju kyrkoherde Norrköping

651 Intervju medarbetare i Hammarby

652 Enkät svar 108 (fritext) på frågan: "Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?"

653 Enkät svar 89

654 Enkät svar 161

655 Intervju 17

656 Enkät svar 237

Förmedling av insamlade kläder, Karlskoga församling.
Foto: Alex&Martin/Ikon

ROLLFÖRDELNINGEN ÄR INTE ALLTID TYDLIG

I flera intervjuer finns reflektioner kring att man som kyrka inte vill ta på sig uppgifter som åligger offentliga aktörer. Gränsdragningen är inte alltid helt enkel. Ska en församling vara värd för kommunens bostadssöksfunktion?⁶⁵⁷ Ska en församling erbjuda psykologsamtal?⁶⁵⁸ Ska en församling agera översättare av Migrationsverkets brev?⁶⁵⁹ Vilken ska kyrkans roll vara?

Man vill också ha någon form av något litet avstånd också, för det ska inte vara exakt samma sak [...] alltså samhället och kyrkan ska ändå utmana varandra litegrann, tänker jag, eller? Kyrkan ska vara ett salt i världen och världen någonstans ska väl också fånga in kyrkan om kyrkan försvinner för långt åt sidan, tänker jag. Det finns en kraft och motkraft i det här hela tiden.⁶⁶⁰

En informant säger: "Alltså ibland kan vi få saker i knäet, men ganska ofta är det ändå kommunens ansvar och det tycker jag att de har varit duktiga på kommunen, att ta det rätt mycket."⁶⁶¹ En kyrkoherde som svarat på enkäten menar att det är "bättre att stötta kommun och stat med personella och volontära resurser, gemensamma fritidsaktiviteter

657 Intervju 24

658 Intervju 32

659 Intervju 10

660 Intervju 31

661 Intervju 28

och läxhjälp än att bedriva egen verksamhet.”⁶⁶² En annan uttrycker att det är ”bra att stötta engagerade aktörer mer än att ta huvudansvar”.⁶⁶³ Ett längre enkätsvar speglar samma slutsats, och här blir det också tydligt att det handlar om att vara noga med rollfördelningen gentemot offentliga aktörer:

*Våra viktiga erfarenheter är att inte se oss själva som den enda aktören i frågan, att inte hamna i en situation där vi tror oss vara enda lösningen, vikten av att göra en tydlig situationsbedömning och att tänka långsiktigt. Att vara noga med rollerna, så att vi inte går in och tar ansvar för det som kommun, landsting eller Migrationsverket har ansvar för. Skapa en rimlig bedömning av vad församlingen kan göra och så göra det. Det vill säga: Analysera, avgränsa.*⁶⁶⁴

Ibland är det också de hjälpsökande som har förväntningar att kyrkan ska gå in och diakonen måste berätta att i Sverige är det en kommunal uppgift:

*Till mig, som diakon kommer det många människor i nöd och mycket handlar om att man inte har någonstans att bo och man vill ha hjälp med det och tycker att det är kyrkans roll att ordna det, att man inte har pengar och inte vänner och inte fru. [...] Då försöker jag förklara att i Sverige är det organiserat på ett annat sätt, att kyrkan gör inte allt det.*⁶⁶⁵

Samma informant ser dock att denna gränsdragning blir allt svårare i och med att regelverk kring asylsökande och nyanlända har blivit tuffare.⁶⁶⁶ Att samverka blir också svårare när asylnpolitiken stramats åt. Om man inte minst under hösten 2015 och våren 2016 samarbetade i att välkomna asylsökande så ser idag uppdraget annorlunda ut. Många myndighetspersoner från Migrationsverket och polisen har ansvar för att människor som fått avslag på sin asylansökan ska lämna landet. Det är ett arbete där Svenska kyrkans församlingar inte har en lika tydlig roll och ofta inte heller är av samma uppfattning som myndigheterna. Många församlingar ställs inför etiska och moraliska dilemman.⁶⁶⁷

INGEN ÅTERKOPPLING KRING ARBETET MED AKUTBOENDEN

Det stora mottagandet av asylsökande hösten 2015 gjorde att gränsdragningar kring vem som hade formellt ansvar för vad inte längre blev relevant. Alla behövde hjälpa till. En informant berättar:

662 Enkätsvar 136

663 Enkätsvar 193

664 Enkätsvar 184

665 Intervju 24

666 Ibid

667 Valideringsseminarium i Uppsala den 24 januari 2017

Det vart så uppenbart för mig då förra hösten, det är väl exakt ett år sedan, när den här stötvågen gick genom hela Europa, att det var på allvar [...]. Då får vi också en känsla av att 'jamen, vi måste ta tag i någonting' och till att börja med pratar man om att det behövs boenden, det behövs tillfälliga boenden och rentav tak över huvudet, folk hamnar nästan i tält och hela det där och då kliver vi in ganska tidigt i det och jag ringer kommunen, att 'vi har kanske lite lokaler i alla fall'.⁶⁶⁸

Församlingen inventerade sina lokaler och identifierade tre möjliga ställen där de kan erbjuda tak över huvudet. De hänvisades av kommunen till Migrationsverket som först gärna ville komma direkt. Men sedan rann allting ut i sanden. *"Vi blev bollade mellan kommunen och Migrationsverket och jag tröttnar ju till slut. [...] Alltså jag tänkte, de har väl nog bekymmer än att jag blir ett bekymmer."*⁶⁶⁹ Informanten konstaterar att all arbetstid som lagts ner på detta var till ingen nytta. *"Jag tycker det är alldeles uppenbart, alltså från mitt perspektiv, att både Migrationsverket och kommunen hade ingen som helst förmåga att hantera det här."*⁶⁷⁰ Någon återkoppling har heller inte i efterhand kommit varken från kommunen eller från Migrationsverket kring vad som hände.

Svenska kyrkan fick samtidigt flera förfrågningar till både stift och nationell nivå om att uppbringa akuta boendeplatser.⁶⁷¹ Detta satte igång stora processer i många stift. I Lunds stift gjordes exempelvis en omfattande och snabb inventering som involverade alla församlingar. Detta ledde till att stiftet cirka två veckor senare kunde presentera 400 platser för Migrationsverket. Stiftsdiakonen som arbetade med inventeringen hade mycket kontakt med Migrationsverket under processens gång och verket betonade det akuta läget och att de var mycket intresserade. Men i slutändan togs nästan inga platser i anspråk.⁶⁷² Samma sak hände på andra platser i landet. Totalt presenterades cirka 3 000 platser för Migrationsverket men bara ytterst få togs i anspråk.⁶⁷³ Återkopplingen från Migrationsverket upplevdes på många platser bristfällig eller obefintlig.

Asylmottagande kan vara ryckigt och svårförutsägbart och påverkas både av världshändelser och politiska beslut. Hösten 2015 var speciell. En vecka efter Migrationsverkets förfrågningar om akutboenden kom regeringsbeslut om gränskontroller och regelskärpningar. Antalet nya asylsökande minskade.

668 Intervju 11

669 Ibid

670 Ibid

671 Bl.a. genom telefonsamtal till Uppsala stift 2015-11-06, e-post till flera frivilligorganisationer 2015-11-09

672 Telefonsamtal med stiftsdiakon i Lund 2016-11-30

673 E-post med Svenska kyrkans krissamordning 2016-11-30

Det finns en förståelse för att utvecklingen inte var förutsägbar för kommuner och för Migrationsverket, men att det är viktigt att dra gemensamma lärdomar av samarbeten som går i stå och det har gjorts i allt för låg grad. En informant konstaterar:

*Jag vet inte vad som hände, så där kan inte jag dra några slutsatser. Jag vet inte om jag gjorde något fel i mina kontakter eller om jag egentligen gjorde rätt, alltså jag kan inte bedöma det. Eller om det bara vart töntigt för dem och inte var något värt. Jag vet inte.*⁶⁷⁴

SNABBA OMFLYTTNINGAR OCH BRISTFÄLLIG INFORMATION FRÅN MIGRATIONSVERKET

Det som alla besökta församlingar berörts av är Migrationsverkets snabba omflyttningar av asylsökande. Asylboenden öppnas och stängs och informationen både till lokalsamhället och till de boende som ska flyttas upplevs ofta som bristfällig. Det är tuftt för de enskilda, det försvårar kommunens planering av exempelvis skolverksamhet och gör det också svårt för Svenska kyrkans församlingar och andra civilsamhällesaktörer att göra rätt satsningar. ”*Det blir ganska ryckigt med öppnade och stängda boenden*” skriver en kyrkoherde i enkäten.⁶⁷⁵

Det är ofta en överraskning när ett nytt boende öppnar, inte minst eftersom upphandlingar är hemliga och det tidigare inte fanns krav på att informera kommunen om man var med i en upphandling för att driva ett asylboende. Ibland brister informationen också när Migrationsverket fått hyra bostäder. En informant berättar: ”*Sen började det flytta in fler och fler familjer, och vi hade ingen aning och kommunen hade egentligen ingen aning heller.*”⁶⁷⁶

När ett boende ska stängas eller minskas ner och många asylsökande ska flyttas till en annan ort är det också svårt, inte minst på ett emotionellt plan. Det skapar oro för individen och tar kraft från församlingarna och lokalsamhället som byggt upp relationer och verksamhet. En informant berättar: ”*De har nyss hunnit bli kompisar och sen kommer Migrationsverket och säger att ’ni 52 stycken [...] på måndag ska ni åka härifrån’. ’Vart?’ ’Ja, det vet vi inte.’*”⁶⁷⁷

Det finns också erfarenheter av att asylboenden inte håller måttet. En informant berättar:

674 Intervju 11

675 Enkät svar 157

676 Intervju 10

677 Intervju 6

*En del hus har varit bedrövliga och där man då med hjälp av Räddningstjänsten, till exempel, har sett att här måste ni dit och kolla brandsäkerheten, alltså här bor det folk i den här källaren och så bor det hur mycket folk som helst i det här huset och det kan inte vara rätt.*⁶⁷⁸

Det sammantagna intrycket från intervjumaterialet och enkätens fritextsvar är att det finns frustrationer över att Migrationsverket brus-tit vad gäller information, både till lokalsamhället och till de asylsökande. En kyrkoherde skriver: *”Kontakten med Migrationsverket borde vara bättre. Asylsökande saknar ofta eller förstår inte information, nya regler osv.”*⁶⁷⁹ En annan skriver: *”Under akut kris svårt med kontakten med Migrationsverket.”*⁶⁸⁰

STELBENT BYRÅKRATI OCH VATTENTÄTA SKOTT

En av kyrkoherdarna som svarat på enkäten skriver att en lärdom varit att *”det finns mycket byråkrati kring verksamhet för och med flyktingar/ asylsökande”*.⁶⁸¹ De exempel som ofta kommer fram i intervjuer är regelverk kring möjligheter för asylsökande att praktisera eller arbeta, men även att *”lagar och försäkringsregler satte stopp för vår önskan att erbjuda lokaler.”*⁶⁸² Ibland finns det goda skäl för regler och byråkrati – brandskyddsregler och arbetsgivaransvar är viktigt. Många informanter anser dock att det finns regler och system som skulle kunna förenklas. Efter årsskiftet 2016/2017 har möjligheten för asylsökande att praktisera helt tagits bort.⁶⁸³ Vad gäller att ordna praktikplatser för nyanlända så menar en informant att *”det är bostadsbolaget och ABF och Svenska kyrkan och kanske någon mer aktör som samarbetar kring det här, men de stora, de avvaktar lite och tittar på lite och det kan jag tycka är synd faktiskt.”*⁶⁸⁴ Ofta tycks det vara regelverk som står i vägen. Mer av flexibilitet behövs, menar samma informant och fortsätter:

*Jag funderar litegrann på hur man tänker sig att integration ska gå till. Alltså det är en väldigt utdragen process, man kommer bit och det kanske dröjer 5–7 år innan man är i sitt första arbete i bästa fall. Hur tänker man då? Varför måste allting överprövas hela tiden, finns det inga vägar där vi kan skynda på processen lite? Om man nu är arkitekt, om man säger att man är en arkitekt, kan man hitta ett arkitektkontor som bara kan kolla om den här personen verkligen har de här kunskaperna och jobba lite? De kan väl vässa pennor, men ändå finnas med. Jag tänker att vi måste hitta vägar.*⁶⁸⁵

678 Intervju 10

679 Enkät svar 76

680 Enkät svar 83

681 Enkät svar 38

682 Enkät svar 240

683 Svenska kyrkan. Support Migration, Sysselsättning, arbete och praktik

684 Intervju 11

685 Intervju 31

Ibland är det tillämpningen av regelverken som brister mer än själva regelverket. Flera medarbetare berättar att de ofta får bevaka att asylsökande, men även papperslösa, får exempelvis den vård och det stöd som de har rätt till enligt lag. Många socialsekreterare som arbetar på försörjningsstödsenheter är nyutexaminerade. Svenska kyrkans diakon blir den som står för kontinuitet och djupare kunskap. En informant säger: *”Min roll är mycket mer att fatta precis hur samhället fungerar.”*⁶⁸⁶ Hon exemplifierar:

*För det var en kvinna som hade gjort någon skrapning eller vad det var och vi skulle få en faktura på 11 000 och då fick jag berätta för den här sjuksköterskan att den här lagen [om vård för papperslösa] kom 2013, så det landade på 300 spänn. Så att det är mer att samhället inte har hängt med, så det handlar om att tala om. [...] Jag känner att jag har fått lära upp. Det är ganska unga, nya socialsekreterare som de anställer på [enheten för] försörjningsstöd.*⁶⁸⁷

Det finns också kritik mot de vattentäta skott som många upplever finns mellan olika offentliga aktörer. En kyrkoherde beskriver i enkäten sin största lärdom som *”att det svenska samhället är oerhört trubbigt och att inte ens de olika inblandade myndigheterna talar med varandra – det som ser enkelt ut på papperet kan fungera i en storstad med goda kommunikationer men ute på landet är det en helt annan sak”*.⁶⁸⁸ Det finns i intervjumaterialet flera exempel på att Svenska kyrkans medarbetare får försöka reda ut hur olika myndighetsbeslut hänger ihop och påverkar varandra. Inte minst diakonens roll kan handla om att gå till botten med beslut där människor hamnat i kläm och ta reda på vad det är som hänt och se om det går att åtgärda. En informant berättar om en kvinna som inte längre fick etableringsersättning efter att hon gift sig och flyttat ihop med sin man.

*Hon förstod inte heller, den här socialsekreteraren, varför inte kvinnan fick pengarna och då fick jag tag på någon på Arbetsförmedlingen och då [visade det sig att hon] hade bott hemma och då hade etableringsersättningen varit till familjen [...] men det var jag som fick ta reda på det här.*⁶⁸⁹

BRISTANDE KUNSKAP OM TROSSAMFUND

Det finns en känsla hos många informanter att kunskapen om Svenska kyrkan har minskat hos offentliga aktörer. Det är inte längre självklart att veta vad en diakon har för arbetsuppgifter, eller att förstå att Svenska kyrkans diakonala arbete inte har som syfte att rekrytera nya medlemmar till Svenska kyrkan. En diakon har erfarenhet av personal

686 Intervju 28

687 Ibid

688 Enkät svar 125

689 Intervju 28

på boenden för ensamkommande barn som undrar vad hon har där att göra. ”Många har en väldigt otydlig bild av vad en diakon är eller gör och det är inte konstigt.”⁶⁹⁰ En annan informant ger bilden av att många tjänstemän och politiker känner väl till Svenska kyrkan, medan ”enskilda tjänstemän och enskilda poliser och andra liksom [har attityden] ’Vad gör ni här?’⁶⁹¹ Samma informant menar att det kan handla om ”en okunskap som [...] är skrämmande stor också bland utbildade människor för vad vi står för” där man utgår från att Svenska kyrkan har någon egoistisk baktanke med sitt engagemang för asylsökande, att församlingen nog ändå gör detta för sin egen vinning.⁶⁹² Generellt verkar okunskap om och misstänksamhet gentemot Svenska kyrkan vara mer utbredd i storstäderna än på mindre orter.⁶⁹³

Samtidigt kan det växa en god kännedom mellan olika aktörer i mer utsatta områden i storstäderna. Kyrkoherden i Norrköping ger ett exempel som visar på att offentliga aktörer räknar med S:t Johannes församling när det händer något i stadsdelen Hageby:

Jag kan ta en bild av det, jag var här och samtalade med församlingsherden om någonting och då hade det varit, det hade skett något mord, det var någon gänguppställning i Hageby och plötsligt kommer det in en polis till oss. [...] [De] undrade om vi kan vara med? Om vi skulle kunna öppna församlingshemmet om det skulle behöva samlas människor i det här sammanhanget?⁶⁹⁴

Om kunskapen är ojämn om Svenska kyrkan så brister den än mer när det gäller andra trossamfund än Svenska kyrkan. Det är inte självklart att polisen kan skilja mellan syrisk-ortodoxa kyrkan och muslimska församlingen, eller att de tänker in migrantledda trossamfund som resurser i ett förebyggande arbete eller i krishantering.⁶⁹⁵ När det finns etablerade interreligiösa samarbeten, som i Norrköping, kan ofta Svenska kyrkan spela rollen som brobyggare mellan de offentliga aktörerna och de migrantledda trossamfundet.

Där har vi etablerade samarbetsformer där Svenska kyrkan spelar roll som brobyggare, som den stora etablerade religiösa organisationen med rötter i myndighet, kommun och allt det, det gör att vi på ett självklart sätt kan ha möten med kommunen och kommunala företrädare tror jag, de känner igen oss, vi har ju det språket, det var vi som var kommunen en gång, så att säga. Nejmen, det sitter i, tror

690 Intervju 24

691 Intervju 11

692 Ibid

693 Valideringsseminarium i Uppsala den 24 januari 2017

694 Intervju kyrkoherde Norrköping

695 Intervju 28

jag, och de andra religiösa organisationerna kan ändå känna igen att vi också är [en religiös organisation].⁶⁹⁶

SAMMANFATTNING

Av materialet framgår det att församlingarna har ett omfattande samarbete med offentliga aktörer, framför allt med kommunerna men även med asylboenden, Migrationsverket och Arbetsförmedlingen. Av de församlingar/pastorat som anger att de har ett arbete för asylsökande uppger nästan hälften att det sker i samverkan med kommunen. Det upplevs som enkelt att samverka med kommunen, och många församlingar har redan före hösten 2015 upparbetade relationer till tjänstemän i kommunen. Det finns i intervjumaterialet en del funderingar kring frågor som rör gränsdragningen mellan det offentligas ansvar och Svenska kyrkans ansvar. Vilka uppgifter ska församlingen vara beredd att gå in i?

Det finns i materialet även röster som påtalar brister i samverkan. Det gäller framför allt i relation till Migrationsverket. Här nämns dels det stora arbete Svenska kyrkan lade ner för att få fram akutboenden hösten 2015, efter förfrågningar från Migrationsverket, dels snabba omflyttningar av asylsökande på grund av att asylboenden öppnas och stängs. Ytterst få platser av de 3 000 som Svenska kyrkan erbjöd för akut asylboende togs i anspråk. Återkopplingen från verkets sida upplevdes bristfällig eller obefintlig. Även informationen till såväl lokalsamhället som till de asylsökande som ska flyttas upplevs ofta brista.

En svårighet vid samverkan med offentliga aktörer är stelbent byråkrati. Det upplevs som vattentäta skott mellan olika offentliga aktörer. En roll som medarbetare i församlingarna många gånger får ta på sig är att förklara för asylsökande och nyanlända hur olika myndighetsbeslut hänger ihop och påverkar varandra. En annan svårighet är att kunskapen om Svenska kyrkan har minskat hos de offentliga aktörerna och man känner inte till vad en diakon har för arbetsuppgifter eller vad den diakonala verksamheten har för syfte. Än mindre känner man till andra trossamfund.

696 Intervju 11

Kapitel 14

Varför kommer asylsökande till Svenska kyrkan?

För många människor spelar religion och tro en viktig roll i vardagen. Bland asylsökande och nyanlända finns flera olika trosuppfattningar representerade. Tidigare forskning visar på flera olika anledningar för människor som flytt sitt hemland att söka kontakt med trossamfund, vilket redogjorts för i kapitel 1. I detta kapitel kommer vi särskilt belysa de faktorer som lyfts fram i våra intervjuer som skäl för asylsökande och nyanlända att komma till Svenska kyrkans församlingar. Asylsökande har inte specifikt intervjuats utan analysen bygger på det som medarbetare, förtroendevalda och volontärer återgett från sina möten med målgruppen. Röster från asylsökande eller tidigare asylsökande finns med genom de intervjuade medarbetare eller volontärer som själva har kommit till Sverige som asylsökande. Det är alltså främst bilden från dem som valt att engagera sig i församlingen som återges här.

FÖR ATT FÅ HJÄLP OCH STÖD

Det vanligaste skälet för asylsökande att komma till Svenska kyrkan är att det finns en bra verksamhet som är ett stöd för den som är ny i Sverige. Det kan handla om språkcaféer och andra sociala kontaktytor, men också om möjligheten att berätta om sina problem för någon som lyssnar, att få hjälp med myndighetskontakter och praktiska problem. Många har en tuff situation i oviss väntan och lever tätt inpå andra människor de inte själva valt att dela boende med och som de kanske har stora meningsskiljaktigheter med. Många bär med sig svåra minnen från krig och våld och lever separerade från sin familj. En volontär berättar:

Hur är vardagslivet för dem? Det är ofta inte speciellt angenämt kan man väl säga. De bor ofta trångt och de har familjen i hemlandet och då är det förvånansvärt att de orkar studera när man vet att fru och tre barn sitter kvar i Libyen eller i Syrien.⁶⁹⁷

Många asylsökande är trångbodda och sysslolösa och längtar efter något som bryter tristessen. ”De har inget att göra och då kommer de.

⁶⁹⁷ Intervju 25

*Dom kan ju bo sju, åtta i ett rum, då blir ju det här ett andningshål.*⁶⁹⁸ För de som har barn är det ovärderligt att kunna få del av stora lektytor i församlingshem och få uppleva att barnen har roligt och utvecklas.⁶⁹⁹ Den pedagogiska verksamheten för barn som t.ex. *Barn i väntan* och *Barn i start* som bedrivs i S:t Johannes församling, men även öppna förskolor och annan barnverksamhet som bedrivs i de övriga församlingar som vi särskilt studerat, betyder mycket. En medarbetare berättar:

*Då hade jag sångstunder med rörelsesånger, för barn behöver göra något som de mår bra av, som de blir glada av. Jag hade mött så många barn här som var stenansikten, två- till treåringar som inte gjorde en min, men när vi började sjunga vecka ut och vecka in, så hände någonting.*⁷⁰⁰

Att etablera sig i ett nytt land är inte enkelt och det är inte alltid så lätt att få kontakt med svenskar. Svenska kyrkan kan vara en plats där den kontakten kan upprättas. En volontär återger ett spontant samtal med en asylsökande kvinna i en mataffär:

*Hon pratade jättebra engelska och då berättade jag för henne att hon kan gå till kyrkan och hon kan även gå till flera andra platser för att lära sig svenska. 'För språket behöver du ju ha.' Och sen berättade jag för henne att det finns vinterkläder att hämta. Hon hade varit här i fem månader och missat all info för dom nyanlända. Så till slut så sa hon 'Du är den enda sedan jag kom hit, svensk, som har pratat med mig.' Och så sa hon, innan hon gick, 'Jag vill ha dig som granne'.*⁷⁰¹

De enskilda samtal som främst präster och diakoner har med de asylsökande kan handla om många olika saker. En diakon berättar:

*Det kan vara att man behöver juridisk hjälp och att vi ska kolla av läget där. Att man mår jättedåligt, för att barnen är i ett annat land och jag är här själv och jag vet inte om jag får vara kvar. Det kan vara allvarlig sjukdom, även om man är flykting så kan man bli sjuk. [---] Det kan vara att mitt barn inte trivs i skolan och hur ska det gå? Och mycket väntan, väntan, väntan. [---] Det är vanmakt mycket, även om man har uppehållstillstånd, så kan det vara känslan av eller uppgivenhet och ensamhet och också någon stress att komma in i samhället, att bli en del av det här och att få ett jobb. [---] Och en del mår riktigt dåligt och [---] då kan de komma till mig i samtal en annan gång med tolk.*⁷⁰²

698 Intervju 32

699 Intervju 3

700 Intervju 10

701 Intervju 23

702 Intervju 24

Att bara få berätta om sina problem för någon som lyssnar och bryr sig är ibland nog så viktigt som konkret hjälp. ”*Man behöver någon som lyssnar. Det hjälper. Det är bra.*”⁷⁰³ Samtalen handlar inte sällan om Gud och om meningen med livet.⁷⁰⁴ En medarbetare säger: ”*Det är nog mycket förvirring att komma till ett nytt land med nya värderingar. Det är många som inte mår så bra, så är det, och livet kommer ikapp.*”⁷⁰⁵

Några reflekterar kring att de som mår allra sämst kanske inte har energi att komma på t.ex. språkcafé. En medarbetare säger: ”*Jag tror också att de som orkar engagera sig, de orkar komma. De som inte mår bra, de kanske inte kommer, alltså de orkar inte ta sig hit.*”⁷⁰⁶

Det är både kristna och muslimer som kommer till de verksamheter som ordnas i de församlingar vi särskilt studerat. För kristna är det ofta ett förstärkande skäl att komma att det är kyrkans verksamhet. För muslimer är det enligt två informanter viktigare att verksamheten är bra, inte i vems regi den är.⁷⁰⁷ Andra menar att också många muslimer särskilt uppskattar att det just är kyrkan som driver verksamheten eftersom det är ett sammanhang där gudstro är naturligt.⁷⁰⁸

Språkcaféerna uppskattas också av dem som redan fått uppehållstillstånd och går på SFI eller som varit en längre tid i Sverige men ändå vill träna sin svenska. Det finns mer tid och tålamod på språkcaféet vilket attraherar. En volontär berättar:

*Vi har ingen tidspress, till exempel. Sitter man på en lektion då har man fyrtyo minuter och då tjunk, tjunk, tjunk och då kanske det går för fort, men här kan man få lov att sitta med samma mening tills man tycker att man kan den eller att man får förklaringen på alla ord.*⁷⁰⁹

Andra fortsätter att komma eftersom församlingen och språkcaféet blivit en viktig social gemenskap och lite som en familj, kanske i avsaknad av den familj som man splittrats ifrån. En volontär berättar:

*Vi har ju en kille som har varit med några år [---] som pratar i princip fullvärdig svenska, men nu var han ledig från Komvux två torsdagar så då kommer han hit för det är så roligt. [---] Det är något som han saknar, tror jag, hans föräldrar är kvar i Syrien, han saknar det här.*⁷¹⁰

703 Intervju 3
 704 Intervju 21, 24, 31
 705 Intervju 31
 706 Intervju 27
 707 Intervju 2, 6
 708 Intervju 9
 709 Intervju 2
 710 Intervju 32

En informant lyfter fram att relationerna som byggs i kyrkan är informella och mer jämställda, till skillnad från de många myndighetskontakter som asylsökande behöver hantera.⁷¹¹ Det kan också finnas en större acceptans för kulturella och individuella olikheter i kyrkan. En medarbetare berättar om ett vittnesmål från en volontär i språkcaféet som själv har flyktningbakgrund:

*Det är en som [...] har sagt att det är inte så vanligt att man känner att man får plats om man inte är svensk, för det blir väldigt organiserat och tider och hur man ska göra, men här kan man känna att man får vara [sig själv]. Det är ju roligt.*⁷¹²

Frågor om arbete och bostad är centrala för många nyanlända, inte minst för dem som får asyl i Sverige. Några har kunnat få praktikplats eller en tillfällig anställning i församlingen vilket både ger språkträning, nätverk och arbetslivserfarenhet. Ibland har församlingarna hjälpt till med matchning mot arbetsplatser i lokalsamhället, t.ex. genom kartläggning av asylsökandes kompetens, mentorskap eller genom att förmedla kunskap om yrken med framtida arbetskraftsbrist.⁷¹³

Inte sällan leder bostadsbrist och höga hyror till att det är svårt för många att lösa sin bostadssituation. Två av fem av de församlingar vi särskilt studerat berättar att de ibland matchar privatpersoner som kan hyra ut en bostad eller ett rum till ett bra pris med asylsökande eller nyanlända som behöver bostad.

*Som nu i veckan, då är det en, han kommer från Syrien och han är ensam och har haft det tufft och hade inte heller något bra boende. Då kunde vi ordna det för honom tack vare att det var en dam som går på saker i kyrkan som behövde ha någon boende [hos sig].*⁷¹⁴

FÖR ATT "FOLK I KYRKAN ÄR SNÄLLA"

Ett väldigt vanligt skäl för att komma till kyrkan, som många har hört från de asylsökande, är att de tycker att folk i kyrkan är snälla. En volontär som själv är i asylprocessen säger: "Jag tycker om människorna som jobbar här. [...] Alla vill hjälpa [och dom säger]: 'Inga problem!' 'OK, kom!' 'Varsågod!'"⁷¹⁵ Att kristna är "snällare" är en annan utsaga:

*En sak som jag hör ganska ofta, det är från muslimer, min fru jobbar med muslimska barn, och det man hör ganska konstant är att många muslimer säger att kristna är snällare och vad de menar med det, det vet vi inte, för vi vet inte vad deras jämförelser är.*⁷¹⁶

⁷¹¹ Intervju 9

⁷¹² Intervju 24

⁷¹³ Intervju 10, 17, 21, 26

⁷¹⁴ Intervju 24

⁷¹⁵ Intervju 3

⁷¹⁶ Intervju 6

Några berättar att muslimer blir positivt överraskade över att de är välkomna till kyrkans aktiviteter:

Det är många faktiskt som har sagt att 'vad snälla ni är ni som är kristna', att vi tar emot dem och att även muslimer kan komma hit. De är tacksamma. Ja, de blir förvånade och de har sagt det många gånger, att vi behandlar dem lika allihop, det spelar ingen roll, jude eller muslim eller kristen, det är det de har sagt faktiskt ett par gånger.⁷¹⁷

Ibland är det självklart för muslimer att de kan vända sig till kyrkan. Församlingspedagogen i Teckomatorp berättar att asylsökande muslimska familjer från Syrien knackade på hos Svenska kyrkan sin första dag på orten.

Ja, de tänkte liksom att 'jamen, vi måste ta kontakt' [...] I efterhand vet jag att de levde tillsammans med kristna i Syrien. Så för dem var det inte alls främmande och de tänkte 'vart ska man gå?'⁷¹⁸

Inte sällan är ”de i kyrkan” synonymt med ”svenskar” eftersom det är där man främst mött svenskar. En medarbetare berättar att hon hört de asylsökande säga: ”Vad fint kyrkan arbetar. Och alla svenskar, de har en mjukhet. De är jättesnälla.”⁷¹⁹ Goda omdömen sprids från person till person. ”De lyssnar in snacket och hur det är.”⁷²⁰ En god erfarenhet leder till en kedjereaktion och fler kommer:

Nästa familj de pratade med de andra familjerna som kom och sådär och såg jag någon ny familj, så sprang jag ut och liksom sa välkommen och sådär. Ja, så det blev sådana här lite ringar på vattnet utav alltihop då.⁷²¹

717 Intervju 22

718 Intervju medarbetare 1 Teckomatorp

719 Intervju 29

720 Intervju 28

721 Intervju 10

Ljuständning, Leksands församling Foto: Ingrid Del Castillo

FÖR ATT PRAKTISERA SIN TRO OCH DELTA I GUDSTJÄNSTER

En volontär med erfarenhet från asylprocessen säger att det ger henne mycket styrka att gå till kyrkan. *”Här kan jag vara nära min Gud, jag kan gå långt från dåliga saker. Att vara nära Gud är bättre, det är ett bättre liv. Jag känner det i hjärtat.”*⁷²²

En medarbetare berättar att gudstron är avgörande för många av de asylsökande han möter. *”Har du haft det stökigt och har det stökigt, så är gudstron avsevärt mycket mer värt än när du har allt gott och väl.”*⁷²³ En annan medarbetare berättar om en kvinna från Eritrea som ofta går i gudstjänsten.

*Så frågade min syster: ’Förstod du något av det som sades?’ ’Nej, inte så mycket, men det spelar ingen roll, det är så skönt att vara i kyrkan’. För att det är mycket som är en andlig upplevelse, som stärker, som inte har så mycket med ord och språk att göra.”*⁷²⁴

Många församlingar försöker på ett eller annat sätt härbärgera de nya församlingsborna i gudstjänstlivet. Det kan ta sig olika uttryck. Bland de fem församlingar vi särskilt studerat för den här studien är det framför allt S:t Johannes och Karlskoga som medvetet arbetat med detta.

⁷²² Intervju 3

⁷²³ Intervju 6

⁷²⁴ Intervju 21

I S:t Johannes är de allra flesta gudstjänstdeltagarna från Syrien och Irak med ortodox eller katolsk bakgrund. Evangeliet läses på arabiska och det finns gudstjänstvärdar med bakgrund i Mellanöstern.⁷²⁵

I Karlskoga berättar kyrkoherden om en grupp från Eritrea som finns i församlingen, många med ortodox bakgrund. Först firar de en egen gudstjänst klockan sju och sedan är de även med på den svenskkyrkliga gudstjänsten i Söderkyrkan.⁷²⁶ Även asylsökande från Syrien finns med i församlingens gudstjänster. Ofta läses texter på flera språk.

Även i Hammarby, Pajala och Teckomatorp finns det några gudstjänstdeltagare som är asylsökande och har bakgrund i Mellanöstern eller Eritrea. Där har det dock inte gjorts någon specifik anpassning av gudstjänsten för att särskilt välkomna de här grupperna.

En medarbetare menar att kristna från Mellanöstern kanske också kommer till gudstjänster i Svenska kyrkan mest för att upprätthålla sin identitet som kristna. *”Jag tror inte att man reflekterar alltid så mycket kring det, det är något man gör och mycket en grupptillhörighet, att man är kristen när man tillhör den gruppen.”*⁷²⁷ Det är också en tradition som man tidigt fostras in i. *”[De syrianska barnen] älskar söndagsskolan, [familjerna] har ju det som kultur att ta med sig sina barn, väldigt tidigt.”*⁷²⁸

Att man söker sig till Svenska kyrkan istället för den kyrka man tidigare har tillhört kan ha olika anledningar. Ofta kan det vara rent praktiska anledningar, som att Svenska kyrkan ligger närmast – på minde orter finns ofta inte någon katolsk eller ortodox kyrka över huvud taget – eller att man inte tycker att samfundstillhörigheten är så viktig. *”Det är ingen skillnad. Kyrkan är kyrkan.”*⁷²⁹

Det finns hos några informanter en medvetenhet om att det inte alltid är helt okomplicerat att gå mellan olika kristna kyrkor. En medarbetare berättar att hon uppmanar katoliker och ortodoxa att prata med sin präst om det enligt deras kyrka är okej att ta emot nattvarden i Svenska kyrkan.⁷³⁰ Det finns också de som valt att bli medlemmar i Svenska kyrkan.⁷³¹

Alla fem församlingar har erfarenheter av att möta muslimer som kommer till Svenska kyrkan med funderingar om att konvertera till kristen tro. Några menar att det ibland mest beror på en förhoppning om att

725 Intervju medarbetare 1, 3 och volontär 1 S:t Johannes

726 Intervju kyrkoherde Karlskoga

727 Intervju 26

728 Intervju 32

729 Intervju 3

730 Intervju 21

731 Intervju 17, 32

därigenom kunna få asyl i Sverige⁷³² men att det också finns de som verkligen har en längtan efter att bli kristna. En diakon berättar hur denna längtan kan uttryckas:

*Det är en längtan efter Gud och det är den kristna guden de längtar efter och den identitet de känner. Och en del säger bara så här: 'Kristna har varit goda mot mig' och [...] när man har flytt, så är det de kristna som har tagit hand om en och bemött en där på vägen som har varit ganska bråkig.*⁷³³

I enkäten skriver en kyrkoherde: "Många som kommer har mött kristen kärlek under vägen genom Europa."⁷³⁴

Församlingarna betonar att de skyndar långsamt när de möter muslimer som vill konvertera, inte minst när det gäller ungdomar. "En del kommer [och säger] 'Jag vill döpa mig nu', de vill döpa sig på en gång och då säger jag att vi alltid har undervisning först, så man vet vad det är man gör."⁷³⁵ Flera berättar att de samråder med sin biskop och andra i stiftet kring muslimer som vill konvertera. Alla församlingar har dock en eller flera personer som har konverterat eller som har inlett en sådan process, exempelvis genom att gå i dopundervisning. Flera lyfter också fram vikten av att vara tydlig med att det inte är säkert att man får asyl i Sverige bara för att man blir kristen. En kyrkoherde som svarat på enkäten skriver: "Vi har också lärt oss att vara extremt tydliga i kommunikationen med dem vi får nära, ibland kan de tro att ett brev från en präst ska ändra på Migrationsverkets beslut etc."⁷³⁶

Muslimers deltagande i gudstjänster och riter i Svenska kyrkan behöver inte alltid stå för en längtan att bli kristen, utan rummet i sig är viktigt, heligheten är viktig och att hitta en plats där bön och gudstro är naturligt. En medarbetare berättar om en muslimsk kvinna som uppsökt kyrkorummet för bön och även vänt sig till Maria och Jesus i sin bön. "Hon gick in och föll på knä och började prata högt med Maria och Jesus. [...] 'Tack att ni räddade oss från havet. Jag har lovat er att jag ska tända ett ljus i det första land jag hamnar'."⁷³⁷ En annan medarbetare berättar om en äldre muslimsk kvinna som regelbundet gick i gudstjänst. Efter kvinnans död uttrycker sönerna sin tacksamhet över att församlingen har tagit emot mamman: "'Det närmaste Guds hus, det är kyrkan här, så att vi är mycket tacksamma för att hon har kunnat komma varje söndag och fira gudstjänst hos er även om vi är muslimer."⁷³⁸

732 Intervju 6, 10

733 Intervju 21

734 Enkät svar 12

735 Intervju 21

736 Enkät svar 58

737 Intervju 29

738 Intervju 16

Muslimer kan också känna förtroende för att de som de lärt känna genom kyrkan kan förstå och respektera deras tro mer än samhället i övrigt. En volontär berättar om när hon hälsade på en asylsökande kvinna som var svårt sjuk och låg på sjukhus:

Då sa hon att själen var på väg ut. Och då försvann alla, så det blev jag och hon och tolken kvar och då reste hon sig upp ur sängen och säger till mig på arabiska, genom tolken, att jag måste lova att se till att hon får en vanlig muslimsk begravning nu när hon strax dör.⁷³⁹

Kvinnan överlevde och förtroendet hon visat förstärkte vänskapsbanden.

Välkomstschild på flera språk till Söderkyrkan i Karlskoga församling.
Foto: Alex&Martin/Ikon

FÖR ATT KOMMA IN I DET SVENSKA SAMHÄLLET

En man som varit 1,5 år i Sverige berättar att han valde att komma till Svenska kyrkan för han tänkte att det är den plats där han enklast kan få kontakt med svenskar och lära sig om Sverige.

Mitt koncept var att försöka komma hit till den svenska kyrkan, jag tror att det kan hjälpa mig att integreras i samhället fortare, för jag kom hit till Sverige för att bygga mitt liv med mina barn, min familj och min fru, jag vill inte bara sitta och vänta.⁷⁴⁰

Han berättar att det fanns många skäl att komma till Svenska kyrkan – för att få kontakt med svenskar, för att kyrkan ligger nära där han bor – men det som var avgörande för att komma tillbaka var ändå att det fanns ett genuint välkomnande och en inbjudan att bli del av ett sammanhang.

⁷³⁹ Intervju 13

⁷⁴⁰ Intervju 9

När man kom hit, man känner ett varmt välkomnande och jag tror att det är jätteviktigt att man får varmt välkomnande. När man kom ny här, så det är en jätteviktig sak. [---] När jag träffade präster, de bjöd in mig till församlingsaktiviteter, de förklarade att det finns det här och det här och sa att 'ni är välkomna'.⁷⁴¹

Han berättar att det har inneburit ett konkret stöd för honom i sin etablering i Sverige.

Det är inte så lätt att flytta från en annan kultur, en annan bakgrund hit. Och när du kommer hit och du är ny här, det är jätteviktigt att träffa människor som vill hjälpa dig och uppmuntrar dig att gå vidare och jag tror att det är därför jag har en relation med kyrkan.⁷⁴²

En medarbetare reflekterar kring att gudstjänstens utformning i Svenska kyrkan också kan vara ett sätt att förstå mer av det svenska samhällets värderingar kring bemyndigande och delaktighet.

Alltså vi firar gudstjänst på ett annat sätt [...] det är ju ett tänk som finns här, som på något sätt ändå har med Sverige att göra, som de förstår mer av då. [---] Den ortodoxa kyrkans gudstjänst, den är ju ett drama som pågår, en bild av himlen ju [...] och den firas ju oavsett om det är någon deltagare där. [---] Medan en gudstjänst för oss är ju till för dem som går dit. Det är att de ska få ta emot nåden och de ska få förstå mer, alltså det här lutherska, förstå mer om sig själva och om sin tro och man sjunger psalmer och då ska man själv få evangelium av det och det är också intellektuellt ganska viktigt att man fattar vad det handlar om och det är också lutherskt.⁷⁴³

Även det faktum att både kvinnor och män får vara präster i Svenska kyrkan ger ett slags nyckel till förhållanden i det svenska samhället. ”Så är det inte i ortodoxa kyrkan, inga kvinnor får gå upp i trappan, även om en del vill det, även präster och så, men än så länge är det inte så.”⁷⁴⁴

Också muslimer kommer ibland till Svenska kyrkans gudstjänster för att lära sig om det svenska samhället. En volontär berättar om en muslimsk man som tyckte det var intressant att följa med på julottan för att se hur det är.⁷⁴⁵ En kvinnlig präst återger ett samtal med två afghanska tonårskillar på församlingens språkcafé:

741 Ibid

742 Ibid

743 Intervju 26

744 Ibid

745 Intervju 25

Ja, och så pratade vi och de frågade var jag jobbade och så sa jag att jag jobbar i kyrkan, jag är präst. 'Åh, skithäftigt', tyckte de båda två och de [frågade] 'får vi komma till kyrkan?' 'Ja, det är klart att ni får komma till kyrkan, ni är välkomna.' Jag har inte sett dem där, men i alla fall.⁷⁴⁶

Svenska kyrkan agerar på historisk hemmaplan och domineras av ”majoritetssvenskar”. Delvis har svensk kultur formats av luthersk kristendom. Att de som vill etablera sig i Sverige också ser Svenska kyrkan som en arena för integration är därför inte överraskande.

SAMMANFATTNING

Materialet visar att det vanligaste skälet till varför asylsökande kommer till Svenska kyrkan är att det finns en bra verksamhet som är ett bra stöd för de nyanlända. Den bryter den tristess som många upplever i vardagen och det finns någon som lyssnar när man berättar om sina problem, och det är ofta i samband med verksamhet i församlingarna som asylsökandes första kontakt med svenskar upprättas.

De relationer som byggs i kyrkan är mer informella och mer jämställda än de asylsökande och nyanlända har med myndigheter. Acceptansen för kulturella och individuella olikheter är ofta stor. Det kommer såväl kristna som muslimer till verksamheterna. Många asylsökande säger att de tycker folk i kyrkan är snälla. Vissa kommer främst för att de vill fira gudstjänst. Att man väljer att delta i Svenska kyrkans gudstjänster fastän man kommer från ett annat kristet trossamfund kan bero på praktiska skäl som att det är den kyrka som ligger närmast. Att man sedan även väljer att stanna kvar handlar till en del om bemötande och att få bli del av ett sammanhang som utgör ett stöd för etableringen i Sverige.

746 Intervju 18

Kapitel 15

Fördelar och nackdelar med att vara kyrka i arbete med asylsökande och nyanlända

Det finns i den svenska samhällsdebatten ibland en viss oro för att släppa in religiösa aktörer på samhällsarenor. Det bottenar ibland i en uppfattning om att det konfessionella inte är neutralt eller öppet för alla. För människor på flykt som kommit till ett nytt land kan religionen skapa en känsla av igenkänning och bygga broar till majoritetssamhället. I andra fall kan olika trosuppfattning skapa gränser och hinder. I detta kapitel presenterar vi både för- och nackdelar som framkommer i intervjumaterialet kring att vara just en konfessionell aktör, en kyrka, i arbetet med asylsökande och nyanlända.

EN VÄRDEGRUND OCH EN TRO SOM BÄR

Genomgående kommer det fram i intervjumaterialet att det varit enkelt att motivera församlingens arbete med asylsökande och nyanlända och att mycket har fallit sig naturligt. Det finns en värdegrund som underlättar både för att komma igång med arbetet och för att orka i längden. *”Så här gör vi bara och det har aldrig varit någon som har tyckt att det var märkligt att vi ska göra det här, utan alla bara ’Ja, ja’ och så kör man bara.”*⁷⁴⁷ Ibland verkar handlingen ha kommit först och teologin suttit i ryggmärgen eller vuxit fram efter hand i en reflektion över praxis.

Det går att i huvudsak urskilja två huvudmotiv för församlingarnas engagemang, utifrån hur enskilda medarbetare och förtroendevalda uttrycker det i intervjuerna.⁷⁴⁸ Det handlar om att arbetet görs dels ”för medmänniskans skull” och dels ”för världens och samhällets skull”.

Det som lyfts fram allra tydligast i intervjumaterialet är att församlingens engagemang grundar sig i medmänsklighet motiverad utifrån evangeliet och Jesus förhållningssätt. Informanterna uttrycker det som

⁷⁴⁷ Intervju 4

⁷⁴⁸ De intervjuade volontärerna har i lägre grad formulerat sig kring frågan om församlingens motiv för arbetet.

”Att se varandra och hjälpa varandra är att leva evangelium”⁷⁴⁹ och ”att hjälpa andra är ett huvudkoncept i kristendom”.⁷⁵⁰ Eller som i det här längre citatet:

*Vad skulle Jesus ha gjort? Alltså vem är det du möter? Vem är det som står framför dig och hur ska du bemöta din medmänniska när de står där utan kläder? De kommer i foppa. Nej, inte ens foppa, utan sådana här flip-flop tofflor, och det är tio minusgrader ute, och linne. De har inget annat med sig. Vad gör man? Det är klart att vi gör det här. Jag tycker det är så självklart.*⁷⁵¹

Någon refererar också till att Jesus ständigt sprängde gränser och gick utanför den egna gruppen. ”Det är det Jesus gör hela tiden. Han vidgar och spränger gränser och går utanför”.⁷⁵² Det spelar därför ingen roll om medmänniskan är kristen eller muslim eller ateist. ”Kyrkan hjälper för att du är människa.”⁷⁵³

Även gammaltestamentliga texter om att ta hand om utsatta och välkomna främlingen lyfts fram. ”Ja, det är en av kyrkans uppgifter, det är att ta hand om änkan, främlingen och den faderlösa. Du behöver inte läsa många kapitel i Bibeln för att komma fram till det.”⁷⁵⁴

Vissa stråk av skapelseteologi finns också bland svaren. ”Vi alla är Guds skapade varelser. Vi har alla samma värde i Guds ögon. Vi ska alla vara Jesus för varandra någonstans, Kristus för sin bror och syster och då kan vi inte dela upp oss i A-, B- och C-lag.”⁷⁵⁵ Många betonar att det handlar om att inte göra skillnad på människor. En medmänniska i nöd är en medmänniska i nöd, oavsett var hon är född eller vilket språk hon pratar. ”Vad är det som är annorlunda egentligen förutom att de kommer från ett annat land?”⁷⁵⁶

Ett annat tydligt tema i materialet är att arbetet motiveras av att världen behöver det; vårt samhälle behöver det. ”Vi vill ju vara med och göra världen bättre, det är ju vår uppgift, det är vårt uppdrag och då gör vi det genom det här.”⁷⁵⁷ Detta kan också uttryckas väldigt konkret i relation till att många asylsökande och nyanlända behöver mycket stöd och hjälp, och om ingen ger dem det så blir det svårt för samhället att fungera: ”Vårt ansvar eller vårt syfte är att hjälpa dem att gå vidare,

749 Intervju 6
 750 Intervju 9
 751 Intervju 4
 752 Intervju 18
 753 Intervju 34
 754 Intervju 12
 755 Intervju 31
 756 Intervju 16
 757 Intervju 26

*gå fortare i samhället och det är för deras skull och för Sveriges skull också, [...]det är 'double win'.*⁷⁵⁸

En informant kopplar arbetet till mission. *"Mission är att vara i verkligheten och göra saker."*⁷⁵⁹ Att inför dagens utmaningar tänka nytt och se den verklighet som vi står i idag, att *"det är bättre att ligga före än efter"*⁷⁶⁰ och att kyrkan kan spela en viktig roll för samhällsutvecklingen: *"Just det här att alltid stå upp för människors lika värde och att kyrkan ska stå på de svagas sida, det är ju grundfrågorna som jag ser det."*⁷⁶¹

Samtidigt som det för alla informanter är relativt enkelt att hitta en koppling mellan kristen tro, församlingens uppdrag och arbetet med asylsökande och nyanlända, så framkommer att det är sällan som den teologiska diskussionen har förts gemensamt i församlingen eller finns formulerad och nedskrivet. Många församlingar är ovana vid gemensam teologisk reflektion kring diakonala frågor som exempelvis ansvar för människor i utsatta livssituationer.⁷⁶² Några informanter pekar på att styrkan med en tydlig värdegrund och gemensam teologi inte är fullt ut använd.⁷⁶³

Några exempel på gemensamma formuleringar finns dock. En församling refererar till att uppdraget kring asylsökande och nyanlända sedan länge finns formulerat i den egna församlingsinstruktionen och att skrivningen är ett resultat av en gemensam teologisk reflektion. Det var till hjälp när asylmottagandet slog rekord hösten 2015 och gjorde det möjligt att snabbt prioritera arbetet. *"Så de tankarna var redan så grundade, de stod i vår församlingsinstruktion, så det tänket fanns redan innan det här hände nu, kan man säga. Så vi hade en bas att stå på."*⁷⁶⁴

Andra informanter refererar till kyrkoordningens vistelsebegrepp som en gemensam grund för församlingens och Svenska kyrkans engagemang och något att ta spjörn emot.⁷⁶⁵ Det är tydligt i flera svar att skrivelsen i kyrkoordningen om församlingens ansvar för alla som vistas i församlingen har varit en pusselbit som gjort det lättare att få en samsyn kring att arbetet med asylsökande och nyanlända hör till uppdraget. En informant säger:

758 Intervju 9

759 Intervju 5

760 Intervju 28

761 Intervju 19

762 Valideringsseminarium i Uppsala den 24 januari 2017

763 Intervju 10, 24, 28

764 Intervju 14

765 T.ex. intervju 4, 10

Alltså jag tycker i att vara kyrka, så finns det – både för våra medmänniskor i solidaritet, och i medmänsklighet och vistelsebegrepp och allting – så är det ju en självklarhet att vi ska engagera oss i det här och på något sätt så finns det också en grund. [...] Det här är vårt ansvar också, att ta ett stort ansvar i det här, det är inte bara kommun och stat som ska ta ansvar, utan kyrkan ska också ta ett ansvar i det här, tycker jag.⁷⁶⁶

Många av dem vi har intervjuat beskriver hur deras gudstro och gudsrelation hjälper dem och ger en trygghet när de står i svåra samtal eller möter oförutsägbara situationer. Det handlar om ett tillitsperspektiv till att krafterna kommer att fyllas på och att det finns en annan dimension bortom allt det som är svårt. *”Jag ska inte säga att alla människor som kommer hit är trasiga, alltså på flykt, men många har varit med om väldigt många hemsckheter. [...] Och i de mötena [...], där tänker jag att där får jag kraft i min tro.”⁷⁶⁷* En informant kallar det *”en andlig muskulatur”⁷⁶⁸*

Den långa tradition som Svenska kyrkan står i kan ibland upplevas trögrörlig, men i intervjuerna lyfts den långa traditionen också fram som något som möjliggör flexibilitet och förmåga att improvisera:

Vi famlar och vi gör mycket som vi tror är bra och som vi upptäcker sen att det kanske inte var så bra och sådär, så det går ett steg fram och steg tillbaks. [...] Samtidigt är vi trygga i någon ordning som vi har burit genom seklerna också, vi har våra gudstjänster och vi har våra sätt att mötas och sådär.⁷⁶⁹

FÖRTROENDE FÖR RELIGIÖSA AKTÖRER HOS MÅLGRUPPEN

Många av dem vi intervjuat menar att just tack vare Svenska kyrkans religiösa identitet så är det lättare att få förtroende hos asylsökande och nyanlända. Inte sällan handlar det om erfarenheter från hemlandet eller erfarenheter under flyktvägen. En medarbetare ger ett exempel:

Till exempel den här familjen som jag lärde känna jättebra på min första arbetsplats som diakon, de var muslimer, men de hade ett sådant förtroende för kyrkan, för att de hade fått hjälp av kyrkan i Pakistan, tror jag det var. Så man hade ett förtroende, man visste att där kunde man få stöd eller hjälp.⁷⁷⁰

766 Intervju 10

767 Ibid

768 Intervju 35

769 Intervju 31

770 Intervju 24

Några informanter menar att orientaliska kristna ofta har positiva förväntningar på Svenska kyrkan som kyrka.⁷⁷¹ Tidigare har de tillhört en kristen minoritet i en icke-demokratisk statsbildning, vilket ofta gör att förtroendet för samhällets institutioner sviktar. *”En nyckel är att i den här traditionen litar man på en annan troende mer än staten. Man kommer från en sådan kontext.”*⁷⁷² En annan informant säger: *”Fördelen är ju att kyrkan är trygghet för många.”*⁷⁷³

Även de asylsökande som inte är kristna ser något hemtam och bekant i Svenska kyrkan. Många har erfarenheter av att muslimer gärna kommer till Svenska kyrkans verksamhet just för att det är ett ”guds hus”, inte minst när det inte finns någon muslimsk församling att vända sig till. En informant berättar:

*Så hände det ibland när jag jobbade här med barn och ungdom att vi fick en del muslimska barn i grupperna och då pratade man med föräldrarna och sa det att jamen, ”det är en kristen verksamhet, så ni vet det”. ”Ja, vi vet det, men det är så att vi vill att våra barn är någonstans där man har en genuin tro, för vi har ingen egen församling här”.*⁷⁷⁴

Någon menar att *”det kan finnas en igenkänningseffekt också mellan islam och kristendom, därför att många av våra värderingar när det gäller familjen, när det gäller vad vi upplever är rätt och fel, det är ju faktiskt gemensamma.”*⁷⁷⁵

Det kan också handla om goda relationer som byggts upp lokalt genom interreligiösa och ekumeniska samarbeten eller en uppskattad och välkommande verksamhet.

771 Intervju 27, 28, 31

772 Intervju 28

773 Intervju 27

774 Intervju 19

775 Intervju 12

Temakväll om Syrien, Tanums församling.

Foto: Sara Wetterlind

KYRKAN ÄR EN PLATS FÖR LIVETS OLIKA SKEDEN

Samtidigt som Svenska kyrkan välkomnar människor av annan tro till sin verksamhet, så finns det också plats för dem som inte är särskilt troende. Det kan handla om asylsökande och nyanlända som inte är religiöst praktiserande. Det kan handla om volontärer som vill engagera sig för asylsökande och nyanlända men inte är personligt troende. En volontär säger: *"Nej, jag är inte särskilt kyrksam, jag är en sådan person och det har varit en väldigt bra inställning här, att det inte har varit något krav eller någon förväntan eller så, utan det har känts som ett öppet hus."*⁷⁷⁶

Målet för Svenska kyrkans diakonala verksamhet är heller inte att människor ska bli kristna. Snarare handlar det om att med inspiration och tydlig uppmaning från Kristus ställa upp för sin nästa, oavsett vilken tro han eller hon har, och att samarbeta med alla människor av god vilja. Det gör att många kan känna sig hemma. En medarbetare säger: *"Med vårt förhållningssätt, så fungerar det ju, vi har ingen baktanke om missionering. Människor får komma och vi ska bara älska dem, älska dem, älska dem och göra vad vi kan."*⁷⁷⁷

Det finns i intervjumaterialet många beskrivningar av fester och gemenskap runt exempelvis jul- och midsommarfirande. Festerna kan ha både en allmänkulturell och en kristen prägel på ett sätt som gör det möjligt för många att vara med.

⁷⁷⁶ Intervju 15

⁷⁷⁷ Intervju 21

Jag hörde något vittnesbörd nu om en julverksamhet som försiggick förra julaftonen och då var det mycket tryck här också med flyktingar och då kom det mycket afghanska pojkar och firade julafton med oss med gröt och med dans och allt det, julklappar och sådant som hör till julafton och de finns ju kvar fortfarande någonstans och tycker att det här var fantastiskt, att de ändå fick vara med och dela gemenskapen och det är en väldigt kristen högtid. Nu är kanske inte 'Små grodorna' så kristet, men någonstans, glädjen och gemenskapen och så, att det genomsyrade det hela.⁷⁷⁸

Många beskriver fördelarna med att kyrkan är en naturlig plats för livets olika skeden – för fest och glädje men också sorg och saknad. Det är en plats för att må bra likaväl som att gråta eller vara lite långsam.⁷⁷⁹ Det finns möjligheter till många olika aktiviteter – musik, drama, kaffekokning, bibelstudium, språkinläring.⁷⁸⁰ En volontär beskriver sin känsla så här:

Lite gammaldags är jag väl kanske, när man ändå tycker att jamen, kyrkan är helig mark. [---] Det är så jag känner i alla fall när jag kommer in, att här, det är en fristad, man får lov att lägga av sig [sin uniform] när man kommer hit och sen så gör vi vårt bästa för att ta hand om varandra utan pekpinnar och just det där, att det är okej att göra fel, det är okej att säga fel. Det spelar ingen roll, vi tar det en gång till och en gång till och en gång till.⁷⁸¹

Det fikas mycket i kyrkan, vilket en medarbetare också tolkar symboliskt: *"Det är också en symbol för att 'välkommen att vara här'. Det här är liksom det stora vardagsrummet som ni också har tillgång till."⁷⁸²*

De flesta av asylsökandes kontakter med det svenska samhället är med myndighetspersoner som har olika uppgifter att kontrollera och bedöma exempelvis asylskäl, arbetsförmåga eller bostadsbehov. Det kan därför upplevas befriande att möta en gammal svensk institution som inte är en myndighet. En diakon säger: *"Jag tycker det är bra, för att jag inte är en myndighetsperson. Ingen behöver känna att den ska bli kontrollerad [här]."⁷⁸³*

778 Intervju 31

779 Intervju 2, 24

780 Intervju 9

781 Intervju 2

782 Intervju 10

783 Intervju 24

KYRKAN HAR LÅNG ERFARENHET OCH RESURSER

Det finns något i den långa traditionen och kontinuiteten som skapar goda förutsättningar för att vara en seriös samhällsaktör, ibland bättre förutsättningar än myndigheter och offentliga aktörer har. ”Kyrkan är ju bättre rotad, så att säga, i historien och i traditionerna i Sverige, än vad kanske artonåriga socialsekreterare är som kommer den ena dagen och går den andra.”⁷⁸⁴ Eller som en annan informant uttrycker det:

*Fördelen är att vi är nog samhällets största frispelare. Vår tradition av att vara samhällsbyggare, om vi tittar på sockentiden och allt vi har varit med och byggt upp i samhället. Vi har tradition av att nästan ha varit en myndighet. Det finns fördelar i det, det gör att vi har lätt att orientera oss i det landskapet och andra har lätt att förstå att vi kan orientera oss där, vi är inte bara ett gäng religiösa galningar som kommer och har anspråk. [...] Vi har dessutom fortfarande stora resurser, eftersom så många ändå väljer att vara med i kyrkan.*⁷⁸⁵

Många församlingar och Svenska kyrkan i sin helhet har fortfarande förhållandevis god ekonomi. Verksamheter drivs utan vinstintressen med församlingarnas egna medel och en informant menar att det också gör skillnad för målgruppen. ”Vi tjänar inte pengar på dem på något sätt.”⁷⁸⁶

ÄR EN KRISTEN VERKSAMHET ÖPPEN FÖR ALLA?

När vi frågat våra informanter om nackdelar med att vara kyrka i det här arbetet så är det just det konfessionella som man funderar kring. Att de flesta som inte själva är kristna utan t.ex. muslimer är bekväma med att komma till Svenska kyrkans verksamheter, men att det också finns de som inte är det. En volontär säger. ”Kyrkan har ju problemet då att den är en kristen kyrka, vilket kan skrämna en del”.⁷⁸⁷ En informant som själv har flyktningbakgrund menar att det kan finnas olika anledningar till misstro bland muslimer: ”En del accepterar inte kontakten med kyrkan, för du vet, en del, de tänker på konspirationsteorier. ’Ah [...] de vill att vi ska konvertera till kristendom.’ [...] En del tänker på det sättet.”

⁷⁸⁴ Intervju 12

⁷⁸⁵ Intervju 11

⁷⁸⁶ Intervju 10

⁷⁸⁷ Intervju 25

Samtidigt menar samma informant att det ofta går över med tiden när människor ser vilka fördelar det finns med att delta i församlingens verksamheter: *”En del av dem som i början inte accepterade att komma till kyrkan, en del av dem kommer nu till kyrkan, för att de har sett vad som händer. [...] De behöver inte vara rädda.”*⁷⁸⁸ Även den tidigare citerade volontären tänker att detta hinder går att komma över. *”Får folk bara chansen att upptäcka vad som finns och känna sig välkomna, och om det då är en kristen kyrka eller om det är en annan förening eller vad det är, det har inte så stor betydelse, tror jag.”*⁷⁸⁹

Det är tydligt att det finns skillnader mellan olika muslimska grupper i hur enkelt de tycker det är att delta i aktiviteter hos Svenska kyrkan. Bland muslimer från länder där man levit nära kristna grupper verkar det relativt okomplicerat och snarare en plusfaktor än en minusfaktor att verksamheten drivs av en kyrka. För muslimer från länder utan större egna kristna minoriteter kan det vara mer komplext, kanske eftersom man inte har vanan från sina hemländer att leva nära kristna.⁷⁹⁰ Ibland är det främst den sociala kontrollen i den egna gruppen som står i vägen och att man inte vill hamna i dålig dager hos sina landsmän.⁷⁹¹

Några medarbetare har berättelser om att man valt att använda en annan lokal (som inte är kyrklig)⁷⁹², en annan ingång (inte genom kyrkporten)⁷⁹³ eller ett neutralt namn (som inte innefattar ordet ”kyrkan”)⁷⁹⁴ på verksamheten för att underlätta för muslimer att delta. En medarbetare menar att de i externa samarbeten ibland *”jobbar ganska hårt med att tona ner det kyrkliga”* för att kunna *”öppna upp för många fler”*.⁷⁹⁵ Sådan anpassning behöver inte vara okomplicerad men har i de exempel vi fått från de särskilt studerade församlingarna fungerat bra.

Flera har också erfarenheter av att när de exempelvis vill informera om språkcaféer först ha behövt förklara för chefer på HVB-hem eller anställda i kommunen att Svenska kyrkans diakonala verksamhet inte har som mål att omvända muslimer till kristendom:

*Då har jag förklarat att det inte är mission, utan att min uppgift är också att välkomna människor som är nya i Sverige och är här och att vi har ett ansvar för varandra som medmänniskor och sen när de fattar att jag inte försökte kristna människor, så har det gått bra.”*⁷⁹⁶

788 Intervju 9

789 Intervju 25

790 Intervju 9, 10, 35

791 Intervju 9, 34, 35

792 Intervju 35

793 Intervju 31

794 Intervju 29

795 Intervju 31

796 Intervju 24

Många informanter menar att de flesta som ställer sig undrande till varför Svenska kyrkan välkomnar muslimer i verksamheten blir lugnade när de får en förklaring av diakonala principer och kan se i praktiken att arbetet verkligen är öppet för alla.

SAMMANFATTNING

Av intervjumaterialet framgår att en av fördelarna med att vara kyrka när man ska starta och bedriva arbete med asylsökande och nyanlända är att det finns en värdegrund. Det finns en klar och tydlig koppling mellan kristen tro och församlingens uppdrag. Det har också visat sig att det är lättare att få förtroende för verksamheten hos de asylsökande genom att Svenska kyrkan har en religiös identitet.

En annan fördel är att Svenska kyrkan välkomnar människor oavsett om man tror eller inte. Det gäller såväl asylsökande, nyanlända som volontärer. Målet för Svenska kyrkans diakonala verksamhet är inte att människor ska bli kristna utan en uppmaning från Kristus att ställa upp för sin nästa. Vidare att kyrkan är en naturlig plats för livets olika skeden som fest och glädje samt sorg och saknad.

Samtidigt kan det konfessionella vara en nackdel. Det är inte självklart för alla muslimer att vara med i en verksamhet som en kristen församling inbjuder till utan det behöver förklaras att Svenska kyrkan välkomnar alla oavsett tro. Bilden som ges i intervjumaterialet är att för vissa muslimska grupper är det däremot självklart och snarare positivt än negativt att komma till en verksamhet i kyrklig regi. Det kan i vissa fall behövas en viss anpassning, men också en respekt för att det av olika skäl för en del aldrig blir aktuellt att delta i Svenska kyrkans verksamhet.

Kapitel 16

Vad händer med församlingen i mötet?

Både i intervjumaterialet och i enkäten finns otaliga reflektioner kring hur församlingarna påverkats av arbetet med asylsökande och nyanlända. Det handlar om ny verksamhet som startar upp och växer, många nya människor som fyller församlingens lokaler, en ny dynamik i församlingens vardag och gudstjänstliv. Men också om en ny kraft och tilltro till församlingens förmåga att vara en relevant samhällsaktör som gör skillnad i den lokala kontexten. I detta kapitel presenteras tankar och upplevelser av vad som händer med församlingen i mötet.

ETT VITALISERAT FÖRSAMLINGSLIV

I många svar finns reflektioner kring hur församlinglivet har vitaliserats av arbetet med asylsökande och nyanlända. Att det ”aktiverat församlingen”.⁷⁹⁷ I ett svar på enkäten skriver kyrkoherden:

*Församlingens engagemang med flyktingar/asylsökande har skapat nytt liv i församlingens verksamheter. Antalet gudstjänstbesökare har ökat, körverksamheten är livlig, olika kvinno- och barngrupper är mycket aktiva etc.*⁷⁹⁸

I ett annat enkätsvar reflekterar en kyrkoherde över mötet med människor från andra kulturer och sammanhang som ”saknar allt” och genom sina ”behov av gemenskap” har berikat församlingen.⁷⁹⁹ Det märks även i intervjumaterialet. Lokaler fylls, nya människor strömmar till.

*Alltså det är verksamhet så att våra lokaler bågner. Vi har inte plats för allt vi håller på med. Vi får börja utnyttja dygnets timmar ännu mer, tror jag, för det verkligen bågner. Och vi försöker ständigt att hitta sätt att omforma fastigheterna och utnyttja lokalerna på ett annat sätt. Det är svårt att hitta lediga rum.*⁸⁰⁰

797 Enkätsvar 103 (fritext) på frågan: ”Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?”

798 Enkätsvar 121

799 Enkätsvar 145

800 Intervju 8

Traditionell församlingsverksamhet har ibland fått nytt liv. En medarbetare berättar:

Här har vi precis börjat med ett stick-café som har blivit världens succé. Det trodde man inte för några år sedan när syföreningar var döda och dömda till döden och plötsligt så händer någonting och här kan man möta människor och ja, som träffas och stickar igen eller som har textil [som intresse], som kan dela varandras kunskaper i någon form av hantverk och det är fantastiskt.⁸⁰¹

En kvinna som själv har bakgrund i Syrien berättar hur hon upplevt det när församlingen låtit henne ha en bibelstudiegrupp på arabiska. "Vi kände oss mitt i kyrkan plötsligt – i hjärtat av kyrkan. Vi känner oss – ja – jättevälkomna plötsligt, som en del av kyrkan."⁸⁰² En kyrkoherde skriver i enkäten:

Många asylsökande söker upp oss och berättar om sin resa och varför man flydde. Men främst av allt förväntas att vi svarar på frågor om kristen tro och bjuder in till gudstjänst. Vi har lärt oss mycket om att våga vara utåtriktade, våga göra svårare saker än förut, våga bryta ny mark.⁸⁰³

I tidigare kapitel har arbetet med volontärer särskilt berörts. Inte minst den kraft som funnits i att många nya grupper hittat till kyrkan tack vare att de velat göra något för de asylsökande. "Jag tror att man har vant sig vid att sänka trösklarna ganska rejält. Det är fler som säger det, att de tycker att det är bra."⁸⁰⁴ Många beskriver det som att ett nytt utrymme skapats som också föder nya initiativ som inte bara har med arbetet med asylsökande och nyanlända att göra. En informant berättar om en ung kvinna som tagit initiativ till en "walk-and-talk"-grupp för unga människor som vill komma till kyrkan och prata om livsfrågor. "Så hon drog igång det tillsammans med en diakon. Så att ja, de initiativen kommer, tror jag kanske som en följd av att man ser att det är många som engagerar sig i kyrkan och det finns en plats för mig."⁸⁰⁵ En annan informant menar att arbetet med asylsökande skapar ett nytt utrymme där inte personalen och gamla invanda sätt att göra saker styr. Det gör att det är lättare för nya idéer och nya initiativ att slå rot och ges spelrum.⁸⁰⁶

En informant uttrycker att arbetet med asylsökande och nyanlända är viktigt inte bara utifrån ansvaret för medmänniskan utan också för Svenska kyrkans egen överlevnad och för att fortsätta kunna kalla sig

⁸⁰¹ Intervju 31

⁸⁰² Intervju 29

⁸⁰³ Enkät svar 17

⁸⁰⁴ Intervju 17

⁸⁰⁵ Intervju 34

⁸⁰⁶ Intervju 8

folkkyrka – ”för annars är kyrkan fullständigt utdöd om några år. Den kommer överhuvudtaget inte att finnas”.⁸⁰⁷ Arbetet kan engagera både infödda och invandrade och vitalisera kyrkan genom att ”människor blir dragna utav den helige Ande in i ett sammanhang där man tas i anspråk.”⁸⁰⁸

NY KRAFT GENOM ATT SE SIN UPPGIFT OCH KOMPETENS SOM KYRKA

Inte sällan kretsar vittnesmålen om hur församlingen har påverkats av arbetet med asylsökande och nyanlända kring glädjen i att ha återupptäckt sin kallelse som kyrka och att församlingslivet fördjupats av att diakonin flyttat in i centrum.

En informant uttrycker det så här: ”Nu är det på något sätt, vi får det här lite som gåva, tycker jag, någonstans, hela den här uppgiften. Vi får en mening med varför vi är en kyrka. Det har man brottats med genom åren.”⁸⁰⁹ I det nationella enkätmaterialen kommer det fram liknande reflektioner kring att man har ”upptäckt församlingens kraft i ett diakonalt förhållningssätt”⁸¹⁰, eller att man har fått ”öppnade ögon och vidgade vyer för sin uppgift och funktion i samhället.”⁸¹¹ En kyrkoherde uttrycker det så här:

*Teologiskt sett har många församlingsbor och medarbetare bittat vad som är meningen med livet: att älska sin nästa genom att hjälpa de utsatta. Församlingens identitet och uppgift i samhället har blivit tydligare.*⁸¹²

Det har ibland också lett till nya prioriteringar. En annan kyrkoherde skriver i enkäten att arbetet med asylsökande hjälpt församlingen att se vad som verkligen är viktigt. ”Saker som annars verkar så livsviktiga kom i ett annat ljus. Vi fick hjälp att tänka nytt och tänka om.”⁸¹³

Inte sällan handlar det också om att tydligare se sin egen kompetens som aktör. Det syns i många enkätsvar där kyrkoherdarna reflekterar över sina lärdomar från arbetet, t.ex. ”Det finns en kunskap i församlingarna och kompetens och vi tas som en självklar aktör av civilsamhället.”⁸¹⁴

En kyrkoherde uttrycker sin lärdom som insikten att det var möjligt att snabbt ställa om och vara öppna för människor som behövde tillfälligt boende och mat. En insikt om att civilsamhället fungerar och för-

807 Intervju 17

808 Ibid

809 Intervju 31

810 Enkätsvar 220

811 Enkätsvar 105

812 Enkätsvar 121

813 Enkätsvar 187

814 Enkätsvar 93

samlingen behövs.⁸¹⁵ Andra svar pekar i samma riktning: *”Människor behöver konkret hjälp och andra har en vilja att hjälpa. Församlingen som organisation kan kanalisera detta.”*⁸¹⁶ *”Vi kan erbjuda bra mötesplatser, gott stöd och olika former av gemenskap.”*⁸¹⁷ *”Lärdomen är att det går trots att 42 000 kom under några månader.”*⁸¹⁸ *”Vi har lärt oss hur viktiga vi är för människor som tappat sina trygghetsrelationer och som lever i oro för framtiden. Det är det viktigaste.”*⁸¹⁹ Intrycket är att arbetet lett till ny självkänsla och rätade ryggar i församlingsarbetet. Att se sin kompetens och bidra till något viktigt. Någon uttrycker att *”det är en verksamhet som är nära evangeliets kärna och därför också mycket meningsfull.”*⁸²⁰ Allt är inte enkelt men det är en rörelse som har satts igång i församlingen som några jämför med *”Andens vind”*.⁸²¹ Andens vind kan förstås som en kraft från Gud som vill föra församlingen åt ett visst håll.

NYA INSIKTER OCH KUNSKAPER

Många, både i intervjuer och i enkätsvar, reflekterar också kring att församlingen har fått nya kunskaper och insikter tack vare arbetet med asylsökande och nyanlända. Flera skriver om glädjen i att ha fått lära känna andra kulturer och religiösa traditioner,⁸²² att världen har blivit större och närmare. *”Vår församling är en liten landsbygdsförsamling där i stort sett alla är ’etniska’ svenskar. Och vi lär oss att förstå på ett verkligt sätt det vi ser på TV om flyktingkrisen, d.v.s. att det är mycket svårt att vara på flykt.”*⁸²³

Men de nya insikterna handlar också om att lära sig mer om Sverige. Att församlingen fått *”kunskaper om samhällets rutiner och människors utsatthet, särskilt gällande dem som inte faller inom rutorna för att ha rätt till asyl”*⁸²⁴ som det uttrycks i ett enkätsvar. Ett annat enkätsvar lyder:

*När man arbetar med denna målgrupp, får man syn på ett Sverige som hårdnar allt mer. Gränser stängs, lagar tillkommer, det är svårare att påverka politiskt, etc. Men trots det finns det mycket gott som görs för och med människor.*⁸²⁵

Dessa nya insikter har också väckt en ny typ av solidaritet och engagemang. En informant svarar så här på frågan om vad engagemanget lett till i församlingen:

815 Enkätsvar 102
 816 Enkätsvar 110
 817 Enkätsvar 126
 818 Enkätsvar 241
 819 Enkätsvar 239
 820 Enkätsvar 238
 821 Intervju 17, enkätsvar 85
 822 T. ex. enkätsvar 175, 203, 225
 823 Enkätsvar 7
 824 Enkätsvar 123
 825 Enkätsvar 213

Öppnade ögon. Mer förståelse för människor och det tycker jag är A och O. Att se att det finns människor som faktiskt befinner sig i en situation som du inte vill vara i, det tycker jag har varit en [...] ögonöppnare för många. Det är så lätt att sitta och bara deka i sig själv, men när du får människor som har gått igenom ett helvete, så kan du åtminstone ana att det kan vara något annat. Det är väl kanske det som jag ser som det främsta.⁸²⁶

Flera svar i enkäten är inne på samma tema: *”Att lära känna människor och deras kultur gör något med vår syn på människans värde”⁸²⁷ ”Det har utvecklats en ’bry-sig-om-attityd’ som jag tycker inte fanns i samma utsträckning tidigare – flyktingarna har hjälpt oss att se på utsatta människor med större omsorg.”⁸²⁸ Eller denna längre reflektion:*

Att få höra och se vilket lidande som drabbat otaliga människor som av tvång och p.g.a. krig fått fly från sina hemländer har gjort oss mera sensibla och starkare i att visa medkänsla och försvara mänskliga rättigheter. Dessutom har vår insats bland flyktingar och asylsökande gjort tydligt för oss att kyrkans uppdrag och förkunneelse från början varit intimt förknippad med flyktingproblematiken och flyktinghistoria och att vårt engagemang bland behövande har sitt upphov i Jesus, den gode samarierns medkänsla, som den helige Ande väcker i hjärtat på människor av god vilja.⁸²⁹

Dessa nya insikter kan ta sig flera praktiska uttryck. Flera församlingar stödjer inte bara människor i asylprocessen eller dem som fått uppehållstillstånd, utan också dem som fått avslagsbeslut och inte vill eller kan lämna landet.

I mötet med de asylsökande ryms också nya självinsikter. *”Vi lär oss [...] mycket om oss själva i mötet med asylsökande. Vi har också tagit vara på kunskaper i vårt arbete som tidigare inte betydtt så mycket.”⁸³⁰ Många reflekterar över att de tydligare ser församlingens roll i ett sammanhang och att både deras lokala nätverk (med andra organisationer) och nationella nätverk (med andra nivåer i Svenska kyrkan) har stärkts i och med arbetet med asylsökande.⁸³¹ ”Vi har lärt oss att ta ansvar och samarbeta med aktörer i vårt lokalsamhälle”⁸³² lyder ett enkätsvar.*

Att återupptäcka hur det egna samhällsbygget är impregnerat av kristna tankar är en annan insikt några beskriver att de fått tack vare mötet med asylsökande och nyanlända:

826 Intervju 6

827 Enkätsvar 130

828 Enkätsvar 48

829 Enkätsvar 85

830 Enkätsvar 246

831 Enkätsvar 50, 77, 206, 211, 243

832 Enkätsvar 232

Det man uppfattar i det svenska samhället, och det tycker jag ändå är spännande att höra, det är att kristendomen på något sätt har impregnerat hela samhällsbygget i Sverige, att hela stödsystemet, försäkringar och sjukförsäkringar och arbetslöshetsförsäkringar [---] Att kristendomen har tagit plats i själva samhällsbygget, i själva folkhemsbygget. [---] De kan se det och [...] de får upp våra ögon för det igen, någonstans.⁸³³

MER NATURLIGT ATT PRATA OM GUDSTRO

Många, framför allt i intervjumaterialet, vittnar också om att det uppstår nya möjligheter att prata om gudstro tack vare dem som kommit från andra länder. Det som tidigare var nästan lite pinsamt att prata om har blivit mer naturligt. Här är några berättelser:

Det är ett otroligt bidrag de kommer med och inte bara de kristna, tänker jag, jag tänker alla som kommer hit till oss, de är mycket mer trygga med sin tro och identifierar sig själva utifrån sin religiösa tillhörighet och sådär. Om man går ut i skolan och pratar med muslimska grabbar, de är väldigt tydliga med att de är muslimer och väldigt trygga med det och får också sina svenska skolkamrater att ändå börja fundera på, vad står jag i? Är jag kristen och vad betyder det? Är jag kristen? Alltså det samtalet som har varit lite pinsamt förut och som man nästan inte har fört, inte ens läraren har vågat föra det, det är liksom en helt naturlig, ett naturligt samtalsämne utifrån att man var tvungen kanske att lämna, man har offrat någonting för att komma hit kanske. Det kanske har varit ett stort offer i familjen och kan ha haft religiösa förtecken, att man var tvungen att lämna på grund av någonting.⁸³⁴

Det jag kan tycka som de för med sig, de nya som kommer in i vår församlings verksamhet på grund av sin tro, man upplever att de har en djupare tro än oss. [---] Alltså tron är så viktig, den lever ett annat liv i dem än vad den gör i oss. [---] Jag tror att det kommer att påverka församlingsborna på olika sätt. Att det kanske blir lite lättare att visa att man tror när man pratar med någon som tror alldeles självklart. För det finns någon typ av vardagssvensson skämsgräns att visa vad man har för andligt liv. Så är det ju i Sverige idag.⁸³⁵

En av kyrkoherdarna som svarat på enkäten påpekar att ”våra ungdomar har blivit mer nyfikna på sin kristna tro genom att de mött andra ungdomar av annan tro.”⁸³⁶

833 Intervju 31

834 Ibid

835 Intervju 8

836 Enkät svar 172

Många asylsökande, både kristna och muslimer, är också intresserade av Svenska kyrkans tro och sätt att resonera kring teologiska frågor. En informant menar att många kristna från Mellanöstern inte har reflekterat så mycket över sin tro tidigare, det har bara varit en självklar tillhörighet. I mötet med t.ex. Svenska kyrkans vuxenundervisning (katekumenat) får de kanske göra det för första gången.⁸³⁷ Även muslimer ställer många frågor. ”Sen finns det en nyfikenhet, hur vi tänker som kristna [...] Ja, vi har pratat mycket dop periodvis med många, vad det symboliserar, vad det är, vad är dopet? När man har förstått att det är viktigt i kyrkan och sådär.”⁸³⁸ Frågorna öppnar för samtal om tro och liv och det berikar församlingen och bemyndigar även volontärer att berätta om sin gudstro och vara företrädare för kyrkan.

Picknickutflykt, Backa församling.
Foto: Kikki Mårtensson

ETT AKTIVARE GUDSTJÄNSTLIV

Många uttrycker en glädje över att gudstjänstlivet i församlingen har vitaliserats tack vare de nya församlingsborna. Inte minst har man på många håll blivit fler i gudstjänsterna. En informant berättar:

*Kyrkan har ju blivit – alltså det är ju kö. Det är ju nästan, alltså vikväggen som ska vara till ett konferensrum får nästan alltid vecklas upp, folk får inte plats. Det är nästan ståplatser ibland och det är ju helt otroligt. Det är ett problem som vi inte trodde att vi skulle ha.*⁸³⁹

837 Intervju 26
838 Intervju 10
839 Intervju 8

Att man blivit fler på gudstjänsterna syns i statistiken. Gudstjänststatistiken för alla de fem besökta församlingarna pekar på en, i varierande grad, uppåtgående kurva under de senaste ett till två åren. Främst gäller detta andra gudstjänster än huvudgudstjänster och ökningen är en liten vändning i en annars nedåtgående kurva.⁸⁴⁰ Tillfrågade kyrkoherdar förklarar ökningen främst med att närvaron av asylsökande och andra med invandrarbakgrund har ökat.⁸⁴¹

Glädjen över ett aktivare gudstjänstliv syns även i enkäten med fritextsvar som *”Roligt att dela gudstjänstliv med asylsökande.”*⁸⁴² *”Gudstjänstlivet berikas i och med att människor från olika länder firar gudstjänst tillsammans.”*⁸⁴³ *”Ett nytt djup i gudstjänsterna då kristna från andra kulturer medverkar.”*⁸⁴⁴

Det nya inflödet av människor i gudstjänsten sker samtidigt som många andra gudstjänstbesökare blivit färre. *”Svenskarna”* kommer inte till gudstjänster i samma utsträckning längre, uppges i ett svar på enkäten.⁸⁴⁵ En informant bedömer att 80–95 procent av besökarna är från Syrien på deras söndagsgudstjänster: *”Och svenskarna är väl dom som kommer på tacksägelsen när en anhörig har dött.”*⁸⁴⁶

Men inte sällan verkar de nya gudstjänstdeltagarna också medföra att fler *”gamla församlingsbor”* kommer till gudstjänster. En informant berättar:

*Det har ju en positiv effekt [...], det bidrog till ett mycket mer, ska vi säga, alert gudstjänstliv. Det kommer ju mellan 25 och 35 stycken [kristna asylsökande] till kyrkan och då blev andra, ska vi säga, svenskar engagerade och fick kontakt med barnfamiljer och andra [...]. Så det är inte bara bra för invandrarna som kommer eller flyktingarna som kommer, utan församlinglivet fick faktiskt en injektion på det sättet. Så att ja, sedan ett par år minst tillbaka, så läser man evangeliet på arabiska.*⁸⁴⁷

På olika sätt försöker församlingarna också bereda plats i gudstjänsten för de nya grupperna, framför allt genom att använda flera språk. Intrycket från våra särskilt studerade församlingar är att det är mindre vanligt att gudstjänstmusiken påverkas – fokus ligger ofta på språkförståelsen. Agendor görs på olika språk. Evangeliet läses på olika språk. I hur hög grad detta sker varierar dock, och det är beroende av att det

840 Svenska kyrkans statistikdatabas

841 Intervju kyrkoherde Pajala, kyrkoherde Norrköping, kyrkoherde Hammarby, kyrkoherde Karlskoga

842 Enkät svar 76

843 Enkät svar 104

844 Enkät svar 28

845 Enkät svar 245

846 Intervju 32

847 Intervju 1

finns någon som vill läsa. Ibland rekryteras kyrkvårdar med flyktningbakgrund. En kyrkoherde skriver i enkäten om vikten ”att ge utrymme i gudstjänsten för flyktningarna eftersom de i vissa fall utgör hälften av gudstjänstdeltagarna.”⁸⁴⁸ Dessa förändringar kan också skapa motstånd och konflikter.

ANDRA KRISTNA TRADITIONER PÅVERKAR GUDSTJÄNSTLIVET

De flesta kristna som kommit som asylsökande till Sverige har bakgrund i orientaliska kyrkor, oftast ortodoxa och ibland också katolska. Det påverkar på många håll gudstjänstlivet i en specifik riktning som inte alltid är helt oproblematiskt för den lokala församlingen.

Många orientaliska kristna är vana att kunna röra sig runt i kyrkorummet under gudstjänsten, förrätta sina egna böner framför en ikon, tända ljus. Att vara på plats när gudstjänsten börjar är inte lika viktigt.

*Det blir ju en mycket rörligare och rörigare, brukar jag säga, gudstjänst, för vi har olika sätt att fira gudstjänst på. Vi kommer när det börjar och det gör inte alla våra nyanlända, utan de droppar in vartefter. Alltså det är mycket barnfamiljer som kommer, så att vi har mycket barn i söndagsskolan och så och det är härligt, men att det blir en väldigt rörlig gudstjänst både med barnen som far omkring och folk som kommer och går mitt i, liksom så här. En gudstjänst med liv, kan jag säga, på många sätt.*⁸⁴⁹

Många är ovana att sjunga med i psalmer. En informant berättar att det kan vara ”helt tyst under psalmsången [...]. I ortodoxa kyrkan är det en kör som sjunger.”⁸⁵⁰

Att fira mässa är viktigt och utgör själva gudstjänstens kärna för många av de orientaliska kristna. Mässans liturgi skapar också en igenkänning bortom språkförbistring och kulturkrockar. Men alla församlingar i Svenska kyrkan är inte vana vid att fira nattvard varje söndag.

*Och vi brottas med det här, om vi ska ha en nattvard varje söndag. För dem är det en självklarhet och de skulle nog inte komma om vi hade mer av en söndagsgudstjänst, alltså det är viktigt med mässan. Man kan säga att det är ett stöd för oss som gillar att fira mässa varje söndag att det kommer nya grupper som också vill göra det. Ja, så är det.*⁸⁵¹

848 Enkät svar 101

849 Intervju 14

850 Intervju 26

851 Intervju 31

*Vi har ju mässa varje gång och det är inte typiskt svenskkyrkligt här i [staden] till att börja med, alltså nattvarden firar man en gång i månaden på sin höjd. Så det är alltid lite gnöl omkring det här, att varför är vi så högkyrkliga och så vidare?*⁸⁵²

TEOLOGISKA SKILLNADER MÅSTE HÄRBÄRGERAS

Kristna invandare med rötter i andra konfessioner, länder och kulturer, delar inte alltid Svenska kyrkans teologi kring t.ex. kvinnliga präster, HBTQ-personers plats i kyrkan eller religionsdialog. I glädjen över nya gudstjänstdeltagare och en vitaliserad församling benämns inte alltid detta menar en informant: *”Alla de här nya vännerna som kommer och firar gudstjänst hos oss, alltså vi delar inte riktigt samma teologi, men vi talar inte riktigt om det.”*⁸⁵³

Nya teologiska beslut i Svenska kyrkan kan också snabbt påverka det lokala gudstjänstdeltagandet. En församling berättar om att Svenska kyrkans beslut att viga samkönade par 2009 fick till konsekvens att en katolsk grupp från Mellanöstern lämnade församlingen. Trots att de bjöd in stiftets biskop för att förklara och föra dialog hjälpte det inte. *”De slutade att komma då och det var ett femtiotal som slutade komma på bara ett bräde”.*⁸⁵⁴ Det har dock inte påverkat deltagandet i församlingens gudstjänster i ett längre perspektiv. Nya orientaliska kristna har tillkommit och *”några har kommit tillbaka också”.*⁸⁵⁵

Skillnaderna kan även handla om hur präster bemöts. *”En del, jag menar, de kommer till oss och så har de den här, sin mer hierarkiska syn på vad en präst är och så här. Jamen, de kan kyssa en på handen, till exempel, om man har de här kläderna på sig.”*⁸⁵⁶ Samtidigt, menar samma informant, finns det också en möjlighet i den stora respekten för prästämberet. Den väger tyngre än ovanan vid att se kvinnor som präster.⁸⁵⁷

Ett annat exempel gäller att många med ortodox eller katolsk bakgrund är vana att kunna rikta sin bön till Jesus mor Maria. En informant berättar: *”Alltså jag kommer från en lågkyrklig bakgrund med att Jesus betyder mycket. Maria har samma betydelse [för dem]. Man ber till Maria.”*⁸⁵⁸

Det kan också finnas andra teologiska olikheter. En informant reflekterar kring den teologiska mångfald han möter i arbetet med kristna från andra länder och trostraditioner – frågor som församlingen många gånger inte ställts inför tidigare:

852 Intervju 17
 853 Intervju 31
 854 Intervju 26
 855 Ibid
 856 Ibid
 857 Ibid
 858 Ibid

*Jag hade ett samtal här för ett tag sedan med ockulta inslag. Hur jobbar vi med det? Ska vi ha några exorcister i församlingen på sikt? Inte vet jag. Det kanske vi ska ha. Alltså vi är ganska omedvetna som församling.*⁸⁵⁹

Det är tydligt att det är en speciell situation att vara en evangelisk-luthersk kyrka i en kontext där en stor del av gudstjänstfirarna har orientalisk ortodox eller katolsk bakgrund. Det leder till många små och större brottningar med hur gudstjänster och riter utformas på ett välkomnande sätt utan att bryta med Svenska kyrkans tro och lära. En informant menar att han ser en möjlighet i "den ständiga reformationen, den ständiga anpassningen som ändå finns i det lutherska också",⁸⁶⁰ samtidigt som han betonar att Svenska kyrkan behöver vara noga med att hålla fast vid de landvinningar som gjorts exempelvis vad gäller jämställdhet:

*Jag tror inte att vi förråder vårt ursprung genom att någonstans öppna oss utåt, jag tror inte det. Men vi ska inte vara naiva, utan jag tror att det finns mycket här och jag tror att mycket av det som vi har kämpat med sedan 50- och 60-talet, att vi måste hålla fast vid det, så att vi inte brakar ner på ruta ett igen.*⁸⁶¹

KONFLIKTER, KROCKAR OCH KLUVENHET

All typ av förändring väcker visst motstånd och oro. Vad är det som händer och vilka konsekvenser kommer det att få? En informant säger: "Det finns alltid de som tycker att det var bättre förr eller att det var mer ordning. Alltså när man är i sin ruta och är trygg, då känns allt väldigt bra."⁸⁶² Han konstaterar samtidigt att de där rutorna inte är så gamla, att många saker vi "alltid" gjort i Svenska kyrkan inte har mer än några decennier på nacken.⁸⁶³ En annan medarbetare konstaterar på ett liknande sätt att: "Nej men, det finns ju en saknad efter något som har varit, det kan man ju säga. Det kan komma bitska kommentarer om att vi bara fokuserar på det här nu och har släppt andra bitar."⁸⁶⁴

Det kan finnas oro över att det kommer muslimer till kyrkan, att gudstjänsterna blivit mer röriga, att det är mycket jobb att ta hand om praktikanter, att diakonen inte har lika mycket tid att besöka de äldre i församlingen. Istället för att integreras ställs ofta olika målgrupper mot varandra i diskussioner om vad församlingen ska prioritera. Dessa diskussioner är relativt vanliga i de särskilt studerade församlingarna, trots en gemensam förståelse för att arbetet med asylsökande och nyanlända är viktigt.

859 Intervju 17

860 Intervju 31

861 Ibid

862 Ibid

863 Ibid

864 Ibid

Att arbeta med församlingsbornas attityder lyfts fram som viktigt både i enkäten och i intervjuer. Det finns exempel på att det lokala mottagandet av asylsökande och församlingens engagemang skapat oro och ibland fientlighet. Många berättar om svårbemästrade situationer som ibland bottnar i okunskap eller ovana, ibland i reella problem och ibland i stereotyper och rasism. En kyrkoherde som svarat på enkäten uttrycker att åsikterna bland församlingsaktiva och församlingsanställda i mångt och mycket stämmer överens med hur det ser ut i övriga samhället med *”vissa som tycker det är självklart och bra att vi gör insatser och andra som inte tycker om situationen med att Sverige som land tagit emot så många flyktingar.”*⁸⁶⁵

En församling som erbjudit ett församlingshem utanför tätorten till Migrationsverkets förfogande mötte nästan panikartad rädsla hos en granne till byggnaden som *”menade att han skulle få flyktingar i sin trädgård och hans dotter var bara tio år”*.⁸⁶⁶ Församlingen lovade att hålla honom informerad om det skulle bli aktuellt med ett asylboende. Informanten berättar vad som sedan hände:

*Veckan därefter svänger det upp en stor buss [...] och ut vältrar ett gäng ungdomar och det är alldeles uppenbart att de flesta är från Syrien eller Mellanöstern av utseendet att döma och han bara rusar ut och bara vrålar åt dem: 'Kyrkan lovade att ni inte ska komma!' Det var ju vår konfirmandgrupp som kom. [...] Det fick ju dyka upp någon där, som [förklarade att] 'snälla nån, detta är vår vanliga verksamhet'.*⁸⁶⁷

Konflikter mellan gamla församlingsbor och nya grupper som asylsökande och nyanlända kan ibland ta sig till synes triviala uttryck men behöver ofta hanteras. En medarbetare berättar:

*Ja, det tänds mycket ljus i vår kyrka, det är inte alla som betalar för ljusen. Det är en av våra största kostnader faktiskt när det gäller gudstjänsten, till exempel. Och då är det många, eller flera, ska jag säga i alla fall, som tycker att det är skräp, att man inte har den känslan av att det här är någonting som man ska betala för i alla fall eller att man bara tar för sig, att ett ljus tänds. [...] 'Du får väl säga till då', så tänker jag. 'Du får gå fram och säga till att nu får du inte tända fler ljus om du inte betalar' eller vad det nu är man upprörs över, men då väljer man att låta gruppen sköta sig själv litegrann och sen förfasa sig över det istället för att gå in. [...] Så på det sättet finns det spänningar och det kan gälla flera saker, tror jag. Det här med ljusen är bara ett påtagligt exempel.*⁸⁶⁸

865 Enkät svar 140

866 Intervju 11

867 Ibid

868 Intervju 31

Ett annat exempel är från en församlingsutflykt där både gamla församlingsbor och asylsökande skulle vara med. De asylsökande kom för sent och sa att de hade missuppfattat platsen och väntat på ett annat ställe. Men några av de äldre församlingsborna var då mycket frustrerade. *”Det slutade med att en svensk tant tog snara på en i bussen, så att hon ramlade.”*⁸⁶⁹

Ibland finns det olika kulturella förväntningar utifrån vad man är van vid. En medarbetare berättar att församlingens söndagsskola ofta blir alltför stökig eftersom många av de asylsökande föräldrarna inte går med sina barn till söndagsskolan utan barnen kommer själva.⁸⁷⁰

Det finns också församlingsbor som kan uppröras över att det kommer muslimer till kyrkan. En medarbetare berättar om en muslimsk man som vill hjälpa till i gudstjänsten vilket en av kyrkvårdarna reagerat kraftfullt emot. *”Hon har försökt att få oss att köra ut honom. ’Han är muslim, han ska inte komma till kyrkan’ och då har vi sagt att vi aldrig kör ut någon.”*⁸⁷¹ En annan informant säger: *”En nackdel som jag har fått höra, det är att vi bebländar oss med muslimer. Det är den enda nackdelen jag har hört, resten är bara positiv.”*⁸⁷² Inställningen tros kunna böttna i en viss teologisk inriktning eller att man påverkats av medierapporteringen kring muslimsk terrorism.⁸⁷³

Informanter i alla de särskilt studerade församlingarna har en viss ambivalens kring att beskriva konflikter som uppstått kring prioriteringar och inriktning. Det finns tendenser som pekar åt olika håll. Många gamla församlingsbor har ju också hittat till församlingen tack vare arbetet med asylsökande och nyanlända. En medarbetare reflekterar:

*En del som gick till gudstjänst förut som kanske inte går längre, för att de känner att det inte finns plats för dem och det är inte traditionellt och barnen skriker och jamen, så här. [...] Det är inget jag vill dra några växlar på. Alltså det är inget markant drag så egentligen. Många trivs också och en del söker sig hit för att det är mångkulturellt också.”*⁸⁷⁴

Den generella bilden som vi har fått från de församlingar vi särskilt studerat är ändå att det finns – om än inte entusiasm hos alla – så i alla fall en stor förståelse för att arbetet med asylsökande och nyanlända hör till kyrkans uppdrag. Andra saker upprör mer, som medierapporteringen sommaren 2016 om att Svenska kyrkans anställda gjort dyra resor. En informant uttrycker det så här:

869 Intervju 26

870 Intervju 28

871 Intervju 21

872 Intervju 6

873 Intervju 6, 21

874 Intervju 26

Ja, sen finns det alltid arga människor. De är nästan mer arga på undersökningen om utlandsresor än den verksamhet som vi gör, om jag säger så. Om man ska ställa saker mot varandra, så har det väckt mera agg än när man ser att Svenska kyrkan hjälper människor, för det är mer vår roll. [---] Ja och det tycker jag ändå är en bekräftelse på att de flesta människor som finns i vår, den här världen, kyrkans värld, är positiva till andra människor, att vi ska hjälpas åt när det är svårt.⁸⁷⁵

FÖRSAMLINGAR FÅR NYA MEDLEMMAR

Alla de särskilt studerade församlingarna har erfarenhet av att få nya medlemmar med flyktingbakgrund. Det kan dels handla om kristna som väljer att bli medlemmar i Svenska kyrkan, och dels om muslimer som konverterar till kristen tro i Svenska kyrkan.

En församlingsmedarbetare berättar att de som blir medlemmar ofta inte är asylsökande utan har bott en lite längre period i Sverige och varit med i församlinglivet en tid. I dessa fall uppmuntrar församlingen till medlemskap och har också introduktionskvällar för nya medlemmar ”där man har berättat lite vad man kan göra och engagera sig i och vad Svenska kyrkan står för”.⁸⁷⁶ En volontär i samma församling berättar om några nya medlemmar:

Nu har jag fått - och det är väl inte bara min förtjänst - men jag har fått några att gå med i Svenska kyrkan, några syrianer som har sina barn här. Och jag har sagt att så länge man inte har ett arbete eller någonting så kostar det ingenting att vara med i Svenska kyrkan⁸⁷⁷ utan det är bara en säkerhet, och det tycker jag är jättekul att de har gjort.⁸⁷⁸

Ytterligare en församling har erfarenhet av att flera kristna invandrade blivit medlemmar, och även några konvertiter:

Det är främst en utav våra präster som har engagerat sig i [konvertiter] och som tycker det är väldigt roligt. Jag tror att han hade samtal med biskopen, så att de gick igenom och de tänkte till liksom innan de sa att jamen, 'Nu kör vi. Vi testar och provar och så'. Det har gått väldigt bra och har varit väldigt roligt och en del av dem är så engagerade i kyrkan nu. Jag tror att en av dem är en av våra kyrkvårdar idag. [---] Så det har nog varit ganska enkelt, tror jag.⁸⁷⁹

875 Intervju 14

876 Intervju 26

877 Medlemsavgiften i Svenska kyrkan baserar sig på en persons kommunalt beskattningsbara inkomst. För mer information se <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoavgiften>

878 Intervju 32

879 Intervju 4

Alla de särskilt studerade församlingarna har erfarenheter av att möta människor som vill konvertera från islam till kristendom, ofta under asylprocessen. Många betonar vikten av att ha ett genomtänkt förhållningssätt till den här frågan. ”Alltså det måste finnas en plan bakom också från vår sida, ett krav att man ska veta varför man gör det, man ska inte bara släppas in bara för att vi ska döpa.”⁸⁸⁰ En medarbetare berättar hur de bemöter dem som vill konvertera under asylprocessen:

*Vad vi säger då, det är dels att göra det tydligt att det [...] kan vara farligt, alltså om man blir hemskickad, eller att det inte är säkert att man får asyl bara för att man konverterar. Och sen att låta det ta tid och att man som präst inte ska vara ensam i det. [...] Att det är hela församlingens angelägenhet och den här personen måste komma in i församlingen, alltså den gudstjänstfirande församlingen.*⁸⁸¹

Kopplingen mellan dop, tro och medlemskap är inte självklart positiv för alla. I en församling uttrycker några medarbetare att de skulle vilja se nya former för medlemskap i Svenska kyrkan, där man också kan vara stödmedlem för att visa att man vill stötta arbetet, även om man har en annan samfundstillhörighet eller trosinriktning.⁸⁸²

Utflykt med skridskoåkning. Danmark-Funbo församling.

Foto: Magnus Aronson

MÖJLIGHET ATT GE EN POSITIV BILD I LOKALSAMHÄLLET AV ARBETET

Flera informanter reflekterar kring att församlingen tack vare sitt engagemang fått synas mer i lokalsamhället. En bred målgrupp har fått kännedom om församlingens diakonala arbete genom nya kontaktytor,

⁸⁸⁰ Intervju 6

⁸⁸¹ Intervju 26

⁸⁸² Intervju 4

nya volontärer och positiv mediauppmärksamhet. Vi har *”visat i byn att vi engagerar oss”*⁸⁸³ skriver en kyrkoherde i enkäten. En annan skriver att *”våra församlingsbor har fått syn på sin församling och arbetet som bedrivs i församlingen.”*⁸⁸⁴ En tredje kallar arbetet en *”kommunikativ plattform gentemot resten av samhället”*.⁸⁸⁵

En medarbetare som intervjuats ser arbetet i ett missionerande perspektiv som en möjlighet att förändra en negativ bild och visa att *”de här tankarna man kanske hade om kyrkan inte stämmer.”*⁸⁸⁶ En volontär som tidigare inte haft någon nära relation med Svenska kyrkan tycker att det är bra att Svenska kyrkan genom arbetet *”befäster sin ställning här [...] i samhället, att man är medkännande och inklämmande och hjälper de här utsatta människorna.”* Hon menar vidare att Svenska kyrkan tidigare varit dålig på att berätta om det diakonala arbetet. *”Alltså behövs det lite mer att gå och tala om vad man egentligen gör, vilka otroliga insatser i samhället. Svenska kyrkan är för många bara ja – en kyrka här och där och gudstjänster och inget mer.”*⁸⁸⁷

Backa församling. Foto: Kikki Mårtensson.

SAMMANFATTNING

Av materialet framgår att arbetet med asylsökande för många församlingar har medfört att man återupptäckt sin kallelse som kyrka och församlingens liv har fördjupats av att det diakonala arbetet har blivit centralt. Det har blivit tydligare vilken kompetens Svenska kyrkan har som aktör på detta område vilket har bidragit till insikter om vad som är viktigt. Det har ibland lett till att församlingar beslutat om nya prioriteringar.

883 Enkät svar 117

884 Enkät svar 172

885 Enkät svar 200

886 Intervju 21

887 Intervju 33

Tack vare arbetet har man i församlingen fått nya kunskaper och insikter om situationen för människor på flykt och den utsatta situation många upplever i Sverige. Insikter som tagit sig praktiska uttryck i flera församlingar, genom att man stödjer såväl människor i asylprocessen som dem med uppehållstillstånd samt dem som fått avslag. Möjligheten att få lära känna andra kulturer och religiösa traditioner har berikat församlingen.

Det har blivit mer naturligt att prata om gudstro. Församlingslivet har vitaliserats genom arbetet med asylsökande och nyanlända. Lokaler fylls med verksamhet och fler deltar i gudstjänsterna. Alla typer av förändringar väcker även visst motstånd. Ett sådant exempel är att många av de kristna kommer från orientaliska kyrkor med delvis en annan vana av hur man firar gudstjänst. Det är inte alltid kristna invandrare med rötter i andra konfessioner, länder och kulturer delar Svenska kyrkans teologi.

I materialet är det flera som tar upp att församlingens engagemang i arbetet med asylsökande har lett till nya kontaktytor, nya volontärer och att fler i lokalsamhället känner till församlingens diakonala arbete. Församlingens arbete har ofta även uppmärksammats av media.

Kapitel 17

Vart är vi på väg? Tankar om framtiden

Arbetet med asylsökande och nyanlända har funnits sedan länge i Svenska kyrkan. Engagemanget har dock varierat mycket mellan olika församlingar. Nära hälften av de församlingar och pastorat som i enkäten angivit att de bedrivit ett arbete för asylsökande och nyanlända under 2016 uppgav att de hade startat den typen av verksamhet under det senaste året. För andra var det en typ av verksamhet som man bedrivit under en längre tid men vars omfattning och intensitet ökade i samband med det växande antalet asylsökande 2015. Bara en av de fem församlingar vi särskilt studerat började med sitt flyktingarbete först hösten 2015. Inte desto mindre är mycket av det arbete för och med asylsökande och nyanlända som församlingar och pastorat nu bedriver relativt nystartat och omfattningen relaterad till stora och snabbt förändrade förhållanden i det lokala sammanhanget. Detta kapitel handlar om vad de intervjuade ser för framtida behov av att utveckla mer integrationsstödande verksamhet i församlingarna och att härbärgera mötet med många som får avslag på sin ansökan om asyl, men också om hur de ser på Svenska kyrkans roll i samhället i en vidare bemärkelse.

UTVECKLING AV INTEGRATIONSSTÖDJANDE VERKSAMHET

Ett återkommande tema i flera intervjuer är att det kommer att behövas insatser för att stödja de nyanländas fortsatta integration i det svenska samhället under de kommande åren. Många av de asylsökande som deltagit i språkcaféer och andra verksamheter som de lokala församlingarna bedrivit har fått eller kommer att få besked om de får eller inte får stanna i Sverige. De som får uppehållstillstånd kommer börja på SFI (Svenska för invandrare) och inte ha lika mycket tid eller intresse av språkcaféer.⁸⁸⁸ Andra behov kommer istället att bli mer påtagliga. De behöver hitta bostad och vägar in på den svenska arbetsmarknaden. Många av dem som kommit till Sverige efter den 24 november 2015 kommer på grund av ”den tillfälliga asyllagen” att få tillfälliga uppehållstillstånd på 13 månader vilket påverkar förutsättningarna. En stor grupp är unga och behöver satsa på utbildning. Många kommer också att få avslag på sin ansökan om asyl och hur detta faktum påverkar församlingarnas resonemang om framtiden behandlar vi längre fram i detta kapitel.

⁸⁸⁸ Intervju 8, 26

Flera informanter talar i allmänna termer om behoven av bostäder och sysselsättning och att bygga ett mer integrerat samhälle, men inte alltid om vilken roll församlingen på ett konkret sätt kan spela i detta sammanhang.

Som tidigare har nämnts så har flera av de särskilt studerade församlingarna exempel från att ha kunnat matcha privatpersoner som kan hyra ut en bostad eller ett rum till ett bra pris med asylsökande eller nyanlända som behöver bostad.⁸⁸⁹ Att ytterligare utveckla det arbetet vore viktigt, menar en informant.⁸⁹⁰

Andra konkreta exempel som finns i intervjumaterialet handlar ofta om att i högre grad bereda plats för praktikanter och olika former av anställningar i Svenska kyrkan samt att bidra till arbetslivskontakter. *”Vi kan inte trollo fram hur många praktikplatser som helst, men kan vi ha några stycken, så kanske det är någonting som vi ska bidra med.”*⁸⁹¹ *”Ja, det finns så otroligt mycket att göra, med mer kontakter i samhället kanske. Jag skulle vilja att man kanske gör lite studiebesök och så vidare på framtida arbetsplatser.”*⁸⁹²

Det finns i intervjumaterialet exempel på att vilja bidra genom att arbeta med integration och etablering på ett annat sätt än det görs idag. En informant menar att Arbetsförmedlingen i etableringsprogrammen ”institutionaliserar” folk istället för att ta vara på deras kraft:

*Ja, då går du i fyra timmar språkundervisning och sen går du den här kursen och då får du dina pengar. Och då försöker de vara duktiga på det förstås, men det leder inte till jobb liksom. Alltså, det är klart, om man läser fyra timmar svenska och sen pratar man arabiska resten. Det leder inte till jobb och så går man där i två år och sen går man ut i arbetslöshet och man är inte närmare arbetsmarknaden.*⁸⁹³

Erfarenheten av att arbeta mer konkret med integrationsstödande verksamhet beror av förklarliga skäl också på hur länge man bedrivit verksamhet för asylsökande och nyanlända, något som varierar mellan de fem särskilt undersökta församlingarna. I en församling som S:t Johannes i Norrköping har man kommit lite längre än i många andra församlingar i fråga om det som många ser som en framtida utmaning och viktig roll för Svenska kyrkan i arbetet med nyanlända. Ett exempel är det samarbete kring mötesplatsen Portalen som Svenska kyrkan här driver tillsammans med lokala myndigheter och andra organisationer. Syftet med Portalen är att stödja asylsökande och nyanländas möjligheter att hitta sysselsättning genom att bygga på deras egen kraft och kompetens och stärka den genom mentorskap och utbildning. Detta beskrivs närmare i kapitel 6.

889 Intervju 10, 14, 21, 24

890 Intervju 27

891 Intervju 8

892 Intervju 33

893 Intervju 26

I vissa fall lyfter de intervjuade också fram betydelsen av att nyanlända lär sig förstå normer, vanor och traditioner i det svenska samhället:

Vi måste göra så att de här personerna kommer in i samhället. Vi måste göra många saker. Om inte, får vi problem. Det är inte lätt, men vi måste försöka. Därför de här personerna ska fortsätta sitt liv här. Vi ska se till att de här personerna accepterar svenska vanor. Det är normalt om en kvinna eller tjej använder shorts. Men det är ett stort problem för dem. Därför måste vi fortsätta med dem, så att de blir [integrerade] med oss i det här livet.⁸⁹⁴

Flera uttrycker också förhoppningar kring att den lokala församlingen kan fungera som mötesplats där människor, infödda och invandrade, träffas och utvecklar nya sociala nätverk som i förlängningen kan bidra till integrationen på arbets- och bostadsmarknaden.

Jag hoppas att kyrkan får vara ett slags nätverk, där människor ändå med tiden hittar sin plats i samhället [--] jag tänker att om man är ny på en ort och man hamnar i ett sammanhang som är i en kyrka där man tillhör en gemenskap. Ja, det finns ju alla typer, att vi också kan hjälpa varandra och stötta varandra in i arbetsliv, in i de bitarna, bostad och så vidare.⁸⁹⁵

Utveckling av nya kontaktytor och sociala nätverk lyfts också fram som något eftersträvänsvärt i sig, oavsett om det underlättar nyanländas etablering på arbetsmarknaden eller inte. I ett allt mer segregerat samhälle kan Svenska kyrkan vara en av få platser där man möts över olika gränser. En informant beskriver en viktig roll för församlingen som mötesplats:

Barnen går i samma klass, men på skolgården möts man inte, eller föräldrar [möts inte], utan då har det faktiskt varit här man har träffats och sen har det kunnat leda till annat då. [--] Det kan också vara några som har firat semester ihop, gjort utflykter på sommaren ihop. 'Jamen, vi har en massa cyklar i vårt garage, är det något som ni har behov av?' Alltså alla sådana här saker och då tänker jag att kyrkan kan vara den här mötesplatsen. Vi kan vara öppna och göra tillfällen för människor att mötas, över kultur och religion och alla gränser på något sätt.⁸⁹⁶

Förhoppningen inför den framtida utvecklingen är också att de som idag deltar i Svenska kyrkans verksamhet för asylsökande och nyanlända hittar en mer permanent plats i församlingen på lite längre sikt och att gemenskapen kan fördjupas.

894 Intervju 34

895 Intervju 31

896 Intervju 10

Om det kan fortsätta vara en mötesplats här, så är jag jätteglad för det. Och att människor kommer tillbaka, inte för att de känner att de måste, utan för att de vill och för att det är någonstans som de vet – [de vet att] det är öppet här och här finns det människor som bryr sig om oss [...] Som en utvidgad familj. Som en person sa att 'Ni är ju min familj nu, för att jag har ingen familj här'.⁸⁹⁷

Det finns inte så mycket resonemang i intervjuerna kring behovet av att fördjupa arbetet med majoritetsbefolkningens attityder och inställning för att kunna underlätta integration från två håll. En informant betonar dock att kyrkan måste stå för en tydlig värdegrund, inte minst på grund av de ideologiska vindar som blåser i samhället:

Nej men, jag tänker att vi ser ju strömningarna, vi kan inte vara blinda, vi ser liksom. Jag ska inte säga att fascismen breder ut sig, men det finns ändå krassa tankegångar där det saknas en tydlig värdegrund, det skulle jag nog säga och där har kyrkan en stor roll att ändå envist tjata vidare om den värdegrund som vi vill att samhället ska [ha].⁸⁹⁸

VILKA BLIR KVAR I GLESBYGDEN?

På många platser, i nära hälften av landets pastorat och församlingar med egen ekonomi, är verksamheten för asylsökande något som kommit igång i samband med det rekordstora antalet asylsökande under 2015. Verksamheten är alltså direkt knuten till att det bor asylsökande inom församlingens gränser eller i dess närhet. Frågan om hur detta arbete kommer att utvecklas under de närmaste åren är därför också en fråga om hur antalet asylsökande kommer att förändras.

På många platser i landet, inte minst på mindre orter i glesbygden, avvecklar nu Migrationsverket anläggningsboenden när behovet av platser minskar. Flera av de intervjuade uttrycker förhoppningar om att de som får uppehållstillstånd i Sverige väljer att stanna kvar i församlingen eller kommunen och att den verksamhet man hittills bedrivit kan utvecklas i takt med att behoven förändras. I en glesbygdsförsamling som Pajala är osäkerheten större jämfört med de övriga fyra särskilt studerade församlingarna i fråga om vad som kommer att hända på lite längre sikt. Kyrkorådsordförande säger:

Ja, flyktingarbetet kommer det säkert att finnas i den mån det finns flyktingar kvar, men som det nu är så minskar de hela tiden, de flyttas härifrån, Migrationsverket jobbar ju för fullt med den biten och sen finns det dom, när de får sina fyra sista [siffror i personnumret], de flyttar av egen vilja. Så att på det sättet kan vi inte ha så tio år framåt, då kanske det inte är så många kvar.⁸⁹⁹

⁸⁹⁷ Intervju 24

⁸⁹⁸ Intervju 31

⁸⁹⁹ Intervju kyrkorådsordförande Pajala

Med den begränsade arbetsmarknad och möjligheter till utbildning som finns på en mindre ort som Pajala är det inte lika lätt att planera en utveckling av församlingens verksamhet för nyanlända som på andra platser. Flera uttrycker både en stor osäkerhet, men också vissa förhoppningar, om att de nya församlingsborna trots allt ser fördelarna med att bo på en liten ort där det är lätt att knyta kontakter och därför väljer att försöka bo kvar:

Jag tror många trivs, men det är många som [...] vill ha jobb och de vill flytta till Stockholm och Göteborg och Malmö, för de tror att det är lättare att få jobb, men jag tror inte det. Alltså jag tänker att på ett litet samhälle så är det så att vi känner igen [varandra]. Alltså 'jag har sett dig på ICA och jag har sett dig på Coop och jag har sett dig' [...] så 'Hej!' liksom. Men bor du i Stockholm, inte är det någon som säger hej åt dig även fast ni träffas. Så att det blir mer personligt här ändå, så det kanske är lättare att komma in i samhället.⁹⁰⁰

Liknande reflektioner finns i många glesbygdsförsamlingar som tidigare tagit emot ett stort antal asylsökande men som nu ser mottagandet avvecklas.⁹⁰¹ Många gånger har de asylsökande inneburit hopp och nya möjligheter för de skolor och affärer i glesbygden som kämpar mot nedläggning.⁹⁰² Frågan är vilka möjligheter det finns att i alla fall några av dem som får uppehållstillstånd stannar i glesbygden där de demografiska utmaningarna med en åldrande befolkning är som störst.

STRATEGIER FÖR ATT MÖTA ALLT FLER PAPPERSLÖSA

Den åtstramning av svensk asylpolitik som skedde i november 2015 och som resulterade i en "tillfällig asyllag" har vid tiden för intervjustudien ännu inte märkts så mycket i asylbeslut. Det har framför allt märkts genom att antalet nya asylsökande har blivit färre, men inte i samma utsträckning i själva besluten. Detta beror på att många av dem som kom under det stora mottagandet hösten 2015 ännu inte fått beslut i sina asylärenden, eftersom handläggningstiderna på Migrationsverket varit mycket långa. De barn och barnfamiljer som sökte asyl i Sverige före den 24 november berörs heller inte av "den tillfälliga asyllagen". Det är därför först 2017 som församlingarna verkligen kommer att se konsekvenserna av den nya lagstiftningen i asylbesluten. Det finns också andra beslut som församlingarna kommer se konsekvenserna av. Ett sådant är det nya återtagandeavtal med Afghanistan som Sverige skrev under i oktober 2016 och som kan komma att underlätta utvisningar till Afghanistan.

⁹⁰⁰ Intervju medarbetare 2 Pajala

⁹⁰¹ Valideringsseminarium Uppsala den 24 januari 2017

⁹⁰² Se t.ex. intervju 10 enkätsvar 114 (fritext) på frågan: "Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?"

Många informanternas erfarenhet är att de som får avslag ofta inte vill eller kan återvända till det forna hemlandet.⁹⁰³ Det kan finnas många skäl till det. Rädsla för vad som skulle hända vid en återkomst, uppgivenhet inför att återvända till arbetslöshet och misär, en känsla av att alla umgängarna under flykten varit förgäves, en skuldsättning till smugglare som skapar desperation och inte minst en stark anknytning till Sverige – särskilt för dem som gått i skolan här och etablerat sig med vänner och fritidsaktiviteter. Många kan rent praktiskt inte lämna landet, t.ex. för att resehandlingar inte utfärdas.

Innan 20 juni 2016 har personer med lagakraftvunnet beslut om utvisning eller avvisning många gånger kunnat bo kvar i asylboenden och få dagarsättning från Migrationsverket i enlighet med Lagen om mottagande av asylsökande (LMA). I det nya regelverket har det stödet tagits bort för vuxna utan barn. Fler än tidigare väntas komma att söka stöd i Svenska kyrkan, särskilt de som redan har en etablerad relation. Dessa situationer leder redan idag till svåra avvägningar. På Support Migration står det: ”Det är inte en kristen handling att avfärda den som söker sig till församlingen för att få hjälp. [...] Att verka för människor som befinner sig i utsatta situationer är en del av det diakonala uppdraget och går inte att göra avkall på.”⁹⁰⁴ Samtidigt är det med rådande lagstiftning inte självklart hur man bäst stödjer dem som fått ett slutgiltigt avslag. Det finns risk att de som stannar i Sverige som papperslösa permanent hamnar utanför samhället. Några kommer kanske fara mer illa här än de skulle ha gjort om de återvänt till sitt forna hemland. För andra är det tvärtom.⁹⁰⁵ Det finns i intervjumaterialet reflektioner kring dessa svårigheter, men inga svar. Här är två röster:

Det kanske är att de här från Syrien, de kommer att komma in i samhället bra, tror jag. Många är utbildade och många har med sig väldigt mycket och ja, det kommer att fungera för dem, det har man sett på dem från Bosnien som kom, de kom ju in i samhället. Men [...] de som inte får uppehållstillstånd som kommer att vara kvar här illegalt, hur gör vi då? Det är jättesvårt. Det är lätt att hjälpa dem som det går bra för.⁹⁰⁶

Jag tänker också alla som vi nu, för nu står vi i ett läge där vissa inte får uppehållstillstånd och nu säger våra diakoner att nu kan det brän-

903 Intervju 10, 17, 24, 26, 31

904 Svenska kyrkan, Support Migration, Att möta papperslösa personer

905 På Svenska kyrkan, Support Migration står det vidare: ”Svenska kyrkan ser sig som en del av samhället, respekterar de politiska beslut som fattas i demokratisk ordning och vill samarbeta med myndigheter och andra offentliga aktörer. Det finns sätt att stödja människor i utsatthet, praktiskt och psykosocialt, utan att för den skull verka utanför systemets ramar. Parallellt arbetar vi för att påverka politiken i en human riktning som värnar värdighet och människovärde. Samtidigt finns det en förståelse för att människor som fått avslag kan hamna i en situation där alternativet att gömma sig upplevs vara den enda utvägen. Om enskilda kristna eller en församling vill stödja detta beslut, måste det respekteras.”

906 Intervju 26

na till snart, än så länge ligger det här och vilar lite, men snart kan det bli på riktigt och vad gör vi av, om det är 70 000 till 80 000 som ska bort? Vart ska de? Ska de till Ungern? Nej. Ska de till Italien, där de kom eller? De kan inte ta vägen någonstans. Jag ser inte den möjligheten att de plötsligt bara skulle [ge sig av]. Det finns liksom inget Amerika som är tomt och som väntar på folk, så att vi har någonstans bara att finna oss i läget och någonstans hitta lösningar.⁹⁰⁷

Föräldrar med bebis, Leksands församling.
Foto: Ingrid Del Castillo.

NYA FÖRSAMLINGSBOR MEDFÖR BEHOV AV UTVECKLING OCH FÖRNYELSE AV FÖRSAMLINGSARBETET

Flera informanter, särskilt i de större eller medelstora städerna, talar också om de kommande åren som en tid då den verksamhet som idag i första hand riktar sig till asylsökande och nyanlända ersätts eller utvecklas så att den blir en integrerad del av församlingens ordinarie, mer permanenta verksamhet och att det blir en del av församlingens vardagsliv.

Ja, församlingen måste anpassa sig till och betrakta dem som vilka församlingsbor som helst, med det stöd och hjälp de behöver. Det är ett långsiktigt arbete. Det är ingenting som är akut på det sättet. Det kan bli i vissa perioder, men det här är ett basalt diakonalt arbete med de särskilda stöd man behöver på grund av att man fortfarande är traumatiserad, till exempel, på grund av upplevelser. Barns situation, till exempel. Vi har väldigt mycket barn som kommer och ber om hjälp och föräldrar med sina barn som har haft väldigt jobbiga upplevelser och som måste bearbetas och det försöker vi bidra med tillsammans med samhället och tillsammans med regionen.⁹⁰⁸

907 Intervju 31

908 Intervju 17

Det beskrivs av flera informanter som en utmaning att lyckas med denna typ av integration i det mer långsiktiga arbetet. Att man hittills befunnit sig i något som kan liknas vid en nyförälskelse som nu behöver övergå i ett gemensamt vardagsliv. Underliggande teologiska konflikter och kulturella konflikter kan mer komma till ytan.⁹⁰⁹ Församlingen behöver utveckla kompetens i konflikthantering och mångfaldsarbete.⁹¹⁰

[...] vi kommer att ha konflikter också, tror jag. Säkerligen. Det är väldigt viktigt hur vi möter varandra nu. Precis nu. När de här basbehoven är uppfyllda, när de har varit här ett helt år, när de har en hel uppsättning av kläder i garderoben och när de har en hel uppsättning av erfarenheter av ett svenskt vardagsliv på ett år och vi också med dem och de börjar på att komma in i rutiner på ett annat sätt.⁹¹¹

En vanlig tanke som lyfts i intervjuerna är att det främst är den diakonala verksamheten som kommer att utvecklas och förändras. En informant menar att det handlar om delvis nytt innehåll och även nya former för organisering och bemanning:

Jag tror att det kommer att påverka såtillvida att den här lite trivialdiakonin, det låter lite fult och jag menar inte det, för jag tycker den är viktig också, den kommer kanske lite mer få bygga på volontärer, att vi inte kan ha så jättemycket anställda folk till att vara på caféer hela tiden och sådana saker [...] utan mycket mer resurser kommer att gå åt till att försöka hjälpa människor som verkligen lever i nöd. Jag menar de behöver bostad och de behöver hjälp med allt möjligt, sjukvård och det går mycket tid till samtal och att hjälpa.⁹¹²

På många platser har gudstjänstlivet redan påverkats av att människor med utländsk bakgrund och andra kyrkliga traditioner söker sig till Svenska kyrkan. På andra platser är detta något relativt nytt och ses som en möjlighet att ta till vara och något som kommer att prägla gudstjänsternas utformning under lång tid.

Vi kan dra parallellen med den finska invandringsvågen på 50-talet, den har fortfarande konsekvenser för församlingen, så det bedrivs fortfarande femtio år senare finska gudstjänster och det firas den finska nationaldagen och så vidare. Så att det är jag övertygad om att attraherar man en stor grupp individer som är av utländsk härkomst, så får du de effekterna att du långsiktigt behöver tillgodose deras religiösa traditioner på något sätt.⁹¹³

909 Intervju 31

910 Valideringsseminarium Uppsala den 24 januari 2017

911 Intervju 8

912 Intervju 18

913 Intervju 12

Jag skulle tro att flera delar av [staden] påverkas av att det kommer människor hit som etablerar sig och jag tror att de kommer att påverka flera delar av vårt pastorat och gudstjänstliv och församlingsverksamhet, för många som kommer hit har en religiös identitet och uppfattar att vi ändå står för den, men det är inte säkert att de bittar sitt eget sammanhang, så att säga.⁹¹⁴

Några av de särskilt studerade församlingarna har i församlingen eller i pastoratet en utveckling där någon av kyrkorna har kommit att präglas av mångfald i gudstjänstlivet medan andra har ett gudstjänstliv som är stort sett oförändrat. Detta lyfts också fram som en möjlighet för att härberga skillnader och både bejaka och välkomna nya människor men samtidigt skynda långsamt vad gäller förändringar av gudstjänstlivet.⁹¹⁵

STÖRRE DIAKONALA BEHOV OCH FÖRVÄNTNINGAR PÅ SVENSKA KYRKAN SOM VÄLFÄRDSAKTÖR

Den kyrkliga ekonomin har, enligt intervjuerna med de som ansvarar för flyktingarbetet, hittills inte varit något direkt hinder för utvecklingen av nya verksamheter och expansionen av befintliga som har att göra med arbetet med asylsökande och nyanlända. Däremot är det flera som uttrycker en osäkerhet i fråga om hur resurserna ska räcka till i en framtid med allt färre medlemmar och en krympande ekonomi samtidigt som de diakonala behoven kommer att öka.

Vi är tacksamma för vi har en god ekonomi. Vi har inte stått inför valet att det ska vara det ena eller det andra, men dit kommer vi säkert snart. Än så länge har vi inte haft det, men vi börjar prata om det och vi börjar på att fundera [---] alltså det är jättesvårt att få folk att krympa kostymen, men nu står vi helt plötsligt i en situation där vi måste töja kostymen, men samtidigt kanske krympa andra bitar för vissa delar blir så omfattande. [---] Det är ett omfattande arbete att administrera allt det här. Jag menar alla volontärer, allt extraarbete som är runtkring och vi har många som har olika specialanställningar och tillfälliga anställningar och så vidare och allt det här tar otroligt stor administrativ kraft. Så vi håller på att fundera 'Vart ska vi?'⁹¹⁶

Det finns också en oro hos vissa att det läggs för mycket ansvar på Svenska kyrkan och de lokala församlingarna, ansvar för sådant som det offentliga samhället vid sidan av Svenska kyrkan idag sköter. "Kyrkan kan inte göra allt"⁹¹⁷ menar någon, i synnerhet inte i en framtid med krympande ekonomi som kommer att medföra krav på en organisation som är mindre resurskrävande samtidigt som verksamheten växer.

⁹¹⁴ Intervju 11

⁹¹⁵ Intervju 5, 31

⁹¹⁶ Intervju 8

⁹¹⁷ Intervju 24

Man kan inte lämna över det ansvaret på kyrkan och jag tycker inte att vi ska ta emot det, alltså vi ska inte ta över, för vi har inte resurser till det och det blir ju inte bra heller. Vi har inte massor med hus som står tomma någonstans och ska vi starta ett eget HVB-hem, så ska det vara minst lika bra som de som finns och då kommer det att kosta lika mycket och varifrån ska vi få de pengarna?⁹¹⁸

I de framtidsscenarioer som målas upp i intervjuerna så finns det flera reflektioner kring att samhället förändras, på ont och gott. Det är inte längre självklart att det offentliga kan finansiera den välfärd som behövs. Fler aktörer kommer behöva ta ansvar. En informant uttrycker det så här:

Vi ser att samhället, det går inte att tänka att alla ska klara sig med skattemedel längre, utan det behövs andra sätt att tänka och sen är vi inte färdiga med vad det ska vara, men den här gamla folkhems-tanken, den finns inte längre, vi måste tänka på nya sätt.⁹¹⁹

Flera informanter menar att dessa förändringar också kommer skapa nya förväntningar på Svenska kyrkan att kliva in och ta ansvar.

Tidigare så pratade man mer om att vi i kyrkan, vi ska inte lägga oss i samhällsbygget, utan vi ska påverka politiker och så ska de göra det. Alltså så såg samhällskontraktet ut mer tidigare. Nu så sedan kanske tio år tillbaka, så har det blivit mer och mer att det omgivande samhället vill att vi ska göra mer saker, ta aktiv del och ja men, starta olika företag. Ja, sen har det inte blivit jättemycket av det, men alltså det finns en sådan förväntan på ett annat sätt.⁹²⁰

Jag skulle tro, att jag tror att samhället går åt det hållet att man ännu mer förväntar sig eller att det bygger på [...] att andra tar ansvar än det som är det skattefinansierade systemet. Där har jag en ganska dyster syn på vart vi är på väg eller dyster, det är väl som det är, men det tycks ändå vara så att man inom de flesta politiska ledningar förväntar sig att andra också kliver in. Jag har egentligen ingen önskan om det, men jag tänker att vi och så har det väl alltid varit eller fungerat att kyrkan måste göra rätt analyser i den mån det saknas något som vi kan bidra med, men då får vi göra det, men inte i något 'Åh, hurra, nu behöver de oss', utan mer utifrån 'oj, vad händer här?'⁹²¹

918 Ibid

919 Intervju 26

920 Ibid

921 Intervju 11

SAMMANFATTNING

Av intervjumaterialet framgår det att de akuta insatserna i församlingarna har övergått i ett mer långsiktigt arbete kring språkträning och kontaktskapande verksamhet. De ser även ett behov av insatser framöver för att stödja de nyanlända nyanländas integration i det svenska samhället och etablering på arbets- och bostadsmarknad. Vilken roll församlingen kan spela i detta sammanhang är inte alltid konkretiserat och erfarenheten från denna typ av arbete varierar mellan församlingarna. De konkreta exempel som finns handlar ofta om att bereda plats för praktikanter och olika former av anställningar i Svenska kyrkan och bidra till arbetslivskontakter. Flera uttrycker förhoppningar om att den lokala församlingen kan fungera som en mötesplats där människor, infödda och invandrare, träffas och utvecklar nya sociala nätverk som kan bidra till integration. I glesbygdsförsamlingar är man osäkrare eftersom man hoppas men inte vet i vilken utsträckning nyanlända kommer välja att stanna kvar. I församlingar som ligger i städer räknar man med att den verksamhet som hittills riktat sig till asylsökande och nyanlända med åren kommer att ersättas eller utvecklas som en integrerad del av församlingens ordinarie verksamhet. Det är framför allt den diakonala verksamheten som man tror kommer att utvecklas och förändras.

I och med att stödet till vuxna personer (utan barn) med avslagsbeslut, i form av boende och dagersättning från Migrationsverket, tagits bort från juni 2016 väntas fler än tidigare vända sig till Svenska kyrkan för att få stöd, särskilt de som redan har en relation med en församling. Något som kommer att ställa församlingar inför svåra avvägningar.

Det finns en oro för att de ekonomiska resurserna inte ska räcka till framöver för de diakonala behoven. En av anledningarna till detta är färre medlemmar vilket innebär en krympande ekonomi för församlingarna. En annan att det inte är självklart i framtiden att det offentliga kan finansiera den välfärd som behövs utan fler aktörer behöver ta ansvar. En sådan förändring kan skapa nya förväntningar på att Svenska kyrkan ska kliva in och ta ansvar.

Kapitel 18

Sammanfattande slutsatser

Hösten 2015 fick organisationer, trossamfund och spontant uppkomna nätverk en stor betydelse för att lösa de praktiska problem som det stora mottagandet av asylsökande innebar, Svenska kyrkan var en av dessa. Åtta av tio pastorat och församlingar med egen ekonomi, spridda över hela landet, hade under perioden hösten 2015 till hösten 2016 verksamhet för och med asylsökande och nyanlända. Hälften av församlingarna/pastoraten startade ny verksamhet. En tredjedel utökade befintlig verksamhet. Uppskattningsvis hade församlingarnas sammanlagda verksamhet för asylsökande och nyanlända 37 000 besökare under en genomsnittlig månad.

RIKSTÄCKANDE INFRASTRUKTUR GÖR DET LÄTT ATT MOBILISERA

Svenska kyrkan är en stor organisation som har fördelen av att ha personal och lokaler i hela landet, i såväl städer som i glesbygd. På detta sätt har det funnits en infrastruktur att bygga på. Genom anställd personal är det möjligt att upprätthålla nätverk och ha en bred och samtidigt spetsig kompetens. Samtidigt har de stora och många gånger akuta behov som uppstod när ett stort antal asylsökande kom samtidigt inte kunnat mötas inom befintliga ramar. Här har möjligheten till projektjänster, bidragsanställningar och att mobilisera volontärer varit avgörande.

Verksamheten för asylsökande och nyanlända uppvisar en stor bredd med språkcaféer, kläutdelning och hjälp med myndighetskontakter som exempel på vanliga aktiviteter. Till skillnad från andra aktörer i civilsamhället är också enskilt samtalsstöd med präst eller diakon en viktig del av det stöd som församlingar erbjuder.

Av studien, i likhet med andra studier av civilsamhället, framgår att många församlingar upplevt det lätt att mobilisera volontärer till denna verksamhet. Endast 5 procent av de tillfrågade församlingarna/pastoraten har inte haft volontärer i verksamheten. Många enskilda upplevde att de ville vara med och bidra då de i medierna mötte bilder av alla dem som behövt lämna sina hem och deras umbärande på Medelhavet och på vägen genom Europa. Detta har inneburit att nya grupper av volontärer sökt sig till verksamheten. Det framgår dock att det finns olika tradition på olika orter för frivilliga insatser och i vilken mån de kanaliseras genom organisationer eller enskildas initiativ. Det kan också vara svårt att jämkä samman enskilda volontärers mål med verk-

samhetens mål. Det kan vara fallet oavsett om volontärerna har tidigare förankring i Svenska kyrkan eller inte. Färre av dem som engagerar sig ideellt är medlemmar eller i övrigt engagerade i den organisation de kanaliserar sitt engagemang genom, en utmaning som Svenska kyrkan delar med många andra medlemsorganisationer.

ANSTÄLLD PERSONAL GER FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR LÅNGSIKTIGT ARBETE

Det är också en utmaning att övergå från mobilisering i en akut situation till långsiktig verksamhet. Församlingarnas verksamhet har i första hand genomförts med egna medel men det har också varit möjligt att söka öronmärkta medel från stift och nationell nivå till arbetet med och för asylsökande och nyanlända. Ibland har församlingarna även fått del av offentliga bidrag. Detta har skapat viss flexibilitet utan att församlingarna har behövt nedprioritera annan verksamhet i någon större utsträckning. De nya behoven har mötts genom att utöka befintlig verksamhet, utnyttja lokaler mer, engagera volontärer och ha visstidsanställda i verksamheten. Långsiktighet och uthållighet i arbetet framåt innebär dock prioriteringar. Vissa typer av arbetsintensiva insatser upplevs vara svåra att klara av med främst frivilliga krafter. För en fungerande verksamhet krävs ofta att anställd personal leder och samordnar arbetet. Det förutsätter i sin tur att det finns en fungerande organisation och ett tydligt ledarskap när viktiga beslut om prioriteringar och hur verksamheten ska bemannas behöver fattas. Inför framtiden finns även för Svenska kyrkan en svårighet att upprätthålla omfattande verksamhet med egna medel. Allt fler församlingar kommer att få en pressad ekonomi samtidigt som de diakonala behoven ökar, exempelvis i församlingar med många äldre och en hög utflyttning, liksom i städer med utsatta områden och där mindre andel av befolkningen är medlemmar i Svenska kyrkan.

Vikten av att arbeta långsiktigt och att det finns en inbyggd uthållighet i arbetet med asylsökande och nyanlända betonas av många informanter. Förutsättningarna för ett mer långsiktigt arbete är i vissa avseenden särskilt goda i en organisation som Svenska kyrkan med sina resurser i form av anställd personal och lokaler över hela landet. Men för att verksamheten ska hålla över tid behöver den i högre grad bli och ses som en integrerad del av det ordinarie församlingsarbetet. För några av de särskilt studerade församlingarna har arbetet inneburit en utmaning att inte bli "två församlingar i en" där en del av arbetslaget i första hand är sysselsatt med mer traditionell församlingsverksamhet medan en annan del av arbetslaget tillsammans med nya volontärer, praktikanter och bidragsanställda utvecklar nya verksamhetsformer utifrån de behov de möter och de gåvor och talanger som människor bär med sig.

ARBETET SKER I SAMVERKAN MED BÅDE OFFENTLIGA OCH CIVILSAMHÄLLSAKTÖRER

I 95 procent av Svenska kyrkans församlingar/pastorat sker verksamheten för och med asylsökande och nyanlända i samverkan med andra aktörer. Andra kristna trossamfund, Röda korset, studieförbund, Rädda barnen och idrottsföreningar är vanliga samarbetspartners. Variationen är dock stor och enkäten visar på ett mångfasetterat och varierat samarbete som kan inkludera allt från lokala asylgrupper till schackklubbar. I de fem särskilt studerade församlingarna är det tydligt att det i lokalsamhället funnits ett välutbyggt nätverk av personliga relationer och ömsesidig tillit som förhållandevis lätt kunnat mobiliseras i samband med det stora mottagandet av asylsökande i Sverige 2015 och 2016.

Enkäten visar att den vanligaste samarbetspartnern är kommunerna – hela 59 procent av de pastorat och församlingar med egen ekonomi som bedriver ett arbete för asylsökande och nyanlända uppger att de samarbetar med kommunen. De fem församlingar som särskilt studerats upplever att det varit relativt enkelt att samverka lokalt med kommunen, något som även tidigare studier av civilsamhället pekat på. Många församlingar/pastorat samverkar också med myndigheter, 22 procent samverkar med Migrationsverket och 18 procent med Arbetsförmedlingen. I det här avseendet utmärker sig Svenska kyrkan i jämförelse med andra organisationer i civilsamhället. En studie genomförd av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) om civilsamhällets roll i asylmottagandet 2015 visar att samverkan med kommuner och statliga myndigheter bland de frivilligorganisationer som omfattades av undersökningen inte är lika vanlig som den är inom Svenska kyrkan.⁹²² Försvarshögskolan skriver i sin studie "Frivilligresurser under flyktingsituationen" att goda kontakter mellan offentliga aktörer och frivilliga "kan härröras till enskilda tjänstemän som sedan tidigare har ett brett kontaktnät i frivilligsektorn".⁹²³ I våra fem särskilt studerade församlingar är det lika ofta tack vare en engagerad medarbetare i Svenska kyrkan som samarbeten och nätverk kommit till.

Det framträdande samarbetet med offentliga aktörer härrör troligen från att Svenska kyrkan fram till 2000 hade en statskyrkoform och var en del av det offentliga Sverige. Men även det faktum att Svenska kyrkans församlingar, till skillnad från många andra lokala aktörer i civilsamhället, i hög grad har anställd personal, underlättar myndighetskontakterna. Inte minst diakonernas roll är viktig i detta sammanhang.

⁹²² MUCF 2016a.

⁹²³ Asp 2017 s. 41

DILEMMAN MED ATT VARA BÅDE SAMARBETSPART OCH RÖSTBÄRARE

Den här studien visar att församlingarnas verksamhet för asylsökande och nyanlända främst finansieras med egna medel. En tredjedel av pastoraten och församlingarna har även haft stöd från stift och Svenska kyrkans nationella nivå. Detta innebär ett relativt ekonomiskt oberoende av kommuner och andra offentliga finansiärer. Medan många andra civilsamhällesaktörer är till stor del beroende av organisationsstöd från exempelvis kommunen så har Svenska kyrkan egna resurser. En stor del av dessa utgörs av den kyrkoavgift som medlemmarna betalar.

I det inledande kapitlet beskrevs den samtida diskussionen kring möjliga roller för civilsamhället. Det kan handla om att vara röstbärare, det vill säga att bilda opinion och bevaka intressen. Det kan handla om att vara utförare och serviceproducent som alternativ eller komplement till offentligt ägda och vinstdrivande tjänsteproducenter inom välfärdssektorn. Det kan också handla om att vara samarbetspart i en mer generell bemärkelse.

Att erbjuda asylsökande hjälp med myndighetskontakter och bevaka rättigheter för utsatta grupper framkommer i både enkäten och i intervju-materialet som en vanlig roll. Det finns i intervju-materialet resonemang om Svenska kyrkan som en brygga när det gäller att bevaka att människor inte hamnar i kläm vid tillämpning av regelverk eller på grund av bristande kommunikation mellan olika myndigheter och offentliga aktörer.

I den mån man är serviceproducent är man det oftast utan offentlig finansiering. Det handlar om att fylla glapp och hjälpa människor som faller mellan stolarna i det offentliga systemet, och samtidigt arbeta för förändring. Detta glapp blev på kort tid relativt stort i samband med att antalet asylsökande ökade i snabb takt under 2015. Men även i ett längre tidsperspektiv kan omsorg om människor som faller genom de offentliga systemen beskrivas som en vanlig roll för församlingarnas diakoni. En av de särskilt studerade församlingarna beskriver *”utsatt-het när det gäller ekonomi och etnicitet”* som fokusområde.⁹²⁴

Med en mer restriktiv asyllagstiftning kan det under kommande år bli än svårare att både ge röst till målgruppen, stötta dem som befinner sig i utsatta livssituationer och samtidigt vara samarbetspart. När civilsamhället i allt högre grad ställs inför människor som fått avslag på sin asylansökan kan det uppstå intressekonflikter som kan göra samarbetet med offentliga myndigheter mer komplicerat och behoven hos målgruppen än större.

924 Församlingsinstruktion för Norrköpings pastorat, antagen 2015-08-26

ETT RELIGIÖST KAPITAL ÄR EN TILLGÅNG

En fördel som Svenska kyrkan och andra trossamfund har i arbetet med och för asylsökande och nyanlända är att religion är en självklar del av livet för de flesta i de länder som de människor som är på flykt kommer ifrån. Tidigare studier visar att religionen blir viktigare för dem som behövt fly och upplevt svåra umbäranden på flykten. Via möjligheten att utöva sin religion skapas trygghet och igenkänning, vilket kan underlätta etableringen. Genom möte med majoritetssamhällets religiösa företrädare kan även bryggor och socialt kapital byggas för en ökad integration. Svenska kyrkans församlingar har här fördel av ”ett religiöst kapital”, professionellt diakonalt arbete och i vissa fall nätverk och kompetens kring interreligiös dialog. Denna studie visar att såväl kristna som muslimska asylsökande söker upp Svenska kyrkan. Detta kan se olika ut beroende på varifrån de asylsökande kommer och den lokala tradition som de bär med sig.

Den kristna tron som värdegrund har även varit betydelsefull för beslutet att agera i samband med det ökade mottagandet av asylsökande. Av intervjumaterialet framgår att många ser församlingens engagemang i arbetet med asylsökande och nyanlända som ett självklart agerande i mötet med människor i en utsatt situation. Det handlar om att se sin nästa och hennes behov. De intervjuade lyfter fram att arbetet görs dels ”för medmänniskans skull” och dels ”för världens och samhällets skull”. En gemensam värdegrund av detta slag är en styrka för en organisation och underlättar att snabbt komma igång med nya verksamheter och sedan fortsätta driva ett långsiktigt arbete.

I vissa avseenden kan det dock upplevas som en nackdel att vara ett religiöst samfund i detta arbete. Det kan finnas en osäkerhet hos svenska myndigheter om det är lämpligt att samarbeta med ett religiöst samfund. Det kan även bland muslimer och andra grupper finnas en tveksamhet om det är förenligt med den egna tron och livsåskådningen att delta i verksamhet i kristna lokaler. Denna studie fångar inte hur dessa grupper ser på Svenska kyrkans verksamhet, men många av de intervjuade medarbetarna lyfter fram betydelsen av att verksamheten är öppen för alla utan att göra skillnad på människor utifrån vilken tro de har, och att man i vissa fall arbetat med att hitta sätt att anpassa verksamheten för att göra det möjligt för fler att delta.

MÖTET MED ASYLSÖKANDE OCH NYANLÄNDA VITALISERAR

För församlingarna har arbetet med asylsökande och nyanlända inneburit en tydlig vitalisering av församlings- och gudstjänstliv. Asylsökande och nyanlända har kommit i stora mängder och i vissa fall själva knackat på dörren. Många tusen nya volontärer har strömmat till. Det ger en grund för fortsatt stort frivilligengagemang för civilsamhället i stort och för Svenska kyrkans församlingar. I intervjumaterialet

framträder bilden av att arbetet med asylsökande och nyanlända har öppnat ett nytt utrymme i de församlingar som tagit sig an uppgiften. Genom en mer synlig mångfald och ny dynamik har även andra nya grupper hittat till församlingen och känt att det finns plats för dem.

De som engagerat sig i arbetet med asylsökande och nyanlända i församlingarna vittnar om att de får mycket tillbaks av arbetet – det är meningsfullt att få bidra och mötena med människor skapar vänskapsband och ger nya insikter och nya kunskaper. Det finns i intervju-materialet många berättelser om ömsesidighet i verksamheten och att det inte alltid är tydligt ”vem som hjälper vem”. Samtidigt är verksamheten utformad främst med syftet att vara till hjälp och stöd för asylsökande och nyanlända för att kunna orientera sig i ett nytt land, ett nytt lokalt sammanhang och ett nytt språk. När insamlade vinterkläder förmedlas till den som inga har eller svenska språket lärs ut till den som inte har svenska som modersmål är det oundvikligt att den ena parten i högre grad upplever att den hjälper och den andra parten i högre grad att den blir hjälpt. Detta kan skapa en asymmetri i relationerna som kan vara svår att förhålla sig till för båda parter.

Det syns också i materialet att det inte alltid är enkelt att vara med-människa eller umgås över språk- och kulturgränser. Möten med människor som är förtvivalade under ytan, som mår dåligt, eller betar sig illa, som lever i oviss väntan eller som fått negativa beslut kan vara svåra att härbärgera. För att orka behövs professionalitet och en väl fungerande organisation som ger stöd i arbetet.

Det finns många vittnesmål om att de nya ortsborna har kommit att betyda mycket för det lokala sammanhanget, både för orten och för församlingen. Inte minst i glesbygden har det skapats en ny dynamik, där inflyttningen bidragit till att förbättra underlaget för lokala skolor och där fotbollslag har fått förstärkning. Mottagandet har också inneburit en belastning på lokalsamhället och dess offentliga service, men på flera platser uttrycks förhoppningar om att i alla fall några av dem som kommit ska både kunna och välja att stanna kvar. I den nuvarande situationen när Migrationsverket avvecklar många asylboenden eftersom det kommer färre asylsökande till Sverige och när många av dem som kommit förväntas få avslag på sin ansökan om asyl så innebär det på många platser att dessa förhoppningar går om intet. Går det då att tänka som en informant säger att *”jag fick i alla fall vara med en bit på vägen”*⁹²⁵ eller kommer det att leda till stora besvikelser och försvåra ett framtida engagemang?

925 Intervju 10

Konst i tunnelbanan i Tensta, Stockholm.
Foto: Kristina Hellqvist

BROBYGGARE I ETT SEGREGERAT SAMHÄLLE

Trots att fler än någonsin befinner sig på flykt i världen räknar Migrationsverket med att betydligt färre människor kommer att söka asyl i Sverige under 2017 jämfört med 2015.⁹²⁶ Utvecklingen framöver är dock osäker och beroende av vad som sker i vår omvärld. Många av dem som sökte asyl hösten 2015 får nu beslut i sitt asylärende. De som får uppehållstillstånd ska bosätta sig i kommuner och påbörja sin etablering. Många kommer bara få 13-månaders uppehållstillstånd med fortsatt ovisshet som följd. Andra kommer att få avslag.

En väg vidare är att utveckla ett mer integrerat församlingsliv där människor med olika bakgrund även möts i andra sammanhang än i de aktiviteter som specifikt riktar sig till asylsökande och nyanlända. Som intervjumaterialet visar så förutsätter det en öppenhet för förändringar av den etablerade församlingsverksamheten.

Den ökande segregationen, med ett uppdelat boende efter etniska och socioekonomiska skiljelinjer, präglar idag många svenska städer. Det är en utveckling som de lokala församlingar som verkar i dessa miljöer knappast kan påverka. Mycket tyder också på att de senaste årens relativt höga invandringstal i kombination med bostadsbrist leder till allt större utmaningar av detta slag. Svenska kyrkan har förutsättningar att skapa bryggor mellan de olika delarna i den segregerade staden. Av resultaten från både enkät och intervjuer framkommer det att mötena

926 Migrationsverket 2017-02-07

mellan människor av olika religion och etnicitet i verksamheten skapar bryggor mellan människor och minskar fördomar och främlingsfientlighet. Svenska kyrkan kan också bidra till att öka kontakterna mellan det offentliga Sverige och migrantledda trossamfund där båda parter kan ha dålig kunskap om varandras roll och potential. De kontaktytor som etablerats i arbetet för och med asylsökande och nyanlända mellan svenskfödda och inflyttade orsbor kan vara det kitt som behövs för att samhället ska kunna hantera ett högt asylmottagande och en god integration mellan människor med olika bakgrund. Andra möjliga roller för Svenska kyrkans församlingar är ett mer systematiskt arbete för att hjälpa människor komma in på arbets- och bostadsmarknaden. I intervjuerna syns flera reflektioner kring vikten av att församlingen ser sig som del av lokalsamhället och ser sitt uppdrag som större än den egna verksamheten.

Även Svenska kyrkan påverkas av segregationen. Det finns en risk att verksamhet i församlingar i olika delar av landet och i olika stadsdelar i de större städerna snarare kommer att spegla avsaknaden av integrationen i samhället i stort än att bidra till att förbättra den. Men samtidigt har många församlingar en geografisk utbredning som omfattar boende från olika samhällsklasser och med varierande etnisk bakgrund. Här finns en möjlighet att i någon mån bryta segregationen. Utmaningen för Svenska kyrkan och dess församlingar är att bedriva en verksamhet som är öppen för en allt mer heterogen befolkning och där man på olika sätt kan överbygga de mentala och fysiska gränser som finns både i den segregerade staden och i landet som helhet. Arbetet som denna studie beskriver handlar i stor utsträckning om möten mellan människor på olika sidor om dessa gränser. En fortsatt utveckling av detta arbete kan bli ett viktigt bidrag till ett mer sammanhållet Sverige.

Tack!

Avslutningsvis vill vi tacka. Vi vill rikta ett varmt TACK till våra fem särskilt studerade församlingar, och till alla er som ställt upp på intervjuer och generöst delat med er av er tid och era tankar. Utan er hade den här rapporten inte varit möjlig! Vi vill också rikta ett varmt TACK till alla som svarat på den nationella enkäten och därigenom gett oss en övergripande bild av arbetet med asylsökande och nyanlända i Svenska kyrkans församlingar – både i siffror och genom fritextsvarens reflektioner. TACK också till er som frikostigt delat med er av foton vilket möjliggjort att rapporten även i bild speglar verksamhet över hela landet. TACK även till er som läst och kommenterat texter under arbetets gång och till er som deltog på valideringsseminariet den 24 januari 2017 och bidrog med konstruktiva kommentarer och reflektioner. Särskilt TACK till Pernilla Jonsson och Marie Schött på analysenheten som på många sätt bistått i arbetet med rapporten.

REFERENSLISTA

Arnesen, Daniel, Sivesind, Karl Henrik och Gulbrandsen, Tryggve 2016. *Fra medlemsbaserte organisasjoner til koordinert frivillighet? Det norske organisasjonssamfunnet fra 1980 til 2013*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor: Oslo.

Asp, Viktoria 2017. *Frivilligresurser under flyktingsituationen. Frivilliga försvarsorganisationer och trossamfunds förmåga att möta samhällets behov hösten 2015*. Försvarshögskolan, Crismart: Stockholm.

Boije, Edvin och Ottevik, Mattias 2014. "Svenskarna och civilsamhället", i Bergström, Annika och Oscarsson, Henrik (red.), *Mittfåra och marginal*. SOM-institutet: Göteborg.

Borevi, Karin 2002. *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Acta Universitatis Upsaliensis: Uppsala.

Bromander, Jonas 2016. "Kyrkan som ideell arena" i Nordström, Jan-Olof (red.) *Idealitet som utmanar*. Verbum: Stockholm.

Ekström, Sören 2014. Nystart. *Översyn av verksamhet och organisation inom Föreningen Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar* (stencil). Rådgivningsbyrån: Stockholm.

Esmer, Yilmaz och Pettersson, Thorleif (red.) 2007. *Changing Values, Persisting Cultures*, Brill: Leiden.

Esping-Andersen, Gösta 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press: New Jersey.

von Essen, Johan et al 2015. *Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992–2014*. Ersta Sköndal: Stockholm.

Ferragina, Emanuele and Seeleib-Kaiser, Martin 2011. "Thematic Review: Welfare regime debate: past, present, futures?" *Policy & Politics*, Volume 39:4, October 2011, 583-611(29).

Freeman, Richard 1997. "Working for nothing: The supply of volunteer labor." *Journal of Labor Economics* 15(1) Part 2:140-166.

Gavelin, Karin, Kassman, Anders och Engel, Charlotte 2010. *Om idéburna organisationers särart och mervärde: en forskningskartläggning*. Ersta Sköndal: Stockholm.

Göransson, Anita (red.) 2000. *Maktens kön: kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*. Nya Doxa: Nora.

Goul Andersen, Jorgen och Hoff, Jens 2001. *Democracy and Citizenship in Scandinavia*. Palgrave Macmillan: Basingstoke.

Gustafsson, Christina och Hallefjord, Katarina 1999. *Främling i folkkyrkan* (stencil), Svenska kyrkan Linköpings stift.

Harding, Tobias 2012. *Framtidens civilsambälle: Underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen*. Fritzes: Stockholm.

Helgesson Kjellin, Kristina 2016. *En bra plats att vara på. En antropologisk studie av mångfaldsarbete och identitetsskapande inom Svenska kyrkan*, Artos Academic: Skellefteå.

Hellqvist, Kristina 2008 och 2012. *Vägledning i flykting-, migrations- och integrationsfrågor för dig som arbetar i en församling i Svenska kyrkan* (stencil). Svenska kyrkan: Uppsala.

Hjalmarsson, Elisabeth 2015. *Rättighetsbaserat arbete i Svenska kyrkan – en introduktion*. Svenska kyrkan och Sensus: Uppsala/Stockholm.

Hollmer, Miriam 2016. *Ett öppnare församlingsliv. Församlingarnas möte med det ökade antalet asylsökande 2015. En analys av ansökningarna till kyrkostyrelsens särskilda medel 2015*. Svenska kyrkan: Uppsala.

Jackson, Darrell and Passarelli, Alessia 2016. *Mapping Migration, Mapping Churches' Responses*, Churches' Commission for Migrants in Europe & World Council of Churches: Bryssel/Genève.

Lööw Roos, Peter 2016. *Svenska kyrkans interreligiösa sammanhang. Översikt och exempel*. Svenska kyrkan: Uppsala.

Lundström, Tommy och Wijkström, Filip 2002. *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Sober förlag: Stockholm.

Lundström, Tommy och Wijkström, Filip 2012. "Från röst till service: vad hände sedan?" i Wijkström, Filip (red). *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. European Civil Society Press: Stockholm.

MUCF 2014. *Fokus 14 – om ungas fritid och organisering*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor: Stockholm.

MUCF 2016a. *Villkor för organisationer med social inriktning. Civila samhällets villkor 2015 med fokus på flyktingmottagande*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor: Stockholm.

MUCF 2016b. *Flyktingmottagandet – det civila samhällets roll och villkor*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor: Stockholm.

Nahnfeldt, Cecilia 2016. *Idéburen innovationsledning i Svenska kyrkan och Sensus studieförbund*. Forskningsenheten Svenska kyrkan: Uppsala.

Ottosson, Katarina 1997. *Åter på flykt. Erfarenheter från de uppmärksammade och omskakande händelserna i Örbyhus i september 1995*. Stiftsamtälligheten i Uppsala stift: Uppsala.

Passarelli, Alessia 2007. *Insights into Migrants' Experiences in Active Participation in Churches in Europe*. Churches' Commission for Migrants in Europe: Bryssel.

Riksrevisionen 2017:4. *Lärdomar av flyktingsituationen hösten 2015 – beredskap och hantering*. Stockholm.

Ryman, Björn 2007. *Lutherhjälpens första 50 år*. Lutherhjälpen och Verbum förlag AB: Stockholm.

Ryman, Björn 2008. *Svenska kyrkan och flyktingar sedan andra världskriget*, stencil. Svenska kyrkan: Uppsala.

Ryman, Björn 2010. *Brobyggarkyrka. Svenska kyrkans engagemang i utrikesfrågor*. Artos & Norma bokförlag: Skellefteå.

Sainsbury, Diane 1996. *Gender. Equality and welfare State*. Cambridge University Press: Cambridge.

Sivesind, Karl Henrik, Bock Seggaard, Signe och Solbu Trætteberg, Håkon (red.) 2016:1. *Mot en ny skandinavisk velferdsmodell? Konsekvenser av ideell, kommersiell og offentlig tjenesteyting for aktivt medborgerskap*. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

Sjödin, Daniel 2011. *Tryggare kan ingen vara. Migration, religion och integration i en segregerad omgivning*: Sociologiska fakulteten, Lunds universitet: Lund.

SOU 1990:44. *Demokrati och makt i Sverige*. Fritzes: Stockholm.

SOU 2017:12. *Att ta emot människor på flykt - Sverige hösten 2015*. Regeringskansliet: Stockholm.

Svedberg, Lars, von Essen, Johan och Jegermalm, Magnus 2010. *Svenskarnas ideella engagemang är större än någonsin. Insatser i och utanför föreningslivet*. Ersta Sköndal högskola: Stockholm.

Svenska kyrkan 2015:1. *Gemensamt ansvar om fastigheter, kyrkor och utjämningsystem*. Svenska kyrkan: Uppsala.

Svenska kyrkan, kyrkokansliet 2013. *Svenska kyrkans roll och uppgift i den svenska välfärden – en plattform*. Svenska kyrkan: Uppsala.

Sveriges kristna råd 2006. *Detta vill vi – kyrkorna och migrationsfrågorna*. Sveriges kristna råd: Stockholm.

Sveriges kristna råd 2009. *Skilda världar – kyrkornas verklighetsbeskrivning av det som brister i det svenska asylsystemet*. Sveriges kristna råd: Stockholm

Sveriges kristna råd 2012. *Manifest för en ny tidsanda*. Sveriges kristna råd: Stockholm

Trägårdh, Lars och Berggren, Henrik 2006. *Är svensken människa? Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige*. Stockholm: Norstedts.

UNHCR 2016. *Global trends – Forced Displacement in 2015*. UNHCR: Genève.

Vogel, Joachim, Amnå, Erik, Munck, Ingrid och Häll, Lars 2003. *Föreningslivet i Sverige: Välfärd, socialt kapital, demokratiskola*. SCB: Stockholm.

Weng, Suzie S. and Lee, Justin S. 2016. "Why Do Immigrants and refugees Give back to Their Communities and What can We Learn from Their Civic Engagement?", *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 27:509-524.

Wijkström, Filip 2012. "Mellan omvandling och omförhandling", i Wijkström, Filip (red), *Civilsambället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*, 1–34. Stockholm: European Civil Society Press.

Willander, Erika 2016a. "Religion efter migration", i Maria Solevid (red) *Svenska utlandsröster*. Göteborgs universitet, SOM-institutet: Göteborg.

Willander, Erika 2016b. "Ung ledare i Svenska kyrkan: En fråga för alla?" *Nyckeln till Svenska kyrkan 2016*. Svenska kyrkan: Uppsala.

Wollebæk, Dag, Skirstad, Berit and Hanstad, Dag Vidar 2014. "Between two volunteer cultures: Social composition and motivation among volunteers at the 2010 test event for the FIS Nordic World Ski Championships." *International Review for the Sociology of Sport*, 49 (1):22-41.

HEMSIDOR

ACT Alliance 2016. Refugees/Migrants Humanitarian Response EUR151 (Revision 2).

http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Appeals_EUR151_I5_March_2016_Revision_2_Emergency-Response.pdf

ACT Alliance, WCC, CCME & CWWM 2016-09-06.

“Statement on the UN High-level Summit on addressing large movements of refugees and migrants”.

http://www.ccme.be/fileadmin/filer/ccme/75_PRESS/2016/2016-09-06-ACT_WCC_CCME_CWWM_Statement_on_UN_HLS_FINAL_E.pdf

Aftonbladet 2015-11-24. ”Flyktingar sover i kyrkan”.

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/paflykt/article21819094.ab>

Dagen 2015-09-25. ”Kyrkor planerar för lång flyktinghöst”.

<http://www.dagen.se/kyrkor-planerar-for-lang-flyktinghost-1.400711>

Framtiden bor hos oss. Om nätverket.

<https://www.svenskakyrkan.se/framtidenborhososs> (hämtad 2016-12-20)

Migrationsverket 2016-10-25. ”Fler beslut i asylärenden än någonsin.”

<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-10-25-Fler-beslut-i-asylarenden-an-nagonsin.html>

Migrationsverket 2017-01-29. ”Planering klar för att stänga 183 boenden.”

<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2017/2017-01-18-Planering-klar-for-att-stanga-183-boenden.html>

Migrationsverket 2017-02-07. ”Prognos: Stora utmaningar för Migrationsverket väntar under 2017.”

<https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2017/2017-02-07-Prognos-Stora-utmaningar-for-Migrationsverket-vantar-under-2017.html>

Minoritet.se. Historien om Tornedalen

<http://www.minoritet.se/svenska-spraket-var-norm> (hämtad 2016-12-05)

Piteå-Tidningen 2016-01-27 ”Ygeman: Förbered avvísning av 80 000”

<http://www.pt.se/nyheter/ygeman-forbered-avvisning-av-80-000-9825748.aspx>

Svenska dagbladet 2006-09-06. ”Asylfrågan ger politisk huvudvärk”.

<https://www.svd.se/asylfragan-ger-politisk-huvudvar>

Svenska kyrkan. Support Migration, Teologisk grund.

<https://internwww.svenskakyrkan.se/supportmigration/teologisk-grund> (hämtad 2017-02-09)

Svenska kyrkan. Support Migration, Att möta papperslösa personer.
<https://internwww.svenskakyrkan.se/supportmigration/att-mota-papperslosa-personer> (hämtad 2017-02-14)

Svenska kyrkan. Support Migration, Sysselsättning, arbete och praktik.
<https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1271203#praktik>
(hämtad 2017-02-15)

Svenska kyrkan. Support Migration, Utbildningar och kurser.
<http://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=126918#utbildningnati>
onell (hämtad 2017-02-22)

Sveriges kristna råd. Migration/Integration.
<http://www.skr.org/verksamheter/verksamhetsomraden/migration/>
(hämtad 2016-09-29)

Sveriges kristna råd. Juluppropet.
<http://www.juluppropet.se> (hämtad 2017-12-15)

Sveriges Radio 2015-10-07. Ekot kl 15.24. ”Boendesituationen akut –
Migrationsverket vädjar till kommunerna”.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6273475>

SvT 2015-09-26. ”Transitflyktingar hamnar utanför systemet”.
<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/transferflyktingar-hamnar-utanfor-systemet>

UNHCR 2016-12-23. “Mediterranean Sea: 100 people reported dead
yesterday, bringing year total to 5,000.”
<http://www.unhcr.org/news/briefing/2016/12/585ce804105/mediterranean-sea-100-people-reported-dead-yesterday-bringing-year-total.html>

World Value Survey.
<http://www.iffs.se/world-values-survey/> (hämtad 2017-02-01).

Bilaga 1

Undersökningens metod

Denna studie baseras främst på resultatet av en enkät riktad till Svenska kyrkans samtliga pastorat och församlingar med egen ekonomi, samt fallstudier i fem särskilt studerade församlingar. Detta material har kompletterats med telefonintervjuer för att validera uppgifter lämnade i enkätsvar och för att få information om Svenska kyrkans tidigare arbete med asylsökande och nyanlända. Statistik och fakta har också hämtats från Svenska kyrkans statistikdatabas, Migrationsverket,⁹²⁷ Valmyndigheten,⁹²⁸ respektive kommuns hemsida och Nationalencyklopedin.

ENKÄTSTUDIE

Enkäten skickades ut 6 oktober 2016 till alla 688 enheter. En påminnelse skickades ut efter en månad. Frågorna ingick som första sektion i en större årlig enkät som skickas ut från analysenheten vid Svenska kyrkans kyrkokansli i Uppsala. Totalt har 440 enheter svarat, vilket motsvarar 64 procent. I svaren finns församlingar i 224 av Sveriges 290 kommuner representerade. Svarsfrekvensen är något lägre i storstäder och glesbygd, men skillnaderna är relativt små och tyder därmed inte på ett systematiskt bortfall. Det finns heller inte något som tyder på att de enheter som inte har svarat i lägre grad har asylsökande och nyanlända i kommunen de tillhör.⁹²⁹ I enkäten ställdes frågor om verksamheten de senaste 12 månaderna, räknat från oktober 2016 då enkäten skickades ut. Notera att vi i enkäten använt begreppet "arbete med flyktingar och asylsökande" medan vi i studien valt att använda begreppet "arbete med asylsökande och nyanlända". (Se begreppsdiskussion i kapitel 1.) I denna nationella enkät har det både funnits förvalda alternativ och i vissa fall även möjlighet att lämna fritextsvar. De flesta fritextsvar relaterar till fråga 10 där förvalda alternativ inte funnits. Enkätfrågorna redovisas i bilaga 2.

Då fritextsvar används i rapporten har de anonymiserats och de många fritextsvaren till fråga 10 har också getts ett löpnummer som återges i fotnoten (t.ex. "Enkätsvar 166"). För att validera inkomna uppgifter

-
- 927 Migrationsverket, statistik, inkomna ansökningar om asyl, avgjorda ärenden, personer mottagna i en kommun, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html> Migrationsverket, 2016-10-25; "Inkomna ansökningar om asyl" och "Personer boende i Migrationsverkets mottagningssystem"; <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Aktuell-statistik.html>, 2016-05-01
- 928 Valmyndigheten, val till kommunfullmäktige 2014, <http://www.val.se/val/val2014/slutresultat/K/rike/index.html>; val till riksdagen 2014, <http://www.val.se/val/val2014/slutresultat/R/rike/index.html>
- 929 Kommunmottagande per 1000 invånare i kommunen för de svarande var Q1 5,0, median 7,6 Q3 10,5 och medelvärde 8,8. I de som inte svarat var kommunmottagandet Q1 5,0, median 7 Q3 10,0 och medelvärde 8,3. För alla kommuner var Q1 5,1, median 7,6 Q3 10,8 och medelvärde 9,0.

om det antal asylsökande som verksamheten har nått samt antalet volontärer i verksamheten gjordes uppföljande telefonintervjuer. Telefonintervjuerna genomfördes i januari 2017 med de 10 enheter som uppgivit flest antal asylsökande och nyanlända i verksamheten, 400–1000⁹³⁰ per månad, respektive flest volontärer, 70–1100 totalt.

FALLSTUDIER

Enkätundersökningen kompletterades med fem fallstudier. Vägledande för valet av församlingar har varit att det ska spegla variation i olika typer av församlingar och att det vara möjligt att testa samtliga frågeområden som studien omfattar. För att få en variation i förutsättningar valdes församlingar i olika kommuntyper (enligt SKL:s tidigare indelning): större stad, förort till storstad, medelstor stad, mindre tätort, och glesbygd. Skillnaderna är stora i befolkning, åldersstruktur, flyttnetto och mottagande av asylsökande. För att komma med i urvalet skulle kommunen inom varje grupp ha tagit emot ett stort antal asylsökande 2015, men i övrigt ska kommunen ha en befolkning, arbetsmarknad eller andra parametrar som inte avviker kraftigt från genomsnittet inom gruppen (se tabell bilaga 1.1 och 1.2).

TABELL BILAGA 1.1 GENOMSnittliga DEMOGRAFISKA FÖRHÅLLANDEN, ARBETSMARKNAD OCH MEDLEMSKAP I SVENSKA KYRKAN PER KOMMUNTYP 2015

Kommuntyp	Folkmängd	Medelålder	Flyttnetto/ Folkmängd	Öppet arbets- lösa	Andel medlemmar i Svenska kyrkan	Asyl- sökande tot per 1000 inv	Andel EBO
Landsbygdskommun med besöksnäring	9837	46,2	0,007	4,5	73,7	43,1	7,6
Landsbygdskommun, ej nära större stad	12350	45,8	0,005	7,3	75,5	49,2	9,3
Lågpendlingskommun nära större stad	17593	44,5	0,009	7	71,4	37,5	18,8
Mindre stad/tätort	43809	43,3	0,009	6,3	71	21	20,7
Pendlingskommun nära storstad	41893	40	0,01	3,8	63,7	7,3	40,2
Pendlingskommun nära större stad	15803	42,7	0,009	5,6	71,9	20,5	19,3
Pendlingskommun till mindre tätort	11300	44,8	0,01	6,8	71,9	44,7	15,7
Storstäder	598093	38,8	0,006	7,1	47,7	11,5	70,1
Större stad	110389	40,5	0,006	6,8	62,9	12,3	44,1
Totalsumma	33969	43,3	0,008	6,1	70,2	29,4	22,2

Källa: SCB och Migrationsverket.

⁹³⁰ Före korrigering var det högsta antalet inrapporterade asylsökande i verksamheten 840 per månad.

De fem församlingarna har därutöver valts så att de är lokaliserade i olika delar av landet och även avspeglar variationen i andel asylsökande i eget boende (EBO) och på anläggningsboende. Församlingarna som valts för fallstudierna är S:t Johannes församling i Norrköping (större stad), Hammarby församling i Upplands Väsby (förort), Karlskoga församling (medelstor stad), Teckomatorp församling i Svalöv (mindre tätort) samt Pajala församling (glesbygd). Tanken med detta urval av församlingar i de olika kommuntyperna är alltså att i viss utsträckning spegla hur de lokala förutsättningarna för arbetet med asylsökande och nyanlända kan variera inom Svenska kyrkan.

TABELL BILAGA 1.2 GENOMSNISSLIGA DEMOGRAFISKA FÖRHÅLLANDEN, ARBETSMARKNAD OCH MEDLEMSKAP I SVENSKA KYRKAN PER KOMMUN DÄR FALLSTUDIEFÖRSAMLINGAR ÄR BELÄGNA

Kommuner där fallstudie- församling är belägna	Folk- mängd	Medel- ålder	Flytt- netto/ folk- mängd	Öppet arbets- lösa	Andel medlemmar i Svenska kyrkan	Asyl- sökande		Kommuntyp
						tot per 1000 inv	Andel EBO	
Karlskoga	30 283	43,9	0,01	7,7	70,2	27,8	16,4	Mindre stad
Norrköping	137 035	40,5	0,009	9,6	61,4	18,1	49,3	Större stad
Pajala	6 193	48,7	-0,01	8,1	76,8	95,3	1,9	Glesbygd, landsbygds- kommun, ej nära större stad
Svalöv	13 655	40,7	0,014	5,9	69,7	42,5	5,5	Mindre tätort, pendlings- kommun nära större stad
Upplands Väsby	42 661	39,4	0,014	4,8	55,5	5,4	61,5	Förort, pendlings- kommun nära storstad

Källa: SCB och Migrationsverket.

Fallstudierna baseras på intervjuer samt genomgång av styrdokument (församlingsinstruktioner), i de utvalda församlingarna. Såväl anställda som förtroendevalda och personer som deltar i arbetet på frivillig bas har intervjuats. Bland de anställda har kyrkoherden och någon huvudansvarig för verksamheten intervjuats i varje församling. De förtroendevalda representeras av kyrkorådets ordförande och i en församling även församlingsrådets ordförande. Målgruppen för verksamheten, asylsökande, inkluderas inte i denna studie. Denna avgränsning har gjorts med tanke på gruppens utsatta position, då de kan uppleva en beroendeställning i förhållande till Svenska kyrkan om de deltar i kyrkans verksamhet. Personer med flyktningbakgrund ingår dock i studien i egenskap av anställd, praktikant eller volontär i verksamheten.

Sammanlagt har 35 semistrukturerade intervjuer genomförts med totalt sett 6 förtroendevalda, 5 kyrkoherdar, 13 medarbetare och 11 volontärer. Intervjuerna har ägt rum i ett enskilt rum i respektive församling och varat mellan 1 och 3 timmar. Intervjuerna i Karlskoga församling genomfördes den 1–2 juni 2016, i Norrköpings pastorat och S:t Johannes församling den 3–4 oktober, den 25 oktober samt den 2 december 2016, i Svalövs pastorat och Teckomatorps församling den 6–7 oktober, i Hammarby församling den 24 och 26 oktober samt i Pajala församling den 1–2 november 2016. Karlskoga församling valdes inledningsvis ut för en pilotstudie där intervjuguiden testades. Därefter genomfördes endast marginella ändringar av frågor i intervjuguiden inför besöken i de övriga församlingarna. Resultaten från intervjuerna i Karlskoga ingår därför som en del i denna studie. Intervjuerna har genomförts av Andreas Sandberg (samtliga intervjuer) och Kristina Hellqvist (samtliga intervjuer i Pajala, S:t Johannes och Teckomatorp samt 4 intervjuer i Hammarby) eller Marie Schött (samtliga intervjuer i Karlskoga samt 2 intervjuer i Hammarby). Intervjuerna har spelats in och sedan transkriberats i sin helhet. Alla intervjuade har fått möjlighet att läsa transkriberingen och korrigera eventuella missförstånd. Intervjuerna har kodats med nummer mellan 1 och 35. I de flesta fall används dessa helt anonyma nummer när intervjuer citeras i rapporten. I församlingsspecifika kontexter används dock istället en rollbeskrivning (t.ex. ”medarbetare 1 Pajala”). Alla som citeras har getts möjlighet att godkänna hur citaten används i rapporten.

Utifrån intervjumaterialet så har en kvalitativ textanalys gjorts, där innehållet strukturerats utifrån teman som lyfts och återkommer i intervjuerna. Dessa påverkas av de frågor intervjuerna lyft i intervjuguiden (se bilaga 3), men även av andra områden och tolkningar som har kommit fram i intervjuerna.

Citaten återges i texten så nära inspelningen av samtalet som möjligt, men pauser och utfyllnadsljud återges inte. I några fall har de intervjuade vid genomläsning av citat själva korrigerat ordföljd och meningsbyggnad.

Preliminära resultat presenterades vid ett valideringsseminarium i Uppsala den 24 januari 2017. Representanter från de särskilt studerade församlingarna och från flera stift deltog tillsammans med inbjudna forskare, och diskussionen vid detta tillfälle har väglett den fortsatta bearbetningen.

Bilaga 2

Enkätfrågor

Arbete med asylsökande och flyktingar är inget nytt för Svenska kyrkan, men i och med det ökande antalet asylsökande under hösten 2015 har detta arbete blivit högaktuellt.

Det gör det särskilt viktigt att få en uppfattning om omfattning, inriktning och samarbetsformer. Följande frågor avser inte verksamhet som riktas specifikt till utsatta EU-migranter, men vi är medvetna om att grupperna kan ta del av samma verksamhet.

1. Bedriver eller har församlingen/pastoratet bedrivit någon verksamhet för och med flyktingar och asylsökande under de senaste 12 månaderna?

Du kan välja flera av alternativen.

- Nej
- Ja, akut flyktingmottagande (till exempel insatser vid järnvägsstationer, flygplatser, hjälp till ankommande att få kläder, mat, transporter)
- Ja, svenskundervisning/träning (ej
- Ja,
- Ja, information om det svenska samhället och svensk kultur
- Ja, matlagning, hantverk, handarbete, trädgårdsarbete
- Ja, utdelning av kläder eller liknande
- Ja, tillfälligt eller akut boende för nyanlända eller asylsökande på församlingen/pastorats initiativ
- Ja, hjälp med myndighetskontakter
- Ja, riktade insatser för barn och unga
- Ja, mötesplatser som välkomnar asylsökande och nyanlända
- Ja, samtalsstöd
- Ja, musikverksamhet

- Ja, sportverksamhet
- Ja, religionsdialog
- Ja, allmänna sociala aktiviteter som exempelvis utflykter, grillkvällar (för familjer eller vuxna)
- Ja, hjälp med transporter
- Ja, arbetstillfällen för nyanlända (till exempel nystartsjobb eller instegsjobb för nyanlända)
- Ja, praktikplatser eller liknande
- Ja, påverkansarbete och/eller ansvarsutkrävande gentemot myndigheter
- Ja, arbete för social sammanhållning mot främlingsfientlighet
- Ja, mentorskap/matchning av kompisar
- Ja, annan verksamhet, nämligen: _____
- Vet ej

2. Ange hur många asylsökande och flyktingar som deltagit i verksamheten/verksamheterna under en genomsnittlig månad.

3. Ange ungefärligt antal anställda (ej volontärer) som arbetat med denna verksamhet under 2015:

Ange arbetsinsats motsvarande antalet heltidstjänster, inte antalet anställda personer. Exempelvis en person som arbetar heltid och en som arbetar halvtid redovisas totalt som 1,5. Timanställda räknas genom att antalet arbetade timmar divideras med en schablon på 2000 timmar per år. Exempelvis en timanställd som arbetat 150 timmar (150/2000) motsvarar 0,075 heltidstjänst.

Avrunda till heltal. _____

4. Ange antal volontärer som varit sysselsatta med denna verksamhet under 2015 (antal individer):

5. Hur finansieras verksamheten/verksamheterna för och med flyktingar och asylsökande?

Du kan välja flera av alternativen.

- Församlingens egna medel
- Medel från nationell nivå
- EU-medel
- Fonder (ej EU-medel)
- Församlingskollekt
- Egna insamlingar i församlingen
- Anslag från stiftet
- Annat, nämligen: _____
- Vet ej

6. Vilka är engagerade i arbetet för och med flyktingar och asylsökande?

	Ja, och har verksamhetsansvar	Ja, men har inget verksamhetsansvar.	Nej	Vet ej
Församlingen/pastoratets internationella grupp	☐	☐	☐	☐
Frivilliga	☐	☐	☐	☐
Diakon eller diakoniassistent	☐	☐	☐	☐
Kyrkoherde	☐	☐	☐	☐
Präst	☐	☐	☐	☐
Pedagog	☐	☐	☐	☐
Musiker	☐	☐	☐	☐
Kyrkvaktmästare	☐	☐	☐	☐
Husmor	☐	☐	☐	☐
Annan, nämligen				

7. Har församlingen/pastoratet tidigare bedrivit verksamhet för asylsökande och flyktingar?

- Nej
- Ja, men verksamheten har utökats under de senaste 12 månaderna
- Ja, ungefär i samma utsträckning som de senaste 12 månaderna
- Ja, men tidigare var verksamheten mer omfattande
- Vet ej

8. Samverkar ni med några andra aktörer i arbetet för och med flyktingar och asylsökande?

Du kan välja flera av alternativen.

- Nej, vi samverkar inte med andra aktörer i arbetet med flyktingar, asylsökande eller papperslösa
- Ja, med Migrationsverket
- Ja, med kommunen
- Ja, med Arbetsförmedlingen
- Ja, med sjukvården
- Ja, med Länsstyrelsen
- Ja, med Röda korset
- Ja, med Rädda barnen
- Ja, med idrottsförening
- Ja, med hembygdsförening
- Ja, med annan kristen kyrka/kyrkor
- Ja, med muslimsk organisation
- Ja, med studieförbund
- Ja, med flyktingboende
- Ja, med Refugees welcome
- Ja, med Ingen människa är illegal
- Ja, med annat/annan aktör, nämligen: _____
- Vet ej

9. Har församlingen/pastoratet samlat in pengar
(via kollekter eller annat sätt) till

Du kan välja flera av alternativen.

- Nej, vi samlar inte in pengar till arbete kring flykting
- Ja, till församlingens/pastoratets insatser som görs för målgruppen lokalt här i Sverige
- Ja, till Svenska kyrkan för flyktingverksamhet i Sverige (ej församlingens/pastoratets egna insatser)
- Ja, till Svenska kyrkans internationella arbete för flyktingar utanför Sverige
- Ja, till annan organisation än Svenska kyrkan för flyktingverksamhet i Sverige
- Ja, till annan insamlingsorganisation än Svenska kyrkan för flyktingverksamhet utanför Sverige
- Vet ej

10. Vad är enligt din uppfattning församlingens/pastoratets största lärdom av att bedriva verksamhet för och med flyktingar och asylsökande?

Bilaga 3

Intervjuguide

INTERVJUGUIDE – KYRKOHERDE, KYRKORÅDSORDFÖRANDE – VERKSAMHETSANSVARIG

FRÅGOR OM FÖRSAMLINGEN/PASTORATET

Besvaras i första hand av kyrkoherde och kyrkorådsordförande, men även övriga intervjuade ombeds ge sin bild av församlingen.

Kan du beskriva din församling?

Kan du beskriva hur församlingen har utvecklats under de senaste åren?

Om arbetet med flyktingar och asylsökande

Kan du berätta hur arbetet med flyktingar och asylsökande kom igång?

Kan du beskriva verksamheten?

Den verksamhet som församlingen bedriver, var genomförs den?

Bedrivs verksamhet, gudstjänster på andra språk än svenska? Finns det personal som talar aktuella språk?

Finns det annan form av språkstöd i verksamheten?

Vilka deltar i verksamheten

Kan du berätta vilka som deltar i verksamheten?

Kan du beskriva utvecklingen över tid sedan ni började med verksamheterna?

Hur har ni informerat om/bjudit in till verksamheterna/gudstjänsterna?

Om påverkan på församlingslivet

På vilket sätt har församlingslivet påverkats av arbetet med flyktingar och asylsökande? Kan du ge exempel?

Om extern samverkan

Kan du beskriva hur församlingen samarbetar med andra organisationer, samfund, kommun, myndigheter?

Har ni kommit överens om en ansvarsfördelning mellan de olika aktörerna?

Hur ser den ansvarsfördelningen ut?

Är den samordnad med annan verksamhet inom församlingens gränser/kommunen? Ansvarar var och en för en viss del?

Hur upplever ni samarbetet?

Om det praktiska

Kan du beskriva hur ni löst det praktiska i fråga om finansiering/ användningen av lokaler/ personella resurser?

Om framtiden – långsiktig planering, resursmässigt.

Hur tror du att verksamheten som omfattar flyktingar/asylsökande kommer utvecklas under de närmaste åren?

Kommer församlingen att arbeta med flyktingar bortom asylperioden, dvs. som har fått uppehållstillstånd och blir kvar på orten?

Omgivning – kontext

Hur har omgivningen reagerat på/ talat om mottagningen av flyktingar/asylsökande och församlingens arbete med detta?

Avslutning – sammanfattande frågor

Om ni stod inför att starta arbetet idag – skulle ni göra något annorlunda? I fråga om verksamhetsinriktning, planering, organisation osv. Viktigaste lärdomar?

Är det något du vill tillägga – något viktigt som vi missat med våra frågor?

INTERVJUGUIDE – ANDRA ANSTÄLLDA

FRÅGOR OM FÖRSAMLINGEN/PASTORATET

Hur skulle du beskriva församlingen?

Om arbetet med flyktingar och asylsökande

Kan du berätta hur församlingens arbete med flyktingar och asylsökande kom igång?

Kan du beskriva verksamheten som du arbetar med?

Den verksamhet du arbetar med, var genomförs den?

Finns det personal som talar aktuella språk? Finns det annan form av språkstöd i verksamheten?

Vilka deltar i verksamheten

Kan du berätta vilka som deltar i verksamheten?

Kan du beskriva utvecklingen över tid sedan du började med verksamheten?

Kan du berätta om hur församlingen har informerat om/bjudit in till verksamheten/gudstjänsterna?

Om påverkan på församlingslivet

På vilket sätt har församlingslivet påverkats av arbetet med flyktingar och asylsökande? Kan du ge exempel?

Om extern samverkan

Kan du berätta om församlingen samarbetar med andra organisationer, samfund – även migrantledda, kommun, myndigheter med den verksamhet som du arbetar med?
Hur upplever du samarbetet?

Om det praktiska

Kan du beskriva hur ni har löst det praktiska i fråga lokalutrymmen, transporter?
Hur tycker du att det fungerar?

Om framtiden – långsiktig planering, resursmässigt.

Hur tror du att verksamheten som omfattar flyktingar/asylsökande kommer utvecklas under de närmaste åren i församlingen?
Tror du att församlingen kommer att arbeta med den här typen av verksamhet i en församling under de närmaste åren?

Omgivning – kontext

Hur har omgivningen reagerat på/ talat om mottagningen av flyktingar/asylsökande och församlingens arbete med detta?

Avslutning – sammanfattande frågor

Om du skulle börja med det här arbetet idag – skulle du göra något annorlunda? I fråga om verksamhetens utformning, planering, organisation osv. Viktigaste lärdomar?
Är det något du vill tillägga – något viktig som vi missat med våra frågor?

INTERVJUGUIDE – VOLONTÄRER**Frågor om församlingen/pastoratet**

Kan du beskriva församlingen?

Om arbetet med flyktingar och asylsökande

Kan du berätta vad det var som fick dig att engagera dig i församlingens arbete med flyktingar och asylsökande?
Hur länge du har varit engagerad i församlingen?
Kan du beskriva verksamheten som du har engagerad i?
Hur ser en vanlig dag ut? Vad är lätt? Vad är svårt?
Den verksamhet som du är engagerad i var genomförd den?

Vilka deltar i verksamheten

Kan du berätta vilka som deltar i verksamheten du är engagerad i?
Funderingar kring vilka som deltar/inte deltar?
Kan du beskriva utvecklingen över tid sedan du började engagera dig i verksamheten?
Kan du berätta hur församlingen informerar/bjuder in till verksamheten?

Om extern samverkan

Kan du beskriva om det är andra organisationer, samfund – även migrantledda, kommun, myndigheter som är med i verksamheten som du är engagerad i?

Vet du vem som tog initiativ till samverkan?

Hur upplever du samarbetet?

Omgivning – kontext

Hur har omgivningen reagerat på/ talat om mottagningen av flyktingar/ asylsökande och ditt och församlingens arbete med detta?

Framtiden – avslutning

Hur mycket tid lägger du ner/vecka som volontär?

Är det något du vill tillägga – något viktig som vi missat med våra frågor?

En tid av möten

I oktober och november 2015 nådde nästan 10 000 nya asylsökande Sveriges gräns varje vecka. Möten med människor på flykt blev en påtaglig del av många svenskars vardag runt om i landet. Många frivilliga engagerade sig i olika organisationer och nätverk för att möta de akuta behoven. Svenska kyrkans församlingar utökade befintlig verksamhet och mobiliserade medarbetare och volontärer till nya insatser, så väl i glesbygd som i större städer. ”En tid av möten” belyser omfattningen av Svenska kyrkans arbete med asylsökande och nyanlända i Sverige 2015 och 2016. Studien tecknar bilden av en intensiv tid av stora utmaningar men också stor glädje, inte minst i mötet mellan människor. ”En tid av möten” är baserad på en nationell enkätstudie och fallstudier av fem församlingar med olika förutsättningar.

Denna studie riktar sig till dig som är intresserad av arbetet med asylsökande och nyanlända i Svenska kyrkans församlingar. Studien ger en rik beskrivning av hur verksamheten organiseras, och vilka utmaningar och glädjeämnen som finns i arbetet. Studien riktar sig också till dig som är allmänt intresserad av civilsamhället som aktör under akuta eller större samhällsförändringar. Den ger en fördjupad bild av arbetets omfattning och inriktning och hur resurser kan mobiliseras i lokalsamhällen.